

1894

1930

КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО
СОЮЗА

НА РІК ЗВИЧАЙНИЙ

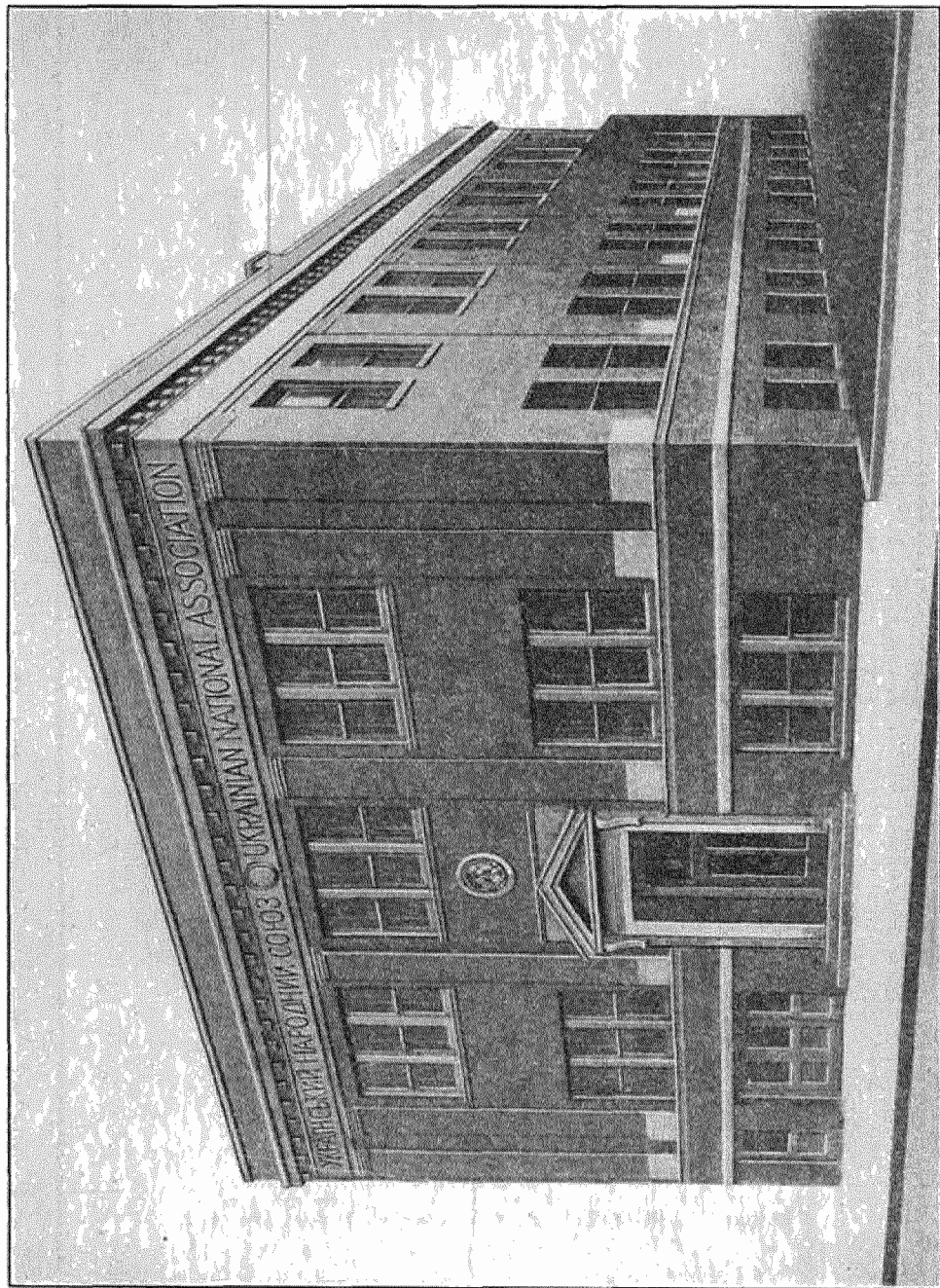
1930

ДРУКАРНЯ „СВОБОДИ”

81-83 Grand Street,

Jersey City, N. J.

НОВИЙ ДІМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

КАЛЕНДАР В ДАВНИНУ.

Календарі стали вперше появлятися в давну давнину. Вже старинні Греки видавали книжки, в яких були подані: час різних явищ астрономічних, розділ державних подій у році, а крім того всякі повчаючі й розвеселяючі відомости. Мали календарі також старинні Китайці, Гіндуси, Жиди й Єгиптяни. Від єгипетського слова „альменіхіяка“, вживаного на означення календаря, мало піти арабське слово „альманах“, яке й досі вживається в англійській мові на означення календаря (а в нашій мові на означення літературного збірника). Наше слово „календар“ походить від римського слова „календе“, що значило перший день місяця.

Відомо, давні календарі виглядали інакше, як вони виглядають нині. До появи друкарської штуки календарі були писані чи мальовані. Через те вони й були вживані тільки багатими людьми або інституціями. Аж з придуманням і поширенням друкарської штуки стали календарі улюбленою формою популярної книжки. Першим таким друкованим календарем в Європі був славний календар астронома Пубаха, що вийшов з друку десь між роком 1450. а 1461. Його скоро притримав календар його ученика Регіомонтана, котрий видав обширний календар при допомозі угорського короля Матія Корвіна. Великою славою тішився календар Нострадама. Автор календаря припадково виворожив смерть французького короля Генрика Другого, і се було основою широкої слави сих календарів. Французький король Генрик Третий не злюбив сі ворожби й заборонив їх у календарях помішувати.

Церковна влада теж не все була вдоволена з відомостей, що появля-

лися в календарях, і тому церква приказала, щоби кождий календар мав печатку дозволу від єпископа дієцезії, в котрій календар вийшов з друку.

Не дивлячися на різні політичні й церковні обмеження, серед неосвічених верств населення ширилися різні календарі, головню ті, що мали в собі різні ворожби й пророцтва. Славний був у свій час „альманах ліжський“, котрий при помочи образків, зрозумілих навіть для неграмотних, показував, коли приймати якусь медицину, коли стригти волосся, а коли пускати кров. В Англії ширився „Роог Robin's Almanac“, про котрий сказав один письменник, що тяжко найти другу книжку, яка в такий малий обем зібралаби так багато глупоти, безпуття й шахрайства. Се й спонукало англійських освітних діячів на початку минушого століття почати видавати альманахи для поширення здорової й позитичної науки.

В Америці календарів надуживали часто продавці патентованих медицин. Вони видавали календарі даром, сподіючися, очевидно, відбити собі видатки видавання таких календарів на наївних покупцях своїх ліків. Через сей звичай видавництво календарів в Америці не розвинулося; навіть серед імігрантських груп се поширило думку, що календар буцімто можна видати даром.

Перші українські календарі в Америці став видавати Український (тоді ще Руський) Народний Союз. Він видавав такі календарі кожного року свого існування, стараючися перемінити календар на средство поширення просвіти серед української іміграції в Америці.

ПОСТИ.

1. В навічере Богоявлення, 18 (5) січня.
2. Великий піст, від 3 березня (18 лютого) до Великодня.
3. Петрівка, від 16 (3) червня до св. Петра і Павла.
4. Спасівка, від 14 (1) серпня до Успення Пресвятої Богородиці.
5. На Усікновенні голови св. Івана Хрестителя, 11 вересня (29 серпня).
6. На Воздвиженні Чесного Хреста, 27 (14) вересня.
7. Пилипівка, від 27 (14) листопада до Рождества Христового.
8. В середу і п'ятницю кожного тижня, крім тижнів загальних (загальниць).

ТИЖНІ ЗАГАЛЬНІ, В КОТРИХ НЕМА ПОСТУ.

1. Від Рождества Христового до Навечеря Богоявлення.
2. Межи Неділею Митаревою і Неділею о Блуднім Сині.
3. Світлий тиждень: від Великодня до Неділі Томинної (Провідної).
4. Від Зелених Свят до Неділі Всіх Святих.

ТАБЕЛЬНИЙ КАЛЕНДАР НА 1930. РІК.

	S	M	T	W	T	F	S
January	..	..	..	1	2	3	4
	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	31	..
February	..	..	..	..	..	..	1
	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	..
March	..	..	..	..	..	..	1
	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	29
	30	31	..	..	..	..	..
April	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	..	..	..
May	..	..	..	..	1	2	3
	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17
	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	31
June	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
	29	30	..	..	..	..	..

	S	M	T	W	T	F	S
July	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	31	..	..
August	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
	31	..	..	..	..	..	..
September	..	1	2	3	4	5	6
	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29	30	..	..	..	..
October	..	..	..	1	2	3	4
	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	31	..
November	..	..	..	..	..	..	1
	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	29
	30	..	..	..	..	..	..
December	..	1	2	3	4	5	6
	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29	30	31	..	..	..

JANUARY — 1930 — СІЧЕНЬ має 31 днів.

п. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Грудень 1929. Боніфатія	Новий рік 1930.
2	20	Ч	Ігнатія Богоносця	Макарія папи
3	21	П	Юліанії	Геновефи
4	22	С	Анастасії муч.	Тита й Ізабелі
5	23	Н	30. Н. по С. і Н. пер. Р. Хр. св. От.	Н. пер. З. Кор. Емілії
6	24	П	Нав. Р. Хр. Євгенії	Трох Королів
7	25	В	Роздество Христове	Валентія
8	26	С	Собор Пр. Богород. і Йосифа	Северина
9	27	Ч	Св. первомуч. Стефана	Юліана
10	28	П	Муч. в Никомидії	Маркіяни
11	29	С	Муч. діти в Вифлеємі	Гігінія папи
12	30	Н	Н. по Рожд. і пер. Просв. Анізії	1. Н. по З. Кор. Гонорати
13	31	П	Меланії Римлянки	Іларія папи
14	1	В	Новий рік 1930. Обр. Г., Вас. Вел.	Фелікса з Нолі
15	2	С	Сильвестра	Маврикія
16	3	Ч	Малахії пророка	Маркила папи
17	4	П	Собор 70 апостолів	Антонія
18	5	С	Нав. Богоявл., Теоктиста	Генрика і Фердинанда
19	6	Н	Богоявлення Госп. (Йордан)	2. Н. по З. Кор. Марія
20	7	П	Собор св. Івана Хрест.	Фабіяна і Себастьяна
21	8	В	Георгія й Еміліяна	Агнішки
22	9	С	Поліевкта й Евстрата	Вінкентія
23	10	Ч	Григорія і Дометіяна	Обр. Пр. Діви Марії
24	11	П	Теодосія препод.	Тимотея ап.
25	12	С	Татіяни муч.	Нав. св. Павла
26	13	Н	31. Н. по С. Н. по Пресв. Ерміла	3. Н. по З. Кор. Полікарпа
27	14	П	Преп. Отців убит. в Синаї	Івана Золотоустого
28	15	В	Преп. Павла Тивейського	Короля Вел. і Валерія
29	16	С	Поклін оковам св. Петра	Францішка
30	17	Ч	Преп. Антонія Вел.	Мартини
31	18	П	Атанасія і Кирила	Петра з Нолі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 1. січня. **НОВИЙ РІК („НЮ ІРС ДЕЙ“).** Святкують в усіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

СІЧЕНЬ. 1. 1647. † Петро Могила, київський митрополит і український церковний письменник. — 3. 1919. Українська Національна Рада в Станиславові проголошує Зєдинєнє Західної Области з Придніпрянською Україною. — 14. 1649. Візд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва. — 17. 1654. Переяславська Рада. — 21. 1703. Семен Палій розбив табор польського загального ополчення під Бердичевом. — 22. 1803. † Кирило Розумовський, останній гетьман України. — 22. 1919. Проголошення злуки галицької України з Соборною Україною. — 23. 1797. Помер у поході на Персів Антін Головатий, кошовий, що вивів Запорожців над Кубань. — 23. 1667. Андрусівська умова. — 26. 1915. † Михайло Павлик, письменник. — 28. 1734. † Данило Апостол, український гетьман.

FEBRUARY — 1930 — ЛЮТИЙ має 28 днів.

В. ст.	С. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Січень. Макарія	Ігнатія еп.
2	20	Н	Н. о Закхею , Евтимія Вел.	4. Н. по 3. Кор. Марії Громн.
3	21	П	Максима і Неофіта	Блажея еписк.
4	22	В	Тимотея апост.	Вероніки діви
5	23	С	Климентя	Агафії
6	24	Ч	Ксенії препод.	Дороти
7	25	П	Григорія Богослова	Ромуальда
8	26	С	Ксенофонта	Івана з Мальти
9	27	Н	Н. о Мит. і Фар. Пер. мощ. Ів. Зол.	Н. старозап. Апольонії
10	28	П	Преп. Єфрема Сирійського	Схоластики
11	29	В	Ігнатія Богослова	Лукія еписк.
12	30	С	Трох Святителів	Гавдентія
13	31	Ч	Кира й Івана	Катерини
14	1	П	Лютий. Трифона	Валентія
15	2	С	Стрітенне Господнє	Фавстина
16	3	Н	Н. о Блудн. Сині. Сим. й Анни	Н. мясопустна. Юліяни
17	4	П	Ісидора препод.	Алексея
18	5	В	Агафії муч.	Симеона
19	6	С	Вукола еп.	Кондрата
20	7	Ч	Партенія і Луки	Леона папи
21	8	П	Теодора Стратилата	Елеонори
22	9	С	Никифора	Петра Кат.
23	10	Н	Н. мясопустна. Харлампія	Н. запустна. Романа
24	11	П	Власія свмч.	Гавриїла
25	12	В	Мелетія й Антонія	Матея апост.
26	13	С	Мартиніяна	Попелец. Вальбурга
27	14	Ч	Авксентія і Кирила	Александра
28	15	П	Онисима	Леандра

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. лютого. УРОДИНИ ЛІНКОЛНА („ЛІНКОЛНС БЕРТ ДЕЙ”).

Сього свята не святкують в кількох полудневих стейтах.

Дня 22. лютого. УРОДИНИ ВАШИНГТОНА („ВАШИНГТОН БЕРТ ДЕЙ”).

Святкують його в усіх стейтах Злучених Держав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛЮТИЙ. 2. 1655. Боротьба Хмельницького з Поляками під Охматовом. — 3. 1812. * Евген Гребінка, поет. — 4. 1792. Другий поділ Польщі, прилучення до Росії Волині й Поділля. — 6. 1704. Правобічний гетьман Самусь передав гетьманські клейноди Мазепі. — 9. 1918. Підписання миру в Берестю. — 14. 1897. † Пантелеймон Куліш, поет і письменник. — 20. 1054. † Ярослав Мудрий, великий князь київський. — 26. 1608. † Князь Константин Острожський. — 27. 1664. Розстріляно полковника Богуна.

MARCH — 1930 — БЕРЕЗЕНЬ має 31 днів.

д. ст.	с. ст.	Діа	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	16	С	Лютий. Памфила і Валента	Альбіна
2	17	Н	Н. сиропустна. Теодора Тирона	1. Н. пост. вступ. Симиліція
3	18	П	Льва папи рим.	Кунегунди
4	19	В	Архипа і Максима	Казимира
5	20	С	Льва еп. Катанії	Фридриха
6	21	Ч	Евстахія і Тимотей	Коляти діви
7	22	П	Петра й Атанасія	Томи з Акв.
8	23	С	Полікарпа	Івана Бож.
9	24	Н	1. Н. посту. Обр. гол. св. Ів. Хр.	2. Н. пост. суха. Францішки
10	25	П	Тарасія архiep. царгород.	40 Мучеників
11	26	В	Порфирія	Константина Вел.
12	27	С	Прокопія	Григорія Вел.
13	28	Ч	Власія преп.	Розини
14	1	П	Березень. Евдокії	Матильди
15	2	С	Теодота еписк.	Климентія
16	3	Н	2. Н. посту. Зенона	3. Н. пост. глуха. Киріяка
17	4	П	Герасима і Павла	Гертруди
18	5	В	Конона муч.	Едварда
19	6	С	42 Муч. в Аморії	Йосифа Обручника
20	7	Ч	Василія і Єфрема	Йоахима
21	8	П	Теодфілякта	Венедикта
22	9	С	40 Мучеників у Севастії	Катерини
23	10	Н	3. Н. посту. Хрестопокл. Кондр.	4. Н. пост. середоп. Віктора
24	11	П	Софронія патр. ерусал.	Гавриїла
25	12	В	Теодана	Благовіщення
26	13	С	Перен. мощей Никифора	Теодора
27	14	Ч	Венедикта препод.	Руперта
28	15	П	Агапія	Сикста папи
29	16	С	Савина свмч.	Кирила
30	17	Н	4. Н. посту. Алексея	5. Н. пост. чорна. Квірина
31	18	П	Кирила арх. ерусал.	Корнелія

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

БЕРЕЗЕНЬ. 3. 1861. Знесення кріпачтва на Україні. — 4. 1780. Гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України. — 8. 1787. Сидір Білий. вибраний отаманом „Вірного війська Запорозького”. — 10. 1814. * Тарас Шевченко. — 10. 1917. революція в Росії. — 11. 1861. † Тарас Шевченко. — 13. 1169. Андрій Боголюбський зруйнував і ограбив столицю України Київ. — 14. 1923. Рада амбасадорів антанти прилучила Галичину до Польщі. — 17. 1919. Мiroва конференція в Парижі признає Закарпатську Україну Чехословацькій Республіці. — 18. 1921. Мировий трактат у Ризі віддає українські землі на захід від лінії Збруч-Острого-Серни — Польщі, на схід від тої лінії — Російському Союзови.

APRIL — 1930 — КВІТЕНЬ має 30 днів.

№ ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	В	Березень. Хризанта	Гугона
2	20	С	Отців убитих у Саві (Поклони)	Франца
3	21	Ч	Якова препод.	Ришарда
4	22	П	Василія свмч.	Ізидора
5	23	С	Нікона й учен.	Вінкентія
6	24	Н	5. Н. посту. Захарії	Н. Цвітна. Келестина
7	25	П	Благовіщення Пресв. Діви	Епіфанія
8	26	В	Собор Арх. Гавриїла	Дионізія
9	27	С	Матрони Солун.	Марії Кл.
10	28	Ч	Іларіона і Стефана	Езекіїла
11	29	П	Марка еписк.	(Вел. Пятн.) Леона
12	30	С	Івана ліств. (Лазар. Суб.)	(Вел. Субота) Юлія
13	31	Н	Неділя Цвітна. Ігнатія	Великдень
14	1	П	Квітень. Марії егип.	Вел. Понеділок
15	2	В	Тита препод.	Анастазії
16	3	С	Никити іспов.	Лямберта
17	4	Ч	Великий Четвер. Йосифа стих.	Рудольфа
18	5	П	Велика Пятниця. Теодула	Апольонії
19	6	С	Велика Субота. Евтихія	Юрія
20	7	Н	Воскресення Христове	1. Н. по Вел. біла. Віктора
21	8	П	Світлий Понеділок	Анзельма
22	9	В	Світлий Вівторок	Кая і Сотера
23	10	С	Терентія	Войтіха
24	11	Ч	Антипи	Георгія муч.
25	12	П	Василія еписк.	Марка еванг.
26	13	С	Артемона свмч.	Кліта і Марцелі
27	14	Н	2. Н. по Воскр. Томина. Мартина	2. Н. по Вел. Теофілія
28	15	П	Аристарха і Пуда	Віталія
29	16	В	Агафії й Ірини	Петра
30	17	С	Симеона й Акакія	Катерини

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 11. квітня. **ВЕЛИКА ПЯТНИЦЯ („ГУД ФРАЙДЕЙ“).**

Уважається урядовим святом в кількох стейтах, в других звичайно губернатор стейту проголошує його святом спеціальною проклямацією.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

КВІТЕНЬ. 14. 1340. Смерть Юрія II. (Болеслава Тройденевича) останнього самостійного галицького князя (струїли його бояри за те, що сприяв латинській вірі). — 19. 1885. † історик Костомарів. — 25. 1622. † гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. — 1910. † письменник і драматичний артист Марко Кропивницький. — 1913. † письменник Михайло Коцюбинський. — 27. 1904. † письменник і драматичний артист Михайло Старицький. — 29. 1918. Розігнання Центральної Ради, проголошення Скоропадського гетьманом.

МАУ — 1930 — ТРАВЕНЬ має 31 днів.

н. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА.
1	18	Ч	Квітень. Івана і Григорія	Филипа
2	19	П	Івана старопечерника	Атаназія
3	20	С	Теодора Трихини	Найденне св. Хреста
4	21	Н	3. Н. по Воскр. Миронос. Януарія	3. Н. по Вел. Флѳоріана
5	22	П	Теодора Сикеота	Пія папи рим.
6	23	В	† Георгія великомуч.	Івана в олію
7	24	С	Сави муч.	Доміцелі
8	25	Ч	Марка ап. й еванг.	Станислава еп.
9	26	П	Василія	Григорія
10	27	С	Симеона свмч.	Ізидора
11	28	Н	4. Н. по Воскр. о Розслабл. Макс.	4. Н. по Вел. Беатриксен
12	29	П	9 Муч. у Кизиці	Панкратія
13	30	В	Якова апост.	Серватія
14	1	С	Травень. Єремії прор.	Боніфатія
15	2	Ч	Бориса і Гліба	Зофії
16	3	П	Теодосія Печерського	Івана Неп.
17	4	С	Пелягії муч.	Пасхалія
18	5	Н	5. Н. по Воскр. о Самяр. Ірини	5. Н. по Вел. Фелікса
19	6	П	Йова і Варвари	Келестина
20	7	В	Пам'ять зявившогося Хреста	Бернарда
21	8	С	† Івана Богослова	Єлени
22	9	Ч	Ісаїї прор.	Вознесенне Іс. Хр.
23	10	П	Симеона Зилота	Дезидерія
24	11	С	Мокія свмч.	Іванни
25	12	Н	6. Н. по Воскр. о Сліпор. Елифан.	6. Н. по Вел. Урбана
26	13	П	Глікерії муч.	Филипа Нер.
27	14	В	Ісидора	Івана і Марії Магдалини
28	15	С	Пахомія Вел.	Вільгельма
29	16	Ч	Вознесенне Господне	Максиміліяна
30	17	П	Андроніка ап.	Фелікса папи
31	18	С	Теодота анкирського	Анелі і Петронелі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 30. травня. **ДЕНЬ ОКРАШУВАННЯ ГРОБІВ („ДЕКОРЕЙШЕН ДЕИ”** або **„МЕМОРІЯЛ ДЕИ”).** Святкується в усіх стейтах, з виїмком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ТРАВЕНЬ. 1648. вибрано Богдана Хмельницького гетьманом. — 6. 1910. † поет і письменник Борис Грінченко. — 1659. Гетьман Іван Виговський розбив московське військо під Конотопом. — 14. 1648. Битва на Жовтих Водах. — 1848. Знесення панщини в Галичині. — 22. 1861. Перевезено і похоронено тіло Тараса Шевченка на Чернечій горі коло Канева над Дніпром. — 26. 1648. Перемога Богдана Хмельницького під Корсунем. — 28. 1722. Заведено на Україні так звану „малоросійську колегію”. — 28. 1916. † письменник і учений Іван Франко.

JUNE — 1930 — ЧЕРВЕНЬ має 30 днів.

№ ст.	д.	Іні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	Н	Травень. 7. Н. по Воскр. св. Отців	Зелені Свята.)
2	20	П	Талатя муч.	Пон. Зел. Свят)
3	21	В	Константина і Єлени	Кльотильди
4	22	С	Василиска муч.	Квірина
5	23	Ч	Михайла еписк.	Боніфатія
6	24	П	Симеона преп.	Норберта
7	25	С	Тр. обр. гол. Ів. Хр. (Суб. задуш.)	Роберта
8	26	Н	П'ятьдесятниця, Зелені Свята	1. Н. по 3. С. Медарда
9	27	П	Понед. св. Духа і Пресв. Тройці	Прима і Феліц.
10	28	В	Никити еписк.	Маргарети
11	29	С	Теодосії діви	Варнави
12	30	Ч	Ісаакія далматського	Боже Тіло.
13	31	П	Єрмія і Ермея	Антонія з Пад.
14	1	С	Червень. Юстина філософа	Василія
15	2	Н	1. Н. по Сош. Всіх Святих	2. Н. по 3. С. Віта
16	3	П	Лукіяна (Петрівка)	Франца
17	4	В	Митрофана патр.	Адольфа
18	5	С	Доротей і Маркіяна	Марка і Маркила
19	6	Ч	Висаріона	Гервазія
20	7	П	Теодота свмч.	Сильверія
21	8	С	Теодора Страт.	Альойза
22	9	Н	2. Н. по Сош. Пресв. Евхаристії	3. Н. по 3. С. Павліна еп.
23	10	П	Тимотея свмч.	Зенона
24	11	В	Вартоломея і Варнави	Рожд. Ів. Хрест.
25	12	С	Онуфрія пустиножителя	Проспера
26	13	Ч	Акилина муч.	Івана і Павла
27	14	П	Єлисея пр. і Методія патр.	Володислава
28	15	С	Амоса прор. і Єроніма	Льва папи
29	16	Н	3. Н. по Сош. Тихона еп.	4. Н. по 3. С. Петра і Павла
30	17	П	Мануїла і пр.	Емілії

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЧЕРВЕНЬ. 5. 1709. Іван Мазепа прибув до шведського табору. ---
 6. 1224. Нещасна битва руських князів з Татарами над рікою Калкою. —
 7. 1843 † поет Маркіян Шашкевич. — 8. 1653. Перемога Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом. — 11. 1876. Указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки. — 14. 1722. † Гетьман Іван Скоропадський. — 17. 1895. † учений Михайло Драгоманів. — 18. 1569. Люблинська унія. — 25. 1205. Смерть князя Романа в битві з Поляками під Завихвостом. — 27. 1663. Брюховецький вибраний гетьманом. — 1672. Самійлович вибраний гетьманом. — 28. 1768. Залізник і Гонти добули Умань.

JULY — 1930 — ЛИПЕНЬ має 31 днів.

Ч. ст.	С. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	В	Червень. Леонтія	Теобальда
2	19	С	Юди і Зосима	Посіщ. Пр. Діви Марії
3	20	Ч	Методія смч.	Геліодора
4	21	П	Юліяна Тарсійського	Флявіяна
5	22	С	Евсевія еп.	Івана і Павла
6	23	Н	4. Н. по Сош. Агрипіни муч.	5. Н. по З. С. Домініки
7	24	П	Роздество св. Івана Хрест.	Івана з Дуклі
8	25	В	Февронії	Єлисавети
9	26	С	Давида Солунського	Кирила еп.
10	27	Ч	Самсона странноприємця	Амалії
11	28	П	Перен. мощі Кирила й Івана	Пія і Пелягії
12	29	С	Петра і Павла	Івана і Генрика
13	30	Н	5. Н. по Сош. Собор 12 Апост.	6. Н. по З. С. Маргарети
14	1	П	Липень. Косми і Дамяна	Бонавентури
15	2	В	Полож. Ризи Пресв. Богородиці	Розісланне апостолів
16	3	С	Анатолія й Акинта	Пр. Діви Марії Шкапл.
17	4	Ч	Андрея і Марти	Алексея
18	5	П	Кирила і Методія	Симеона
19	6	С	Атанасія Атонського	Вінкентія
20	7	Н	6. Н. по Сош. Томи й Акакія	7. Н. по З. С. Ілїї прор.
21	8	П	Прокопія великомуч.	Пракседи
22	9	В	Панкратія	Марії Магдалини
23	10	С	Антонія печер.	Аполінарія
24	11	Ч	Евфимії й Ольги	Христини діви
25	12	П	Прокла й Іларія	Якова ап.
26	13	С	Собор Арх. Гавриїла	Успенне св. Анни
27	14	Н	7. Н. по Сош. Акили й Онисима	8. Н. по З. С. Пантелеймона
28	15	П	Володимира Вел.	Інокентія
29	16	В	Антиногена	Марти
30	17	С	Марини великомуч.	Юліти й Альдони
31	18	Ч	Якинта й Еміліяна	Ігнатія Льюїолі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 4. липня. **ДЕНЬ НЕЗАВИСИМОСТІ („ІНДІПЕНДЕНС ДЕЙ“).**

Святкують по всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛИПЕНЬ. 9. 1649. Козаки побили Поляків під Межибожем і Константиновом. — 1651. Наказний гетьман Іван Богун виводить козацькі полки зпід Берестечка, кінець берестецької битви. — 10. 1649. Початок облоги Збаража. — 1709. Битва під Полтавою. — 15. 1015. † великий князь Володимир Великий. — 16. 1914. Початок світової війни. — 18. 1775. Зруйнування Січи Москалями. — 26. 1662. Сомко і Ромодановський побили Юрія Хмельницького під Каневом. — 28. 1672. Дорошенко побив Поляків коло Четвертинівки над Богом.

AUGUST — 1930 — СЕРПЕНЬ має 31 днів.

№. ст.	с. т.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	Липень. Макрини	Петра в оковах
2	20	С	† Ілії прор.	Альфонса
3	21	Н	8. Н. по Сош. Симеона й Івана	9. Н. по З. С. Н. мощ. св. Ст.
4	22	П	Марії Магдалини	Домініка
5	23	В	Трофима і пр.	Пресв. Діви Марії Сніжної
6	24	С	Бориса і Гліба	Преображення Госп.
7	25	Ч	† Успенне св. Анни	Каєтана
8	26	П	Ермолая	Киріяка
9	27	С	Пантелеймона	Романа
10	28	Н	9. Н. по Сош. Прохора	10. Н. по З. С. Лаврентія
11	29	П	Калиника і Теодоти	Сузани муч.
12	30	В	Сили і пр.	Кляри діви
13	31	С	Евдокима	Іполіта
14	1	Ч	Серп. Пр. Ч. Хреста (Спасівка)	Евсевія
15	2	П	Перенесенне мощей св. Стефана	Успенне Пр. Діви Марії
16	3	С	Ісаака і Дамьмата	Роха й Йоакима
17	4	Н	10. Н. по Сош. 7 молодців в Ефезі	11. Н. по З. С. Ліберата
18	5	П	Евсигнія муч.	Єлени
19	6	В	Преображення Ісуса Христа	Бенігні
20	7	С	Дометія прдмч.	Бернарда
21	8	Ч	Еміліяна еп.	Іванни
22	9	П	Матія апост.	Тимотея
23	10	С	Лаврентія архидіакона	Филимона
24	11	Н	11. Н. по Сош. Евила і Клявдії	12. Н. по З. С. Вартоломея
25	12	П	Фотія й Аникити	Людвика
26	13	В	Максима іспов.	Зеферіни
27	14	С	Михея прор.	Йосифа Кал.
28	15	Ч	Успенне Пресв. Богородиці	Августина
29	16	П	Діомида муч.	Усіхн. голови Ів. Хрест.
30	17	С	Мирона муч.	Рожі з Ліми
31	18	Н	12. Н. по Сош. Фльора і Лавра	13. Н. по З. С. Раймунда

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

СЕРПЕНЬ. 1. 1913. † письменниця Ларісса Косач-Квітка (Леся Українка) в Сурам на Кавказі. — 5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький. — 1911. † письменниця Олександра Кулішева (Ганна Барвінок). — 6. 1687. Іван Мазепа вибраний гетьманом. — 7. 1648. Борба Кривоноса з Поляками під Константиновом. — 10. 1907. † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок). — 13. 1873. † поет Антін Могильницький. — 15. 1856. родився письменник Іван Франко. — 15—16. 1649. Перемога Хмельницького під Зборовом. — 16. 1657. Юрій Хмельницький вибраний гетьманом. — 17. 1772. Прилучено Галичину до Австрії. — 20. 1843. † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко. — 20. 1920. Договір у Севр під Парижем признає Східну Галичину окремою державною територією й означає її границі між Чехословаччиною, Польщею і Румунією. — 23. 1662. Юрій Хмельницький побив Москалів під Криловом. — 27. 1589. Турки й Татари облягли Львів. — 30—31. 1648. Перемога Хмельницького під Пилявцями.

SEPTEMBER — 1930 — ВЕРЕСЕНЬ має 30 днів.

№	ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	Серпень. Андрея Стратилата	Іди й Егідія
2	20	В	Самуїла прор.	Стефана
3	21	С	Тадея і Васи	Броніслави
4	22	Ч	Агатоніка муч.	Розалії діви
5	23	П	Лука й Іриней	Лаврентія
6	24	С	Евтихія свмч.	Захарії
7	25	Н	13. Н. по Сош. Вартоломея	14. Н. по З. С. Регіни
8	26	П	Адріана і Наталії	Рожд. Пресв. Діви Марії
9	27	В	Пімена	Северина
10	28	С	Августина і Мойсея	Николая
11	29	Ч	† Усікновенне гол. Ів. Хрест.	Прота і Якова
12	30	П	Александра і Павла	Гвідона
13	31	С	Положення Пояса Пр. Д. Марії	Товії і Филипа
14	1	Н	Вересень. 14. Н. по Сош. Симеона	15. Н. по З. С. Воздв. Ч. Хр.
15	2	П	Маманта й Івана	Никодима
16	3	В	Антима	Корнилія
17	4	С	Вавила і Мойсея	Францішка
18	5	Ч	Захарії і Єлисавети	Томи й Йосифа
19	6	П	Чудо Арх. Михаїла	Януарія
20	7	С	Созонта і Макарія	Евстахія
21	8	Н	15. Н. по Сош. Рожд. Пр. Д. Марії	16. Н. по З. С. Матея ев.
22	9	П	Йоакима й Анни	Маврикія
23	10	В	Минодори і пр.	Теклі
24	11	С	Теодори Александр.	Герарда і Руперта
25	12	Ч	Автонома свмч.	Клеофи муч.
26	13	П	Корнилія сотника	Кипріяна
27	14	С	Воздвиженне Чесного Хреста	Косми і Дамяна
28	15	Н	16. Н. по Сош. Никити	17. Н. по З. С. Вячеслава
29	16	П	Евфимії великомуч.	Михаїла Арханг.
30	17	В	Софії, Віри, Надії і Любови	Ероніма

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 1. вересня. ДЕНЬ ПРАЦІ („ЛЕЙБОР ДЕЙ“).

Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ВЕРЕСЕНЬ. 2. 1657. Похорони Богдана Хмельницького в Суботіві і вибір Івана Виговського гетьманом. — 3. 1709. † гетьман Іван Мазепа. — 6. 1672. П. Дорошенко здобув Камінець Подільський. — 10. 1769. родився поет Іван Котляревський. — 10. 1919. Договір в Сен Жермен під Парижем, яким держави антанти переняли на себе суверенність Східної Галичини. — 12. 1903. Відкрито в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському. — 13. 1657. Золотаренко побив Поляків під Сепелінцями. — 15. 1907. † письменник і драматичний артист Іван Тобилевич (Карпенко Карий). — 16. 1727. Данило Апостол вибраний гетьманом.

ОCTOBER — 1930 — ЖОВТЕНЬ має 31 днів.

д	с	д	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	С	Вересень. Евменія еп.	Ремігія
2	19	Ч	Трофима і Саватія	Ангела Хоронителя
3	20	П	Евстахія	Кандида
4	21	С	Кондрата апост.	Франца з Асижв
5	22	Н	17. Н. по Сош. Фоки і Йони	18. Н. по З. С. Флявії
6	23	П	Зачатте св. Івана Хрест.	Брунона
7	24	В	Теклі первомуч.	Юстини
8	25	С	Евфрозини преп.	Бригіді
9	26	Ч	Івана Богослова	Дионизія
10	27	П	Калістрата	Франца
11	28	С	Харитона існор.	Плякиди
12	29	Н	18. Н. по Сош. Киріяка	19. Н. по З. С. Максимітіяна
13	30	П	Григорія свмч.	Едварда
14	1	В	Жовтень. † Покров Пр. Богор.	Калікста
15	2	С	Кипріяна і Юстини	Ядвиги і Тереси
16	3	Ч	Дионисія свмч.	Галія і Фльора
17	4	П	Єротія	Маргарити
18	5	С	Харитини	Луки еванг.
19	6	П	19. Н. по Сош. Томи апост.	20. Н. по З. С. Петра
20	7	П	Сергія і Вакха	Івана Кант.
21	8	В	Пелягії і Тайсії	Уршулі
22	9	С	Якова апост.	Кордулі муч.
23	10	Ч	Евлампія й Евлампії	Івана Калістр.
24	11	П	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.
25	12	С	Прова і Тараха	Хризанта
26	13	Н	20. Н. по Сош. Карпа апост.	21. Н. по З. С. Евариста
27	14	П	Назарія і Параскевії	Сабіни
28	15	В	Евтимія і Луки	Симсона
29	16	С	Лонгина сотн.	Наркиза
30	17	Ч	Озії й Андрея	Альфонса
31	18	П	Луки апост. й еванг.	Маркелія

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. жовтня (переноситься на понеділок, 13. жовтня). ДЕНЬ КОЛЮМБА („КОЛОМ-БОС ДЕИ”). Святкують у всіх стейтах з винятком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЖОВТЕНЬ. 9. 1655. Б. Хмельницький побив Поляків під Городком. — 13. 1648. Візд Богдана Хмельницького до Києва. — 14. 1624. Напад Запорозжів на Царгород. — 16. 1648. Богдан Хмельницький почав облогу Львова. — 18. 1851. Заложення угольного каменя під „Народний Дім” у Львові. — 19. 1918. Прогодощення Української Держави на землях б. Австрії. — 22. 1596. Берестейська унія. — 26. 1917. † провідник Галицької України др. Євген Олесьницький у Відні.

NOVEMBER — 1930 — ЛИСТОПАД має 30 днів.

д. м. р.	у. с. р.	у. с. р.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Жовтень. Йоїла прор.	Всіх Святих
2	20	Н	21. Н. по Сош. Артемія	22. Н. по З. С. † День задуш.
3	21	П	Іларіона препод.	Губерта еп.
4	22	В	Аверкія еписк.	Кароля
5	23	С	Якова апост.	Захарія і Єлисавети
6	24	Ч	Арети муч.	Леонарда Вел.
7	25	П	Маркіяна	Геркуляна
8	26	С	Димитрія мироточця	Северина
9	27	Н	22 Н. по Сош. Нестора	23. Н. по З. С. Теодора
10	28	П	Параскевії і Терентія	Андрея з Авел.
11	29	В	Анастасії римл.	Мартина
12	30	С	Зиновія і Зиновії	Мартина папи рим.
13	31	Ч	Стахія й Амилія	Дидака
14	1	П	Листопад. Косми і Дам'яна	Йосафата
15	2	С	Акиндина	Леопольда
16	3	Н	23. Н. по Сош. Акепсима	24. Н. по З. С. Едмунда
17	4	П	Йоаникія і Нікандра	Григорія і Сальомей
18	5	В	Галактіона	Романа
19	6	С	Павла еп. й іспов.	Єлисавети
20	7	Ч	33 Мучеників у Меліті	Фелікса
21	8	П	Собор Архангела Михаїла	Вовед. Пр. Діви Марії
22	9	С	Онисифора муч.	Цецилії
23	10	Н	24. Н. по Сош. Ераста	25. Н. по З. С. Климента
24	11	П	Мини, Віктора і пр.	Івана від Хреста
25	12	В	Йосафата свмч.	Катерини
26	13	С	Івана Золотоустого	Петра і Конрада
27	14	Ч	Филипа апост. (Пилипівка)	Валеріяна
28	15	П	Гурія і Самона	Руфина
29	16	С	Матея ап. й еванг.	Сатурніна
30	17	Н	25. Н. по Сош. Григорія	1. Н. адв. Андрея ап.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 4. листопада. ДЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ВИБОРІВ („ДЖЕНЕРАЛ ЕЛЕКШЕН ДЕИ”).

Святкується майже в усіх стейтах.

Дня 27. листопада. ДЕНЬ ПОДЯКИ („ТЕНКСГІВІНГ ДЕИ”).

Святкують у кождім стейті.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛИСТОПАД. 1. 1918. Українці обіймають владу в Галичині назад по 531 літах перерви. — 3. 1648. Богдан Хмельницький залишив облогу Львова. — 1848. Барикади у Львові. — 10. 1709. Здобуття Батурина Москалями. — 1834. † батько нової доби українського письменства Іван Котляревський. — 11. 1893. † славний байкар і поет Леонід Глібів. — 15. 1648. Б. Хмельницький облягає Замостє. — 1709. Іван Скоропадський вибраний гетьманом. — 15. 1918. Повалення гетьмана Скоропадського. Директоріат. — 18. 1838. род. письменник Іван Нечуй-Львицький. — 20. 1709. Цар Петро велів стягти полковника Чечеля за оборону Батурина перед московськими військами. — 20. 1917. Проголошення Центр. Радою Української Республіки. — 23. 1883. † учений Михайло Максимович.

DECEMBER — 1930 — ГРУДЕНЬ має 31 днів.

В. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	П	Листопад. Плятона і Романа	Елегія
2	19	В	Авдія прор.	Бабіянн діви
3	20	С	Прокла і Григорія	Францішка Ксав.
4	21	Ч	Введенне Пресв. Діви Марії	Варвари муч.
5	22	П	Филимона	Сави еп.
6	23	С	Амфилохія і Григорія	Николая
7	24	Н	26. Н. по Сош. Катерини	2. Н. адв. Амброзія
8	25	П	Климента і Петра	Неп. Зач. Пр. Діви Марії
9	26	В	Алипія стовпника	Валерії і Леокадії
10	27	С	Якова і Палядія	Пр. Д. Марії з Льорет.
11	28	Ч	Стефана муч.	Дамазія
12	29	П	Парамона	Александра
13	30	С	Андрея Первозванного	Лукія й Отилії
14	1	Н	Грудень. 27. Н. по Сош. Наума пр.	3. Н. адв. Спирідіона
15	2	П	Авакума прор.	Евзевія еп.
16	3	В	Софронія прор.	Аделїйди діви
17	4	С	Варвари великомуч.	Лазаря й Олім.
18	5	Ч	Сави Богоносного	Граціяна
19	6	П	Николая Чудотворця	Фавста
20	7	С	Амвросія еп.	Теофіля
21	8	Н	28. Н. по Сош. Патація	4. Н. адв. Томи ап.
22	9	П	Непор. Зачатте Пр. Д. Марії	Зенона
23	10	В	Міни й Ермогена	Вікторії діви
24	11	С	Данїїла стовпника	Адама й Еви
25	12	Ч	Спирідіона еп.	Рожество Іс. Христа
26	13	П	Евстратія муч.	Стефана первомуч.
27	14	С	Тирса і Филимона	Івана сванг.
28	15	Н	29. Н. по Сош. Праотців. Елевт.	Н. по Р. Дітей убит. у Вифл.
29	16	П	Аггея прор.	Томи еп.
30	17	В	Данїїла прор.	Давида кор.
31	18	С	Севастіяна муч.	Сильвестра пани рим.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 25. грудня. **ДЕНЬ РІЗДВА ХРИСТОВОГО („КРИСМЕС“).** Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ГРУДЕНЬ. 4. 1803. † Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорозької Січи. — 8. 1868. Заснування Товариства „Просвіта” у Львові. — 14. 1918. Війська Директорії займають Київ при допомозі С. С. — 19. 1240. Батий зруйнував Київ. — 21. 1764. Скасування гетьманщини. — 24. 1653. Перемога Богдана Хмельницького під Жванцем. — 26. 1637. Нещаслива битва Павлюка з Потоцьким під Кумейками. — 28. 1724. † наказний гетьман Павло Полуботок. — 31. 1637. † гетьман Павлюк.

РАХУВАННЯ ЧАСУ У РІЗНИХ НАРОДІВ.

Час, це непереривна низка наступаючих чергою по собі моментів. Оден момент від другого відрізняють події, що припадають на кожний з тих моментів. Щоби уявити собі взаїмне щодо часу відношення цих подій до себе, щоби змірити й означити їх віддалення від себе і від різних устійнених даних, треба прийняти якусь **постійну міру**.

Найліпшим способом для поділу часу є одностайний рух. А тому, що найбільше одностайними і найрівномірнішими рухами в природі, які знаємо, є обороти землі довкола її осі та її оборот довкола сонця, то зовсім справедливо прийнято ці рухи за основу для мірення й обраховування часу.

В усіх майже народів основною одиницею є **рік**, що складається з якоїсь кількості днів. Ріжниця є лише щодо часу, від якого поодинокі епохи або ери рахується. Початок тим срам, від яких раховано роки, дають звичайно **важні події**, справді або на око важні для даного народу.

Від створення світа рахується т. зв. **жидівська ера**. Обрахував її в IV. столітті після Хр. рабі Гілель, а увійшла в життя в XI. столітті. Починається вона роком 3761 персд Хр.

Християнська ера точкою виходу прийняла народження Христа. Устійнилася ця ера щойно в VI. столітті по Христі. В життя увійшла ця ера щойно поступенно: в VI. столітті в Італії, в рік пізніше у Франції, зате в Іспанії щойно в XIV. столітті, а в Португалії та Греції в XV. столітті.

Календар перейшов до інших народів від Римлян, а ці взяли його від Єгиптян. Єгиптяни рахували час на основі сонічного року, що має кругло

365 днів. Ця неточність обраховування довела за Юлія Цезаря (101—44 перед Хр.) до такого замішання, що **свято жнив припадало в зимі**. На його приказ переведена реформа створила т. зв. **юліянський календар**. Але й ця реформа виявилася також невистарчаючою. Папа Григорій XIII в 1582. році усунув недокладности того календаря. Тепер за довготу року прийнято 365 днів, 5 годин, 49 минут і 16 секунд, що від юліянського відступає на 10 минут і 44 секунди. В юліянському календарі переступним роком був кожний поділений через 4, або кожний столітній рік, що має при кінці два зера. В григоріанським із чотирьох по собі слідуєчих років столітніх є лише цей переступний, який по відкиненні двох кінцевих зер дається поділити через 4. Отже на основі григоріанського календаря переступним роком був рік 1600, роки 1700, 1800, 1900 звичайні, а рік 2000 переступний.

Початок року у християнським світі аж до початку XVIII. століття обраховували **ріжно**. Новий Рік припадав давніше у Венеції на 1 березня (марта), у Фльоренції та в Англії на 25. березня, у Франції на Великдень, в решті Італії та в Німеччині на Різдво. День 1. січня, як початок нового року введено в цісарській канцелярії в XVI. столітті від 1563-го року, в Італії від 1751. року, у Вел. Британії від 1753. року, в Росії й Греції (де на основі візантійської ери Новий Рік припадав на 1. вересня) впроваджено день 1. січня як початок року щойно за царя Петра Великого в 1700. році.

Магомеданське числення часу за-

чинається від т. зв. геджри, себто від мандрівки Магомеда з Меки до Медици, або від 16. липня 622. року після Хр.

В **Індіях** є головню три ери: 1) **Калі-юга**, основується на старинних релігійно-народних традиціях, себто на мітичному поділі часу на чотири епохи світа, звані юга. Перша епоха обіймає 4800 божеських літ, друга 3600, третя 2400, четверта 1200. А що для богів один людський рік має значіння ледви одного дня, то на один божеський рік припадає 360 звичайних літ. Калі-юга зачинається 18. лютого 3102 року перед Хр. Тої ери придержуються досі в південній Індії. Інші дві ери основуються на історичних епохах. І так: друга ера **Вікрамадітія**, звана Самват, зачинається 57-го року перед Хр., а третя ера **Калівагана**, звана Цака, в 78-ому році після Хр. В Індії рахують на основі сонішних літ по 36 днів, 6 годин, 11 минут і 30 секунд, або 3 мінути коротших ніж астрономічно обрахований сидерачний (зоряний) рік. Індійський рік починається першого дня місяця Ваіпазга, себто в дні, в котрім місяць доходить до повні в зірні (констеляції) Ваги. Це припадає між половиною квітня та половиною травня. Буддисти рахують час від року смерти Будди Сакіямуні, що припадає на початок 477 р. перед Хр.

Китайці ділять час на шістьдесятилітні циклі, а теперішній цикл 78. почався в 1924. році. Китайський рік має 355 днів і ділиться на 12 місяців по 29—30 днів. Починається новий рік першим новом (молодиком) місяця, коли сонце ввійде в знак Водника.

В **Японії** є чотири ріжні способи рахування часу: 1) на основі назвиц наууючих цісарів, 2) від одної важної події (Ненго) до другої, що є,

очевидно, дуже неодномірне, 3) на основі принятих від Китайців 60-літніх циклів, 4) на основі введеної недавно ери Ніно, що зачинається від нового року, який настає після вступлення на престіл цісаря Джіму Тенно, себто від 18. лютого 660 року перед Хр.

З давних, пині вже неуживаних способів рахування треба згадати: 1) **грецьку еру**, що рахувала час на основі Олімпіяд, які припадали що чотири роки около 1. липня. Рахується Олімпіяди від 776. р. перед Хр., 2) **римську еру** від оснування Риму (аб урбе кондіта); її обраховували ріжно. Т. зв. Варонська ера (від Теренція Варона) приймає як дату оснування Риму весну 753. р. перед Хр. У буденнім житті рахували в Римі літа на основі назвиц поодиноких консулів. 3) **Набонасарова ера** обовязувала в Єгипті від 26. лютото 747. перед Хр. на протязі 424 літ, після неї слідувала **Филипова ера** (від Филипа III. Македонського) або ера від смерти Олександра, що зачиналася 12. листопада 324. р. перед Хр. 4) **еру Селевкідів**, на основі якої рахували у Сирійській державі. Тої ери вживали й Жиди аж до XI. століття перед Хр. Вона починалася осінню в 312. році перед Хр. 5) **Діоклеціанова ера** обовязувала в Єгипті від вступлення на престіл цісаря Діоклеціана (29. серпня 284 р. після Хр.) аж до заняття краю Арабами. 6) **Еспанська ера** Візиготів починається роком 38-им перед Хр., коли Август завоював Еспанію та приділив її як провінцію до римської імперії. Вдержалася вона аж XIV. століття.

Вкінці слід згадати, що творці революції французької ввели **революційну еру**. Одначе вона після кількох літ незагального зрештєю вживання у Франції, вийшла з ужиття. Рахували її від 22. вересня 1792. року.

Микола Мурашко,
предсідатель У. Н. Союзу.

Василь Гришко,
містопредсідатель У. Н. Союзу.

Юлія Баволяк,
містопредсідателька У. Н. Союзу.

ЗРІСТ МАЄТКУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

День 22. лютого кожного року є національним святом Злучених Держав, про котре знає кожда людина в сій країні, бо той день є уродинами Юрія Вашингтона, найбільшого патріота й борця за самостійність сеї держави. За свої заслуги удостоївся великого імени Батька.

День 22. лютого 1894. є для української іміграції подвійним святом. У той день дано почин до організування нашої першої народної організації, У. Н. Союзу, котрого нині звуть Батьком Союзом.

Про його початки можуть сказати ті члени, що ще живуть і ті часи переживали. Хто памятає початок організації, той памятає, як місячна вкладка за перших п'ять літ існування організації виносила 50 центів. Обезпечення виносило тоді \$600.00. Такою вкладкою збудувати організацію було неможливим. Але тодішні провідники знали, що наша іміграція є переходною, що много людей є тимчасовими зарібниками, які будучи в краю в більшості рілльниками, думками линули до плуга й серпа. Тому видно піхто не прив'язував більшої ваги до творення трівкої організації, яка моглаби пережити їх і дати захист грядущому поколінню.

В році 1900. піднесено вкладку о 20 центів на місяць, а посмертну за допомогу піднесено до суми \$1000. Ся реформа вичерпала більшу частину готівки, яка була призбирана. Власні фонди організації зменшились так, що в році 1907. треба було зробити нову реформу розметову.

Розметова система була о скілько краща, що попри всі виплати посмертних запомог була додана маленька сума на фонд резервовий. То-

му фондови можна завдячувати нову реформу, що полягала на плаченню вкладок після літ. Упроваджено її 2. січня 1915. З часу тої реформи маєток організації постійно збільшається так, що в році 1924 У. Н. Союз вступає в ряди міліонових організацій.

Так, як маленька резерва допомогла реформі плачення після літ, так знову ся система допомогла впровадити нові роди обезпечення (в 1926 році).

Всі реформи, які були переведені, показалися дуже корисними, однак не всі члени могли погодитись з новими думками й системами. Реформа після літ відстрашила кільканайцять тисяч членів. Однак ті, що остали, розуміли, що се було конечним для їх власного добра. Впровадження нових родів обезпечення не мало болючих наслідків, бо нові члени вступають на таку систему, яку собі виберуть. Про користи нових родів обезпечення вже не раз писано в часописах, обговорювано на зборах та конвенціях. Однак нові роди все ще не розвиваються так, як повинні.

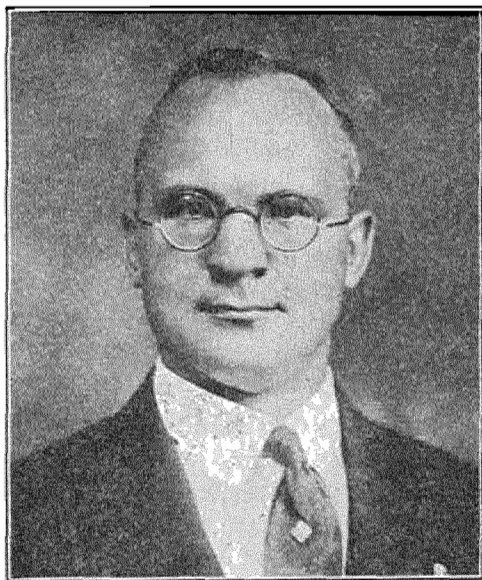
Обезпечення в У. Н. Союзі можна вдемі порівнати із реальністю.

Колись наш чоловік не вірив у купно хати на власність, уважаючи себе тимчасовим мешканцем і платив чинши (рент) десятками літ. Якби був доложив ще малу суму гроша і купив реальність, то рентом мігби був всю реальність виплатити. Сказати тоді щось про купно реальности, то можна було наразитись на клипи. Днесь тисячі наших членів є власниками не тільки домів, де мешкають, але гарних чиншових апартаментів.

Старі роди обезпечення є подібні до того чоловіка, що платить рент,

Іван Каштанюк,
головний рекордовий секретар.

Роман Слободян,
головний фінансовий секретар.

Василь Левчук,
головний касієр.

Петро Маційовський,
заступник менеджера „Свободи”.

із тою тільки різницею, що доставши членську грамоту, член лишає її для рідні, а рідня по його смерті має право до посмертної заповомоги. На старі роди кожний член мусить платити аж до смерти. Тут не поможє жадна ухвала, щоби плачення вкладок знести і видати членови право до привілеїв, які дають нові роди. Як не можливо перепровадженням ухвали віддати реальности тому чоловікови, що платить рент, хочби він мешкав в данім домі десятки літ.

Нові роди обезпечення відповідають як раз всім тим членам, що бажають тут лишитись на сталий побут. Член може виплатити свою грамоту й дістати повну суму по 20 літах, може дістати виплачену грамоту по 20 літах і бути звільненим від плачення вкладок аж до смерти, а може також платити вкладки до 70-го року життя і також мати виплачену грамоту. Виплачена грамота се виплачена реальність і чистий без довгів титул власности („дід”).

Пожаданим булоби, щоби як найбільше молодих членів записувалось на нові роди обезпечення. Маючи тисячі таких членів, У. Н. С. стане на стопі бизнесовій і зможе дати ще більші користи, як дають прочі того рода асекурації.

Які є фінанси під сю пору і як з року на рік збільшається маєток показує зладжена табеля, яка не потребує подрібного вияснення. З року на рік сиплється зерно до шпихліра і вміру потреби й постанов статута береться для тих, які такої помочи потребують.

Порівнюючи розвій по літам, бачимо, що за послідних чотири роки чистого прибутку остає що року на суму понад двіста тисяч долярів. Можна було сподіватись і сього 1929

р. ще більшого прибутку, однак сього року було дві більшші виплати: перша - - кошти головної конвенції в сумі понад \$40,000 і друга — обнижено вартість реальности на суму \$30,000. Разом понад \$70,000.

Гріш виплачений на конвенцію є інвестицією, яка організації оплачується. У. Н. Союз, збудований на засаді демократизму. Кожний член має змогу рядити організацією, через те він її уважає за свою рідну. Раз на чотири роки всі члени вибирають делегатів, а делегати, зїхавшись на конвенцію, маючи законодапну власть, встановлять нові закони, контролюють маєток, висказують свої думки про розвій і вибирають новий головний уряд. Так як держава має своїх послів і уряд, так і У. Н. С. має делегатів і урядників. Як в державі народ платить податки і не жалує гроша на платню послів і уряду, так і в організації конечний є кошт на заплаченне коштів конвенції і платні головного уряду.

Зі зростом організації зростала потреба нового дому на друкарню, офіси й акти організації. Старий будинок треба було розібрати, а на тій площі побудувати новий, огнетрєвалий будинок. Старих будинків розібраних годі вчисляти як маєток організації і тому то суму \$30,000 треба було відтягнути із загального маєтку організації. Сю суму взято було з фонду адміністраційного і тому обтягнено із сього фонду, на чім не потерпіли прочі фонди, які якраз піддержуть вартість грамот.

Придбаний маєток се тільки частина зложеного капіталу, бо за час існування виплачено посмертних заповомог на суму майже трох мільонів долярів а сі заповомоги є найкращим свідомством братерства й єдности всіх крапших синів безталанної України.

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Григорій Пипук.

Онуфрій Шараварко.

Д-р Володимир Клодницький.

РАДНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Стефан Заблоцький.

о. В. Сполітакевич.

Д-р М. Клим.

РОЗВІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА
за час від 22. лютого 1894 р. до 30. вересня 1929 р.

Число пор.	Рік	Число членів	Вкладки, розмет, табеля смерт.	Разом всі фонди	Фонд сирітський під опікою УНС.	Власність У. Н. Союзу	Загальні замкнення з кінцем року
1	1894		50 цнт.	\$ 220.35	\$	\$ 220.35	\$ 220.35
2	1895		"	385.25		385.25	605.60
3	1896	587	"	151.36		151.36	756.96
4	1897	1,019	"	2,187.97		2,187.97	2,944.93
5	1898	1,593	"	2,743.64	304.05	2,439.59	5,688.57
6	1899	2,057	"	1,198.51	1,145.00	53.51	6,887.08
7	1900	3,067	70 цнт.	3,297.32	14.49	3,282.83	10,184.40
8	1901	3,711	"	2,111.48	1,400.00	711.48	12,295.00
9	1902	3,384	"	1,956.31	750.00	1,206.31	14,252.19
10	1903	3,796	"	877.66	2,439.73		15,129.85
11	1904	5,857	"	2,863.49	2,309.11		17,993.34
12	1905	6,547	"		3,379.80		16,491.75
13	1906	7,888	"	5,712.00	3,443.15		23,705.34
14	1907	8,540	Розмет	13,404.33	6,270.07	5,453.52	37,109.67
15	1908	8,795	"	8,961.59		8,961.59	46,071.26
16	1909	11,793	"	20,053.45	6,232.91	13,382.64	66,124.71
17	1910	14,430	"	34,264.25	11,182.64	23,081.61	100,388.96
18	1911	13,280	"	7,912.05	4,079.14	3,832.91	108,301.01
19	1912	14,917	"	32,229.86	4,518.37	27,711.49	140,530.87
20	1913	19,110	"	51,346.37	2,773.14	48,573.23	191,877.24
21	1914	12,396	"	69,852.22	11,936.42	57,915.80	261,729.46
22	1915	6,750	Після літ	21,780.37		21,780.37	283,509.83
23	1916	9,174	"	62,403.72	2,491.60	59,912.12	345,913.55
24	1917	10,008	"	86,099.01	9,642.42	76,456.59	432,012.56
25	1918	11,891	"				416,196.02
26	1919	12,445	"	87,844.03	19,688.41	68,155.62	519,856.59
27	1920	12,237	"	66,461.39	6,119.98	60,341.41	586,317.98
28	1921	11,815	"	119,883.51	9,296.33	110,587.18	706,201.49
29	1922	12,427	"	121,764.86	11,185.35	110,579.51	827,966.35
30	1923	14,790	"	156,012.46	28,412.32	127,600.14	983,978.81
31	1924	17,011	"	180,228.83	8,307.43	171,921.40	1,164,207.64
32	1925	18,195	"	170,207.83	4,628.30	165,579.53	1,334,415.47
33	1926	19,332	"	234,580.73	600.95	233,979.78	1,568,996.20
34	1927	19,962	"	214,593.10	7,514.41	207,078.69	1,783,589.30
35	1928	20,381	"	248,967.53	9,950.53	239,017.00	2,032,556.83
36	1929	20,979	"	115,173.24	8,708.04	106,465.20	2,147,730.07
				\$2,147,730.07	\$188,724.09	\$1,959,005.98	\$2,147,730.07

Загальний маєток Молодечого Департаменту 189,501.78

Загальний маєток У. Н. Союзу \$2,337,231.85

Фонд сирітський У. Н. Союзу 188,724.09

Власний маєток організації крім Друкарні і Книгарні \$2,148,507.76

З БІЛАНСУ У. Н. СОЮЗА З ДНЕМ 30. ВЕРЕСНЯ 1929.

СТАН ЧИННИЙ:

Готівка	\$620,505.07
Моргечі	942,234.20
Бонди	459,990.80
Реальність	125,000.00
Разом	\$2,147,730.07

СТАН ДОВЖНИЙ:

Фонд помертний	\$1,553,519.16
" адміністративний	13,421.84
" резервовий	311,951.54
" запомоговий	67,191.60
" народний	8,172.49
" конвенційний	4,749.35
" сирітський	188,724.09
Разом	\$2,147,730.07

РАДНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Стефан Слободян.

Анна Боївка.

Інж. Володимир Малієвич.

Павло Стадник.

Олександр Питляр.

Марія (Ольшаницька) Розуміло.

Т. Михальчук.

Роман Слободян.

МОЛОДЕЧИЙ ДЕПАРТАМЕНТ, ЙОГО МАЄТОК І ЗРІСТ ТОГО МАЄТКУ.

Подаючи розвій маєтку старших членів У. Н. С., гріхом булоб проминути розвій Молодечого Департаменту У. Н. Союзу.
Зріст сього маєтку від 1 липня 1921. до 30 вересня 1929 року:

	Власність Мол. Деп.	Загальні замк. з кінцем року
Від 1-го липня до 31-го грудня 1921 р. прибуло	\$ 4,994.12	\$ 4,994.12
В році 1922 прибуло	9,756.20	14,750.32
„ 1923 „	12,792.54	27,542.86
„ 1924 „	17,314.16	44,857.02
„ 1925 „	21,847.33	66,704.35
„ 1926 „	23,959.99	90,664.34
„ 1927 „	27,776.89	118,441.23
„ 1928 „	29,196.22	147,637.45
„ 1929 „ за 9 місяців	24,514.14	172,151.59
	\$172,151.59	\$172,151.59
Остала стара резерва Мол. Союзу з попередних літ		17,350.19

Загальний маєток Молодечого Департаменту \$189,501.78

З білянсу Молодечого Департаменту У. Н. Союзу.

Стан чинний:

Готівка	\$95,428.59
Моргечі	40,100.00
Бонди	36,623.00

Разом \$172,151.59

Стан довжний:

Фонд посмертний	\$131,374.73
„ адміністративний	40,776.86

Разом \$172,151.59

Молодечий Департамент переходив немало реформ, заки найдено форму організації й забезпечення дітей, на яку дозволять стейтові закони. Молодечий Союз існував зпершу при У. Н. С. нелегально. Аж в році 1921. зреформовано бувший Молодечий Союз, даючи відповідну гарантію посмертних виплат. Много членів домагалось, щоби дитина, дійшовши повних літ, могла дістати частину вплаченого гроша. Тому то XVI. конвенція впровадила нові роди забезпечення для дітей, так звану табельку ч. 2.

На табельку ч. 1. платиться 25 цнт. місячно тільки на посмертну допомогу і дитина, дійшовши 18. року

життя, має перейти до старших членів.

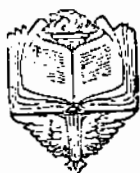
На табельку ч. 2. платиться місячно 50 цнт. і тут вже є резерва обчислена на грошеві звороти або безплатне продовження асекурації відповідно до літ і часу належання до організації. Табелька ч. 2. є дуже гарна і корисна, тому порадним булоби, щоби як найбільше дітей на сю табельку вписувати.

Ми мусимо подбати, щоби наша молодіж піддержала свою організацію та перебрала з часом заряд, бо старші члени скорше чи пізніше підуть на вічний спочинок. Був Батько Союз добрий для вигнанців з рідної землі, нехайже буде добрий для грядущого покоління!

РЕДАКТОРИ „СВОБОДИ”.

Омелян Ревюк.

Д-р Лука Мишуга.

Володимир Кедровський.

Іван Каштанюк.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ ЯК ПІОНІР.

Український Народний Союз був першою українською за допомоговою організацією в Америці. Він перший став організувати українських емігрантів в Злучених Державах на те, щоби дати їм допомогу на случай смерті, каліцтва або невилічимої недуги. До того часу наших людей тягнули в різні славянські організації, польські, словацькі, чеські і другі, але всі ті організації мали національний характер, ворожий нашому народови, і тому нашим людям було прикро до них належати, бо кождий що до них приставав, мусів згоризрікатися своєї національності. Навіть спеціальна організація наших братів зза Карпат, котра моглаби була поширити свою діяльність і на галицьких та волинських Українців, попала в руки мадяронських попів, які боячися впливу національно свідомих Галичан на свою паству, та хочаби захоронити мадярські впливи в своїй організації, довели до застережень, що Українець не міг бути урядником або делегатом і до того, що Україні почувалися в організації закарпатських братів зовсім неінакше, як у польській чи словацькій. Отсе почування й було основою, яка застановила тих наших людей, які вже розуміли значіння і потребу за допомоговою організації, забажати мати таку своє-рідну організацію.

Через те, що теперішній Український Союз був першою нашою за допомоговою організацією, він мусів витримати цілий ряд нападів на себе і різних трудностей. Се вже така

доля кождого провідника, що він мусить перенести на собі пробний огонь ворогів і противників. Нападали тоді проти Союзу всі ті, що хотіли собі захопити наших людей, до своїх, нам чужих організацій. Нападали тоді проти Союзу й наші люди, які вийшовши з краю, де не мали впливу на ніяку громадську справу, й не звикли до ніякої організаційної роботи. Їм не могло поміститися в голві, як наш селянин може хотіти тут в Америці, організуватися в особну свою організацію. Не вірили у свої власні сили.

Щоби переломати сю пехіть до власної організації, Союз мусів завести в себе газету. Та наші люде не звикли були читати газет. Як новина, вона мусіла мати багато ворогів. Під впливом рабства, загнозидилось було переконання, що наша мова проста, що вона неснадається до висказання думок і почувань людей, та що для газети треба уживати „високих” „панських” мов і тому з початку треба було довший час видавати газету в двох мовах, а то українській і штучній українсько-словацькій, латинськими буквами. Орган Союзу станув відразу на народницькім становищі та переносив труднощі від своїх з одного боку, а з другого напади від Поляків й польонофілів, Москалів й москвофілів, Словаків, Чехів і Мадяронів.

Союз і Свобода не подавалися перед труднощами ні перед ворогами, бо вони розуміли, що вони мусять їх перебороти, коли мають як слід сповнити се велике завдання, яке Союз

узяв на свої плечі, в першій мірі власну зорганізовану опіку над родинами працюючих в фабриках і копальнях наших імігрантів. З вірою в остаточну перемогу свого народу, боровся Союз і Свобода проти всіх труднощів і ворогів і остаточно таки переміг. Солідною і послідовною роботою Союз прилучував до себе щораз більше прихильників і членів. Його сила і слава заодно росли. Коли імігрант приходив до Америки, то сей час довідувався про існування Союзу і знаходив зараду в організації і його органі. В скорі пізнали Батька Союзу вдови і сироти тут і в старім краю.

Щоби ратувати свої впливи, москвофіли стали організувати свої організації. Їм на поміч стала російська православна місія, підсилювана грошми з царської скарбниці. Вони з початку вели найбільше вперту кампанію проти Союзу і Свободи. І хоч царату вже давно немає, та нащадки царського посіву ще розростаються бур'яном по українській іміграції й до нині, та Союзови ще й до нині приходить ся полоти сей кукіль.

Відлір цареславній пропаганді давала й українська католицька церква, тай тому, через довгі часи Союз, Свобода і ся Церква помагали собі взаємно. Так було до витворення клерикальної течії в Союзі, яка забажала загарбати Союз і Свободу під свій виключний вплив, до перетворення Союзу на клерикальну організацію, а Свободу на клерикальний орган. Така агітація стала розколювати членів Союзу на два ворожі табори. Бачучи можливість такого, що Союз і Свобода можуть стати клерикальними, радикальна течія серед членів станула на таким самим нерозумнім становищі, як клерикальна, і стала собі домагатися, щоби Союз і Свобода стали радикальними. Результат був

такий, що клерикали відорвалися і створили собі особну організацію наскрізь клерикальну, в якій абсолютну владу має католицьке духовенство з єпископом на чолі.

На цьому шкода, зроблена Союзом клерикальною течією, не скінчилася. Радикали, думачи, що клерикали вже захопили Союз у свої руки, а Свободу перемінили на клерикальну газету, пішли й собі розбивати Союз, основувши новий Союз з радикальним напрямком та нову, радикальну, газету.

В цей спосіб від одної організації відколотися члени які не розуміли, що запомогова організація не сміє служити інтересам клерикалізму ні радикалізму, що запомогова організація повинна лучити всіх людей без огляду на їх погляди партійні або релігійні. В такий спосіб розпочатий розділ пішов даліше.

Тепер організація через свою газету стала займати кожда виразно партійне становище. Кожда газета старалася бути заступницею не тільки запомогової організації, скільки заступницею якогось політичного напрямку. Орган Союзу вірно задержав свій оригінальний національно-демократичний напрям аж до цієї пори.

Підчас світової війни нарід кинувся читати газети. Хоч Союз розумів, що це не є зовсім нормальне явище, однак для використання збільшеної почитності, У. Н. Союз став перемінювати свій орган Свободу з тижневика на три-тижневик, а вкінці на щоденник. Часопись е ще до війни принесла українській іміграції поглиблення національної свідомості. Наші імігранти нераз аж в Америці довідалися, що вони один нарід зі своїми братами з під Києва, Полтави, Харкова, що вони Українці. Щоби дати вираз своєї національної свідомості Союз

перший скинув стару назву „Руський” та прийняв назву Українського Союзу. Коли це сталося, то багато людей, які ще не мали української національної свідомості, покинуло Союз. Свідомі свого українства як клерикали так і радикали вживали сего публичного замаркування українства Союзом, для дальшого розбивання Союзу. Радикальна, ще довго носила з гордістю назву „руської”, якою то ніби погордив Український Союз, а клерикальна не вжила в своїй назві імені України. В той спосіб партійна загорілість доводила свідомих національно людей до заперечення своєї національності.

Всі ці переходи, природна річ, коштували Союз багато членів. Однак серед даних обставин се були природні втрати. Хтось з української іміграції мусів перший проголосити ім'я України, хоч він знав, що за се на нього посиляться буки і каміння. Зробив се Український Народний Союз і за се йому належить честь і слава.

Серед такої переходнової боротьби партійно-церковної треба було подбати за те, щоби дати організації тверді основи фінансові. Треба було заводити різні улпшення і системи. А це також давало притоку ворогам „каламутити воду”, бо, мовляв, в каламутній воді найлегше ловити рибу. Кожда реформа, зміна вкладок, заведенням нової системи та все, що Союз робив для забезпечення організації і своїх членів на будуче, інші організації використовували на агітацію проти Союзу. Дарма, що опісля те саме мусіли переводити в себе.

Найтяжчим для Союзу був початок року 1915. Тоді переводилося реформу плачення вкладок після віку членів, яку відтак мусіли перевести всі інші організації. Члени не були до того достаточо підготовлені. Були

се часи найзавзятішої боротьби клерикальної і радикальної течій проти Союзу. Уряди різних стейтів натискали і наглили до реформи. Проти Союзу за реформу накиннулися конкуруючі організації. Говорили проти нього навіть такі люде, які вже тоді знали, що й їх організації будуть мусіли перевести сю саму реформу. І знова партійна загорілість доводила людей говорити проти своїх власних переконань. Багато членів далось збаламутити. Серед членів Союзу було немало таких, котрим прийшлося тяжко з тими реформами, і власне ці старі члени, які мали тепер платити висші вкладки, пішли за підшептами до других організацій шукати дешевшого забезпечення, а коли відтак і ті організації в себе таку реформу перевели, вони опинилися зовсім без забезпечення. Та реформа була найтяжчою тим, що задля неї відмовлено від Союзу найбільше членів, бо около 20 тисяч. Многі з тих членів пізнійше вернулися, але більша части пропала і днесь кається і нарікає, що далась звести злобній агітації проти Союзу.

Скінчилася світова війна й замкнуло іміграцію. Це знов тяжкий удар для такої як наша імігрантської організації. Попри конкуренцію своїх, мусимо боротися з конкуренцією різних асекураційних підприємств, які мають величезну масу агентів, великі офіси, тисячі урядовців, велику машину, а передовсім величезні капітали і множество різних родів обезпечень. Запізнавшись з ними, наші члени стали домагатися від Союзу, щоби він завів в себе подібні роди обезпечення. Таке заведення нових родів вимагає великого накладу гроша і праці, однак ідучи на стрічу домаганням членів, Союз завів в себе три нові роди обезпечення для повнолітних

членів. Крім того організував молодечий департамент, а у ньому два роди забезпечення. Другі організації могли тепер просто перебрати готові табельки, вироблені У. Н. Союзом, та завести їх у себе з малими змінами і без коштів. Значить, У. Н. Союз знова поніс труд і кошти тільки тому, що він був першим, що він був передовиком, що він був піонером.

Піонер мусить лупати скалу, вирубувати хаті, промощувати дорогу тим, що йдуть поза ним. Це вимагає труду й кошту, але У. Н. Союз ніколи не побоявся сеї роботи провідника-піонера. Він усе сміло ішов вперед,

вірючи в свої сили, себто в талан чільних і лояльність своїх членів. Завдяки сим прикметам У. Н. Союзу зріс в могучу організацію, яка, зібравши під свій прапор понад 30 тисяч людей і около три міліони доларів, може сміло дивитися в свою будучність.

Перед У. Н. Союзом стоять нові завдання, які будуть коштувати багато праці і труду. Другі за ним ще якийсь час слідкувати або й перешкоджати будуть. Однак перешкоди, які він поборов у минувшині і доспих здобутків, є для нього найкращою допомогою, що він свої цілі здобуде.

С. МУСІЙЧУК

ГІМН УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

Ликуй Вкраїно, стороно кохана,
Привіт Тобі зза моря шлемо свій,
Ликуй, вільная Вдтчино прибрана,
Що нас приняла за своїх дітей.

Ми під зоряним стали тут прапором
І обєднались всі як один муж,
Під Вашингтона зєднані прапором
В наш Український Народний Союз.

Наш синьо-жовтий стяг національний
Се стяг Союзу, гордість „Свободи”,
Під ним покров свій має рід наш славний,
Під ним єднались прадіди й діди.

Ми під зоряним.....

Союз, мов сонце, з темноти нас вивів,
В його рядах старий і молодий,
Док цвисте буде Вашингтон і Київ
Не згине батько Союз дорогий.

Ми під зоряним.....

(Музику до цього гимну уложив відомий композитор
М. Гайворонський).

Роман Слободян.

Фінанс. секр. У. Н. Союза.

ВІД НАГЛОЇ А НЕСПОДІВАНОЇ СМЕРТИ.

Від реформи, т. є. від 1. січня 1915, по кінець серпня 1929 року, померло в нашій організації 1910 (тисячу дев'яťсот десяти) членів. За останніх вісім літ померло 1103, за останніх чотири роки 662, а за останній рік 210 членів.

Більше як половина тих членів померла від нещасних випадків в майнах, в фабриках і на дорогах. Багато з них затруїлися алкоголем; дехто вмер зараз, а інші повільною смертю, від поступового затроєння муншайном. Затроєння жолудка їдою, сухоти, нервові розстрої у багато випадках викликані п'ятикою.

Понісше наведені нещасні випадки може отворять очі неодному читачеві і може вратують не одне життя.

Алентаві, Па. — Микита Барняк, будучи невилічимо хорим, записався на смерть. Лишив жону й дрібні діти.

Ансонія, Конн. — Филімон Савчук, умер нагло на удар серця. Лишив жону й дитину.

Бетлегем, Па. — Микола Лаврентій, спараліжований при праці, до двох місяців помер. Лишив жону й дитину.

Бруклін, Н. Й. — Сидор Боцян, вбитий при праці. Лишив жону й двоє дітей.

Ембрідж, Па. — Антін Довжицький, умер нагло ізза пукнення жили й залляття мозку кривю. Лишив жону й дрібні діти.

Лазор Череп, подвигався при праці так тяжко, що до двох тижнів помер. Лишив троє дітей.

Марія Лазар, йдучи спати, впала й померла на удар серця.

Параска Судя, вирвала зуб і дістала затроєння крові. Померла в коротці. Лишила мужа й дрібні діти.

Філадельфія, Па. — Григорій Сенів, йдучи з праці до дому, вмер нагло на удар серця.

Іван Фесюк, умер по чотирох днях тяжких мук. При праці другий робітник жартом пустив в нього провід із вітром, який прорвав всі внутрішності. Лишив жону й дрібні діти.

Джерзи Ситі, Н. Дж. — Олекса Меленяк, помер нагло на удар серця. Лишив жону й дрібні діти.

Григорій Трусевич, убитий при праці на залізничних торах.

Стефан Журавецький, працюючи на залізниці, попав під віз, котрий обтяв йому обі ноги. По п'яти годинах тяжких мук помер.

Йорквіл, О. — Теодор Фільц, убитий каменем в майнах. Лишив жону й дрібні діти.

Михайло Мурин, тяжко покалічений в майнах, помер до трьох тижнів.

Йонгстаун, О. — Петро Гергель, пострілений сусідом, помер серед тяжких мук. Суперечка зайшла ізза копання рова на площі члена.

Земко Цапак, в приступі божевілля повівся. Лишив жену й дрібні діти.

Йонкерс, Н. Й. — Юстина Баволяк, дістала параліжу й помішання розуму. Померла, оставляючи двоє дорослих дітей.

Стефан Бабій упав з драбини так нещасно, що стратив пам'ять і до шести днів помер.

Гартфорд, Конн. — Григорій Курко, убитий на місці автомобілем. Лишив жену й сина.

Кембел, О. — Анна Одвард, умерла нагло на удар серця. Осиротила троє дітей.

Стефан Кріль, помер нагло, як заявляє місцевий уряд зі злости. Жена і п'ятеро дітей відіхали до краю тому чотири роки.

Карнегі, Па. — Іван Зеленчук, умер нагло на удар серця.

Клівленд, О. — Анастасія Салаяк утрьохлася. Лишила мужа і семеро дітей.

Мекаду, Па. — Стефан Бованко, убитий в майнах, упавши під кару.

Марія Луц, умерла нагло на удар серця.

Мт. Кармен, Па. — Леон Білський, в нервовім стані ізза упадку бізнесу, застрілювався. Лишив жену й дрібні діти.

Мінеаполіс, Мінн. — Теодор Марків, застрілювався, будучи червоно хорим.

Назарет, Па. — Стефан Яремчук, убитий обривом скали в цементовни. Полишив жену й дрібні діти.

Ньюарк, Н. Дж. — Теодор Маселко вбитий на місці в колізії двох автомобілів.

Нескегонінг, Па. — Антін Годко, вбитий обривом скали в майнах. Лишив жену й дрібні діти.

Нью Йорк, Н. Й. — Григорій Конох, виїхав до рідного краю й помер там на удар серця.

Ізидор Додек убитий на улиці автомобілем.

Михайло Рибак умер нагло на занепадення мозку. Лишив жену й дрібні діти.

Федор Свистун помер від попарення. Лишив жену й дрібні діти.

Григорій Крупник упав, чистячи вікна на шестім поверсі, і забився на місці. Лишив жену й дрібні діти.

Олієн, Н. Й. — Олекса Голод перелазив понід залізничі кари, зістав перетятий на дві часті й помер на місці. Лишив жену й дрібні діти.

Олифант, Па. — Кирило Клапач убитий відломком скали в майнах. Лишив жену й дрібні діти.

Перт Амбой, Н. Дж. — Петро Бобик, дістав затроєння крові й до 36 годин помер. Лишив жену й дрібні діти.

Рарітан, Н. Дж. — Лайош Медірак умер нагло на удар серця. Лишив жену й двоє дорослих дітей.

Рачестер, Н. Й. — Геліна Готра при вечері вдавилась куском мяса. Прибувший лікар ствердив смерть. Лишила мужа й дрібні діти.

Семен Гунчак умер нагло від затроєння алькоголем. Лишив жену й діти.

Сиракюз, Н. Й. — Йосиф Павлина вийшов з дому здоровий. Два дні пізніше найшли його неживого на дорозі. Помер на удар серця. Лишив жену й діти.

Рейсін, Віс. — Стефан Картник помер від пострілу на польованню.

Ст. Клейр, Па. — Дмитро Порчак умер нагло на удар серця. Осиротив жену й семеро дрібних дітей.

Станислав Орловський убитий в майнах.

Франко Грубий убитий в майнах. Лишив жену й діти.

Шенандо, Па. — Стефан Дацьків убитий на залізниці. Лишив жену й діти.

Вілінг В., Вір. — Григорій Снігур повісився. Лишив жену й дрібні діти.

Маріян Візман поставив воду варити на каву, вода залляла газ. який вдусив його.

Юлія Шевчук мила вікна на другім поверсі, впала й до пяти годин померла.

Воремен, Па. — Іван Радо згинув від нападу, докнаного на нього в цілях рабунку.

В. Нютон, Па. — Васько Шевчук спішився, щоби не стратити потягу до дому; переходив залізничі тори,

на які наїхав поспішний потяг і убив його на місці. Лишив жену й діти.

Вунсакет, Р. Ай. — Кароль Кузів, будучи невилічимо хорим, відібрав собі життя вистрілом з револьвера. Лишив жену й діти.

Шикаго, Ілл. — Микола Максимів помер нагло від вибуху крові.

Микола Масний, вертаючи домів, попав на своїм автомобілі під поспішний поїзд. Осиротив жену й кількоро дітей.

Писати про цілий ряд нещасних случаїв наглої і несподіваної смерті, є дуже болючо. Кілька десятків членів в протягу одного року, се велика втрата для десятків родин. Кілько бідних вдовиць і сиріт оплакує страту мужа і батька? У много случаях можна було оминати нещасний случай. Тільки треба було трошка уваги й менше поспіху. Возьмім се до серця, щоби в нас було як найменше каліцтв й нервового подразнення, а в случаю слабости. шукаймо зараз поради в лікарів.

ПАВЛО ГРАБОВСЬКИЙ.

СИРОТИ.

Дітки маленькі кликали маму:
„Вставай, голубко, нене кохана!
Прокинься швидче та кидай яму,
Бо ми не їли з самого рана!”
Даремно ждати... Побігли в клуню:
„Чом не йде мама? — скажи татуню!”
„Пождїть, не плачте, дітоньки милі:
Не видно — прийде ваша матуся,
Зварить кулешик, дасть льолі білі,
А я ще трохи помолочуся”.
Не ждється діткам, — побігли в клуню:
„Деж наша мама? — скажи, татуню?”

Голову сумно тато понурих,
Обійняв діти, та що казати?
Трома струмками піт з його дзьорив;
Лишив роботу, побрів до хати,
Злагодив їсти і знов у клуню...
А дітки в голос: „Куди, татуню?”
Зростають дітки — і голі й босі,
Вже не питають, бо зрозуміли,
Чом не приходить матуся й досі.
Нелюдські злидні кругом обсіли,
Всю спорожнили комору й клуню,
По заробітках женуть татуню.
На дворі люто тріщать морози,
А він працює і дні і ночі...
Краялось серце, змерзали сльози,
Поки заплочив навіки очі.
Побіжать дітки із хати в клуню:
„На що покинув ти нас, татуню?...”

ВЕЛИКІ ВТРАТИ.

Український Народний Союз понів у минулому адміністративному році дві великі втрати. Невмолима смерть забрала нам двох великих робітників, які поклали незабутні заслуги коло організації українських імігрантів у загалі, а У. Н. Союзу спеціально.

МИХАЙЛО УГОРЧАК.

Михайло Угорчак походив з міста Тисьмениці, в Галичині, де він уродився в 1886. році. До Америки прибув він у 1906. році і зараз записався в У. Н. Союз. Він відразу вмішався в боротьбу з парафіянщиною, що хотіла бачити в кожній українській колонії осібне громадянське тіло, яке малоби обмежувати свою роботу межами громади. Він пробував провадити ширшу організацію Українців у місцевій радикальній організації „Гайдамаки”, яку й під його впливом перетворено на загальну заномогову організацію. Колиж ся організація попала в руки амбітників, що свої особисті ненависти ставили висше загальної справи, він став віддавати всю працю для Союзу.

Як добрий бесідник, умілий організатор, меткий діяч, людина великої енергії, живої симпатії для всіх нещасних, він мусів вибитися скоро наперед членів Союзу. Він скоро пнявся зі щабля на щабель, з низчого місцевого уряду на висший, поки не діпняв нарешті становища головного рекордсвого секретаря Союзу. Союз саме тоді почав свій скорий зріст, але секретар, вибраний попередною конвенцією, не розумів як слід ні свого завдання ні тої великої нагоди, яку мав тоді Союз. Щоби се зрозуміти треба було чоловіка молодого, меткого, справного, енергічного. І Союз мав

велике щасте, бо всі прикмети він найшов в Угорчаку.

Ставши рекордовим секретарем Союзу, Михайло Угорчак побачив перед собою немовби широку ниву, мало оброблену, майже ще не заорану. Він узявся до щирої праці. Завдяки його праці приступило в Союз тисячі нових членів. Організація вимагала широкої кореспонденції, бо український імігрант був тоді ще не вироблений і організаційних справ як слід не розумів. Праця була понад сили, забирала йому не тільки день, але й ніч.

Ще тяжче прийшлося йому, коли треба було переіняти фінансові основи У. Н. Союзу, коли на місце системи розмсту, що мусіла колись довести організацію до занепаду, треба було завести нову систему плачення рівних вкладок після віку члена при вступленню. Члени У. Н. Союзу теж не були приготовані до сеї реформи, і Михайло Угорчак за свою велику працю не тільки не мав ніякої від-

плати, але й ще тернів усяку неслухну критику, обмови й лайку. Він розумів, що організація за його вірну працю повинна була йому дати хочби заробіток так довго, як довго він міг для неї працювати. Та при нагоді реформи побачив він, що хто бажає добра народови та будує організацію на твердих основах, той кожної хвили може стрінутися з грубою невдячністю зі сторони того народа, для котрого він жертвував усю працю й знання. Знаючи се, він мусів оглянутися за матеріяльним забезпеченням себе й своєї рідні. Вечерами, по довгогодинній праці в канцелярії, він став учитися аптекарства, щоби прожити ним тоді, як народ у відплату за ширшу працю викине його на вулицю.

Сталось, як покійний передбачував. Члени не бачили надмірної праці, яку Угорчак поніс коло реорганізації У. Н. Союзу, але дивилися на втрату членів, які відступили від У. Н. Союзу через свій власний нерозум. Через сю нову похибку членів, Союз утратив досвідчену працю Угорчака на становищі секретаря. Угорчак зажився аптекарством. Та хоча се нове заняття займає всю енергію людини в день і в ночі так, що аптекар звичайно не може займатися громадянськими справами, покійний найшов ще й тут час, щоби працювати для улюбленого Союзу. Він не памятав членам їх невдячності, розуміючи, що се був природний вплив спиненого неволею розвою.

Коли перед У. Н. Союзом виринуло нове тяжке завдання, Угорчак сейчас предложив Союзови свій організаційний досвід, свою енергію, активність і жертвенність. Сею справою була справа будови Сиротинця. Про сю справу вже говорилося й писалося багато, але поза слова ніхто не йшов. Угорчак мав відвагу сказати всім, що

тут ходить не о слова, а о діло. Не о любов народа та його сиріт фразами, а о щирі жертви. Він чув погорду до нерішучих і загальних резолюцій. Він хотів діла. У діло він вірив. Ділом він жив.

Він вийшов з української ремісничої, міської сім'ї, в якій були видно заховані найкращі міщанські традиції, традиції рухливості, мсткості, жертвенності й праці. Сі прикмети він проявляв усе своє життя.

Тяжко було такому чоловікови з такими прикметами жити серед наших імігрантів, які мають зовсім інші традиції. Передовсім те невдоволення з теперішнього, та постійне стремління до чогось кращого, висшого, доскональшого, було навіть прикрим для людей, які любили старий спокій, що ціхував старе українське село. Сей американський „пуш”, якого стільки мав Угорчак, який його гнав до праці серед Американців, у ключах, у професійних спілках, у політичних партіях, — а всюди він працював у користь українського народа, — давав йому поважання серед Американців, що пересякнуті тим самим духом, але спричиняв багато тертя між Угорчаком і Українцями. Тільки, як праця підорвала сили Угорчака і зложила його в передчасну могилу на 42. році життя, доперва тоді побачило багато з них, що то за вартісний народний скарб мав український народ у сьому вічно живому, вічно кидаючомуся на всі боки, вічно шукаючому нового, вічно пнучомуся вгору, духу Михайла Угорчака.

Зійшов у ньому в могилу найкращий представник українського міщанства. Віддав він пайкрашу частину своєї життєвої праці та всю майже свою громадянську енергію У. Н. Союзови. Союз винен йому свою фінансову реформу та активне започаткування Сиротинця. Українська імігра-

ція завдячує йому те, що він дав їй примір, як має працювати активно справдішній громадянський діяч. Се був не тільки типічний представник українського міщанства, але й найкращий його представник, бо він усі свої прикмети духа повертав на службу свого народу.

СЕМЕН ЯДЛОВСЬКИЙ.

Другою великою втратою У. Н. Союзу в минулому році була смерть менеджера „Свободи” Семена Ядловського.

Покійний походив зі села Смериківця, в горлицькій повіті, в Галичині, де він родився 1. липня 1879. року. До Америки він приїхав у 1898. році, а в 1890. приступив до Союзу. Дня 10. грудня 1902. року тодішній уряд Союзу покликав його сповнити обов'язки головного секретаря. Сей вибір людини урядом показався незвичайно вдачним. Вибір був potwierджений слідующею загальною конвенцією, і від того часу ім'я Семена Ядловського ніколи не сходило зі спису головних урядників Союзу. Був він уперед головним секретарем, відтак секретарем фінансовим, ще пізніше президентом.

Підчас його президентування Союз відніс був першу неповоротну втрату в смерті бл. п. Андрія Савки, менеджера Свободи, і головний уряд У. Н. Союзу, знаючи точність Семена Ядловського в сповнюванні обов'язків, його витривалість у навченню всяких нових, а потрібних відомостей та здібність се зробити, просив Семена Ядловського обняти обов'язки менеджера Свободи. Семен Ядловський усе відносився з великою солідністю до своїх обов'язків. Він ніколи не брав на себе легкодушно нових посад або занять. Не почесь і не матеріяльна

винагорода були в нього головними товчками, але обов'язки. Він брав на себе уряд тільки тоді, коли він чув, що ніхто другий даного уряду не зробить краще від нього. Тому довго було треба головному урядови У. Н. Союзу переконувати Ядловського, поки він прийшов до переконання, що в даний мент ніхто не поведе краще від нього адміністрації Свободи. Обнявши се становище, він зараз зачав доповняти своє знання відомостями, яких йому не доставало до належитого сповнювання уряду. За кілька літ він справдав всі надії головного уряду У. Н. Союзу, а головна конвенція в Рочестері дала признання сьому виборови головного уряду, коли вона вибрала Семена Ядловського всіми голосами, крім голосів групки вузких партійців, що справи своєї партії ставлять понад інтереси організації та органу. Сей вибір був опісля повторений на головній конвенції в Ньюарку.

На тій конвенції, однак, всі делегати, що знали Семена Ядловського (а знали його всі члени У. Н. Союзу), побачили, що Семен Ядловський починає скоро занепадати на здоров'ю. На налягання головних урядників і приятелів Семен Ядловський взяв собі вакації, перші довші вакації за всю свою діяльність в У. Н. Союзі. Використав він ці перші вакації на перші свої відвідини в рідний край, якого він не бачив уже цілих трийцять літ. Там, на рідній землі, хоч не на рідній Лемківщині, але в тіні рідних Карпатів, захопила його нагло смерть.

Що з покійним зійшов у могилу чоловік великих талантів, видно вже хочби зі сего, що він через 28 літ був урядником найбільшої української організації та що за весь час його популярність ніколи не зменчалася, але все росла. Як організація перемінчалася не раз у системі, як її число членів раз підносилося, раз падало, як її ма-

еток піднімався, то обнижався, так само й змінялася популярність урядників і урядів. Не одного урядника члени відсунули від діяльності, без сумніву декого несправедливо. Не раз се так певно мусіло бути, що урядники поносили кару за обставини, від їх волі й діяльності зовсім незалежні. І тому не мале се диво, що один, можна сказати, Семен Ядловський ніколи не потерпів від змінених настрій.

Всяко стараються нині члени пояснити се явище. Говорять про його совісність, солідність, дипломатичний хист, орієнтаційний зміст, і таке інше. Щоби з'ясувати, що се все значить, требаби представити цілий ряд ситуацій та показати, як у них заховувався Семен Ядловський. Про його совісність і солідність уже було дещо сказано в горі. Додати до сього треба, що сі прикмети він виніс зпід селянської стріхи. Совісність і солідність цінують кожного порядного українського господаря. Коли селянська дитина перенесе відтак сі прикмети зі свого господарства в народну інституцію, коли такий селянський син буде сповняти свої громадянські й організаційні обов'язки так совісно й солідно, як добрий господар сповняє свої господарські обов'язки на своїм господарстві, тоді маємо сей совісний і солідний тип народного робітника, якого найкращим взірцем був Семен Ядловський.

Його орієнтаційний зміст теж має свої початки в сільському господарстві. Доспіхом у сільській господарці тішиться, себто добрим господарем є той, хто знає відрізнити в кожній справі головну справу від побічної. Хто вміє пізнати, від чого залежить добробут господарства, а від чого він не залежить. Хто буде поширати ту сторону, від якої господарство залежить, а не зважати на ті побічні спра-

ви, від яких господарство не залежить. Хто навчився так солідно думати під батьківською стріхою, той пізніше в громадянському життю буде в усякій справі наперед довго слухати всі погляди, розважати все докладно, забирати слово не за горяча, але тільки по дозрілій розвазі. Хто бачив Семена Ядловського на нарадах уряду, якого комітету або конвенції, той бачив перед собою поважного сільського господаря, який всі сили напружує, аби розв'язати якусь заплутану справу, від якої залежить добробут господарства.

Такий господар деколи добре бачить, що люди других поглядів не приймають його думки, бо вони не бачуть основної суті справи. Він знає, що вони помиляються, він може навіть знає, що вони колись будуть тяжко за те покутувати. Однак він за те на них не може гніватися. Він знає, що вони за своє помилкове думання не винуваті. І він знає, що переконувати їх довго до нічого не доведе, бо спротив проти їх думки може їх тільки з рівноваги вивести, розгорячувати. Тому він знає, що далі переконувати не допоможе, і він далі не переконує. Він волить виждати, поки люди самі своїм самостійним думанням це дійдуть до переконання, що думка їх противника є правдива. Отсе є той дипломатичний хист, отсей великий такт, з яким Семен Ядловський усе відносився до погляду людей других переконань.

Правда, другі люди рідко коли відносилися до нього з таким самим тактом, але се не змінювало його поступовання супроти них. Він усе заховувався супроти своїх противників і ворогів, які не щадили йому ніяких нападів, з однаковою терпеливістю й розумінням.

Основою сего великого зрозуміння людей та терпеливості в виждан-

ню зміни їх поглядів було те, що сам Семен Ядловський довго застановлявся над кожною справою. Якби він був людиною поривистої натури, що всяку справу пробує розв'язувати горячково, чуттєм, а не розумом, то відомо, що й він не мавби віри, що другі люди можуть розв'язувати справи розумом.

Сі всі великі прикмети духа, що робили його таким першорядним лідером, вдаряли декого тим більше, що він не мав ніякої високої офіційної освіти. Як молодого хлопця родичі післали були його в місто вчитися в гімназії. Та Семен Ядловський покинув гімназію по кількох роках. Здавалося, що він мав відразу до науки. Та хто знав Семена Ядловського, той знає теж, яке глибоке поважання він мав до справдішньої науки, як він усе старався навчитися все, що йому треба було знати про справу, важну для його життя і діяльності. За своє життя в Америці він учився бухгалтерії, мов, писання на машині, менеджства, політики. Хоча він не покінчив високих шкіл, але приватно,

поза школою, він добув сам власною працею й думанням глибоку, просто непересічну освіту. Хто знає, чи його невдача в гімназії не була впливом вже тоді зародженого невдоволення з навчання безпотрібних відомостей та мертвих мов.

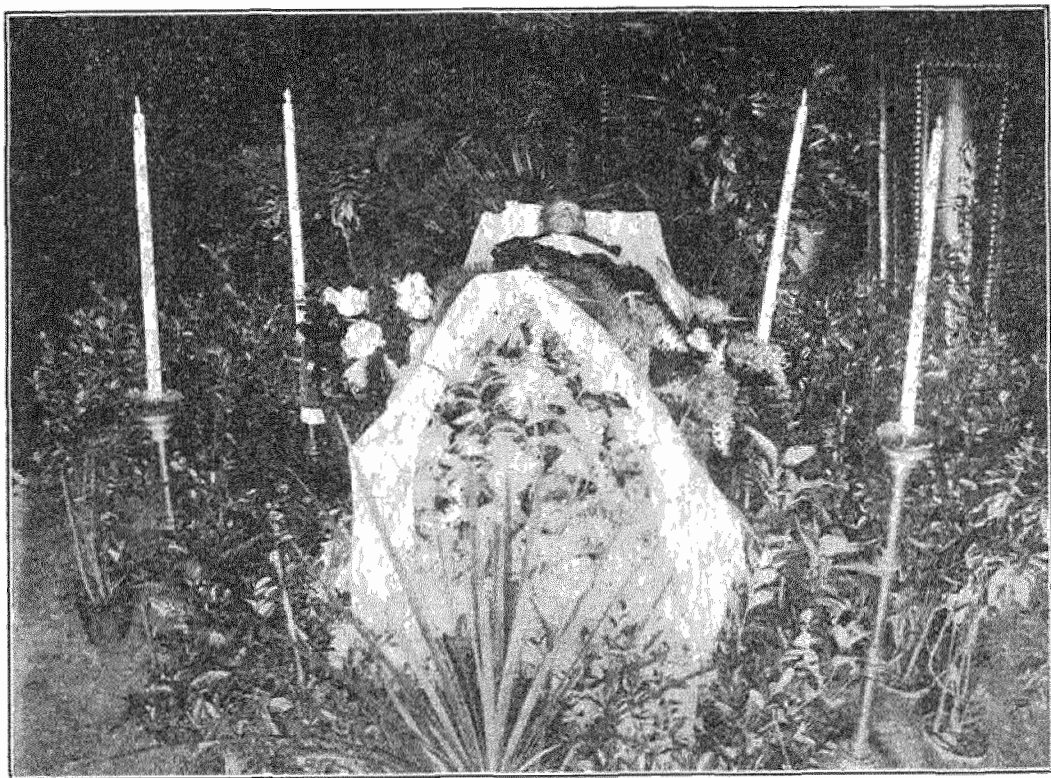
Семен Ядловський був провідником, бо він стояв на переді. Як провідник, він брав участь у кожній обороні У. Н. Союзу, його маєтку, його членів та органів. При кожній кампанії проти У. Н. Союзу перші удари сипалися на нього. При кожній кампанії проти Свободи перші стріли попадали в нього. Чи були се лайки з ліва, чи прокляття з права, не минали вони ніколи Семена Ядловського. По сьому пізнати правдивого провідника. Бо передовик усе перший дістає удари ворогів.

Коли порівнати Семена Ядловського та Михайла Угорчака, то можна сказати, що в сих двох урядниках У. Н. Союзу українські імігранти дістали все найкраще, що видало українське місто й село. Семен Ядловський се був найкращий вицвіт українського села, Михайло Угорчак найкращий вицвіт українського міста. Се українське міщанство й українське селянство працювало в сих двох людях та творило спільну організацію для всего українського народа.

Згадуючи сих двох великих покійників, не можна поминути й тих, для котрих вони присвятили своє життя. Можна сказати, що вони оба зложили свої життя на жертвеннику народа, бо коли Семен Ядловський помирає в 50-ому році життя, а Михайло Угорчак у 42-ому, то се є передчасна смерть. Щож забрало кожному з них кількадесят літ життя? Що загнало їх у передчасну могилу? Нічого иншого тільки напружена праця коло

просвічення й зорганізовання українських людей. Один і другий помер від недуги серця, яка розвивається серед надмірної, а притім денервуючої праці. Сю працю вони робили в українських інституціях. Ся праця пішла на користь цілій українській іміграції. І серед тої іміграції було багато людей, які говорили про великі почести, про легкі джаби сих покійників, які, мимо сильної уродженої тілесної будови, не могли досягнути навіть пересічної довжини людського життя. Перепрацьованне загнало в гріб кілька

літ тому Андрія Савку, а тепер забрало спомежи нас ще двох робітників. Тому хоч тепер над двома свіжими могилами розмірно молодих людей чейже годилосяби українській іміграції подумати над тим, щоби краще захороняти тих, які взялися продовжувати тяжке діло тих трох робітників, що впали при гостинці нашого поступу знеможені надмірним тягарем, який ми зложили на їх плечі.

Бл. п. Семен Ядловський,
у труні в церкві в Мукачеві.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ.

ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

ПОМЕРІШІ В ЧАСІ ВІД 1-го ВЕРЕСНЯ 1928 Р. ДО 31-го СЕРПНЯ 1929 Р.

- Пйонтковський Іван, відділ 1, родився в Бобрчин, Вихоже, вступив до Українського Народного Союзу 26 квітня 1903. † 13 листопада 1928, проживши 58 літ.
- Хрущ Микола, в. 1, р. Єгорник, Сянік, вст. 31 жовтня 1926. † 20 серпня 1929, пр. 44 літ.
- Бестерці Елисавета, в. 2, род. Кінорубах, Земплин, вст. 23 квітня 1904. † 27 квітня 1929, пр. 63 літ.
- Гутник Онурій, в. 2, р. Рихвальд, Горлиці, вст. 28 лютого 1908. † 6 квітня 1929, пр. 42 літ.
- Жук Олекса, в. 2, р. Кіміна, Грибів, вст. 30 липня 1927. † 11 квітня 1929, пр. 45 літ.
- Біленький Лев, в. 2, р. Медень, Збараж, вст. 31 грудня 1918. † 1 липня 1929, пр. 39 літ.
- Рибенський Гарасим, в. 4, р. Нова весь, Новий Сапч, вст. 20 жовтня 1903. † 7 червня 1929, пр. 48 літ.
- Олійник Григорій, в. 5, р. Сівка калуська, Калуш, вст. 31 травня 1923. † 12 грудня 1928, пр. 35 літ.
- Бованко Стефан, в. 7, р. Келярес, Па., вст. 31 січня 1927. † 7 листопада 1928, пр. 30 літ.
- Луш Марія, в. 7, р. Городок, Ліско, вст. 31 травня 1919. † 14 листопада 1928, пр. 50 літ.
- Яцула Михайло, в. 7, р. Жерниці, Балигород, вст. 30 вересня 1915. † 11 грудня 1928, пр. 56 літ.
- Пилипиш Теодор, в. 8, р. Журавники, Львів, вст. 30 грудня 1922. † 27 січня 1929, пр. 49 літ.
- Бобій Стефан, в. 8, р. Староміщина, Скалат, вст. 28 лютого 1921. † 12 травня 1929, пр. 34 літ.
- Криса Антін, в. 8, р. Заліці, Мостиска, вст. 31 січня 1928. † 21 серпня 1929, пр. 49 літ.
- Грубий Франко, в. 9, р. Паховчик, Шариска, вст. 30 червня 1922. † 4 лютого 1929, пр. 56 літ.
- Васюта Михайло, в. 9, р. Віжевиця, Ярослав, вст. 30 квітня 1923. † 15 лютого 1929, пр. 51 літ.
- Порчак Дмитро, в. 9, р. Пяткова, Доброміль, вст. 31 січня 1923. † 3 жовтня 1928, пр. 45 літ.
- Кузяк Тадей, в. 10, р. Бортне, Горлиці, вст. 2 листопада 1903. † 14 грудня 1928, пр. 59 літ.
- Студент Анна, в. 10, р. Першна, Горлиці, вст. 31 січня 1920. † 16 серпня 1929, пр. 36 літ.
- Баволяк Юстина, в. 12, р. Перебримка, Ясло, вст. 26 листопада 1907. † 3 жовтня 1928, пр. 54 літ.
- Скирпан Анна, в. 12, р. Ізби, Грибів, вст. 25 травня 1904. † 19 жовтня 1928, пр. 64 літ.
- Додек Іздор, в. 14, р. Рівня, Вижиця, вст. 31 грудня 1924. † 3 листопада 1928, пр. 53 літ.
- Радю Іван, в. 19, р. Якубані, Спінка, вст. 30 березня 1929. † 14 квітня 1929, пр. 23 літ.
- Герман Анастасія, в. 22, р. Болянець, Жовква, вст. 28 лютого 1922. † 22 січня 1929, пр. 37 літ.
- Карпина Олена, в. 23, р. Косцюки, Мінск, вст. 31 жовтня 1928, † 18 січня 1929, пр. 29 літ.
- Ядловський Семен, в. 25, р. Смериковець, Горлиці, вст. 20 грудня 1900. † 21 серпня 1929, пр. 50 літ.
- Фільо Михайло, в. 26, Цейків, Земплин, вст. 30 жовтня 1915. † 19 грудня 1928, пр. 42 літ.
- Лудаш Михайло, в. 28, р. Веслок, Сянік, вст. 30 вересня 1926. † 11 серпня 1929, пр. 45 літ.
- Лещик Олекса, в. 28, р. Яворник, Сянок, вст. 31 березня 1926. † 25 листопада 1928, пр. 41 літ.
- Юпак Юлія, в. 28, р. Щавне, Ліско, вст. 28 лютого 1925. † 23 травня 1929, пр. 37 літ.
- Семанцьо Михайло, в. 28, р. Дрільна, Земплинська, вст. 31 грудня 1920. † 17 травня 1929, пр. 48 літ.
- Подоряк Пилип, в. 28, р. Лішава долинна, Доброміль, вст. 31 грудня 1918. † 9 січня 1929, пр. 51 літ.
- Брезноцк Григорій, в. 29, р. Велхівці, Кросно, вст. 30 листопада 1923. † 27 липня 1929, пр. 47 літ.

Гриненко Іван, в. 29, р. Камянка римановська, Сянік, вст. 31 жовтня 1916. † 20 лютого 1929, пр. 38 літ.

Бобен Андрій, в. 31, р. Поляка, Коросно, вст. 30 червня 1916. † 13 липня 1929, пр. 50 літ.

Гелер Назя, в. 31, р. Кругель великий, Перемишль, вст. 28 лютого 1918. † 14 березня 1929, пр. 55 літ.

Орловський Станислав, в. 31, р. Патсвіт, Па., вст. 31 березня 1927. † 11 лютого 1929, пр. 18 літ.

Бобровська Анна, в. 34, р. Честер, Па., вст. 31 березня 1927. † 6 липня 1929, пр. 22 літ.

Тузійська Катерина, в. 34, р. Татари, Самбір, вст. 31 січня 1928. † 19 травня 1929, пр. 48 літ.

Денега Василь, в. 34, р. Вільшиник, Самбір, вст. 28 лютого 1922. † 25 жовтня 1928, пр. 49 літ.

Намісник Іван, в. 38, р. Смітьник, Ліско, вст. 28 жовтня 1905. † 18 липня 1929, пр. 43 літ.

Малаховський Теодор, в. 38, р. Шегиня, Перемишль, вст. 31 грудня 1920. † 15 грудня 1928, пр. 51 літ.

Крестинич Настя, в. 38, р. Новиця, Горлиці, вст. 30 липня 1915. † 1 червня 1929, пр. 44 літ.

Халанич Іван, в. 38, р. Кальниця, Ліско, свт. 8 січня 1905. † 18 січня 1929, пр. 43 літ.

Думанський Яків, в. 40, р. Черемошня, Золочів, вст. 27 лютого 1926. † 30 вересня 1928, пр. 46 літ.

Громник Данило, в. 42, р. Плавука, Бережани, вст. 31 липня 1928. † 24 липня 1929, пр. 35 літ.

Гичка Андрій, в. 43, р. Граб, Ясло, вст. 23 квітня 1901. † 30 січня 1929, пр. 65 літ.

Постич Катерина, в. 44, р. Терпилівка, Збараж, вст. 23 лютого 1910. † 30 грудня 1928, пр. 42 літ.

Сенів Григорій, в. 45, р. Заболотці, Броди, вст. 31 жовтня 1916. † 14 жовтня 1928, пр. 32 літ.

Колтун Григорій, в. 51, р. Солона, Ліско, вст. 28 лютого 1925. † 16 квітня 1929, пр. 47 літ.

Журавецький Стефан, в. 54, р. Угнів, Рава Руська, вст. 31 липня 1918. † 28 липня 1929, пр. 42 літ.

Трусевич Теодор, в. 54, р. Угнів, Рава Руська, вст. 31 липня 1919. † 27 лютого 1929, пр. 35 літ.

Антошків Микола, в. 56, р. Надороже, Товмач, вст. 31 липня 1918. † 9 вересня 1928, пр. 53 літ.

Підлуський Василь, в. 59, р. Тисьменця, Товмач, вст. 29 листопада 1924. † 27 липня 1929, пр. 32 літ.

Кропивницька Ядвіга, в. 62, р. Криве, Скалат, вст. 28 лютого 1920. † 9 липня 1929, пр. 34 літ.

Левуш Гарасим, в. 64, р. Карів, Рава Руська, вст. 31 січня 1925. † 30 березня 1929, пр. 43 літ.

Бугера Катерина, в. 66, р. Чистопаді, Зборів, вст. 31 травня 1923. † 28 січня 1929, пр. 34 літ.

Нич Олекса, в. 67, р. Колокозани, Рогатин, вст. 31 грудня 1915. † 28 грудня 1928, пр. 39 літ.

Когут Михайло, в. 69, р. Рашків, Городенка, вст. 30 вересня 1916. † 15 мая 1929, пр. 42 літ.

Меленяк Олекса, в. 70, р. Підгайці, вст. 30 жовтня 1915. † 29 жовтня 1928, пр. 49 літ.

Козачок Юрій, в. 70, р. Угорники, Товмач, вст. 31 травня 1927. † 3 жовтня 1928, пр. 52 літ.

Пачута Ева, в. 71, р. Борів, Землани, вст. 25 липня 1913. † 3 грудня 1928, пр. 61 літ.

Мурич Михайло, в. 77, р. Биків, Перемишль, вст. 30 листопада 1915. † 5 грудня 1928, пр. 38 літ.

Фільц Теодор, в. 77, р. Ясманічі, Перемишль, вст. 30 серпня 1919. † 24 серпня 1929, пр. 40 літ.

Іваник Григорій, в. 86, р. Яблінка вишня, Турка, вст. 30 листопада 1922. † 26 грудня 1928, пр. 41 літ.

Височанська Йоанна, в. 86, р. Висоцько вижле, Турка, вст. 30 листопада 1927. † 17 червня 1929, пр. 24 літ.

Клапач Кирило, в. 86, р. Боднарка, Горлиці, вст. 30 вересня 1920. † 2 лютого 1929, пр. 40 літ.

Мицьо Василь, в. 87, р. Коляшне, Сянік, вст. 31 грудня 1919. † 29 червня 1929, пр. 32 літ.

Котанський Максим, в. 87, р. Луг, Горлиці, вст. 25 грудня 1911. † 1 вересня 1928, пр. 60 літ.

Винник Теодор, в. 90, р. Орава, Сколе, вст. 30 вересня 1919. † 1 березня 1929, пр. 46 літ.

Брона Василь, в. 91, р. Стара ропя, Стара сіль, вст. 30 липня 1922. † 29 серпня 1929, пр. 59 літ.

Яремчук Стефан, в. 95, р. Станіславчик, Радеків, вст. 30 листопада 1921. † 4 березня 1929, пр. 38 літ.

Годяк Микола, в. 96, р. Гришетичі, Перемишль, вст. 31 жовтня 1923. † 5 грудня 1928, пр. 47 літ.

Дацьків Стефан, в. 98, р. Городниця, Скалат, вст. 29 травня 1920. † 23 травня 1929, пр. 49 літ.

Крестинич Катерина, в. 98, р. Шенандо, Па., вст. 30 листопада 1925. † 19 березня 1929, пр. 21 літ.

Цікот Інат, в. 98, р. Ріпка, Горлиці, вст. 25 жовтня 1903. † 15 січня 1929, пр. 62 літ.

Касіян Стефан, в. 98, р. Криве, Скалат, вст. 31 травня 1923. † 15 січня 1929, пр. 50 літ.

Левинський Олександр, в. 99, р. Реклинець, Жовква, вст. 31 липня 1916. † 28 листопада 1928, пр. 56 літ.

Цап Демко, в. 102, р. Розпутте, Добромиль, вст. 30 червня 1917. † 15 листопада 1928, пр. 48 літ.

Бобик Петро, в. 104, р. Малава, Добромиль, вст. 31 грудня 1915. † 7 вересня 1928, пр. 47 літ.

Гарилук Микола, в. 105, р. Ключинесь, Гусятин, вст. 30 квітня 1927. † 1 квітня 1929, пр. 42 літ.

Житко Катерина, в. 106, р. Нове село, Чисанів, вст. 30 квітня 1927. † 29 січня 1929, пр. 52 літ.

Горох Антін, в. 106, р. Яворів, вст. 30 листопада 1922. † 8 травня 1929, пр. 36 літ.

Поясек Франко, в. 106, р. Станиславів, вст. 21 серпня 1909. † 2 квітня 1929, пр. 58 літ.

Саяк Анастасія, в. 112, р. Одрехів, Сянік, вст. 31 травня 1919. † 12 листопада 1928, пр. 37 літ.

Терпко Петро, в. 113, р. Бахлова, Ліско, вст. 31 жовтня 1916. † 14 липня 1929, пр. 52 літ.

Решетар Анна, в. 116, р. Ластомір, Мигалівці, вст. 30 листопада 1922. † 23 квітня 1929, пр. 44 літ.

Костецький Іван, в. 117, р. Микулинці, Тернопіль, вст. 30 квітня 1909. † 6 серпня 1929, пр. 60 літ.

Пришлівський Стефан, в. 127, р. Грімалів, Скалат, вст. 23 жовтня 1909. † 17 марта 1929, пр. 53 літ.

Конюх Григорій, в. 130, р. Ніколаїв, Бібрка, вст. 31 травня 1927. † 21 серпня 1928, пр. 39 літ.

Бобилський Теодор, в. 130, р. Лука велика, Мінск, вст. 31 січня 1918. † 10 березня 1929, пр. 41 літ.

Олійник Демко, в. 130, р. Старий Скалат, Скалат, вст. 30 квітня 1918. † 23 лютого 1929, пр. 46 літ.

Куніцький Йосиф, в. 132, р. Блажів гірний, Ст. Самбір, вст. 24 березня 1910. † 29 грудня 1928, пр. 43 літ.

Масевко Теодор, в. 133, р. Селиска, Перемишль, вст. 31 грудня 1918. † 9 січня 1929, пр. 46 літ.

Озібо Василь, в. 133, р. Терспче, Сянік, вст. 31 січня 1918. † 6 січня 1929, пр. 38 літ.

Гергель Петро, в. 140, р. Мишанець, Ст. Самбір, вст. 31 січня 1919. † 1 травня 1929, пр. 49 літ.

Потічко Анна, в. 140, р. Воля Матіяшова, Ліско, вст. 28 лютого 1919. † 27 березня 1929, пр. 57 літ.

Ворко Анна, в. 141, р. Лошнів, Тереховля, вст. 31 грудня 1921. † 5 жовтня 1928, пр. 52 літ.

Свинстун Теодор, в. 144, р. Жеребки кор., Скалат, вст. 31 жовтня 1918. † 23 січня 1929, пр. 40 літ.

Барняк Микита, в. 147, р. Уславе, Сянік, вст. 31 жовтня 1923. † 6 червня 1929, пр. 36 літ.

Гайдай Стефан, в. 147, р. Пальчиці, Збараж, вст. 28 лютого 1911. † 9 січня 1929, пр. 53 літ.

Шульган Параскевія, в. 150, р. Горошова, Борщів, вст. 31 січня 1922. † 23 січня 1929, пр. 37 літ.

Польний Семко, в. 151, р. Прогнеєві, Перемишль, вст. 30 вересня 1926. † 28 серпня 1929, пр. 41 літ.

Сакіла Дмитро, в. 152, р. Чернів старий, Рогатин, вст. 29 вересня 1923. † 15 березня 1929, пр. 36 літ.

Снігур Григорій, в. 157, р. Максимовичі, Самбір, вст. 30 квітня 1929. † 29 листопада 1928, пр. 35 літ.

Візмай Маріян, в. 157, р. Качанівка, Скалат, вст. 31 травня 1924. † 18 листопада 1928, пр. 41 літ.

Лешко Григорій, в. 157, р. Мидвежі, Дрогобич, вст. 31 травня 1918. † 25 вересня 1928, пр. 49 літ.

Гайдук Олександр, в. 157, р. Махнів, Рава Руска, вст. 28 лютого 1921. † 23 травня 1929, пр. 45 літ.

Кератник Стефан, в. 158, р. Вигса, Долина, вст. 30 червня 1925. † 11 листопада 1928, пр. 49 літ.

Довжицький Антін, в. 161, р. Поляна, Ліско, вст. 31 січня 1923. † 19 березня 1929, пр. 36 літ.

Кость Михайло, в. 161, р. Скапіз, Перемишль, вст. 16 листопада 1908. † 8 травня 1929, пр. 60 літ.

Дзюбіньська Анна, в. 161, р. Посада хирівська, Хирів, вст. 31 липня 1923. † 22 серпня 1929, пр. 33 літ.

Медвідь Стефан, в. 162, р. Дусанів, Перемишль, вст. 27 червня 1913. † 3 листопада 1928, пр. 52 літ.

Дуда Марія, в. 163, р. Добровниця, Ярослав, вст. 31 грудня 1923. † 9 серпня 1929, пр. 35 літ.

Шегда Василь, в. 163, р. Теплиці, Ярослав, вст. 30 січня 1926. † 14 липня 1929, пр. 50 літ.

Фесюк Іван, в. 163, р. Дзьораки, Богородчани, вст. 31 грудня 1923. † 12 квітня 1929, пр. 36 літ.

Крізь Петро, в. 163, р. Теплиці, Ярослав, вст. 31 січня 1923. † 11 березня 1929, пр. 35 літ.

Билагородська Олена, в. 166, р. Бірча, Добромиль, вст. 30 квітня 1915. † 14 червня 1929, пр. 39 літ.

Сулима Ілько, в. 181, р. Саджавка, Скалат, вст. 30 листопада 1917. † 11 липня 1929, пр. 45 літ.

Масний Микола, в. 183, р. Синевідсько-пшчне, Сколе, вст. 31 березня 1924. † 8 грудня 1928, пр. 44 літ.

Демкович Йосиф, в. 183, р. Добра, Сянік, вст. 31 травня 1923. † 19 лютого 1929, пр. 47 літ.

Мацько Іван, в. 186, р. Рудрон, Земплин, вст. 26 грудня 1900. † 19 грудня 1928, пр. 57 літ.

Руштин Єлисавета, в. 186, р. Марґічан, Спінш, вст. 26 грудня 1909. † 13 травня 1929, пр. 59 літ.

Обаль Григорій, в. 187, р. Ободівка, Збараж, вст. 28 лютого 1919. † 11 липня 1929, пр. 48 літ.

Дуфала Анна, в. 193, р. Якуб'яш, Струш, вст. 26 грудня 1909. † 25 листопада 1928, пр. 58 літ.

Ільчишин Онуфрій, в. 197, р. Лілшин, Дрогобич, вст. 30 квітня 1923. † 22 жовтня 1928, пр. 48 літ.

Кривий Филмон, в. 198, р. Слобода золота, Бережани, вст. 31 січня 1918. † 16 червня 1929, пр. 48 літ.

Ковальчук Теодор, в. 203, р. Тяжів, Станиславів, вст. 29 лютого 1924. † 29 серпня 1928, пр. 34 літ.

Боцян Сидор, в. 203, р. Ласківці, Теребовля, вст. 31 грудня 1923. † 13 лютого 1929, пр. 44 літ.

Музика Дмитро, в. 209, р. Котів, Добромиль, вст. 31 березня 1920. † 6 травня 1929, пр. 40 літ.

Петшиковський Іван, в. 210, р. Петшиковці великі, Бельск, вст. 22 листопада 1911. † 9 червня 1929, пр. 54 літ.

Совтан Теодор, в. 211, р. Доліби, Бібрка, вст. 30 листопада 1915. † 6 лютого 1929, пр. 52 літ.

Шевчук Юлія, в. 212, р. Сукерчичі, Самбір, вст. 28 лютого 1922. † 22 лютого 1929, пр. 37 літ.

Олексин Семен, р. Лучинці, Рогатин, вст. 31 грудня 1924. † 28 червня 1929, пр. 43 літ.

Гунчак Семен, в. 217, р. Купичі, Рогатин, вст. 31 березня 1919. † 12 листопада 1928, пр. 47 літ.

Ярема Йосифа, в. 218, р. Майдан збідневський, Тарнобжег, вст. 31 грудня 1919. † 3 грудня 1928, пр. 35 літ.

Одвард Анна, в. 218, р. Ковно, вст. 31 серпня 1915. † 12 вересня 1928, пр. 51 літ.

Крізь Стефан, в. 218, р. Ольшаниця, Сянік, вст. 30 листопада 1917. † 17 березня 1929, пр. 34 літ.

Грабик Михайло, в. 221, р. Сосулівка, Чортків, вст. 29 травня 1926. † 31 липня 1929, пр. 47 літ.

Чучман Іван, в. 221, р. Луна, Перемишль, вст. 27 червня 1914. † 29 травня 1929, пр. 44 літ.

Чучман Анна, в. 221, р. Глуші, Перемишляни, вст. 28 лютого 1923. † 25 квітня 1929, пр. 38 літ.

Швець Михайло, в. 221, р. Криве, Радехів, вст. 31 березня 1926. † 15 серпня 1929, пр. 40 літ.

Ярош Марія, в. 223, р. Вільшаниця, вст. 29 лютого 1916. † 3 листопада 1928, пр. 52 літ.

Ярома Ева, в. 223, р. Бапівка, Коросно, вст. 31 січня 1916. † 27 вересня 1928, пр. 41 літ.

Полівка Йосиф, в. 224, Воля сенькова, Сянік, вст. 17 грудня 1907. † 9 липня 1929, пр. 61 літ.

Фединин Григорій, в. 229, р. Телешниця, Ліско, вст. 30 серпня 1919. † 2 березня 1929, пр. 38 літ.

Косць Михайло, в. 229, р. Брежава, Добромиль, вст. 26 серпня 1906. † 25 січня 1929, пр. 47 літ.

Цап'як Зомко, в. 230, р. Тахєвичі, Перемишль, вст. 31 серпня 1920. † 24 січня 1929, пр. 46 літ.

Годко Антін, в. 231, р. Поляне сировичні, Сянік, вст. 31 березня 1921. † 15 березня 1929, пр. 36 літ.

Ріпка Марія, в. 232, р. Пітбург, Па., вст. 30 грудня 1922. † 17 жовтня 1928, пр. 27 літ.

Павлик Анна, в. 233, р. Лука, Самбір, вст. 30 квітня 1918. † 2 квітня 1929, пр. 54 літ.

Одницький Андрій, в. 234, р. Псарі, Рогатин, вст. 31 грудня 1918. † 5 травня 1929, пр. 45 літ.

Гадух Станіслав, в. 234, р. Загіре, Рогатин, вст. 30 червня 1927. † 15 квітня 1929, пр. 48 літ.

Герик Анна, в. 236, р. Сейр, Па., вст. 31 грудня 1924. † 14 січня 1929, пр. 34 літ.

Мушинка Василь, в. 239, р. Вежлов, Сколе, вст. 31 серпня 1925. † 27 марта 1929, пр. 45 літ.

Кузів Кароль, в. 241, р. Кокошенці, Скалат, вст. 29 травня 1925. † 27 жовтня 1925, пр. 57 літ.

Смалъ Михайло, в. 243, р. Оплиско, Радехів, вст. 31 серпня 1917. † 28 жовтня 1928, пр. 41 літ.

Біан Михайло, в. 247, р. Трушевичі, Добромиль, вст. 29 травня 1915. † 12 жовтня 1928, пр. 33 літ.

Кульбінський Йосиф, в. 247, р. Ключиничі, Гусятин, вст. 29 листопада 1924. † 12 червня 1929, пр. 38 літ.

Наливайко Розалія, в. 253, р. Стриханці, Стрий, вст. 29 травня 1925. † 26 грудня 1928, пр. 30 літ.

Шевчик Василь, в. 255, р. Пяновичі, Самбір, вст. 30 листопада 1918. † 3 листопада 1928, пр. 47 літ.

Троян Петро, в. 258, р. Пітсбург, Па., вст. 31 липня 1928. † 18 квітня 1929, пр. 19 літ.

Савчук Филімон, в. 262, р. Борислав, Радехів, вст. 31 липня † 1925. † 22 січня 1929, пр. 39 літ.

Рущкий Йосиф, в. 266, р. Білий Камінь, Золочів, вст. 31 грудня 1924. † 21 січня 1929, пр. 36 літ.

Готра Анна, в. 269, р. Вбельниці, Рогатин, вст. 28 лютого 1922. † 31 грудня 1928, пр. 34 літ.

Пігура Юлія, в. 270, р. Карів, Рава руська, вст. 31 березня 1922, † 17 січня 1929, пр. 46 літ.

Рудка Олена, в. 273, р. Велике середнє, Ліско, вст. 31 березня 1924. † 21 жовтня 1928, пр. 42 літ.

Шевяк Матвій, в. 274, р. Мишанець, Ст. Самбір, вст. 31 травня 1919. † 6 лютого 1929, пр. 41 літ.

Корж Йосиф, в. 276, р. Глібовичі, Бібрка, вст. 30 листопада 1917. † 28 липня 1929, пр. 60 літ.

Шведюк Анна, в. 276, р. Лівна, Добромиль, вст. 31 грудня 1920. † 13 грудня 1928, пр. 40 літ.

Череп Лазар, в. 276, р. Журавиши, Ліско, вст. 6 серпня 1905. † 4 грудня 1928, пр. 61 літ.

Лазар Марія, в. 276, р. Вовча дуляна, Старий Самбір, вст. 30 вересня 1915. † 27 жовтня 1928, пр. 34 літ.

Судя Павлик, в. 276, р. Чисто горб, Ліско, вст. 31 березня 1919. † 19 жовтня 1928, пр. 40 літ.

Курко Григорій, в. 277, р. Добровці, Ярослав, вст. 24 травня 1910. † 18 листопада 1928, пр. 53 літ.

Павшина Йосиф, в. 282, р. Красне, Скалат, вст. 30 липня 1927. † 15 березня 1929, пр. 46 літ.

Гальчин Микола, в. 282, р. Просивці, Збараж, вст. 30 грудня 1916. † 15 лютого 1929, пр. 51 літ.

Копик Павло, в. 285, р. Вугники, Добромиль, вст. 31 липня 1922. † 23 лютого 1929, пр. 46 літ.

Николай Лаврентий, в. 288, р. Корпиця, Заславски, вст. 31 грудня 1923. † 2 жовтня 1928, пр. 38 літ.

Бандровський Іван, в. 293, р. Розворин, Перемишляне, вст. 31 березня 1926. † 21 березня 1929, пр. 48 літ.

Кость Антін, в. 300, р. Стебник, Добромиль, вст. 31 березня 1916. † 24 листопада 1928, пр. 42 літ.

Новосад Петро, в. 301, р. Милятин старий, Камінка струмилова, вст. 31 серпня 1928. † 4 жовтня 1928, пр. 36 літ.

Угорчак Михайло, в. 315, р. Тисьмениця, Товмач, вст. 19 листопада 1906. † 31 грудня 1928, пр. 43 літ.

Костецкий Василь, в. 315, р. Токи, Збараж, вст. 27 березня 1907. † 17 червня 1929, пр. 47 літ.

Сербин Юстин, в. 321, р. Монастирець, Ліско, вст. 31 січня 1928. † 31 грудня 1928, пр. 56 літ.

Гурман Семен, в. 331, р. Лучина, Бібрка, вст. 30 червня 1914. † 27 серпня 1929, пр. 48 літ.

Федюк Марія, в. 332, р. Іванівка, Скалат, вст. 30 листопада 1928, † 27 травня 1929, пр. 38 літ.

Медирак Лайош, в. 332, р. Обішовці, Шаріш, вст. 26 вересня 1912. † 15 чеврня 1929, пр. 51 літ.

Мандзяк Марія, в. 333, р. Джерзи Ситі, Н. Дж., вст. 29 травня 1925. † 6 лютого 1929, пр. 32 літ.

Горняк Анна, в. 334, р. Полянце, Забавська, вст. 26 листопада 1907. † 10 лютого 1929, пр. 60 літ.

Фуртак Теодор, в. 339, р. Кішлисе, Сколе, вст. 12 листопада 1912. † 9 квітня 1929, пр. 47 літ.

Порцєналюк Яків, в. 341, р. Нагорінка, Чортків, вст. 29 листопада 1924. † 22 січня 1929, пр. 43 літ.

Козєвнч Кароліна, в. 344, р. Староміщина, Скалат, вст. 28 лютого 1922. † 6 червня 1929, пр. 37 літ.

Лагасюк Іван, в. 349, р. Тупач, Ковель, вст. 29 травня 1926. † 3 лютого 1929, пр. 34 літ.

Судійко Василь, в. 351, р. Вільче золоте, Борщів, вст. 30 червня 1919. † 25 червня 1929, пр. 48 літ.

Волосінчук Магда, в. 360, р. Пшеничнішки, Товмач, вст. 30 липня 1927. † 17 лютого 1929, пр. 34 літ.

Хомяк Іван, в. 360, р. Колинці, Товмач, вст. 30 липня 1927. † 23 січня 1929, пр. 34 літ.

Крупник Григорій, в. 361, р. Підгір'яне, Терєбовля, вст. 30 липня 1927. † 24 липня 1928, пр. 34 літ.

Рибак Михайло, в. 361, р. Самолусківці, Гусятин, вст. 29 лютого 1924. † 1 січня 1929, пр. 34 літ.

Голод Олекса, в. 363, р. Серники середні, Рогатин, вст. 29 лютого 1924, † 9 грудня 1928, пр. 40 літ.

Адріїв Микола, в. 367, р. Кадобна, Калун, вст. 31 березня 1924. † 29 серпня 1929, пр. 46 літ.

Вольський Іван, в. 369, р. Ольшаниця велика, Золочів, вст. 31 травня 1916. † 19 грудня 1928, пр. 40 літ.

Пукас Юрій, в. 369, р. Соколівка, Турка, вст. 30 вересня 1913. † 9 червня 1929, пр. 46 літ.

Френьк Олена, в. 369, р. Середне, Ліско, вст. 30 вересня 1924. † 2 травня 1929, пр. 35 літ.

Максимів Микола, в. 379, р. Слобода, Долина, вст. 31 липня 1925. † 25 лютого 1929, пр. 44 літ.

Нагонняк Григорій, в. 379, р. Юсиптичі, Жидачів, вст. 30 квітня. † 21 серпня 1929, пр. 35 літ.

Попівчак Асафат, в. 384, р. Родники, Горлиці, вст. 31 жовтня 1924. † 16 січня 1929, пр. 50 літ.

Зелєнчук Іван, в. 384, р. Кучів малий, Заставна, вст. 29 вересня 1917. † 24 грудня 1928, пр. 38 літ.

Яворська Анна, в. 384, р. Смільник, Ліско, вст. 30 січня 1926. † 1 січня 1929, пр. 36 літ.

Марків Теодор, в. 385, р. Суходіл, Бібрка, вст. 30 серпня 1924. † 23 листопада 1928, пр. 41 літ.

Єтковський Йсонф, в. 392, р. Стрізенета, Осмене, вст. 31 січня 1924. † 20 вересня 1928, пр. 50 літ.

ВІЧНА ІМ ПАМ'ЯТЬ.

ДІТИ ЧЛЕНІВ У. Н. СОЮЗА МОЛОДЕЧОГО ДЕПАРТАМЕНТУ
ПОМЕРШІ В ЧАСІ ВІД 1-го ВЕРЕСНЯ 1928 Р. ДО 31-го СЕРПНЯ 1929 Р.

Климишин Василь, від. 5, вписаний 26 серпня 1916. † 12 січня 1929, прожив 15 літ.
Цьвонкала Йосифа, в. 7, вписана 30 листопада 1922. † 2 січня 1929, прожила 11 літ.
Лучканич Текля, в. 9, вписана 31 липня 1928. † 5 жовтня 1928, прожила 1 рік і 5 міс.
Швед Юрко, в. 9, вписаний 30 листопада 1928. † 21 квітня 1929, прожив 3 роки.
Лукашук Іван, в. 28, вписаний 31 грудня 1925. † 5 вересня 1928, прожив 11 літ.
Коваль Йосиф, від. 29, вписаний 31 травня 1929. † 6 серпня 1929, прожив 1 рік.
Майкович Дмитро, в. 31, вписаний 31 грудня 1917. † 19 жовтня 1928, прожив 14 літ.
Баран Михайло, в. 38, вписаний 30 вересня 1922. † 1 липня 1929, прожив 14 літ.
Гаврилів Анна, в. 40, вписана 28 лютого 1922. † 3 вересня 1928, прожила 7 літ.
Карпишин Олена, в. 58, вписана 30 червня 1927. † 22 грудня 1928, прожила 2 роки.
Дідилівська Анна, в. 76, вписана 31 січня 1924. † 11 грудня 1928, прожила 6 літ.
Байдюк Дорота, в. 114, вписана 30 марта 1929. † 22 травня 1929, прожила 1 рік.
Шумила Олена, в. 128, вписана 30 червня 1927. † 8 лютого 1929, прожила 13 літ.
Артим Олександра, в. 151, вписаний 31 березня 1928. † 8 січня 1929, прожив 15 літ.
Федорів Йосиф, в. 159, вписаний 31 жовтня 1924. † 17 грудня 1928, прожив 20 літ.
Варнаковський Олександр, в. 160, вписаний 31 жовтня 1927. † 22 серпня 1929, прожив 3 роки.
Мельник Ольга, в. 164, вписана 31 січня 1927. † 8 квітня 1929, прожила 7 літ.
Чорна Анна, в. 206, вписана 25 квітня 1918. † 4 лютого 1929, прожила 15 літ.
Онуфрик Теодор, в. 217, вписаний 26 березня 1918. † 2 квітня 1929, прожив 17 літ.
Канюга Марія, в. 221, вписана 28 лютого 1922. † 20 січня 1929, прожила 14 літ.
Маліборський Дмитро, в. 223, вписаний 29 вересня 1923. † 18 вересня 1928, прожив 6 літ.
Нагребешкий Михайло, в. 234, вписаний 22 серпня 1914. † 20 липня 1929, прожив 16 літ.
Заплітний П. Павло, в. 237, вписаний 31 жовтня 1925. † 15 серпня 1929, прожив 5 літ.
Кирзавич Стефан, в. 239, вписаний 31 серпня 1928. † 12 листопада 1928, прожив 1 рік.
Ільків Петро, в. 242, вписаний 31 грудня 1927. † 14 березня 1929, прожив 2 роки.
Бойчук Ольга, в. 245, вписана 27 лютого 1926. † 10 червня 1929, прожив 6 літ.
Сич Зофія, в. 251, вписана 28 лютого 1922. † 16 січня 1929, прожила 15 літ.
Ленчук Марія, в. 270, вписана 31 жовтня 1928. † 23 січня 1929, прожила 1 рік і 6 міс.
Пендак Іоанна, в. 276, вписана 30 листопада 1927. † 14 лютого 1929, прожила 2 роки.
Гуменюк Гмілія, в. 278, вписана 31 березня 1921. † 31 січня 1929, прожила 9 літ.
Різник Ірина, в. 296, вписана 27 лютого 1926. † 15 лютого 1929, прожила 4 роки.
Клим Андрій, в. 300, вписаний 31 березня 1928. † 12 січня 1929, прожив 13 літ.
Кухаришин Іван, в. 336, вписаний 31 жовтня 1927. † 26 грудня 1928, прожив 6 літ.
Лещик Казимир, в. 342, вписаний 30 квітня 1920. † 2 січня 1929, прожив 15 літ.
Верещак Володимир, в. 388, вписаний 26 травня 1919. † 16 грудня 1928, прожив 12 літ.

ВІННА ЯМ ПАМ'ЯТЬ.

РОБІТНИЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Що се таке робітнича організація.

На загал кажучи, робітничою організацією можна назвати кождо організацію, якої членами є робітники. Звичайно вживається сьої назви в спеціальнім значінню, на означення такої організації, що має на цілилучити робітників і старатися за поправу долі людей, що живуть з наємної праці власних рук або ума.

Форми робітничої організації.

Історія робітничих організацій має, можна сказати, три форми робітничих організацій.

Найстаршою формою були так звані **робітничі юнії, labor unions**. Робітники в часи розцвіту сих організацій ще не були так свідомі своїх спеціальних інтересів. До організації приймали крім робітників також підприємців і професійних людей, як лікарів і професорів, які тільки годилися співпрацювати з робітниками для попраи долі робітників. Сі організації думали, що вони можуть старатися за поправу всіх кляс громадянства. Щоби осягнути сю ціль, вони послуговувалися вихованнем, робітничим законодавством, впливаннем на публичну опінію та політичною діяльністю.

Після сих організацій наступили другі, які закинули думку, що можна добиватися піднесення добробуту всіх верстов суспільности. Стали повставати організації, які обмежувалися до того, що дбали тільки за добро своїх членів, а членами ставали тільки зарібні робітники різних галузей промислу. Поодинокі заняття вираз-

но відділилися від себе в сих організаціях. Хоча вони мали великий політичний уплив, коли члени заявили за сею або оптою політичною партією чи кандидатом, мимо сього сі організації закинули в засаді думку впливати через організацію на політику. Вони думають впливати на поправу добробуту робітників дорогою неполітичною, а саме в сей спосіб, що робітники даної галузи промислу разом роблять з підприємцями контракт, а в разі потреби разом перестають працювати, щоби вимагати кращі умови від підприємця. Сього рода робітничі організації називають **трейд юніонами, trade unions**.

З тих двох родів розвинувся наконець ще один рід робітничих організацій. Є се так звані **промислові юнії, industrial unions**. Називаються вони так тому, бо в таких організаціях робітники не розпадаються на галузи в кождім промислі, а організують в одну організацію весь промисел. Цілий політика такої організації подібний до цілий й політики трейд юніонів. Але в дечому вони подібні до робітничих юніонів. Вони кажуть, що завдяки такій формі організації робітники всего промислу можуть собі помагати, тоді як в трейд юніонах робітники одної галузи того самого промислу сваруться часто з робітниками другої галузи того самого промислу.

Та се не стільки сила, скільки недостача сьої організації. Зібрати всіх робітників усіх галузей якого небудь промислу незвичайно трудно. Робітники різних галузей відносяться до

себе дуже часто нетерпимо, зі завистю, і об'єднати їх для спільної акції майже неможливо. Більше вправні робітники не люблять уступати менше вправним. Все таки мимо сих перешкод нахил до сих юній послідними часами зростає.

Звідки повстає робітнича організація.

Основою повстання робітничих організацій є ті великі перемирини, що настали за кілька послідніх віків у народній господарці. Давніше, кожда родина вирабляла все виключно на власну потребу. Вона майже нічого не продавала й майже нічого не купувала. Родина сама добувала власні сирівці, і сама їх обрабляла, а що виробила, сама споживала, їла власну страву, собою приготувану, носила собою вироблену одіж, пила напитки власного виробу. Робітниками при всьому були члени родини. Тільки деколи працювали в родині челядники, ученики, які зрештою вважалися чимось в роді членів родини.

З часом люди придумали ріжну машинерію для виробу всяких річий для людського вжитку. Придумали теж машини, якими можна вживати до виробу річий силу води, вітру, пару, електрики, тощо. Сі винаходи зробили великий переворот у виробі річий. Машинами можна було виробляти багато більше річий, як їх родина для себе потребувала. Значить, надвижку треба було продавати. Далі машини росли так, що їх годі було держати в хаті або при хатних варштатах. До них треба було наймати багато робітників. На місце хатних робітень поставили фабрики, що наймали тисячі робітників.

Робітник уже не міг працювати на власній машині в своїм домі. Він мусів найматися до чужої машини в

фабриці. Він дістав роботу для другого за заплату.

Хоча робітники не виробляють усіх річий для свого вжитку, але вони ще далі потребують усяких річий. На се їм треба гроша. Їх добробут залежить від того, кільки вони дістають за свою працю.

Той, що його наймав, дістав над ним велику силу. Щоби ратувати себе, робітники стали лучитися в організації. Проти підприємців станули тепер уже не поодинокі робітники, а робітники об'єднані в одну цілість.

Ось так з великих господарських перемирин від часу видумання машинерії виросла з часом потреба робітничої організації. Наслідком сих перемирин станули проти себе з одного боку підприємці, з другого робітники. Підприємць має фабрику, машинерію, сировець, та продукти, які з сирівця виробляється. Йому нема великого труду заждати, поки робітники захочуть працювати для нього за низьку заплату. Тут робітники побачили, як важно їм мати між собою змову та не датися підприємцєви замогти себе.

Як розвивалися робітничі організації.

Рік 1825. можна назвати справдішнім початком нового робітничого руху в Америці. І до того часу існували в Америці робітничі організації, але всі вони показалися переходовими та мали характер тільки хвилевого бунту. в існуючих тоді цехах були й робітники й підприємці, бо цехи були зорганізовані більше в інтересі самого промислу, як в інтересі робітників. Лишень тут і там повставали організації, посвячені виключно інтересам челядників. Майже всі ті товариства були тайні, бо американський закон того часу, йдучи за англійським, забороняв такі товариства.

Доперва як англійський парламент дозволив їх, стали й в Америці дивитися на такі організації як на законні. почався живий розцвіт трейд-юніонів. Так і називають другу чвертку 19-го століття періодом їх розцвіту. Повстали трейд-юніони по всіх великих містах.

Та розцвіт не тревав довго. Багато юнії показали недостачі, які їх довели до занепаду. Одні з них зайшли в політику та агітували за всякими суспільними реформами. Під кінець згаданої другої чвертки 19-го століття почався в Америці живий рух серед інтелігенції за різними людськими реформами, і власне трейд-юніонізм получився зі сим рухом. Через умішання юній у політику й через агітацію за різними реформами юнії розтрачували багато своєї енергії. Се й пошкодило робітничим організаціям. Однак за ціну свого існування добилися вони багато гуманітарних реформ, як: скасування арештовання людини за незаплатені довги, права механіків до ліну, розширення системи шкільної освіти.

Час від 1850. року до кінця гомеопатської війни називають періодом націоналізації. Навчені досвідом юнії пробували не поповняти наново старих похибок. Юнії перестали воюватися з політикою, звертали менше уваги на реформи, а зате більше на исправу долі робітника в фабриці. Що найважливіше, місцеві юнії, які досі зі собою нераз сварилися, почали виминати сварки, та лучитися в загальнокраєві союзи. В сей час повстало багато краєвих ба навіть міжнародних союзів робітничих організацій. Так то й треба розуміти се слово націоналізації в історії Американського робітничого руху.

Період зливання місцевих юній.

Роки від 1866. до 1888. називають періодом злізання, амальгамації. В 1866. році повстав Краєвий Союз Праці, National Labor Union, котрий пробував злучити в одну цілість усі існуючі краєві юнії. Він ріс дуже скоро, і за два роки мав до 640,000 робітників. Але зараз потім почався його скорий упадок. Причиною того упадку було знова те, що він став займатися політикою, та до того ще нещасливою політикою, бо підносив голос за ріжні фантастичні політичні пляни, забуваючи при тому на страйки, години праці та другі питання, безпосередно пекучі для робітництва.

„Лицарі Праці“.

Слідуючою великою всекраєвою організацією були Лицарі Праці (Knights of Labor). Виросла вона з маленької юнії кравецьких „котерів“. Зчасом зросла вона до великої сили, бо начисляла до 600,000 робітників. Мала дуже зцентралізований уряд. Зпочатку приймала в члени тільки робітників, але відтак дозволяла приймати в члени „всяку особу, що має 16 літ, а не є адвокатом, банкіром, професійним картярем або коршмарем“. Цілю організації було не стільки політирати інтереси членів, як поправляти умови життя робітників як кляси. Однак вона не покладалася багато на страйки і бойкоти, але на кооперацію, політичну акцію й виховання як средства для поправи умов. У 1886. році організація почала занепадати. Вона вмішалася в кілька нещасливих страйків та підупала фінансово так само, як давніші юнії підупадали через нещасливу політичну акцію або агітацію за реформами. Від 1900. року Лицарі Праці вже мали дуже малий вплив у промисловому світі.

На місце зіляття всіх місцевих юній в одну цілість, за якою стояла ся організація, стали робітники пробувати нової системи, так званої федерації. Се значить, місцеві юнії одного ремесла в одному промислі лучилися в більші організації, задержуючи широку автономію, себто свободу діланія. Було се впливом зросту ідеї трейдуніонізму та занепаду Лицарів Праці. Завдяки сим двом обставинам і зросла **Американська Федерація Праці, American Federation of Labor**, що й нині ще є найповажнішою робітничою організацією в Америці.

Зорганізовано її в 1881. році. Вже коло 1900 року мала вона коло пів мільона членів. Як се видно з імені, Федерація складається з краєвих і міжнародних юній (є їх в організації понад сто), стейтових федерацій юній та міських юній, зфедерованих в одну цілість. Разом сі організації представляють кількадесять тисяч місцевих юній. З федерацією звязана переважуюча частина американського зорганізованого робітництва.

Відношення між місцевою юнією та начальним зарядом подібний до відношення між американським місцевим урядом а федеральними, себто Федерація має тільки такі права, які її місцеві юнії добровільно й виразно відступили. Головним законодатним тілом Федерації є щорічна конвенція.

Федерація Праці ріжниться від Лицарів Праці передовсім тим, що вона за всяку ціну здержується від участі в політиці. Вона опирається в своїй акції головно на промислові оружа, як страйк, бойкот, мирні переговори з підприємцями, або на впливання на партії політичною дорогою, не через ставлення своїх, робітничих кандидатів у представителі для перепирання

своєї програми. Через се ще й досі в Америці нема третьої, робітничої партії.

Федерація має великий вплив через свою пресу й має поважний вплив у політиці, хоча, як сказано, до політики безпосередно не мішається. Треба однак сказати, що послідними роками рух за такою безпосередною участю в політиці став серед американського робітництва рости, головно під впливом англійського робітництва, котре до недавного часу держалося такої політики, а тепер признало за потрібне сотворити осібну робітничу партію. В сьому самому напрямку тягне робітництво комунізм та соціалізм.

До найважнішої програми Американської Федерації Праці треба зачислити: осьмигодинний день праці, свободне суботнішне пообідне, строгий нагляд над фабриками й копальнями, заборона діточої праці у фабриках, заборона продажі виробів вязників, встановлення пенсій на старі роки, обезпечення на случай слабости, нездібности до праці або випадку, свободи преси, зборів і організації, рівного виборчого права для обох полів, ріжних виборчих прав, як референдума, тощо, обмеження права видання судових наказів у страйках, обмеження зміни конституції. Її політична програма не постійна, але змінюється. Вона вже добила ся немало поправ дорогою свого впливу на партії.

Методи боротьби зорганізованого робітництва.

Як ми вже бачили, основною причиною робітничої організації є безрадність одинокого робітника при вийманню себе підприємцями. Чи він хоче добитися кращої зарплати, чи коротшого часу праці, чи здоровших

умов праці, він усе має менше сили, коли виступає один, як коли він має попри себе других таких, як він. Власне на сю збірну силу робітників спирається робітнича юнія. Юнія властиво се нічого инчого як організація цих робітників, які не хочуть добиватися умов праці одинцем, але збирне, себто через установлених організації представників. Зовсім подібні речі діються в бизнесових підприємствах, котрі теж організують велике число людей з капіталом для кращого ведення діла, а котрі ведуть бизнес через вибраних до того представників організації. І як у великих бизнесах лучиться часто багато підприємців, що місто себе взаємно поборювати, воліють себе взаємно підпирати, так само в робітничій юнії сходяться робітники на тому, що їм краще виступати разом та ставити спільні домагання щодо зарібку, годин праці і таке инче, як виступати особібно та збивати один другому заплату та підвисшати години праці.

Робітнича юнія умовляється з підприємцями звичайно на спільній конференції, себто спільних зборах представників робітників і представників підприємства. Там вони обговорюють заплату, години праці та всякі инчі питання відношення між підприємством та робітниками. Коли обі сторони згодяться, то вони заключають угоду, яку звичайно списують на папері. Така умова називається **промисловою умовою, trade agreement**.

Деколи робітники та підприємці так зі собою пересварені, що спільна конференція неможлива. В таких случаях обі сторони стараються послугуватися посередниками, роземними судами. Се називається **арбітрацією, arbitration**. До такого суду звичайно робітники висилають одного

представника, підприємці одного, а вони знова вибирають собі третого, котрий і служить їм за председателя. Коли сторони годяться на такий суд самі, то се називається добровільна арбітрація, а коли уряд заставляє сторони годитися дорогою роземного суду, то се примусова арбітрація.

В Англії та в британських колоніях примусової арбітрації вживають дуже часто. Зате в Злучених Державах її ще примінювано дуже мало. Тут люди думають, що більше можна досягнути з добровільної конференції, як з конференції, яку наказує скликати уряд. Однак, у багато стейтах уже пороблено початки до примусової арбітрації. Значить, у них закон приказує урядови скликати в деяких случаях представників робітників і підприємців на конференцію для вирішення спірних питань. У деяких стейтах уже навіть заведено постійні ради замирення, перед котрі можуть прийти робітники або підприємці та заядати розглянення сеї або онтої справи. Рада старається тоді довести до добровільної конференції та згоди між сторонами, а коли се покажеться неможливим, то закон знова показує, що уряд має робити, щоби довести до згоди. У декотрих стейтах у такому случаю скликається роземний суд, а в инчих самий уряд розсліджує справу (се так зване публична інвестиція). Такі урядові тіла вже полагодили багато суперечок між робітниками й підприємцями; тому їх рживання далі поширяється.

„Страйк” і „локавт”.

Деколи робітникам не лишається нічого способу для добуття собі своїх домагань, як покинути працю та ждати, аж поки підприємство не пристане на їх домагання. Се називається страйком.

Колиж знова підприємство, щоби добитися від робітників уступств, видає їх з роботи, поки вони не згодяться на пропозицію підприємства, то се називається локавтом.

Як бачимо, страйк подібний до локавту. І в одному й в другому случаю той, що хоче добитися свого, йде на другого немовби війною, старається заставити його прияти умови проти своєї волі. Тільки що страйк починають робітники, а локавт підприємці.

Страйк се старе робітниче оруддя боротьби за поправу долі. В Америці перший такий страйк мав бути ще в 1741. році. В 1835. році одна ньюорська газета писала, що страйки ввійшли в загальну моду. Від року 1881. до 1905. в Америці на кожний день припадали початки 4 страйків. Нині майже всі страйки викликають робітничі організації. Деколи случаются також страйки, яких не потвердила робітнича юнія, а деколи страйк случается проти виразної волі юнії.

Найбільше число страйків повстає за робітничу заплату. Другою важною справою було домагання признання юнії. Значить, робітники домагаються від підприємців, щоби вони говорили за умови праці не з поодинокими робітниками, а з представниками їх організації. Деколи через те одно домагання робітники виходять на страйк. Деколи знова робітники домагаються від підприємства праці на умовах юнії, а коли підприємство не згоджується, покидають роботу.

Коли робітники виходять на страйк, то вони стараються не допустити до того, щоби робітники, які до юнії не належать, ішли до роботи. В тій цілі ставлять вони коло фабрики сторожу, яка повідомляє всіх ідучих на фабрику робітників, що робіт-

ники фабрики страйкують. Пикетованне є суцною частиною страйку, а мимо сього суди часто не давали робітникам ставити пикет під ріжними притоками. Підприємці в час страйку домагаються від суду, щоби суд заборонив робітникам пикетувати фабрику під якоюсь притокою. і суд звичайно видає заборону. Заборона називається „інджонкшен". Юнії вічно домагаються від американських законодавчих тіл заборони проти судів вживати „інджонкшенів" в страйках, але ще й досі робітничі юнії не вспіли сього добитися.

Послідними часами менше чути про страйки, як давніше. Походить се звідти, що робітники переконалися, що кожний страйк се дороге оруддя боротьби. Робітничі юнії стараються викликати страйк тільки в крайних случаях, коли спроби всякого инчого полагодження справи пропали. Звичайно, місцева юнія наперед пробує полагодити спірне питання. Коли се показалося безплідним, то юнія голосує над страйком. Для ухвалення страйку треба звичайно двох третин членів юнії. До того, щоби викликати страйк, треба ще звичайно згоди головного уряду союзу юнії. Заким сей уряд дасть згоду на страйк, то він ще буде робити ріжні старання полагодити спір мирною дорогою. З того видно, що робітничі юнії мають мирний вплив на робітництво.

„Бойкот" і „чорна ліста".

Коли підприємець не хоче згодитися на домагання робітників, то робітники деколи постановляють зірвати з підприємцем зносини та постаратися, щоби другі так само поступили. Се називається бойкотом. Таким бойкотом буде, приміром, коли робітники перестають підчас праці піднимати предмети, вироблені в бойко-

тованій фабриці. Се може заставити людей купувати ті речі в другій фабриці.

Підприємці знова вживають подібного способу, що називається „чорною лістою”. Є се спис робітників, відомих зі свого завзяття для робітничих юній: підприємці деколи обмінуються такими лістами, щоби їм приймати на роботу таких робітників. Робітники знова відповідають на се складенням лісти підприємців, що не люблять робити уступок робітничим юнім.

Кажучи про бойкот, треба згадати теж і юнійний знак, **union label**, який робітники ставлять на предметах, вироблених у фабриках, що признають юнію. Се немовби остража перед виробами, які таких значків не мають: значить, се заклик до бойкоту тих, які не признають юнії.

Колись американські суди забороняли робітникам бойкотувати підприємців та їх вироби, але нині се право вже загально признається.

„Закрита шапа” й „отворена шапа”.

Коли робітники добилися признавання юнії підприємцем, то вони зараз добиваються ще й так званої „закритої шапи”, **closed shop**; підприємець, має обовязатися приймати на роботу тільки робітників, що належать до робітничої юнії. Фабриканти звичайно завзято борються проти „закриття шапи” як проти важкого здобутку робітників. Вони домагаються, щоби до шапи приймати всякого робітника, без огляду на те, чи він є членом юнії і чи юнія на його прийняття годиться, чи ні. Така фабрика, в якій при наймі робітників не питають, чи вони належать до юнії, називається „отвертою”, **open shop**. Робітники добиваються за „замкненою шапою”, бо кажуть, що юнія

не може сповняти свого завдання, коли фабрикант може приймати не-юнійних робітників. У нинішні часи боротьба робітників проти „отвертої” фабрики дуже остра.

Обмежування продукції.

Юнія дуже часто обмежує продукцію, себто забороняє стоїм членам працювати більше, як означене число годин або виробляти річий більше, як вона означила. За се питання йде завзята дискусія: чи позиточна ся практика, чи шкідлива. Здається, що одного правила на всі случаи поставити не можна: в одних случаях, се правило корисне й для робітників, бо економить їх сили, і для громадянства; а в других шкідливе не тільки для громадянства, але й для робітників, яких се деморалізує.

Обмеження продукції потрібне головню на те, щоби не допустити одних робітників підривати других через набирання додаткової праці або працювати через додаткові години. Се економити робітничих сил важне головню при праці на акорд, „лісворк”. Такі практики фабрикантів зрештою підривають працездатність робітничої юнії. Тому не диво, що юнії проти сього виступають.

Часто робітники противляться забороні в фабриці машинерії, яка далі буде економити працю. Ся опозиція зовсім зрозуміла, але чим далі, тим більше робітники переконуються про безплідність такої опозиції.

Деколи знова робітники беруться на спосіб обмежувати продукцію дорогою здавання праці. Така практика, однак, на загал робітництву користі не приносить, бо вона заставляє підприємців поборювати юнію всіми можливими способами. Тому й багато

провідників робітничих юній противиться обмежуванню продукції з виїмком тих випадків, у котрих нема іншого способу запобігти втраті здоров'я робітників.

Загальна оцінка.

Як бачимо з попереднього, робітничі юнії се досить нова організація (служить вона класі, котра повстала після війни). Способи боротьби цієї організації вироблялися поволи, дорогою ціною різних проб. Пороблено при тому різні похибки, які часто дуже дорого коштували робітників та їх організації. Але, як се все буває в здорових людей, похибки від боротьби не відводили, а тільки вчили людей боротися краще. Нераз робітниками й їх організаціями провадили недосвідчені, нерозумні провідники, які, часто й без злої волі, заганяли робітничі організації в тяжке положення.

Мали робітничі організації до поборення тяжкі перешкоди. Не тільки зі сторони підприємців, але й зі сторони людей безінтересовних, які могли стояти на боці. Мали робітничі організації багато перешкод навіть зі сторони самих таких робітників.

Все таки робітничі організації поборили багато перешкод. Нині право робітника до організації загальнопризнане, хоч у засаді. Робітничі організації об'єднують робітників мало не в усіх аглузях промислу. Вплив юній на поліпшення долі безперечно був великий, і признають се загально всі громадські діячі.

Очевидна річ, робітничі юнії ще мають багато перешкод, які вони мусять побороти, і ще багато недостатків, які вони мусять поправити. Як се зрештою є в усякому людському ділі.

ЯКІВ ЩОГОЛІВ.

ПОКИНУТИЙ ХУТІР.

Он хутір той у балці під горою,
Що ще колись дитиною малою
Його я знав. Тоді ще темний бір
Нарушаний стояв, а панський двір
Як килим той коло хоромів слався
І ввесь в квітках, здавалось, аж сміявся.

Ніде кінця не бачилось ланам.
Од жовтих скирд ломило землю там.

На вільний степ, як хмара зпоза хмари,
Без ліку йшло овечої отари,

І рибою кишів холодний став;
Високий млин на ньому аж стогнав;

Невидимо бжолі тії гуділо.
На вигоні од птиці тільки мріло;

В дворі комор як вулиці було,
Зерна туди зсипалось, аж гуло...

А понад всім блакитне небо слалось,
І сонце йшло та хутору сміялось.

Здавалось, що тільки рай святий
Колись стояв шанований такий.

Але годи плили собі як хвилі,
Щоб все в одній зібратися могилі;

А з ними й все, що тільки ні жило,
Кудись плыло, усе собі плыло.

Старі пани, котрі худобу дбали,
Уже давно по трунах спочивали,

А молоді із хутора кудись
По світові далеко розбрились.

Тоді його здоліла інша сила:
Найперше бір сокира повалила,

Потім посхли рожеві квітки,
І вкрили двір бурян та будяки;

Ті, що були нелічені отари,
Погнав чабан із степу на базари;

Без призору заплинув мулом став;
Підгнивши млин молоти перестав;

Бжола в лісі далеко залетіла
І птиця більш по вигону не мріла.

В коморях тих, що гнутья од зерна,
Нема дверий, ні стелі ні вікна...

А небо те-ж, все висне, не двигнеться,
І сонце йде та хутору сміється.

НЕ БІДНІ МИ!

Не бідні ми,
Коли в тюрмах нас повно
Й терпіння ллються — над чари береги,
Коли то сльози скрізь так линуть невимовно.
Не бідні ми, та бідні наші ворсги!

Не бідні ми,
Коли в тюрми притворах
Братається мужик зі — сином мужика,
Щоб варту зазести по долах і горах.
Се певно всіх веде рука якась свята.

Не бідні ми,
Коли несем у жертви
Найкращі плоди гір, вертепів і степів,
Коли одного з нас, закутого в кайдани —
Веде в тюрму цілий десяток ворогів.

Не бідні ми,
Коли по чорноземі
І по пісках сухих, та килимах гаїв
Білються кістки Замучених, струджені,
А спів іде кругом, про гордих тих Борців!

Не бідні ми,
Як сонця золотого
Промігня ясні йдуть, просвічують шляхом,
Що тернем хоч заріс, Народу дорогого
Не звів у манівці, обходить їх кругом.
Не бідні ми, та бідні вороги!

Антін Вартовий.

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ЧОТИРМА ЗАЙМАНЩИНАМИ.

Українська справа належить до найважливіших у повоєнній Європі. Нею займаються дипломати та політики в Європі. Від її розв'язки залежить доля Європи. Бож від цього залежить у першій мірі доля п'ятидесяти мільйонів людей, що живуть одноціло на просторі 650,000 квадратних кілометрів, на землі врожайній та багатій в усяке добро.

Український парід має за собою славу історичну минувшину. Російські й польські історики, що правда, все старалися й стараються затемнити цю історію в очах культурного світа, просто переконати світ, що ніяких Українців не було й нема. Все-таки, правда, хоч помало, пробиває собі дорогу.

Український парід утворив був велику й сильну державу з кінцем десятого століття. Київська держава Рюриковичів дійшла до найбільшого розцвіту за володіння Володимира Великого. Сягала ця держава від Карпатів на заході до Кавказу на сході та від джерел Дніпра на півночі до середнього Дністра на півдні. Завдяки прийняттю християнства, завдяки розбудові політичної й адміністративної державної організації, завдяки гарному розвитку літератури, архітектури ці землі прибрали на віки прикмет спеціальної південно-східної культури.

Однак ця держава не могла устоятися перед напором ворогів із двох боків, щоби забезпечити свою перемогу, добровільно прилучується до Москви. Московський цар признав у

Переяславським мирі всі вольности України. Однак московські царі ці загарантовані права ломили. Вкінці більша частина України припала Московщині, а Правобережна Україна дісталася під Польщу. Цей поділ України був теж причиною поділу Польщі. Столітні війни, які Польща вела, щоби здобути українські землі, причинилися до внутрішньої дезорганізації польської держави. Ця сама Катерина II, яка українській державі завдала останній смертельний удар, спричинила також поділ Польщі.

Після світової війни дісталися українські землі чотиром державам: **большевицькій Росії** (около 450.000 кв. км. із 30 мільйонами населення), **Польщі** (137 тисяч кв. км. із 7 мільйонами населення), **Румунії** (22.000 кв. км. із 750.000 населення) і **Чехословаччині** (15.000 кв. км. із 700.000 українського населення).

Разом на українській суцільній території в Європі Українців є 38 мільйонів 500 тисяч, а поза межами українських земель в Європі й Азії є Українців 2 мільйони. До півтора мільйона Українців є в Новім Світі (750 тис. в Злуч. Державах, 500 тис. в Канаді, по кількадесять тисяч в Аргентині, Бразилії й інших латинських державах Півд. Америки). Так число Українців на світі виносить що найменше 42 міль. душ.

І. Радянська Україна.

З останнього перепису, переведеного на Радянській Україні, виходить, що населення України виносило 29

мільйонів душ, а в тому 80 проц. Українців, себто 23,200.000. Своєю національною однорідністю Радянська Україна належить до найкомпактніших європейських країн, а безумовно є вона національно найсуцільнішою в середньо-східній Європі. З 40 округ (департаментів) Рад. Україна має 12 округ 90—95 проц. українського населення, а 15 округ 80—90 проц. До Українців не зараховано Українців-католиків, яких є 270.000, хоч вони як рідну мову подали українську. Щорічний приріст населення виносить 2.3 проц. або 660 тис. душ. Таким чином населення України рік тому було 30 міль. 650 тис. душ, а в тому **24,520.000 Українців**. Коли врахуємо тих зарахованих статистикою за „поляків” й інших засимільованих, то сміло можна сказати, що Українців на цілій Рад. Україні є 25 мільйонів. На території большевицької Росії (РСФРР) живе 7 міль. 959 тис. Українців; коли візьмемо поправку природного приросту за півтретя року, то матимемо там 8,148.000 Українців. І радянські офіц. дані стверджують, що **на цілій території СРСР. є Українців 33 міль.**

—о—

В 1928. році (8. липня) минуло 5 літ від ухвалення конституції СРСР. До її прийняття, себто до 1923. року Радянська Україна мала бодай формально деякі признаки незалежності. Вона була тоді звязана з Російською Советською Республікою окремим договором про спільну армію, фінанси, комунікацію; закордонна політика, хоч формально, всеж таки була в руках Рад. України. Тому й на заході виступали перед світом окремі дипломатичні чи політичні представники України. Це мало своє значіння на зовні. Фактично й тоді вже української державної незалеж-

ности не було, бо вся влада на Україні і в Росії була в руках єдиної централізованої комуністичної партії, що звалася російською (тепер вона зветься всесоюзною). Партія ця, як єдине джерело і фактичний виконавець рад. влади боролася проти навіть ілюзоричної, чисто формальної, незалежності України. При допомозі нової конституції з 1923 р. Україну зуніфіковано й формально з Росією. Вона стала складовою частиною Радянського Союзу та дістала офіційний титул, „**союзної республіки**”, що в комуністичній номенклатурі означає вищий ряд автономії. Бо є там ще й „автономні республіки”, „автономні області”, й „автономні краї”. Фінанси, комунікація, армія, залізниці, закордонна політика, промисл і торгівля стали повним і **виключним монополем Москви**. Це формально. Фактичнож усе державне й суспільне життя нормує центральний комітет комуністичної партії.

Україна перемінилась у справжню колонію Москви. Її використовує Москва під економічним і господарським а також під політичним оглядом. Робить із України капітал для своєї закордонної політики, для пропагандних цілей Комінтерну. Побожуючись політичного й економічного сепаратизму, Москва намагається при допомозі своїх вірних слуг із КП(б)У запрягти на свої услуги навіть усі духовні сили молоді, бо щойно відроджуючоїся, нації. Звідси такий страх перед українською літературою, що хоче черпати зразки та первозори до своїх оригінальних цінностей не з Москви, а з Європи.

Кожда громада чи група ростинного чи звіринного світа тим і стала собою, що шляхом еволюції не тільки унагляднювала, але й удосконалювала свої питоменні прикмети, що

давали їй найбільше даних для забезпечення своєї самобутності. Те саме і з нацією. Вона мусить себе проявити як окрема одиниця, мусить зужити енергію на те, щоби забезпечити свою самобутню екзистенцію та вихіснувати всі свої цінності й багатства передовсім для себе. Такий вже закон природи! Його штучно зламати не вдасться, як і не вдасться його ніяк оминати ні викривити. Тимбільше не зробить цього большевицька конституція.

На Україні є церкви: **тихонівська, обновленська й автокефальна**. Тихонівська церква має на Україні 4.900 парохій, обновленська 2.200, а автокефальна 1.220. Поза тим є ще на Україні багато різних сект, що нараховують біля сотні тисяч визнавців. Тепер на Україні всі три церкви мають 95 архієреїв (перед війною було 26) і 10.657 священиків (давпо було 10.565). За 1927 рік вийшло 35 релігійних книжок на Україні, крім того виходило 11 релігійних журналів, що дали за рік більше як мільон аркушів друку.

Ця консолідація релігійного життя на Україні не дає спокою комуністам. Вони організують конференції безвірників, видають спеціальні протирелігійні часописи. Та це їм мало що помагає. До безвірних організацій не належать навіть усі комуністи. Все одно нарід є прив'язаний до віри батьків. Церкви у педілі і свята переповнені.

Церква на Україні, як і в цілому Рад. Союзі, зовсім відділена від держави і не дістає від неї ніяких засобів. У школах не вільно вчити науки релігії. Горожани мають право ґрупувати собі церковні громади й удержувати церкву. Церква не може набути ніякого майна. Монастирі

в Рад. Союзі скасовано. Всеодно є ще монастирі, що існують там як робітничі комуні. Багато монастирів перемінено на музеї, кляуби, а російський соловєвський монастир на тюрму для політичних проступників.

Шумно заповідана **боротьба з анальфабетизмом** остала більше фразою ніж дійсністю. Статистика виказує, що письменних на Україні є 52.5 процент. Письменних серед Німців на Україні є 80 на кожду сотку; на другому місці є Жида — 78.8 проц., далі Греки 71.4 проц., Москалі 63.7 проц., Поляки 52.5, а на **шестому місці України**: 48.9 проц. Отже щодо письменности українське населення стоїть на найнижчому рівні.

Вийшло вже в звичай, що хто хоче докзати, що Радянська Україна — це справжня українська держава, висуває „українізацію”. Це мильний погляд. Український нарід, селянство і справжніх Українців, не треба „українізувати”, бо вони знають свою рідну українську мову. „Українізувати” треба хіба зайдів: Москалів, що займають урядові становища. Але вони не квалляться вчитися української мови. Тому їх „українізація” не поступає, хоч їм нібито грозять, що відправлять зі служби! А колиб і різні зайді і їх потомки й вивчили добре українську мову, то цеж для нас іще гірше, бо тоді вони ще краще могли б перероблювати Україну на московське копито. Так само хоче нищити Українців у Східній Галичині польський уряд: вводить утравкізм, щоби Поляки вчилися української мови, щоби займали становища, а Українців, щоби все більше усували з посад. — Зрештою, коли, як дехто вихвалляє, що тепер на Україні пишуть на залізничних двірцях і по крамницях українські (хоч і попсовані)

українською мовою), то з того ще не багато користи Україні. А чи не більше шкоди для української дітвори, що на її рідній мові ображується її національні почування? Таж самі комуністичні газети повідомляли, що мікільні діти закричали большевицького прелегента, коли він переконував, що Ленін більший добродій для України ніж Шевченко.

Як відомо після революції перейшла у селянські руки більша земельна власність. Оцінюють її на п'ять мільярдів рублів у золоті. Однак недостача капіталу, височезна ціна фабрикатів і господарського приладдя, комуністичний закон, що держава має право на всяку надвижку збіжа полад означені норми споживання, доводили хліборобську продукцію до катастроф і тепер іще сильно спиняють відбудову хліборобства на Радянщині — навіть у формі ядро екстензивної господарки. Україна, колись європейський шпихлір збіжа, перестала ним бути і певно не скоро знову ним буде.

Тому то, хоч на Україні стільки чорнозему, рільна господарка занепадала, а великі простори лежать облогом. Селяни не хочуть управляти більше землі, як їм потреба, бо й так надвижку мусіли би віддати урядови, себто для московських провінцій, вбогих у хліб. Знане є теж, що коли у Московщині був голод, то на Україну нахлинула була ціла хмара Москалів, яких Українці прозивали „мішочниками“...

Окупаційна влада не піклується тим, як би збільшити врожай на Україні, лише обмірковує способи, як пайлекше і найбільше видерти збіжа у селян. Газета „Кумуніст“ приносить „низку заходів“, які ухвалено в Харкові, „щоб усунути дефекти“ та „по-

ліпшити роботу хлібозаготовчого апарату паступної компанії”. І от, щоб надалі „зміцнити позиції держави на хлібному ринкові й створити пайсприятливіші умови для максимального й плянового охоплювання хлібних лишків (себто надвишок) селянства” союзний совнарком ухвалив створити „єдине всесоюзне держ. акційне товариство, що перебуватиме у відданні Наркомторгу СРСР,—Союзхліб”. До нього входить і Укрхліб. Одним словом „увесь хліб, заготовлений споживною корпорацією, порядком всесоюзного пляну передається Союзхлібові”. Себто всю справу передається до рук московського совнаркому — Москва все більше сягає своєю ведмежою лабою на економічне життя України. Самособою поставив селянства українського: не давати Москві хліба — стоїть на перешкоді московським плянам.

Подібні сумні відомости є з цукроварством і з фабриками. Старих фабрик не пускають зовсім у рух, в нових усе редукують працю. Тому безробіття зростає. Мануфактура ще й за царських часів була на Україні і в Росії дуже дорога. Тепер же щодо цього відносини просто розпучливі. Бували такі випадки, що хто приїхав тепер на Україну з Німеччини, Чехії чи з Польщі і привіз із собою проходжений одяг, за який ще як був новий заплатив 30 амер. доларів — на Україні за виношений дістав 70 до 100 доларів! Чи не „гарні” відносини — що за бизнес. Не даром то на Радянщині розказують собі таку анекдотку. Риков на зборах сказав селянам, що одяг то не така важна річ. Ось приміром в Африці є люди, що ходять зовсім нагі. На те йому відповів один селянин: „Е, товаришу Риков, то там в тій Африці, ко-

муніципальний устрій певно вже здавна!"

Соціальний поділ населення. У загальній масі населення України робітники становлять 6 процентів, службовці 4.2 проц., вільні професії 0.2 проц., без повних професій 1.8, безробітні 1.1. Решту творять господарі-одинаки 85.2 проц. і господарі, що вживають найманої праці 0.8 проц. У сільському господарстві працює 87.5 проц. населення України, у фабрично-заводській промисловості 3.6 проц., кустарно-ремісничій 2.3 проц. торгують 1.3 проц. і т. д.

Тут треба згадати, що радянська влада справді широко заопікувалася **Жидами**. На Україні і на Кримі віддано на **жидівську колонізацію** великі простори землі. А рівночасно українські селяни з браку землі йдуть на Сибір! „Жидівський комітет для поселення жидівських робітників по селах” (Комзет) зажадав від властей під розпорядження землі для 100 тисяч жидівських родин.

Під кінець 1927. року (15 грудня) переведено **шкільний перепис** на території всього Радянського Союзу, а тим самим і на **Радянській Україні**. Вичерпуючі підсумки шкільного перепису будуть відомі щойно пізніше. Колись харківський часопис „Комуніст” помістив статтю М. Авдієнка про **народню освіту на Україні**, але стаття Авдієнка, хоч і роїться від усяких цифр, не каже виразно: **скільки під теперішню пору є народніх шкіл на Радянській Україні?** Подано лише, що народніх (трудових) шкіл проти 1915-го року збільшилося на 76 одиниць, учителів на 22.232, а учеників на 757.803. В 1922. році Рад. Україна мала 5.1 проц. учеників у відношенні до числа свого населення. Виходилоби зі статистики,

що відсоток учеників збільшився, але так поправді не є, бож рівночасно зменшилося число населення внаслідок війни, революції, домашньої війни й голоду. В 1928. році відношення учнів до населення досягнуло 8 проц. Але й це мало в порівнянні з Америкою, Францією — а навіть Польщею, де у відношенню до населення учеників є 11—20 проц. Україна зі своїми 8 проц. стоїть на низькому рівні освіти.

Трудова (народня) школа ділиться на два концентри: I-ий — чотирикласові школи (I—IV) і II-ий (відповідають галицькій передвоенній назві: **виділові школи**) (V—VII.)

В 1928. р. в I. концентрі було учеників по містах 344.465, по селах: 140.851. Більше як половина всіх шкіл по містах це 7-річні, а по селах таких шкіл лише 8 проц. За 1927. рік скількість учеників збільшилася на 6.572, з того 4.142 припадає на 7-класові школи.

Важне як **поодинокі національності забезпечені на Рад. Україні школою в рідній мові?** На основі перепису з 17. вересня 1926. на Рад. Україні було Українців 80.1 проц. усього населення; учеників із мовою навчання українською було 75.8 проц. В упривілеєваному стані на Україні є Москалі, бо відсоток учнів із російською мовою навчання є на 1.4 більший від відсотка російського населення на Україні. Щож говорити про покриття українського населення в ділянці середнього й вищого шкільництва? Сам радянський публіцист Авдієнко признає, що „в окремих округах і окремих містах на справу українзації шкіл не звернено належної уваги і там до цього часу велика в школах перевага за російською викладовою мовою”.

Вся наукова праця на Радянській Україні гуртується тепер у Всеукраїнській Академії Наук у Києві. Обеднює вона понад 90 наукових установ, які працюють інтенсивно, незалежно від того, чи держава дає їм підмогу. Українська Академія Наук у нічому не тільки не остається позаду російської лєнінградської академії, але в де-чому її перевищає. Вона здобула вже й собі велику повагу за границею.

Кооперативна торгівля книжками на Україні є в руках „Книгоспілки”, яка повстала ще в 1918. р. В рр. 1925/6 оборот книгарень „Книгоспілки” виносив 2,116.000 карбованців, а в р. 1926/27 — 2,674.000 карб. В 1926. році „Книгоспілка” мала 856 книжок накладів, у 1927. р. 1169. По селах майже скрізь у 1927. р. були книжкові полиці. „Книгоспілка” обіймає тепер 26% обороту видавництва цілої Рад. України. Книгарні „Книгоспілки” продають теж усякий канцелярійний матеріал, діточі іграшки (забавки), спортове приладдя, радіо і музичні інструменти.

Богато книжок видає „Державне Видавництво України”.

II. Українці у Румунії.

Доля їх дуже незавидна. Відомо, що Румунія належить до балканських держав, які у своїй внутрішній політиці послуговуються т. зв. балканськими методами, які не мають нічого спільного зі звичайними поняттями справедливости, права, гуманности й культури. І так Румунія, як лише завоювала ці українські землі, зараз узялася бєоглядно й брутально румунізувати їх. Так є там до нині. Українці в Румунії не мають ніяких прав, навіть тих, які їм належаться на основі закону про охорону національних меншєстей.

III. Українські землі в чехословацькій республіці.

Вони дісталися сюди на основі договору в Питсбургу, який заключив теперішній президент чехословацької республіки Масарик у 1917. році із заступниками Словаків і карпатських Українців. Заступники застереглися, що колиб угорська держава розпалася, землі їх прилучуються до Чехії, але як автономні частини. Після розвалу Австро-Угорщини Чехи дістали карпатську Україну, хоч там не живуть ніякі Чехи та хоч Чехи ніколи не рефлектували на ці землі. Сан-Жерманським договором Чехи зобовязалися дати карпатській Україні повну автономію. Щоби цьому зобовязанню дати міжнародню закраску, великі держави, що підписали цей договір, долучили до тексту договору готовий автономний статут для української території. Договір цей підписали також нинішні головні державні чеські мужі: президент Масарик і міністр закордонних справ Бенеш. Але Чехи цих зобовязань не додержали, ніякої автономії Українцям не дали. Ба навіть почали безоглядний чехізаційний похід (головно від 1925. року). Цю країну, яку так довго угнітали Мадяри, Чехи перемінили у колонію для своїх лєгіонерів та для своєї бюрократії.

IV. Українці під Польщею.

З державної території нинішньої Польщі більше як половина припадає на землі, заселєні непольськими народами. Із загального числа населєння Польщі припадає 40 процент на непольські народи.

Українці бувшої Сх. Галичини у завзятій боротьбі з Поляками здобули собі певні права та піднесли на

висший степенъ національного розвитку. У державі й краю вплив українського народу зростав чимраз більше. Після довгого спротиву мусіли Поляки відступити деякі права Українцям і також деякі права у краю. Перед війною було у Сх. Галичині 2612 чисто українських народніх шкіл а лише 1537 польських. Було 16 українських гімназій і 6 учительських семінарій. На львівськiм університеті було 9 українських катедр і 4 приватні доцентури. Українська мова була допущена до всіх прилюдних урядів. Було чимало старих і поважних культурних організацій, товариств і установ, які дбали про розвиток української культури, науки і народньої освіти. Спортові і руханкові товариства мали багато членів і прихильників серед молоді. Дуже жива діяльність виявлялася теж на економічному полі. Ціла мережа кредитових, торговельних, асекураційних товариств дбала про піднесення українського народу в Сх. Галичині. Видно було вже перед війною, що український нарід був на шляху до здобуття в австро-угорській монархії прав на рівні з іншими народами.

Після нещасливого для Українців кінця українсько-польської війни Поляки заняли Сх. Галичину, а після війни з большевиками ще й українські землі Волинь, Полісся, Підляшє, що колись належали до Росії.

Польську політику у відношенню до Українців характеризують такі факти:

Майже пів мільона гектарів управної землі української території польський уряд шляхом парцеляції віддав військовим кольтоністам і осадникам, хоч український селянин терпить земельний голод. У цій кольтонізаційній політиці подали собі руки

всі Поляки без огляду на партії. Значний провідник польських селян Вітос кинув клич: польський селянин має до розпорядимости цілий чужомовний схід. Українське населення треба спавнеризувати й спольонізувати.

Польща накладає на Українців найбільші податки, хоч українські території, які найшлися під Польщею, найбільше потерпіли наслідком війни. Українські землі найбільше занедбані під економічним оглядом. Польські пани девастують лісисті околиці, вивозять дерево за границю. Про промисл дбають лише у чисто-польських провінціях. Українське населення чимраз більше пролетаризується, живе злиденним життям. При парцеляції не узглядаються зовсім Українців. І до міст не може відпливати надвишка українського сільского населення, бо міста під польською владою не процвітають, а ледви животіють, помагають завмирають. Для Сх. Галичини нічого не робиться. Дороги, залізниця, урядові будинки занедбані. Зате експлуатують усі природні скарби тої країни. Наслідки дикої господарки вже показалися. Карпати позбавлені лісів, гірські ріки і потоки зовсім не регульовані. Тому то в осени 1927. р. навістила Сх. Галичину така страшна повінь. Вона знищила сотки квадрат. км. селянської землі, разом із будинками, жнивими, худобою. Ця катастрофа навістила около 50.000 українських селян Сх. Галичини, а шкоди, по урядовим обрахункам, виносять около 120 мільонів золотих.

Тисячі українських урядовців, учителів і кваліфікованих фаховців Польща або відпровадила зі служби або перенесла на захід, лише тому, щоби вирвати їх із домашнього огнища та щоби не працювали над культурним двигненням своїх братів. Польща ска-

сувала самоврядування Галичини. По селах, містечках і містах урядували не вибрані автономні органи лише настановлені урядові комісарі. Вони, як хотіли так розпоряджалися громадським добром і громадськими фінансами. Величезні матеріальні і моральні шкоди заподіяло це комісарство українських громад. Аж в 1927 р. Польща розписала вибори до самоврядних установ. Українці відіснили перемогу при громадських виборах, але в багатьох громадах усетаки урядують комісарі, бо польські влади поуневажнювали вибори.

Завзяту боротьбу веде український нарід на полі **шкільництва**. Тому що рідна школа для кожного народу є справжньою основою національної культури, то Польща, як лише заняла українські землі, старалася знищити українське шкільництво. Досі перемінено на польські коло три тисячі українських шкіл. Інші перемінено на утравістичні, себто правдиві також польські. Українські діти вже в пер-

шому році шкільному мусять вчитися по польськи, хоч, самособою, не розуміють тої мови. Тисячі українських учителів перенесено на мазури, а на їх місце настановлено учителів Поляків. Вони польонізують українську дитвору.

Варшавський сойм ухвалив, а Польща святочно зобов'язалася, що для Українців існує український університет найдалі до 1925. року. Польща згодилася „оснувати” український університет лише тому, щоби великі держави признали їй Сх. Галичину. Колиж здобула від великих держав це признание, забула вже про своє зобов'язання в справі університету. Українцям польські університетські влади утруднюють вступ на польські університети. Так що року збільшується скількість українського інтелігентного пролетаріату.

Всетаки український нарід не упадає на дусі і бореться за здійснення своїх ідеалів, за самовизначення, яке належиться кожному народові.

МІЛІОНИ ВАС!

Від стін Кавказу по Бескид:
Міліони вас, міліони вас!
Чомуж останню з панахид
Над вами править хтось в
[цей час?

Пів світа, пів, залив наш спів.
Земля у нас, як океан.
Чомуж наш спів, то зойк рабів?
Чому з нас наймит, а не пан?

Наш рідкий край, не край, а рай.
А кожна грудка скарб для всіх.
Чомуж для нас лиш зайвий пай
Мов жебракові край доріг?

Міліони нас, міліони нас!
Яка це міць, яка грізна.
Чомуж не встанемо всі враз?
І де є наша вітчизна?

Ось так питаєшся що дня,
Ось так питаєш у кожную ніч,
А біль в душі мов жар вогня
А сум над нами — наче сич.

О. Бабій.

ДНІПРО.

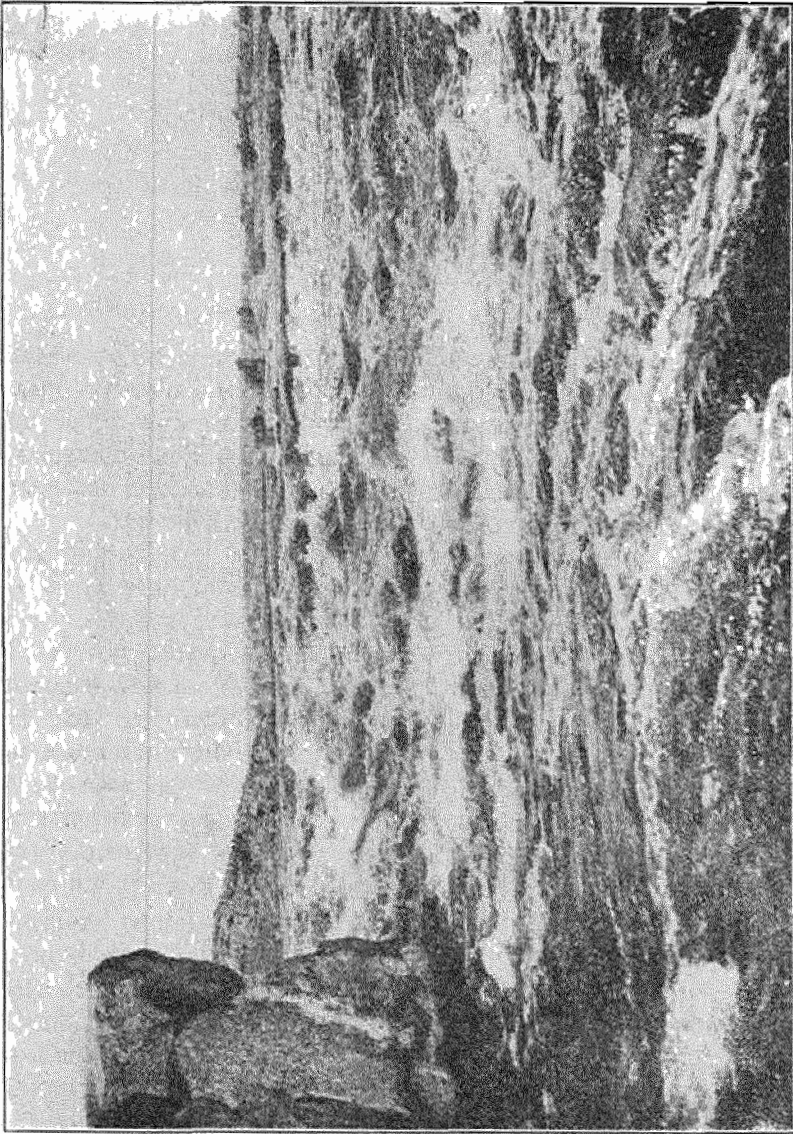
ДНІПРО має для українського народу таке саме значіння, як „матушка Волга” для Москвіти, Висла для Поляків, Рейн для Німців. Дніпро — свята ріка України. Наче на божество дивились на неї наші предки, київські Поляне; в великій пошані був він в Українців княжої доби, що називали його Славутицею; неначе на батька-кормителя дивились на нього наші славні Запорожці. Від віків займає Дніпро велике становище в народній думі і піснях, в переказах, байках і оповіданнях; здавна оспівують його українські поети, починаючи невідомим поетом **Слова о полку Ігоревім**. Наш незабутній Тарас Шевченко звеличав його не раз у своїх, так дорогих усякому Українцеві, писаннях. У всіх новіших українських письменників Дніпро являється одним із символів українського народу, його життя, його бувальщини. Знав Шевченко, що робив, коли велів поховати себе на канівських горах, „щоб лани широкі і Дніпро і кручі було видно, було чути, як реве ревучий!” Бо ніхто не всміє віддати вражіння, що сповняють душу свідомого освіченого

Українця, коли з цього чудового місця гляне на величну рідну ріку. Скільки то спогадів пересунеться через його душу і про славні хвилі минувшини і про теперішню долю України і про її будуччину!

І не диво, що Дніпро заняв таке поважне становище в душі Українців. Бо з ним вяжеться майже всі важніші події історичного життя України. Дніпро дав почин Київській державі; Дніпром ішла до нас культура; на Дніпрі розвивалось козацтво. А все це через величезне торговельне значіння Дніпра, як велитенської комунікації, як вигідного водяного гостинця між полуднем і північчю!

По Волзі й Дунаю Дніпро є третьою щодо величини рікою Європи. Його довжина переходить 2100 кілометрів. Дніпро належить до найбільших рік усього світу і займає серед них трицять друге місце. Джерела Дніпра лежать в околиці, заселеній білоруським народом, недалеко від джерел Західної Двиши, Волги і Невги.

Зразу Дніпро дуже маленький; болотяним потічком вється серед торфяних болот по широкій плиткій долині на південь. Але скоро ростуть

Ненаси́тець коло скелі Манасти́рка.

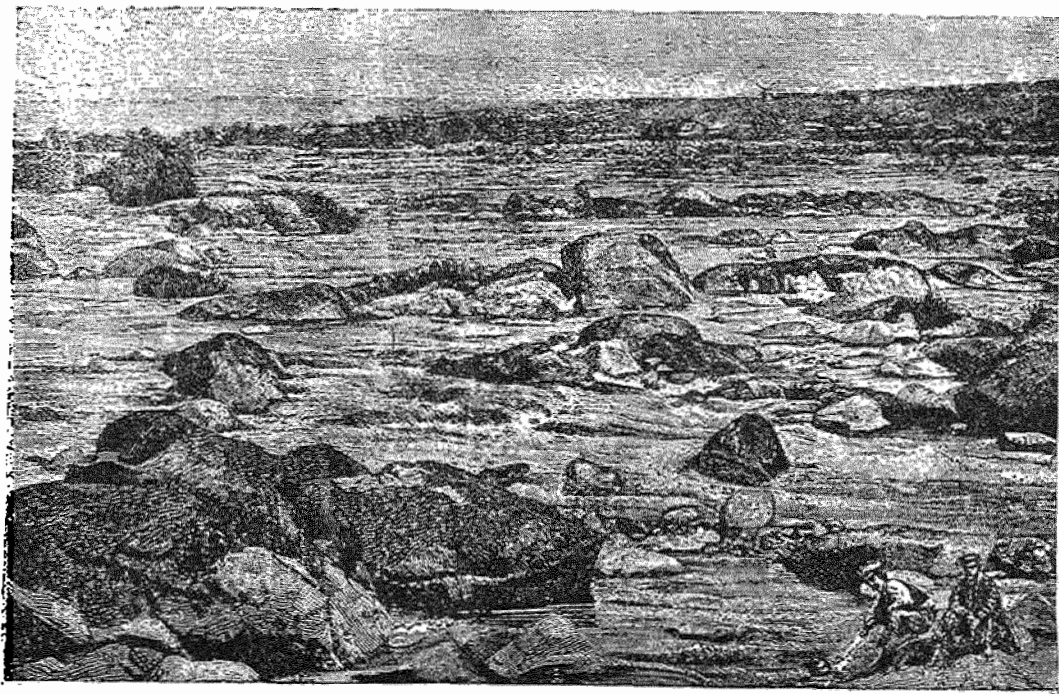
його води, приймаючи відпливи сусідніх болот, і ріка стає сплавною для менших суден.

На диво гарний краєвид Дніпра під Києвом. Його джерельні течії, якими треба вважати Припять, Березину, Десну і Сож, вже всі зійшлись в одно русло й утворили велитенську ріку. Середня ширина в тих сторонах виносить від 600 до 800 метрів. Та це лиш у малу воду.

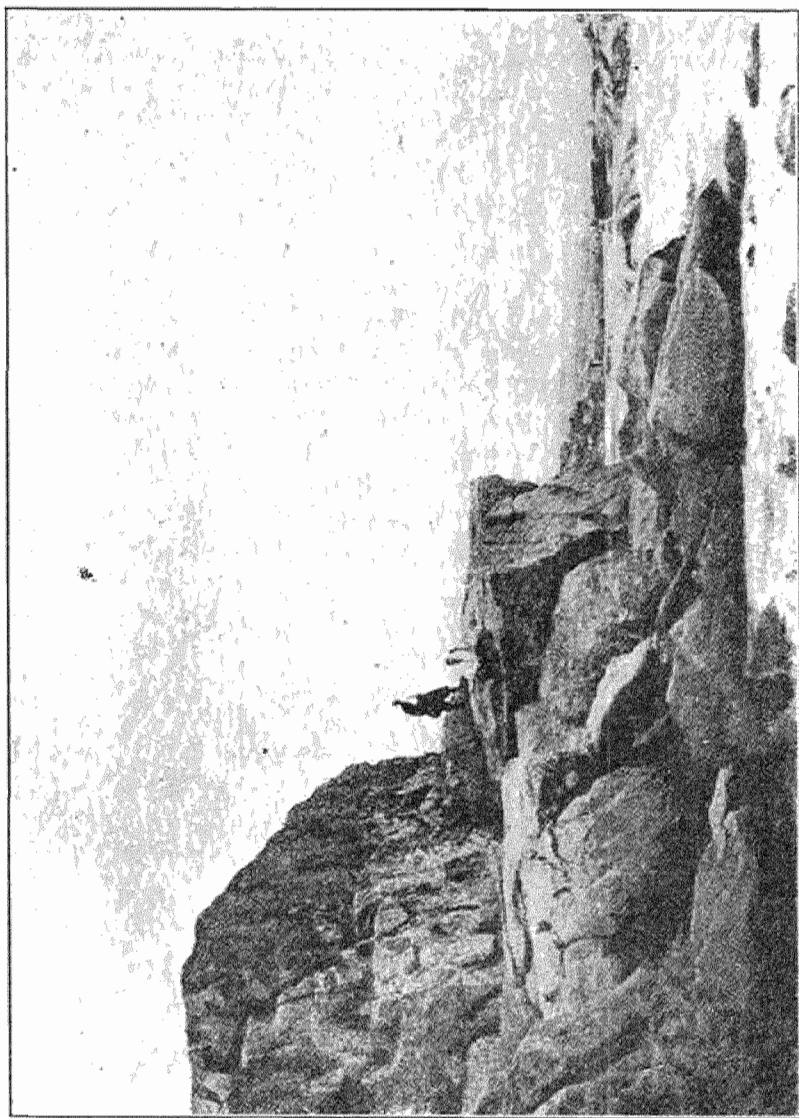
У весняну повинь ріка розливається на 10 кільометрів і ширше; з правого високого берега ледви-ледви видно ліси, що чорніють далеко по другім боці ріки. Це непаче пливуче море жовтавої води. Тоті всі острови, пісчані лави, прибережні болота й лєвади щезають під водою, нема вже рукавів, приток, озерець, охабів. Долинами приток заходять води Дніпра далеко вгору, а коли відпливають,

оставляють по собі урожайний річний глей.

Повені відбуваються на Дніпрі звичайно тільки раз на рік, весною, коли розтають сніги. І тою прикметою ріжняться Дніпро від Дністра, і цілком схожий з іншими типовими ріками східньої Європи. Літом, хоч тоді найбільше воздушних опадів, небо дощу, буває в області Дніпра. нема повеней, бо вода всякає в землю, розходитьсь по багнах і торфяних болотах, іде на потреби рослин тай у великій мірі відразу знов випаровує в повітря. Натомісьць у зимі повітряні опади (у вигляді снігу) громадаються і ждуть весни, з весною тахнуть, і величезна течія води тече в Дніпро і його притоки, сиричинюючи повені. І колись були ці повені менші, та тепер вирубали ліси, що давно задержували з весною багато вохкості. Тож тепер повені грізніші й страшні-

Поріг Ненаситець.

Скеля Манастирко.

ні, бо неправильні. Звичайно триває повинь півтора місяця, а вода стоїть найвище в половині квітня.

Найбільше краси й величи в до- лішньому бігу ріки, в самому руслі Дніпра. Віковою роботою він вижолобив собі його. Та хоч сила його велика, але скеля тверда, і трудно було ріці вижолобити її рівномірно. Через те повно тут у ріці підводних і надводних скель, рип та каміння. Об них розбивається вода з шумом і клекотом і, крутячись скаженими вирами, вимуджує бездонні омути. Є також велика сила більших і менших островів з твердої гранітної скелі, що приневолюють ріку ділитись на рукави. Попри острови і каміння ще вніла собі вода знайти гладку доро- гу. Але в кільканадцяти місцях Дніп-

ро таки не міг проложити собі рівної дороги, гряди гранітних скель і ка- менюк лягли поперек ріки. Величезна маса води летиться з тих кам'яних лав додолу. Високі могутні хвилі б'ються білою піною між каменюками, нена- чеб хотіли розвалити скелисті бере- ги й кам'яні лави русла. Шум і рев води чути навіть у день на кілька верстов. Це Дніпрові пороги.

Порогів не можна звати прави- дими водоспадами. Спад Дніпра (35 метрів на 75 кілометрів) малий для цього. Найбільший спад води у по- рогах 6 сантиметрів на 1 метер. Че- рез те тільки пом'якші течії води між камінням творять маленькі водоспа- дики, головна течія тільки бистро ле- тить запіненими довгими пасмами по верх лав по похилій площі.

Видубицький монастир, над Дніпром, коло Києва. (З рисунку Тараса Шевченка).

Літом у малу воду глибина ріки на лавах пересічно ледви півтора метра. Але в кожному порозі є „козачі ходи” куди можна провести судна і плоти. Щоб ще більш улекшити плавбу, уряд велів у кожному порозі прочистити й повикидати каміння і зробити сплавні канали для суден. Але ті канали мало допомагають, і Дніпрові пороги таки й тепер недоступні для більших суден і пароходів.

Всіх порогів рахують тутешні людина, потомки Запорожців, девять, а більших забор шість. Найбільший з порогів зветься Дід або Ненаситець. Біла піна вкриває його зовсім, із сказеною швидкістю летить вода доли і скаче з лави на лаву, — а є їх дванадцять. Барка стогне, скрипить і тріщить, але за три хвили перелітає поріг, коли тільки її не вхопить камінь Крутько, або коли не попаде в стра-

шенний вир Пекло. Трапляється, що судно пройде всі ті небезпечні місця, але зараз за порогом є Воронова забора, повна небезпечних каменюк, де легко розбитись судну.

Понижче Херсона вливається Дніпро дев'ятьма гірлами в свій лиман. Із тих рамен тільки два суднохідні, а лиман увесь плиткий (найбільша глибина 6 м.). Дніпро несе велику силу піску та намулу і пошаму засипує лиман так, що ледви при допомозі машин, вичерпуючих намул, вдається проложити дорогу для пароходів у Херсон.

Дніпро приносить Чорному морю щосекунди 2000 кубічних метрів води. Плавання по нім спиняється зимою на українській території тільки на три місяці. Сплавний є Дніпро на просторі 1900 км. навіть для більших річних кораблів.

Степан Рудницький.

❧ КРАЙ В ПОЖЕЖІ. ❧

Край в пожежі, край в неволі,
Море крови, сліз ріка:
Він не знав від тоді долі,

Як позбувся козака.

Сонце хмари облягають,
Вітер буйний завива...
Козаченьки виступають,
Никне з жалощів трава,

Бо з великої любови
До рідненької землі
Буде бою, буде й крови
По толоках і ріллі.

Скільки їх — ми не питаєм,
Тільки — де ті вороги?
Козаки ми — й позриваєм
Ті ганебні ланцюги!

Україна запишає,
Краща з всіх чужих країв,
І синів своїх згадає —
Оборонців-козаків.

Спиридон Черкасенко.

КИЇВ - СТОЛИЦЯ УКРАЇНИ

УЧЕНІ вважають, що київська земля є найстаршою територією, де поселилися на Сході Європи первісні Славяне. Київську землю, що по своїй площі майже дорівнює сучасній київській губернії, стародавні історики та літописці називали „Руська земля”, або „Русь”. Властиво спершу „Руссю” називалося лише плем'я Славян-Полян, що жили в околицях Києва, але згодом, як підбив Київ під свою владу інші славянські племена почали називатися „Руськими”.

Поляне вже з найстарших часів історії визначалися серед всіх Славян вищою культурою. Подаючи характеристику різних славянських племен, як Деревлян, Сіверян, Радимичів та інших літописець Іпатієвського літопису говорить, що ті Славяне „живяху зверським образом, живучі скотські”; лише Поляне „бяху мудрі і смислені” і „своїх отець обичай імяху тіх і кроток”. Через свою культурну перевагу Поляне-Руси вибилися на становище голови об'єднаних племен.

Свою культурну перевагу Поляне-Руси здобули раніше ніж інші славянські групи, завдяки своєму щасливому географічному положенню на великому водному шляху з Візантії в Скандинавію.

Київ і землі між Стугнуою й Тетеревом Поляне захопили трохи пізніше, але й раніше вони брали живу участь в торгівлі з купцями, що йшли по Дніпру, „з Варягів у Греків”. На їх території, ще до поселення в Києві, знаходилося два або три великі торговельні міста, в яких спиналися

чужинецькі торговельні каравани. Це дало можливість Полянам-Русам набиратися культури передовсім цивілізованих народів того часу.

Особливо швидко почали підноситися культурно Поляне-Руси, коли вони поширили свої володіння й коли центром Полянської землі став Київ. Київ завдяки своєму положенню у вузлі всіх водних і сухопутних тодішніх торговельних шляхів, що йшли через велику східно-європейську рівнину, призначений був самою природою на становище головного торговельного ринку Східної Європи. Цілком природно, що Поляне вже тоді брали значну участь у світовій торгівлі того часу й здобули в ній одне з перших місць. В Києві була скупчена вся зовнішня торгівля з Норманами на півночі, з Хозарами й через них з Арабами на сході й з Візантією, що була найкультурнішою державою в ті часи.

Видатний чеський славяновід Л. Нідерле говорить, що перед прийняттям християнства Киянами на всіх землях славянства було страшенне зубожіння матеріальне й культурне. Лише одна київська область визначалася своїм багатством та розцвітом культури, що повстала під впливом візантійської та східної. Звідти розповсюджувався культурний вплив на всі славянські племена, що межували з Киянами. Лише на Дунаю творилася, хоч і зі значним запізненням друга славянська культура, що знаходилася під впливом Риму, а на півночі Славяне попали під вплив ще іншої, германської культури.

Київ та його околиці.

Київ це одно з найдавніших селищ в Східній Європі, яке стало столицею великого народу. Археологічні розкопани в Києві дають матеріял до заключення, що на місці сучасного Києва жили первісні люди кілька десятків а то й сотні тисяч років тому.

Київ лежить в надзвичайно красивій гористій місцевості над Дніпром. Вливаються тут у Дніпро ріки: Почайна та Лебедь, а на другім боці припливає величезна ріка Десна. Завдяки торговельному значінню Києва місто росло скоро розміром населення. Десь у VII- IX віках, по дуже правдоподібним підрахункам, населення Києва доходило до 100,000 людей. Не багато міст в Європі могли в ті часи похвалитися такою кількістю мешканців. Ще в IX. та в X. століттю мешкали тут постійно Варяги й Хозари. Пізнійше літописи згадують і Греків, „Латинів”, Німців, Жидів та Арабів, котрі жили тут постійно й мали навіть свої церкви. Лаврська літопись оповідає про велику пожежу в Києві в 1124. році, під час котрої згоріло 600 церков. Це показує, кілька населення мусіло в ньому бути. Не даром Адам Бременський називав Київ суперником царгородського престолу. Тоді вже в Києві існували такі шедеври архітектурної творчості, як церква св. Софії, Десятинна та Михайлівський монастир.

З початком Києва звязують літописну легенду про трох братів: Кия, Щека й Хорива та їх сестру Лебедь, ніби то іменем якої названа ріка, що припливає до Києва. Літопись легендарно оповідає про заснування ними Києва й переказує багато дальших легенд, иноді надзвичайно художніх і цікавих, звязаних з дальшим жит-

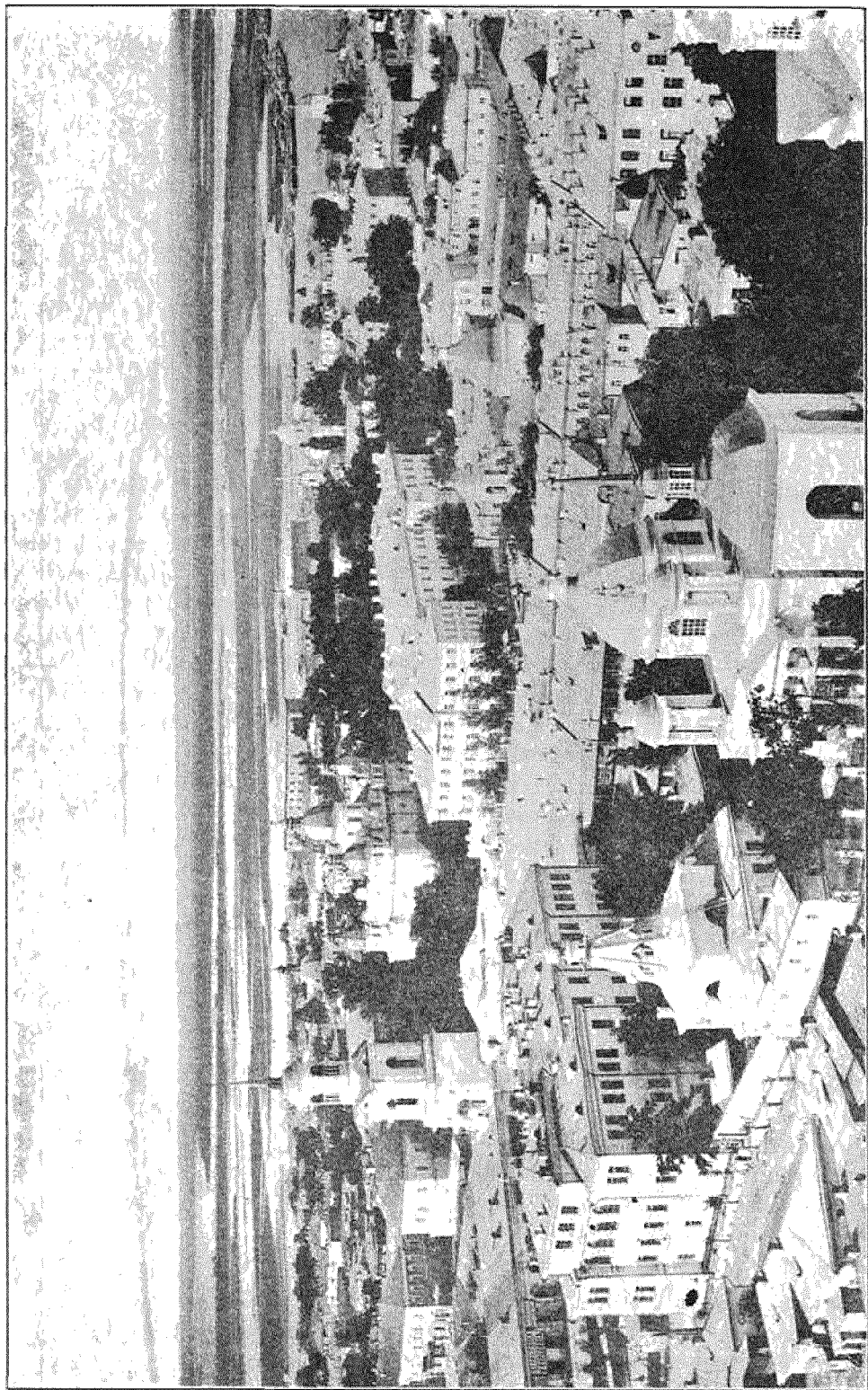
тям, розцвітом і занепадом Києва. В різних оповіданнях про Аскольда й Дира, про „віщого” Олега, про Ігоря, Ольгу, князя-войовника Святослава, про Володимира й т. д. Правда й загадки тісно переплітаються, творючи гарні поетичні легенди, даючи простір для людської фантазії.

Значіння Києва зростало відповідно до зросту значіння й сили київської держави. Коли київська держава занепадала, занепадав і Київ.

Перший удар могутності Києва завдав Суздальський князь Андрій Боголюбський, що не знайшовши собі престолу на „руській” землі, подався на північ і там з напів-диких славянських племен, що пізнійше склали Московію, zorganizував державу. Зі своїми військами він папав у 1169 році на Київ і в страшний спосіб зруйнував місто, спалив і понищив та вивіз до Суздаля все те цінне, що пощастило захопити його напів-дикі орди. Від цього тяжкого першого удару Москалів Київ поправився досить скоро, бо київська земля була богата й могутня.

Найтяжчий занепад Києва припадає на часи спустошення київської землі Татарями. В 1240 році татарський хан Батий здобув Київ, місто значно зруйновано підчас облоги й потім, коли татарські війська вдерлися в саме місто.

Але київська земля почала поправлятися після татарського погрому й не зважаючи на її окупації, населення поволі почало повертатися на свої старі місця, а разом з тим і Київ почав оживати та набирати знову першого значіння на сході Європи. Поволі Київ наново привернув своє торговельне значіння й по свідоцтву Плано-Карпіні він знайшов у Києві в 1246 і 1247 роках бояр та багато куп-

КИЇВ: ЗАГАЛЬНИЙ ВИД ПОДОЛУ.

(На передньому плані зліва Нова Духовна Академія; далі Старо Духовна Академія; на дальшому плані розлявся Дніпро).

ців з Польщі, Візантії, Австрії, Італії й Франції. Отож ясно, що Київ і по татарському погромі скоро відзискав своє торговельне значіння. Внутрішні роздори українських князів привели київську державу до повного занепаду. Коли Татари вже остаточно розложилися й можна було їх вигнати, сама київська держава цього не могла зробити й їй на допомогу прийшла Литва, під впливом якої опинилася київська держава й місто Київ.

Попавши під владу Литви, Київ по старому лишився головним містом на сході й був центральним пунктом для всієї східної торгівлі. По виразу литовського князя Витовта, Київ увесь час залишався, як „глава всех руських стран". Тут увесь час жили князі й воєводи, що правили „руською" землею. Через свої святині він також залишався релігійним центром всього східного славянства. Фортеця Київа була так сильна, що в 1416 році Едигей, спаливши майже все місто, не міг все таки добути фортеці Київа на Кисилівці. Київський замок був надзвичайно великий, бо в ньому містилося не лише все те, що потрібне для життя у фортелі та її оборони, але й три великі православні церкви та ще одна невідома. Тому Київ мав величезне значіння як стратегічне місто. Коли в 1482 році замок-фортецю спалив Менглі-Гірей, уряд ужив надзвичайних заходів для його відновлення: негайно післано на відбудову 20,000 робітників, що були зібрані з ближчих областей, а при них для оборони робіт поставлено 40,000 війська, як на ті часи могутню армію.

Коли впала торгівля з Візантією, стала розвиватися нова торгівля з Кримцями й Турками та розпочалася торгівля наново по „варяжському

шляху" з новопоставшою державою Московщиною. Не зважаючи на всі лихоліття, Київ зберігав своє давнє першенство серед міст сходу Європи, хоча з упадком української державности та української автономії значіння Київа, як політичного й торговельного центра, почало переходити до Москви, а потім до зовсім молодого Петербурга. Як культурний центр, однак, Київ до останнього часу залишається на першому місці для всіх українських земель, хоч Москалі всіма засобами стараються його знищити. Вони сподіваються, що з упадком Київа нарешті будуть з корінням вирвані традиції величності, державности й першенства Полян-Русів, себто Українців та їх землі. Продовжуючи традиції московського імперіялізму, большевики поспішили перенести столицю України з Київa до Харкова. Та Харків не затемнить собою Київa, який завжди лишиться першим українським містом. Традиції довгих тисячеліть його першенства колись знова оживуть, й пропадуть усі заходи новітніх Половців, Татар, Андріїв Боголюбських.

Київська старовина.

Федір Ернст, видатніший знавець культури народів взагалі, а з окрема української, говорить про Київ так:

„Київ в історії мистецтва всього Сходу Європи займає цілком виняткове місце. Ніде в іншому місті так не просякнув увесь ґрунт слідами стародавніх культур. Ніде еволюція міста в звязку з чудесними природними даними не створила такої своєрідної фізіономії міста, де кожна його частина — то дотуляючись рівниною до Дніпра то підіймаючись на зелені гори, то ховаючись по балках та долинах, то розкидаючись далекими, фаб-

ричними околицями — має свій характер, свій особливий краєвид, особливу архітектуру, плянування, національний і соціальний склад мешканців. Архитектурна еволюція цього міста надзвичайно цікава. Для артиста та історика мистецтва Київ це один з найблискупіших центрів візантійської та української художньої культури, яка особливого розвитку досягла в X—XII віках та XVII—XVIII віках.

„На протязі тисячолітньої історії київського мистецтва почувається велика міць старовинних традицій, яка так характерна і взагалі для всього українського мистецтва. Цілий наріз з рідкою упертістю тримався своїх, віками вироблених, художніх форм. Коли форми й прийоми сільського будівництва свідчать про їх вікову історію, то й Київ нерозривно зв'язаний з ними.

„Характер старого українського будівництва, майже виключно дерев'яного, особливо гарно зберігся в західних частинах України, куди не досягали постійні монгольські напади, де наріз не був примушений кидати старі селища та шукати собі нових місць; але й у Надніпрянській Україні, а спеціально у Києві, цей ланцюг традицій ніколи не переривався. Київ з околицями місцевостями населення не залишало ніколи. Тому зрозуміло, що й тут старинні прийоми та форми зберігалися довго”.

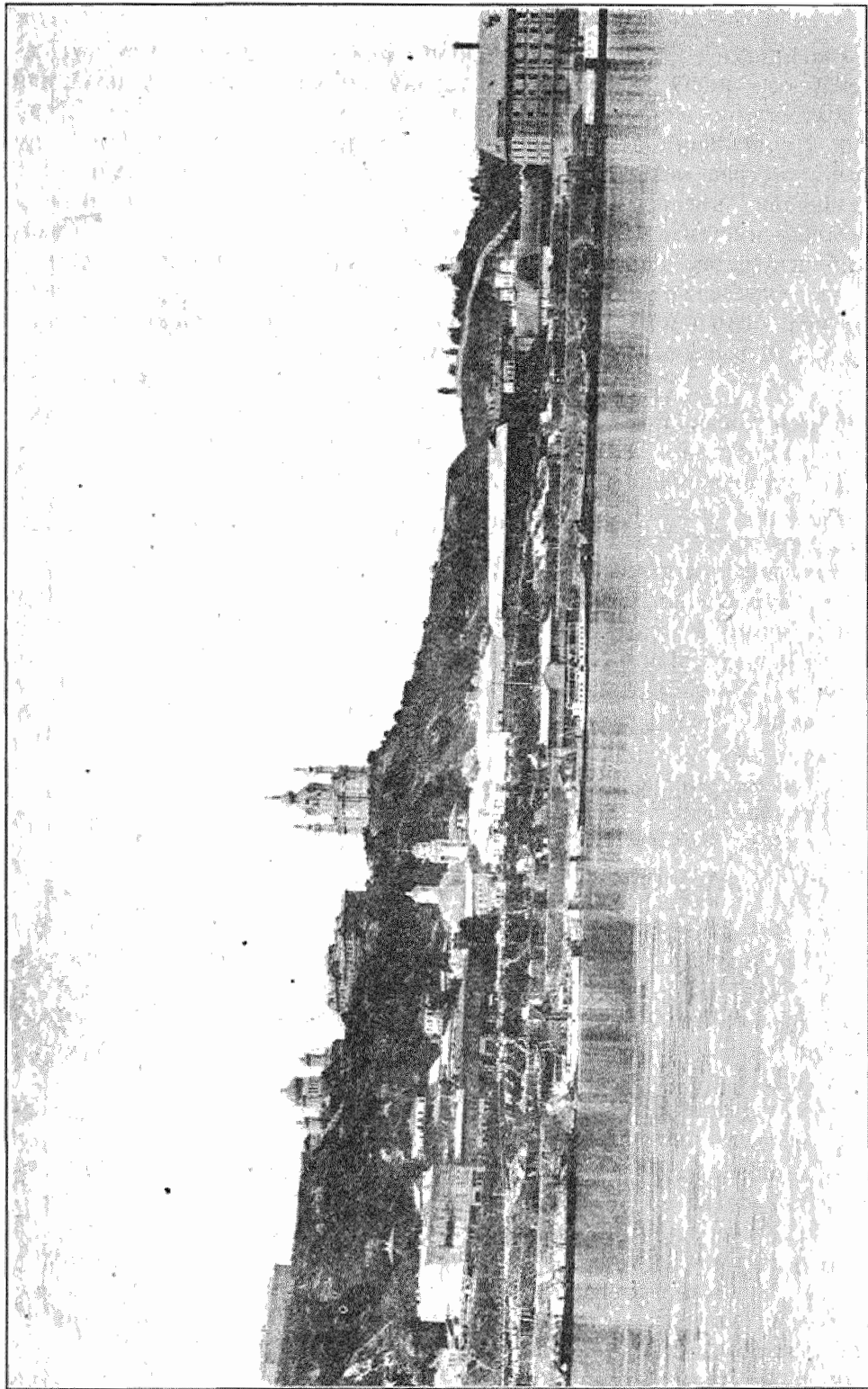
Надзвичайно багата старовина Києва здавна притягає до себе увагу не лише знавців старовини. В київських старовинних монастирях ще багато заховано недослідженого матеріалу до української історії й культури. В київських музеях та в церквах переховується ще дуже багато недослідженого й не вивченого матеріалу,

який є невичерпаним джерелом до різних студій в штуці, а особливо штуки народної та старовинної візантійської. Місто Київ це нібито музей історії та культури українського народу. На кожному кроці подибується місця, будови, назви і т. п., з якими зв'язаний той чи инший сумний, чи радісний факт з історичного минулого українського народу та всього українського краю.

Найбільше цінним і великим культурно-історичним пам'ятником в Києві безумовно це церква Св. Софії. Цей собор побудований майстрами-чужинцями в половині XI століття. Архитектурною та художньою роботою займає вона найвидатніше місце серед всіх будівельних пам'яток середньовічної доби в Східній Європі. В ньому найменша дрібниця спинає на собі увагу знавця штуки. Починаючи від одиноких у світі чудових візантійських розписів (фресок), що зберіглися вже більше як тисячу років на ненарушеній стіні, а кінчаючи чудовою прибудовою дзвіниці гетьмана Мазепи, в ньому все має сліди надзвичайно великої краси.

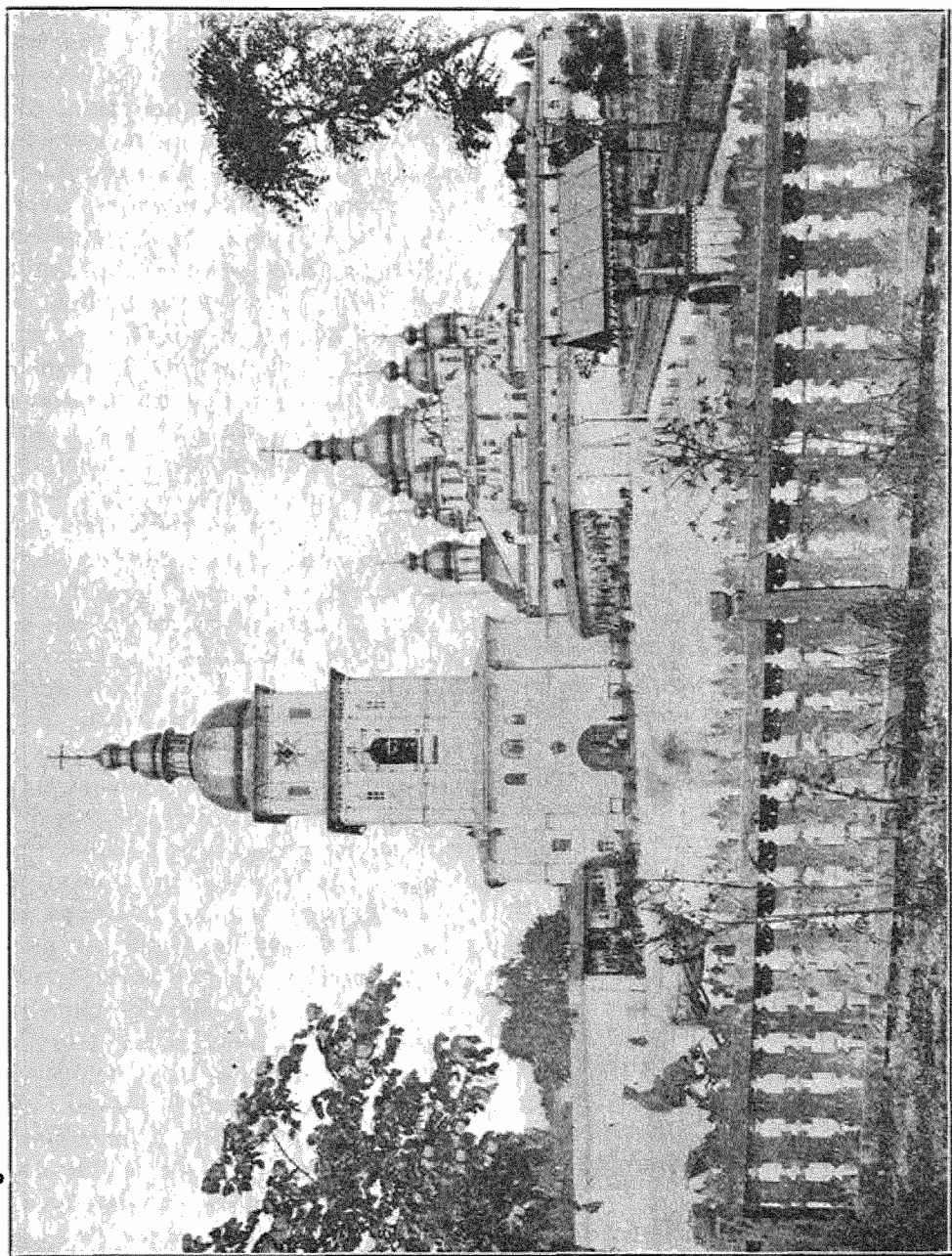
На жаль, зовнішні прикраси й оздобу собору не зберіглися; зате в середині він залишається невичерпаним пам'ятником штуки. Звернемо увагу лише на деякі цінності собору.

Теперішній іконостас Софійського собору це цікавий зразок українського різьбарства на дереві. Зроблений він у 1747. році, на місце старого, від якого зберігся лише низ, що також вказує на велику художність старого іконостасу. Таксамо надзвичайно оригінальні й красиві царські врата, виліті з чистого срібла (ваги 240 фунтів). В церкві зберігається саркофаг (мармурова труна) київ-

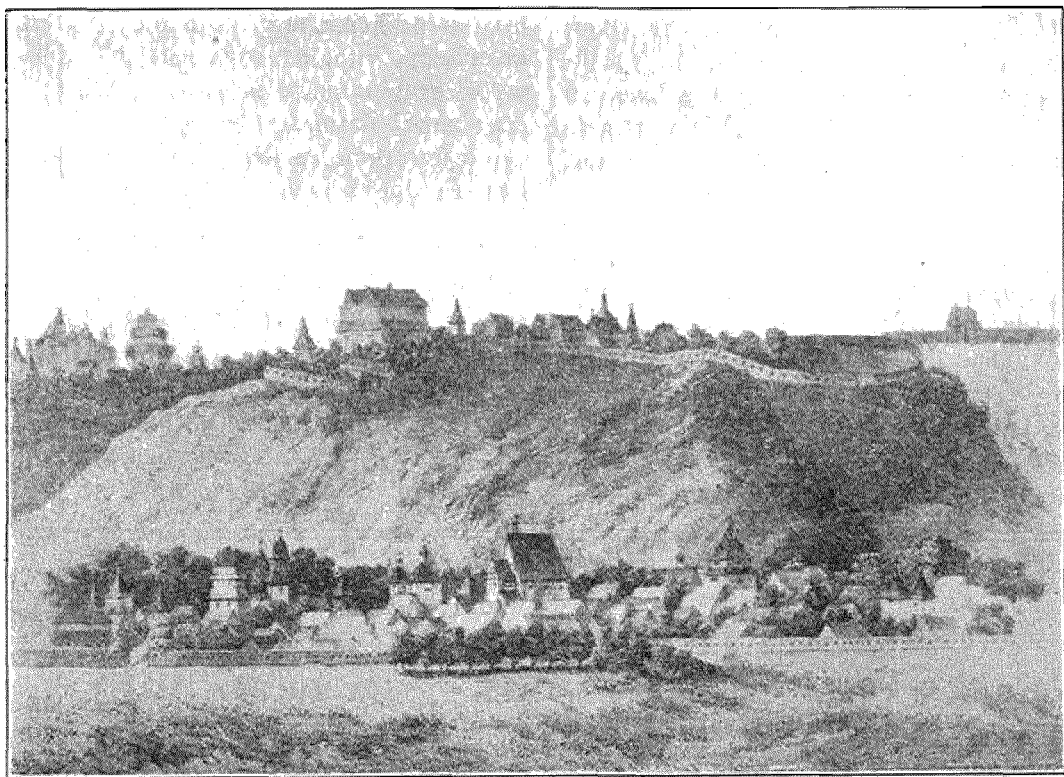

КИЇВ: ВИД ПОДОЛУ ЗЗА ДНІПРА.

(Перша церква на ліво се історична Десятинна Церква. Друга, в середині на горбі, се церков Св. Андрія. В низу, над Подолі, Братський монастир).

Михайловський монастир у Києві.

Замки на Киселівці й Кудрявці в Києві (в 1651. році).

звертає особливу увагу надгробок князя Константина Острожського, зроблений в стилі ренесанс; голова князя Володимира (череп не дійсно Володимира) та інші старовинні цінності, особливо з церковних виробів та з друкарської штуки.

Поза тим майже кожна церква у Києві зв'язана з певною історичною традицією, з певним історичним явищем.

Цілком окремо стоять руїни Золотих Воріт, побудованих при князі Ярославі Мудрому. Вони цінний історичний пам'ятник старовинного українського будівництва. Тепер від тих воріт лишилися невеликі руїни.

Поруч з будівлями візантійського стилю, що мають тисячлітню давність, у Києві є багато пам'яток XVII-XVIII віків так званого стилю „бароко”, потім класичного стилю XIX віку, або стилю „ампір”. Нарешті різні стилі нової доби.

Тут треба підкреслити, що все, що є артистичного й цікавого в Києві, збудовано й набуто в часи княжі, коли Київська держава була самостійною, або в часи козачі, коли Київ зберігав певну незалежність та автономність свого життя. З упадком Козаччини й української державності в Києві не поставлено ні одного більше вартісного пам'ятника штуки. Все, що

ського князя Ярослава Мудрого, надзвичайно цінна пам'ятка різьбарства в мармурі в XI віці.

Стіни сходів на хори, оздоблені мозаїчними фресками; це пам'ятник грецько-українського мистецтва. Фрески зроблені зі скляних кольорових кубиків, утиснутих у тинкування стін. Таємницю, як були виготовлені ці фрески, загублено. Характер змісту цих фресок побутовий. Думають, що ці фрески пороблено було на приказ князів київських, яких палац прилягав до собору, щоби князі цими сходами входили до церкви.

Двір собору уявляє великий історичний інтерес. З давньої давнини в ньому збиралися народні віча, де обирали князів, митрополитів та інших достойників. Тут же перед собором росте великий старий дуб, про який говорять, що під ним Татари, в часи захоплення Києва, бенкетували, поклавши українських князів та інших достойників під дошки, на яких самі сиділи під час бенкету. З тим дубом також багато зв'язано оповідань та легенд про козаків та інші часи героїчної історії українського народу.

Київо-Софійський собор грав визначну роль в релігійному русі на Україні та південно-західній Московщині. Він завжди був тим центром, з якого розповсюджувалася православна віра. Звідти теж часто росла й кріпала українська політична й державницька ідея. Тепер цей собор став центром відродження й розвитку української православної автокефальної церкви.

Другою святинєю, рівною Софії, але меншої історично-художньої вартості, є Київо-Печерська Лавра. Засновано її ще до збудовання Софії. В релігійно-культурному русі на Україні відіграла вона величезну ро-

лю будучи довгі роки не лише культурно-релігійним, але й торговельним центром українських земель. Ріжні будови й церкви Київо-Печерської Лаври є також цікавими пам'ятниками старовинного українсько-грецького й чисто українського мистецтва. Подекуди зберігалася надзвичайно старовинна церковна роспись. Але головна лаврська Успенська церква кілька разів руйнувалася при нападах на Київ ворогів, а тому перебудовувалася не раз і тому затратила свій первісний вигляд. В додаток до всього роспись церкви, яку зробив російський маляр Верещагін, остаточно вбила минулу красу церкви й тепер робота Верещагіна хіба може бути гарним зразком московського розглянутого й несмачного малярства.

Лавра обнесена цікавим муром, який збудував Мазепа. Цей гетьман взагалі багато прислужився до прикрашування Лаври. До самих часів революції в олтарі Успенської церкви зберігався портрет ревнителя й підсобника лаври гетьмана Мазепа. Велику історичну вартість уявляють собою ще мало досліджені лаврські архіви, котрі знаходяться поруч з найстаршою на Україні друкарнею, яка до наших часів дожила. Лаврська друкарня в розвитку українського друкованого слова та взагалі в розповсюдженню культури на Україні відіграла першорядну роль. Цікава Лавра також своїми блищами й дальшими печерами, де спочивають мощі київських святих. Печері чи не одинокі в світі оригінальна будова в землі, що пристосована до похорону святих. Дослідження над печерами показують, що появу їх можна віднести ще до часів кам'яної доби. Очевидно, в пізніших часах Києве не раз жили в цих печерах, переховуючись від напасників-ворогів. В Лаврі на себе

нобудовано в часи царату, має на собі сліди необтесаної й неартистичної російської „казьонщини”, або російського розляпуватого, не художнього стилю. Сюди треба зачислити навіть найліпшу будову, що повстала в Києві в царські часи, Володимирський Собор.

Ще менше для прекраски й возвеличення Києва зробила радянська влада, яка за все своє існування не збудував в Києві ні одного українського пам'ятника, або ні одної цікавої або цінної будови. Зате руйнує вона немало культурні та історичні пам'ятники українського народу, осо-

бливо ті, що говорять про минулу політично-державну незалежність та величність українського народу. З решток старовинних пам'ятників радянська влада намагається творити культурно-історичні центри, але ці не мають ні оригінальності, ні краси.

У цей спосіб Київ являється пам'ятником великій правді, що нарід може творити культурно-історичні цінності, які є дійсним витвором його народнього генія, лише тоді, коли він в своїй власній державі живе повнотою свого політичного, економічного й культурного життя.

Павло Грабовський.

ТЕБЕ ЗАБУТИ...

Тебе... тебе забути нам? Ні!
[коли!
Поки життя хоч іскра в
серці є,

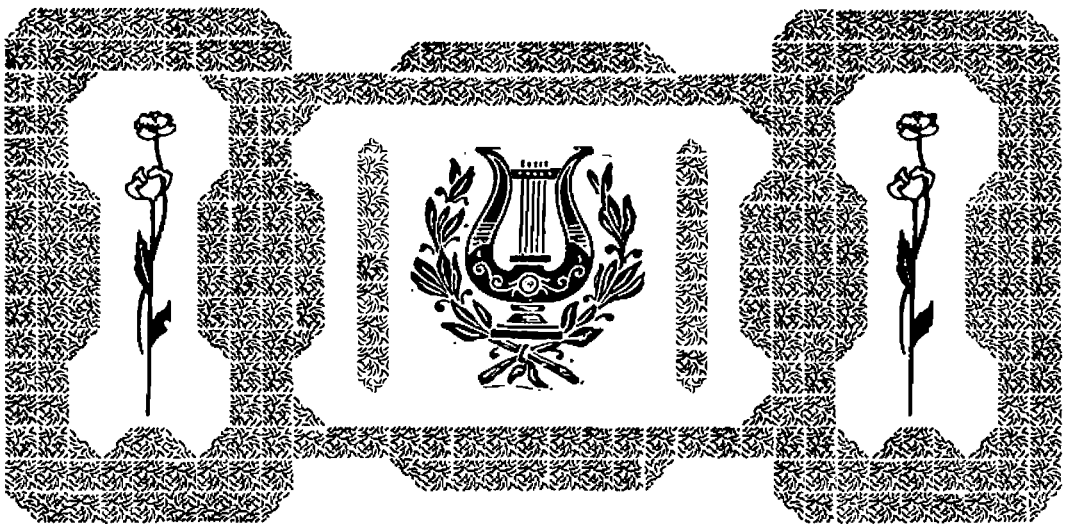
Поки, мов крига, груди не схолили,
За щастя я боротимусь твоє,
О, краю мій, найкращий між краями,
Зруйнований катівськими руками!

Коли-б ти став великим, як колись,
І незалежним від усіх, як здала;

Коли-б вернулась твоя доля славна —
Пісні мої, як хвиля-б полились;
Але нехай збулась би ця надія, —
Кохать не зміг би дужче і тоді я.

Зневажений важким вінцем з тернів,
Змордований в руках гидких тиранів
Неволею та соромом кайданів.
Ти ще миліш зробився для синів,
Мов пелікан, годуючи нас кровю
Із власних ран, з болінням і любовю.

Мих. Гайворонський.

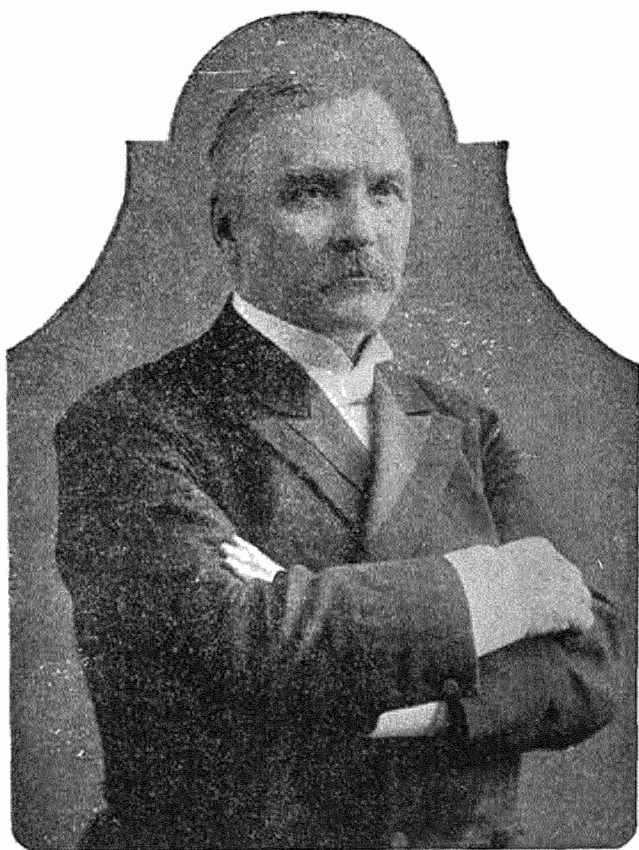
НАЧЕРК ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ.

НАРОДНЯ музика це зеркало, в якому відбивається обличчя народу: щоби пізнати народ, треба вглянути в його музику. Беремо під розвагу народню пісню, бо у ній не тільки образи із життя, а й думки народу. Пісенний наш матеріал пребогатий, а коріння його сягає часів поганських.

Із цих давних часів і досі в нашого народу є **обрядові пісні**. Їх зміст говорить про культ сонця, а співається їх лише у певні пори року: зимою, коляди і щедрівки; весною, веснянки та гайвки (гагілки); літом, купальські та обжинкові. Крім цих пісень у нас є ще й другі, які належать до старовини. Це пісні весільні. У них бачимо не тільки патріархат, а й звичай куповання „молодці”.

Ці старовинні пісні, повні символи, наш народ плекав віками, а християнство не могло їх знищити, а тільки вмістило їх до християнських свят. Цікаво, що наш нарід немов

записував у своїх рокових обрядових піснях важніші події, як от про діла наших боєвих дружин, про князів, про татарське лихоліття та про турецькі напади на нашу землю. Побіч обрядової пісні виросла нова та особна пісня, яка собою говорила тільки про історичні події. Ця пісня сягає перших часів введення у нас християнства. Історична пісня не тільки зберегла у нас спомини про давнє минуле, але пішла даліше розказуючи про козацтво, його діла й долю (це козацькі пісні і думи), про гайдамаків (гайдамацькі пісні), про боротьбу з окупантами, про кріпацтво (кріпацькі пісні), панщину, і про новий зрив за визволення нашої нації в роках 1914–1920 (стрілецькі пісні). Всі ті пісні творені були під безпосереднім впливом пережитих вражень і є найкращою пам'яткою важливіших подій нашої історії. Крім вище згаданих пісень у нас велика скількість побутових пісень, які оспівують переживання й настрої та незчислим

Микола Лисенко.

моменти індивідуального життя людини. Все там пайдете: і горе і радість, сміх і сльози, тугу, віру і любов до своїх. Ріжні роди наших пісень давнішого походження мають свою спеціальну будову вірша та мелодію. Уже після мелодії можна сказати про вік даної пісні. Старованні пісні побудовані у квартовому або квінтовому строеви. Відтак приходять пісні середньої доби; тут строгий діятонічний лад змінюють піднесені тони, уводні (LEADING) тони до кварта і октави і надмірні (AUGMENTED) інтервали. Ці закрашення (хроматичні) стоять побіч незакрашених тонів, а квартовий чи квінтовий устрій остає непорушений. Пісня має свої литомі

черти, що й відріжняють її від пісень російського народу, де й досі задержався строгий діятонізм. Третій рід наших народних пісень приймає до свого звукового матеріялу заливо-європейські скалі, і часто-густо хіба по тексті можна означити їх вік.

Найновіша наша народня пісня вже через працю музичних діячів, себто через поширювання зразкових оказів, твориться здебільша в чисто народньому дусі.

Народня музика це угольний камінь під нову нашу художню музику. **Микола Лисенко**, перший визнаний композитор. Відтак його сучасники і повіщі композитори звер-

нулися за музичним матеріалом до нашої народної музики, а перетравивши її, почали творити суто українську музику. Віками творився наш пісенний стиль, а наші композитори, запізнавшись з ним, не зігнорували й не зігнорують його, бо коли хочемо, щоби нас музичний світ пізнавав, то мусимо йому показати наше обличчя.

Коли бесіда про характеристичні риси нашої музики, то розкажемо про те, що вплинуло на її виображення. Стара Україна, як державна й культурна нація, мала звязки зі Сходом і Заходом. З Арабії ми прийняли кобзу, інструмент, що в нас виображувався в наш національний інструмент. Подібна до неї бандура. Ліра прийшла около XI-того століття зі заходу. У нас були у горах сопілки та трембіти.

Стрій інструментів давав матеріал до мелодій.

Церква також не була без впливу на нашу музичну творчість.

Із християнством від IX. століття почали приходити до нас і співці, головню Болгари. Цікаво, що вже з X. століття були в нас нотні книжки (кондакарі), а старі наші літописи не раз згадують про керовників і знавців церковного співу.

Старий церковний спів був мелодійний у деклямаційному характері. Записаний він крюками (знаменами), що нагадують западно-європейські нејми. Записування церковних співів переходило багато зміц, а віки життя впливали й на зміну запису і на мелодії церковного співу.

Не лише в наших церковних співах є й національні познаки, але й церковний спів оставив у народній музиці свої сліди. Належить згадати, що наша церква почала вводити многоголосний спів після западних зразків.

При церковних брацтвах були школи співу; на загал дбали про гарний та гармонійний спів богослуження.

Осередком церковного співу був Київ, звідки по цілій Україні й навіть Росії рекрутувалися учителі церковного співу. Згадаємо із XVII. віку нашого музика й теоретика Дилецького, що вславився на цілу східну Европу своїми теоретичними працями. Цікаво, що композиції тих часів досить удачні під оглядом техніки й хорових ефектів.

Звязки України з западом наблизили наших музиків до творчости Італії й Німеччини. Видатніші наші композитори XVIII.—XIX. століть це **Бортнянський, Березовський і Ведель**, після яких прийшло багато композиторів наших часів (Стеценко, Кошиць і другі).

Народня пісня, обрядова та історична, жила в народі й додавала соків церковній нашій музиці.

Жила вона в народі, й аж доперва у XIX. столітті почали записувати й слова пісень і мелодії. У той час (кінець XVIII. і початок XIX. століття) думали, що наш народ доживає свого кінця. Здавалося нашим ворогам, що вони нас перетравили. Перечислилися. Жива іскра невміручої сили тліла в нашому народі й якраз наша пісня стала основою нашого відродження. Наш народ приймав чужосторонні елементи до своїх мелодій, але все те перепалював у своєму горнилі й закрашував нашими чертами-красками.

Віки страждань і невинних змагань за долю й волю України дали нашим пісням закруску драматичну й хоча й є в нас веселі пісні, то все таки із пятном туги й страждання.

Розглядаючи нашу давню історію, подибуємо цікаві згадки про **інструментальну музику**. За княжих часів

військо мало труби й бубни, флейти й лютні, гуслі й дудки.

Відтак носіями лицарської музики й пісні та й веселої танкової були „скоморохи” (в роді западно-європейських трубадурів та міннезенгерів). Козацтво любило своїх кобзарів, і ці створили величаві „думи” — та розвеселявали козацьке братство й загрівали до оборони Рідної Землі.

У XVII. віці появляються у записах городів гусярі, дударі та й скрипаки а пізніше лірники. У той час були спеціальні музичні організації (цехи). У XVIII. віці є вже на Україні постійні оркестри, й Україна доставляла Росії здібних музикантів та співаків.

Художня музика, що зросла в нас із чисто українського жерела під на- сильним впливом Росії, переймає ро-

сійську казньонне-солдатську мельодію й огидні „романси”. Цим і подібним хламом годували нас довгі десятиліт. Народ же ворожо поставився до „цеї” музики, дбайливо заховував свою пісню. Інтелігенція, що майже цілковито зросійшилася, не дбала за народ і за свою пісню, а від мови з відразою відверталася. Здавалося, що Україні й її пісні вже кінець. Та прийшло в нас пробудження. З'явилися поети, що звернули увагу на скарги народної творчості, на її пісню. Приходять і композитори, які почали творити нові пісні на лад народньої. Хоч і не серйозні це твори то все таки вони започаткували нову еру й багато причинилися до відродження нашої нації. Не тільки оставили нам пісні (нові) але й опери. Автори ці: **Аркас, Ніщинський, Артемовський.** У їх творах чується вже „своє”. І

Кобзар.

вони це наші піоніри, що все таки дали початок новій добі творення художньої музики. Аркас дав нам оперу „Катерина” (після Шевченкової поеми). — Ніщинський: „Вечерниці”, Артемовський залишив оп. „Запорожець за Дунаєм”. Крім цих трох є ще декілька композиторів, що писали під український текст пісні та обробляли на хор чи на піано українські народні пісні (Заремба, Коціпінський, Ороловський і другі).

Мало цього. І російські композитори в той час звернули увагу на наш мелодійний матеріал і не тільки писали композиції на українські теми, а й творили оригінальні пісні до наших слів, стараючися дати у музиці кольорит нашої пісні. (Глінка, Чайковський, Мусоргський, Серов і другі).

Першим нашим композитором у майже повному того слова значінню був **Микола Лисенко**. Музично освічений, талановитий п'яніст, композитор та дослідник нашої народної музики. І досі ніхто не склав кращої музики до слів Шевченкового Кобзаря (сольові і хорові твори), а його кантати ще довго будуть мати слухачів, а і поклонників його музики. Кантата „Бють пороги”, „Радуйся ниво”; „Жалібний марш Т. Шевченкові”, „Іван Гус”, це твори, які принесли нам славу й промостили нам дорогу між чужі народи. Його опери як „Тарас Бульба”, „Різдвяна Ніч”, „Утоплена”. „Коza Дереза”, опера-мініатюра: „Ноктурн” і другі підняли нас на полі музичної творчості. Створив він велику кількість сольоспівів до слів наших поетів, опрацював багато народних пісень на хори й залишив твори на піано.

Вага його в його вокальних творах, які несуть на собі п'ятно укра-

їнської мелодики та пересякнуті духом народної творчості.

У той час, коли жив і творив Микола Лисенко, являються у нас також композитори-ділети, як: **Лаврієський, Копко, Вербицький, Воробкевич, Вахнянин**, а відтак **Січинський і Ніжанковський**. Із цих відмітити належить Михайла Вербицького, що залишив нам кільканайцять симфоній (радіше рапсодій) на оркестру, декілька оперет та хорові твори, з яких „Заповіт” Т. Шевченка на мішаний хор і „Жовнір” (на мужеський) і до сьогодні популярні. Другий, ще кращий і більше талановитий **Денис Січинський** дав оперу „Роксоляна”, багато сольоспівів, хорових і фортеп'янових творів, та обробок українських народних пісень на фортеп'ян. — До новіших композиторів (Галичан) належать: **Я. Лопатинський**: комічна опера „Єней на мандрівці”, сольоспіву; **И. Кишакевич**: хорові твори з оркестрою і а capella; **Філарет Колесса**, наш найбільший дослідник народної музики: хорові твори; **Я. Ярославенко**: сольові, хорові і фортеп'янові твори; **Безкоровайний, Б. Вахнянин, І. Левицький** і інші. **Ст. Людкевич**, котрий далеко за собою залишив своїх сучасників, дає зрілі інструментальні твори високо судожної вартості, а котрого твори, чи дрібні чи великі, це правдиві шедеври, яким майже не було рівних. Другий наш композитор великої вартості це **О. Барвінський**, якого твори (інструментальні у головній мірі) придбали йому славу не тільки на Україні, але й на чужині.

Обговорили ми після Лисенка композиторів із Західної України, а зі Східної вже під кінець життя Лисенка виростає там, на сході, ціла плеяда нових композиторів, яких твори являються поширенням та поглибленням діапазону музичної творчості.

Кирило Стеценко дає музику до театральних пес (Про що тирса шелестіла, Гайдамаки), оперу: Котик і півник, хоріві оригінальні твори і опрацювання українських народних пісень.

Павло Сениця: симфонічні, фортелянові, сольові та хоріві твори.

Я. Степовий: хоріві та сольові твори.

М. Леонтович: найбільший — безперечно — наш композитор, що вніс на найвищий щабель скарби народної творчості. Обмежився він на народних піснях, які у його обрібці являються колюсальними творами, що своєю силою і красою захоплюють слухачів, а звісно, що його творам цілий культурний світ признав як найбільшу вартість.

О. Кошиць, гевіяльний дірігент, опрацював велику скількість народних пісень і дав також прегарні мініа-

тури на симфонічну оркестру на теми народних пісень.

У послідні часи у нас багато нових композиторів, які поставили собі за ціль збогатити нашу музичну літературу більшими творами, які зблизили нас до заходу. Сьогодні у нас гарний доробок, а кількість музичних творів велика. Майже на всіх ділянках музичної творчості є зрілі репрезентанти, і вже близький час, коли твори наших композиторів ввійдуть у програми концертів цілого музичного світа.

Композитори пайшовіщої доби східної України: **Козицький, Вериківський, Ревуцький, Костенко, Толстяків, Яновський, Золотарів, Верйовка, Руденко, Богуславський і другі;** західної України: **А. Рудницький, Н. Ніжанковський, Б. Кудрик, З. Лиско, М. Гайворонський і другі.**

Група народних музикантів з України.

УКРАЇНСЬКІ РИСІВНИКИ.

Хоч як дивно говорити про добрі наслідки національного лихоліття, а все таки таке спостереження приходить на думку, коли побачимо розголос, яким починають у широкому світі тішитися українські рисівники.

Не треба думати, що на Україні не було здавна славних рисівників. Ні. Українська книжка з давен пишалася красою, а рисівники від самого початку друкарської штуки на Україні робили щирі й дослішні зусилля ко-ло прикрашення книги. У 17. та 18.

віці українське рисівництво стояло дуже високо. В 19. віці Українці вели перед на неодному полі штуки на Сході Європи, а українському поетови й малярови Тарасови Шевченкови належить слава першого артиста, що ввів у тодішній Росії рисованне рисунків при помочи кислот на металевих плитах. Та відомо, Україна становила тоді політичну частину російської імперії, артисти спиралися на дідичів і купців, звичайно не-Українців, тому й не диво, що слава за українські великі артистичні твори йшли на рахунок державної, московської нації, а не України.

Коротко триваюче існування української самостійної держави все таки поставило Україну на карту Європи. Хоча державна влада впала, та коли нині Українець признається до своєї нації, то освічені люди вже звичайно не приписують його діла другій нації. Відноситься се й до тих українських артистів, котрих упадок української держави викинув поза межі рідного краю. Повстання самостійної української держави поширило національну свідомість і серед них. Воно дало їм відвагу признатися до свого народу. Через те, що ім'я України має вже розголос, і артист, що признається до України, може теж набрати розголосу як український артист. Від розголосу для артиста як українського добуває розголосу Україна.

ЗіМА
ЗІРКИ
ЗАЄЦЬ

З з з з

З

Г. НАРБУТ: Буква „З” до Українського Букваря (1917. р.)

Так треба пояснити се явище, що й в Німеччині, і в Франції, і в Чехії й по других краях що раз частійше говориться про українських артистів. Нині, можна сказати, деякі українські артисти вже краще відомі в артистичних кругах поза границями України, як в широких кругах громадянства на Україні.

Через те й варта всякому Українцеві пізнатися хочби загально з новими-українськими рисівниками.

Є тих рисівників уже немало. Зі старих заслуге на гадку передовсім Олена Кульчицька. Вона покінчила академію артистичного промислу в Відні та переживає тепер і працює в Галичині. Вона є талановитою маляркою, що володіє кистю з водною або олійною фарбою. Та вона вміє теж добре рисувати, а її значок О. К. відомий з кожного рисунку до книжки, з узорів до килимів тощо. Воно вміє рисувати великі символічні картини, як приміром „Сумна Дорога“; та віддавати настрій природи.

З діячів старого покоління треба згадати Василя Кричевського. По образованию він архітект; хоча рисівництвом займається немовби не фахово, здобув собі на сьому полі немале признание. Він уміє в свої рисунки вдихнути почуття української старовини.

Найкращим однак представником старшого покоління сучасної української графіки є Григорій Ігор Нарбут. Він положив великі заслуги коло рисункової окраси не тільки в нас, але й в Росії. Уроженець міста Глухова на Чернигівщині він учився на-

Лев
лебідь
лира
Лл

Г. НАРБУТ: Буква „Л” до Українського Букваря (1917. р.)

перед у Петрограді, у відомого московського маляра й рисівника Білібіна, що вславився рисунками до казок, відтак за границею, у Колоші в Мінхені. Все таки головна частина його талану розвинулася завдяки самотійній праці над собою, вчуванню в українську старовину та зусиллям віддавати її рисунками. Він видав багато рисунків до книжок, головню чужих, бо своїх через умови цензури в Росії, було мало. Доперва повстанне самотійної української держави дало йому можливість стати зі всіма своїми силами на услуги рідному народови. Він рисує окладинки до українських книжок, рисунки, проєк-

Г. І. НАРБУТ: Поворот з поля.

Г. І. НАРБУТ: У садку.

Г. І. НАРБУТ: Артист з ріднею.

ти марок, тощо. Серед тої кипучої праці заскочила його трагедія української державности. Пішли душевні злидні, серед яких він і покінчив передчасно своє коротке, але діяльне життя. Його вважають одним з кращих рисівників на сході Європи. Ніхто так не вміє, як він, віддати одним почерком свого пера настрої давнини або тихий сум самотини.

Рівночасно з Нарбутом працював у Петрограді визначний український графік Іван Модзалевський. Його праць лишилося багато в московських артистичних журналах. Тепер він живе в Празі. Він рисує зовсім по своєму: немовби дає пером цілу картину.

З ним працюють у Празі його ученики: І. Фартух і М. Бебутов.

До тих, що багато заслужилися для артистичного видання української книжки, треба зачислити також: А. Середу, Золотова й Гната Колцуняка. Середка вміє використовувати в своїх рисунках не тільки народні сучасні мотиви, але й старинні. До ілюстраторів треба зачислити: Охрима Судомову, Петра Лапину й Павловича Ждаху.

З учнів Нарбута нині добули собі вже імя: Л. Лозовський, Роберт Лісовський і Марко Кірнарський.

Кожний з нас мав певно нагоду оглядати прегарні окладинки до видаваних в Галичині книжок рисунку Павла Ковжуна. Він уже покористується найновішими здобутками світової штуки. Так само робить мо-

Самі. (Дереворит).

В. Касіян.

Т. ШЕВЧЕНКО: Сільська рада.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: Посли Хана ждуть у Богдана Хмельницького.

лодий київський рисівник М. Петруцький.

У Києві теж працюють: І. Михайлів, Страхів і Алексіїв. У Львові працює нині Петро Холодний. Його учениця М. Ольшаницька-Стефановичова теж проявляє дуже своєрідний талант.

У Кракові кінчили школу й працювали довго малярі-рисівники: Лев Гец і Василь Крижанівський. Широку діяльність поза границями розвивають: Касіян, Микола Бутович, Петро Омельченко, Петро Холодний (син), Катерина Антонович і Юрій Вовк.

Артистичну діяльність цих рисівників об'єднують такі встанови як: Висша Українська Школа Штуки в Києві, Союз Працівників Української Штуки у Львові, Українська Артистична студія в Празі, Союз Артистів у Парижі.

Гарні здобутки українських артистів в Європі можуть послужити заохотою для розвитку артистичних талантів серед підростаючої української іміграції в Америці.

Т. Шевченко: Дід.

ЖИВИ, УКРАЇНО.

Живи, Україно, живи для краси,
Для сили, для правди, для волі!...
Шуми, Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі.

{ До суду тебе не скують ланцюги,
І руки не скрутять ворожі:
Стоять твої вірні сини навкруги
З шаблями в руках на сторожі.

Стоять, присягають тобі на шаблях
І жити і вмерти з тобою,
І пранори рідні в кривавих боях
Ніколи не вкрити ганьбою!

О. Олесь.

I. Пігуляк.

ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТАНКУ.

„Нехай, як буде, так і буде,
Чи то плисти, чи то брести!
Хоч доведеться рознястись,
А я таки мережать буду...”
(Т. Шевченко).

Як українська пісня, так і український танок належить до найкращих творів народного фолклору не лише нашого, але й цілого світу. Та під цю пору світ ще з ним настільки не ознакомився, як з нашою піснею. Нам тепер являється нагода показати світові ще одну галузь нашого різноманітного мистецтва. Ця галузь була занедбана серед нас; нам треба над нею попрацювати, щоб вона могла прилучитися до збагачення нашої культури.

Колиб нас хто спитав: як старий український танок? — то требаби нам йому відповісти: Наш танок так старий, як наш народ.

У примітивних народів танок грав велику ролу в релігійних церемоніях, женячці, смерті, живих, весняних обходах, з нагоди посухи, дощу, — словом в усіх потрясіннях в житті.

Подібну ролу відіграв танок і в житті нашого народу. Українські танки росли із нами та доповнювали наше життя. Розвій нашого народного танку поступав в тій самий спосіб, що і розвій наших народних пісень, орнаментики та кераміки.

Підставою таких танків, по більшій частині дуже старих, не хитре вірування, а щира поезія близької до природи людини, що все життя розкладала та пристосовувала до всего того, що діялося в природі.

В тім часі, коли не було писем в такому розумінню, як ми нині його маємо, людина старалася занотувати важні події в своїм житті різними способами.

Василь Авраменко.

Найбільше ефективні форми цієї галузі представлення українського життя, це наші танки, що служать нам за спосіб, в якому ми виражаємо чувство нашого переживання. Наші „Гайки” і другі хороводи це пережитки нашого давнього дохристиянського часу. Гайка — це богиня життя і сили, котра перемогла зиму, а гайки нагадують нам боротьбу зими з лі-

там. Коли український нарід прийняв християнство, він прилучив цей поганський танок до своїх уже християнських свят. Так він поступав і в других случаях: придержуючися звичаїв поганських часів, доповняв їх новіщами. Таке сталося з такими хороводами, як ось „Сіють мак”, „Ченчику-Васильчику” „Вербовая дощечка”, „Воротар”, „Жучок” та піснями й танками на Івана Купала (приміром „Свято Сонця-світла”).

Отой старий танок, що жив і доповнювався все новими, як запорізькими, козацькими, чумацькими та гуцульськими коломийками, через національний гнет потерпів мабуть найгірші з усіх галузів нашого національного мистецтва. Це тому, що він тільки жив у народі, а розвинути не міг; не було кому звернути на нього увагу, зібрати його в народі, піднести, відродити.

Український народ уважався за раба. Щож міг той раб мати спільного з українськими боярами, чи то з нашою, що стала чужою шляхтою? Хиба те, що він мав на них робити.

Хто з тої гнилої шляхти міг приступити до українського раба, щоби піднести та розвинути його танок? Де бувби який шляхтич чи шляхтянка відважилися гуляти, або хочби поглянути на нього без погорди?

Проте наш національний танок жив і розвивався в народі. Пережив княжу добу, запорізьську та вкінці й чумацьку. Пережив різні чужинецькі навали й гнети, та не піддався чужому впливові ні цілковитому занепадові. Навпаки, він став чисто народнім. Не штучним, не вимученим, самим народом створеним.

В українському танку можна бачити всі якості нашого народного життя, його задушевність, ніжність, природність плавкість, елястичність, лагідність, мрійність, моральність, а що найважніше його чаруючу привабливість. Великий жаль, що цьому національному танкові російський гнет не дав розвинути, а різні „мажоросійські” та жидівські трупи стали нищити його природню простоту.

Проблески відродження українського національного танку являються

Катерина — Херсонка.

десять літ пізніше, бо року 1921., вдається зрушити український танок з застою та вивести вже в обробленій й систематично удосконаленій формі на сцену не лише перед українське громадянство, а то й перед чужинців. Доконати сього діла вдалося артистові-балетмайстрові Василю Абраменкові.

Імя Авраменка стає знаним не тільки на землях Західної України та серед української еміграції в Європі, але вже й на американськiм континенті та й на Великій Україні. Початки його праці зроблено на чужині, в таборі інтернованих.

Учасник української революційної й визвольної боротьби, що на власній шкурі відчув всі наші успіхи й невдачі, пережив всі терпіння, й болі, опинюється в місяці лютому 1921. року в числі інших акторів державного театру М. Садовського в таборі інтернованих далеко від рідної Батьківщини.

Маючи вже попередно великий нахил до українського танку, він попадає на думку зібрати всі багатства сирого танкового мистецтва, що живе в українському народі, в одну цілість, очистити його від усякого чужого бруду, що в часи нашого поневолення закрився в народний танок, вивести його в чистій народній, більш досконалій формі й показати Європі та цілому світові його красу та багатство змісту, його життя та типічні прикмети.

Знаючи добре, що танок може дуже послужити українському народові як виховавчий чинник, Авраменко закладає першу школу українського національного танку, до якої вступили учнями старшини та козаки українського війська (в лютім року 1921). Школа почалася серед дуже

поганих матеріальних відносин. Крім доброї волі учнів та великої любови до свого завдання самого вчителя, школа нічого не мала. Однак при великій праці увінчалася великим успіхом. Першим пробоем успіхів його школи були її перші виступи, які захопили не лиш таборян, але й увесь імігрантський загаль, ба навіть польське громадянство. Забутий український танок вразив і захопив глядачів питомою своєю оригінальністю; ніжність та пластичність рухів викликали гарне, а навіть здивоване враження публики.

Від цього часу школа Авраменка прибирає поважне значіння. На неї перестали задивлятися як на щось маловажне. Випускаючи учнів із своєї першої школи, Авраменко старається зв'язати їх їх більше з українським танком і щоб його праця не пішла на марне, він дає товчок до заложення „Товариства відродження українського національного танку”. Знаючи добре, що сам не зможе виповнити цього великого завдання, він отворив інструкторський курс, щоб вишколити собі помішників. Їх він залишає у таборних школах, а сам іде працювати над заснуванням нових шкіл поза табором.

Так на протязі десятих років Авраменко заложив на західних землях України, то є: на Волині, Холмщині, Поліссю у Підляшшю та Галичині, серед української еміграції в Чехословаччині, в Дельменгорсті в Німеччині, в Канаді та тепер в Злучених Державах Америки понад 90 шкіл, з яких вишло близько 8,000 учнів.

Ведучи школи, він рівночасно сам робив вистави, записував сирій матеріял і все доповнював та удосконалював танці все свіжими кроками, рухами та поставами.

в театральних трупах Кропивницького, Старицького, Садовського та Маряненка. Але ці проблески були слабкі; побутового танку вживано тільки до змальовання сцен.

Першу цеглину до відродження українського національного танку положив К. Верховинець. Він був першим, що старався відродити український танок, збирав матеріяли і в році 1912. навіть робив в трупі Садовського проби виставити танок, але все ще разом з песами.

Дальше О. Кошиць, будучи диригентом в Києві, виводив веснянки на сцені, в Києві, які потім трупа Маряненка перенесла по більших містах України. Сам Верховинець року 1919. видав був теорію українського народного танку, а в році 1920. поповнив те видання.

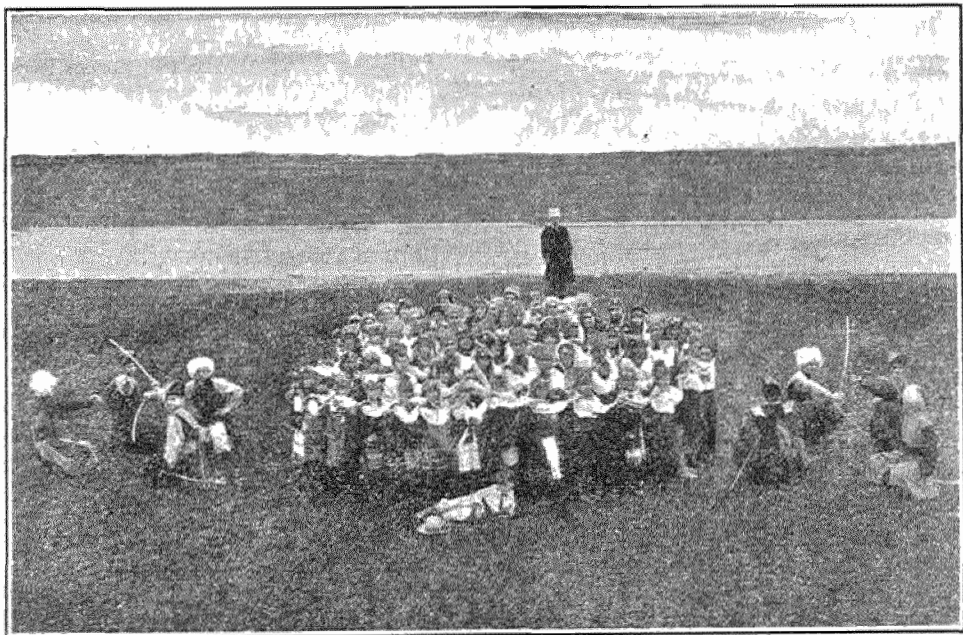
Цей рух однак не знайшов ширшого признання ані поширення, і поступово завмер, а про К. Верховинця

не чути, щоб він тепер цією справою займався.

На Україні появилось тепер багато імітаторів українського народного танку, які почали його копіювати та фальшувати. Один з критиків пише в одному українському журналі на Україні про теперішній балет, який ставлять переважно жидівські балетмайстри: „Хібаж це народні танцюристи? — Народний балет? — Хібаж це народня хореографія?

„Та щож можна говорити про чужих фахових танцюристів, що з танку живуть, що вони нехтують наше танкове мистецтво, коли і саме українське громадянство, на своїх вечорницях та забавах нехтує своїм танком і дивиться на його, як на щось нище і не старається поширити його, ані між себе, ані посеред своїх дітей?”

Перші спроби відродити наш танок не вдаються. Пропала робота К. Верховинця та трупи Маряненка. Аж

Кучугора та запорожський герц.

Школа Авраменка пережила різні стадії розвою і з кожним своїм новим розвитком являється все більше й більше удосконаленою. Які успіхи досягне вона на чужині, далеко від рідного ґрунту, годі ще завчасу передбачувати, однак, сміло можна ствердити, що вона залишила вже серед нашої канадійської еміграції, а тепер починає залишати і серед нашої еміграції в Злучених Державах неабиякі сліди, педагогічні, мистецькі виховавчо національні та моральні.

В Канаді школа українського національного українського танку і балету розвинулась мабуть найбільш. Нею було założено 20 шкіл із звичайним курсом та одним вищим, випущено із них понад 2,000 учнів та 20 інструкторів, які вели вже в Канаді окремі школи під керівництвом самого Авраменка. Сьогодні чимало шкіл

українського національного танку провадять його учні по цілій Канаді. Прилюдних виступів, що влаштував Авраменко в Галичині, на Волині й га еміграції в Європі та в Канаді було 349. Придивлялася їм величезна маса людей різних народів з великим зацікавленням. Про український танок було написано сотні малих і великих рецензій, як в українській, так і в англійській і иншій пресі. Вони всі висказувались про наше танкове мистецтво як найкраще.

Від року Авраменко працює в Америці. Почав з Дітройту, Клівланду, Нью Йорку, Фіналделфії та околиць. Тепер із своїми помішниками провадить школи в Пенсилвенії (в Скрентоні, Оліфанті й околицях) і чим раз то все більше і більше промонує дорогу до перелому на краще представлення про наш нарід, про

Запорозьський герц.

наше багате народне мистецтво, серед української еміграції й чужинців у Злучених Державах.

Українська еміграція Злучених Держав ще й досі нераз задивляється на український танок та працю Авраменка і його учнів, як на щось маловартне, щось смішне, що годиться тільки для посмішки й розваги при „еселому” товаристві.

Невже українській іміграції на вільній землі Вашингтона треба, щоб аж чужі люди, або вороги нашого народу відкрили нам очі на красу нашого танку, як це сталося з українською піснею під чарівною рукою О. Кошиця, з Українською Національною Капелею?

Письменниця В. О'Конор-Вілінська писала з приводу Подебрадської

школи танку: „Колись Лисенко взяв із степу українську пісню і поставив її у всій красі перед широким світом, тепер Авраменко переніс із глиняної долівки український танок на блискучий паркет”.

Авраменкови менче хочить о славу серед чужих. Він хоче передовсім поширити український танок серед дітей української еміграції, та вщепити в їх молоді душі любов до багатой української народньої культури, до вільних українських степів та гуцульської природи, якої вони не мали нагоди побачити, і в сей спосіб вщепити любов до того народу, з котрого вийшли їх батьки.

„Як зерна кину я
В твоїх полях, степах і луках
І може ти в пекельних муках
Згадаєш згублене ім'я...”

ПОДІЛЛЯ.

Красо України, Поділля!
Розкинулось мило недбало!
Здається, що зроду недоля,
Що горе тебе не знавало!

Он-де балочка весела,
В ній розкішні, красні села,
Там хати садками вкриті,
Срібним маревом повиті,
Коло сел стоять тополі,
Розмовляють з вітром в полі.

Хвилюють лани золотії,
Здається, без краю — аж знову
Бори величезні, густії
Проводять таємну розмову.

Он ярочки зелецькі,
Стежечки по них маленькі,
Перевиті мов стрічечки,
Збігаються до річечки.
Річка пливе, берег рвучи,
Далі, далі по-під кручі...

Красо України, Поділля!
Розкинулось мило, недбало!
Здається, що зроду недоля,
Що горе тебе не знавало.

Леся Українка.

Марко Кропивницький.

(У двадцятьлітню річницю смерти великого актора, режисера й драматурга).

Двадцять років тому, вертаючись зі своїх театральних гостинних виступів, умер у потязі великий артист і режисер, талановитий драматург, якого правдиво прозивають батьком українського театру, Марко Кропивницький.

Народився Кропивницький на Херсонщині, де й прожив увесь свій молодий вік. Мав не високу освіту, скінчив лише нормальну повітову публичну школу в м. Бобринську, але природа його щедро наділила гарним розумом, вмінням спостерігати життя людей та високо розвиненою інтуїцією розуміти психологію окремих типів. Завдяки сьому він став основоположником українського реалістичного театру. Спочатку М. Кропивницький виступав на російській сцені, але пізніше цілковито перейшов на українську й вже не кидав її до самої смерті. Під його керуванням виховалося багато видатніших українських артистів.

М. Кропивницький умів використати на сцені свій багатий життєвий досвід та спостереження над життям українського народу. Кожен його рух, кожна його увага зі сцени, та інтонація вражали своєю глибиною, простотою й високою художністю. Кожний український тип, створений ним на сцені, різко відмежувався від тих типів, що до нього давали різні „руско-малоросійські” артисти. Особа Українця в його грі виходила не простацькою, інертною й придуркованою, або наївною до глупоти, але була повною внутрішнього змісту

й життя, хочби вона й заховувала свій ум під маскою простоти.

М. Кропивницький добре знав українське селянське життя та вмів своє знання скористувати для своєї творчості артиста, драматурга й режисера. Селянина тоді ще не виводили на сцені. Всі песи оберталися навколо життя панів, шляхти, або бюрократії. Аж українські артисти, а між ними найбільше М. Кропивницький, увели нашого „мужика” між те „панство” й показали його побут, вдачу, душевні переживання й почуття, що нічим не відрізнялися від панських, або подекуди ще перевищували їх своєю глибиною та повнотою. Вони зробили з „бидла-мужика” людину, вивісивши її як повноправних і таких же самих живих людей, як їх „пани”.

Селянські сцени, які давав М. Кропивницький, не були схожі на „малоросійські дурноляпи”, чи московські „вошиві мужики”, яких виводив тодішній театр. Типи, створені М. Кропивницьким, були так живі й правдиві, що кожен пізнавав у них характерні риси живих селянських реальних типів, які жили в дійсності. Кожен глядач бачив їх не поверхово в карикатурних, зовнішніх формах, але бачив їх з іншого, внутрішнього боку зі всіма їхніми глибокими душевними переживаннями. Це піднесло й поглибило значіння театру взагалі, а особливо затвердило повноправність українського театру й українських пест та змусило загал глибше й пильніше придивлятися до життя „мужика”.

Матеріал для своєї творчості М. Кропивницький брав з життя, що о-

Марко Кропивницький.

точував його зі всіх сторін. Він кожен рух, кожне типове явище в народньому характері перепускав через призму свого художнього чуття й творчості, та витворював з цього матеріалу художній, реальний тип.

Олена Пчілка говорить про те вражіння, яке робив М. Кропивницький своєю грою, ось що:

...„про „якогось” же Кропивницького нам було байдуже.

„Аж ось він з'явився на кону, у Наталці Полтавці, в ролі Макогоненка, — і просто таки з першого ра-

зу, з першого виходу, подолав нас усіх! Ми на свої очі побачили, що це справді щось надзвичайне! Другорядна роль зайняла перше місце в пєсі. Кожне слово, дрібязки в інтонації, кожний рух — все це давало неначе зовсім новий малюнок, новий яскравий тип. Немов тепер бачу ту постать на кону, немов чую той виразний голос, що мав у своєму тембрі щось таке суто-українське! Одно слово, хотілось би й оце зараз, неначе в першій рецензії, висловлювати своє захоплення, висловлювати те, що звисно

кожному, хто раз бачив Кропивницького на кону.

„Живо памятаю теж вихід Кропивницького в ролі Гаркуші. Це було щось чарівне — і зовсім, зовсім щось інше, ніж у ролі Виборного; неначе грав зовсім якийсь інший чоловік. Це перше всього. Вражала здатність артиста перетворитися кожного разу в зовсім іншу істоту людську. Окрім того, що то за чудовий був Гаркуша! Не вважаючи на те, що Кропивницький був тоді вже в літах, — було ж йому тоді вже 40 літ, — що за моторний, запальний козак говорив з молодією сотничкою! А як він брав кобзу, як співав! Такий ворожбит справді міг чарувати з першої розмови. Це був і одважний розбійник і людина з такою чулою душею! А його жарти з челяддю сотниччиною мали в собі щось по-дитячому щире. Ні давніш, ні потім не доводилося мені бачити, щоб хтось з артистів дав хочай би щось подібне до того мистецького малюнку Гаркушової постанції, що дав Кропивницький.

„Дальші виходи його були триумфами. Ось він з'являвся в Сватанню на Гончарівці. Чи можна було вірити своїм очам, що це той самий артист? Як міг той самий діяч, що так майстерно вдавав Макогоненка й Гаркушу, уявитися Стецьком? Та ще яким Стецьком! — хоч пиши з нього психотричну студію”.

Основою гри Кропивницького була простота, правда та щирість. Він виключав усе, що тоді було модне, як: позу, деклямування монологів, вигаданий „артистичний” жест. Такої гри він вимагав від своїх артистів, як режисер. Тому він сотворив нову реалістичну добу українського театру.

Виставляючи кожну песу, Кропивницький розробляв план вистави до найменшої подробиці. Він завжди

давав обстаповку сцени, точно відповідаючи виведеній в песі спосі та побутові. Від кожного артиста вимагав дати тип, відповідний загальному характерови песи. Від його ока не сховалася ніколи найменша дрібниця в одязі артиста навіть такого, що на сцені має належати до маси. Від них теж, хоч найменше замітних на сцені, він вимагав створення певних закінчених типів. Тому в його виставах маса не була сірим патовпом, що безцільно й без певного зв'язку з песою товчеться по сцені, але творила живе тло, на якому артисти витворювали свої ролі. Кожна його вистава була одне ціле від найменших подробиць до роль героїв песи. Тому всі його вистави чарували навіть найвибагливіших критиків своєю гармонійністю, повнотою та закінченістю. Його театр був тією драматичною школою, що дала українському театрові не один десяток видатніших українських артистів.

Відомий україножер, визначний російський журналіст і громадський діяч, редактор найбільшої російської газети „Нового Времені” Суворін, побачивши вистави трупи Кропивницького в Петербурзі, присвятив тоді українському театрові низку статей, які пізніше видав окремою книжкою. В тих статтях Суворін висловлював задоволення між иншим з того, як гарно на вечерицях у „Назар Стодоля” були сконцентровані гуртові сцени, як мальовниче сиділи дівчата біля кобзаря, як слухаючи, кожна з них по-своєму виявляла себе мімікою, поглядом і рухом. „Копивницький, — писав Суворін, — не тільки незрівняний артист, але й такий же незрівняний режисер. Його руку видно в постановці всякої песи, в найдрібнішій деталі та в загальній картині.”

Коли на сцену українського театру

рова пісня з „Невольника” — „Ревуть стогнуть гори-хвилі”. Так само і з інших пес багато народніх пісень стали популярними серед українського загалу.

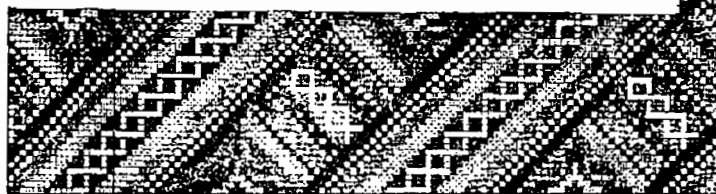
Кропивницький не був піонером в українськiм театрі, бо й до нього театр уже існував. Всеж таки його

справедливо вважають інісського театру, що в старий театральний мовував те зі старого театру було, та поклав підвалині алістичного театру, що дійшов до сучасного театру.

Осип Маковей.

Рекрут.

Помер рекрут в непривітній столиці,
Далеко од свого села,
Од матері, убогої вдовиці,
Од лобки, що в селі жила.
Помер, не побачивши у час кохання
Ні слізки жалю, ні зітхання.
І вже його везуть на чорнім возі,
В могилу ніп його веде,
Музика грає марша, по дорозі
Гурток вояків мовчки йде.
Не видно тільки біля домовини
Ні матері, ні любої дівчини...
Помер рекрут -- і труби грають смутно
Йому байдужому в труні;
Під віком жалісної гри не чутно,
Бо він лежить у вічнім сні.
Вже дзвонять дзвони на цвинтарній брамі,
Вітають гостя, що спочине в ямі.
А там в селі його убога мати
До його пише лист дрібний:
„Мій сину наймиліший, що чувати?
Чому не пишеш, чи гнівний?
Кланяєсь Настя Василеві своєму...
Чи ти прийдеш на Різдво додому?”...

ру виступив Кропивницький, український репертуар був дуже слабенький. Він зводився трохи не до одної пєси, Котляревського „Наталки Полтавки”. Тому Кропивницькому довелося виступати й драматургом. Хоч він тут виявив себе слабійшим від артиста й режисера, але всеж його треба вважати батьком української реалістичної театральної літератури.

Своїми пєсами він викинув з українського театру увесь старий мотлох різних вертепів, містерій і т. д., а на місце їх поставив драму й комедію з живого людського життя. Правда, в його пєсах, ще переважав етнографізм, себто змальовування побуту, але на оправдання йому треба сказати, що глядачі не могли ще зрозуміти й відчувати чисту реальну драму чи комедію. Крім того, неможливі цензурні умови того часу не дали йому можливості розробити докладнійше й поглибити ті соціальні конфлікти, які почали наростати в українському селянському та почасті мійському життю. У ті часи, життя в Росії взагалі, а на Україні зокрема, почало перероджуватися, входити в нову добу занепаду кріпацько-поміщицького ладу та народження нового капіталістично-буржуазного. В селах уже почала появлятися нова сільська буржуазія й подекуди народжуватися молода інтелігенція. Народжувалися типи й класи, до того ще не відомі в життю України, а особливо зовсім невідомі в українському театрі. Ось цей процес переродження українського села й старався Кропивницький освітити в своїх пєсах. Він був основоположником тої нової реалістичної течії в нашій драматургії, яку продовжував Карпенко-Карий, а яка в дальшому стала підвалинами модерної української драматургії.

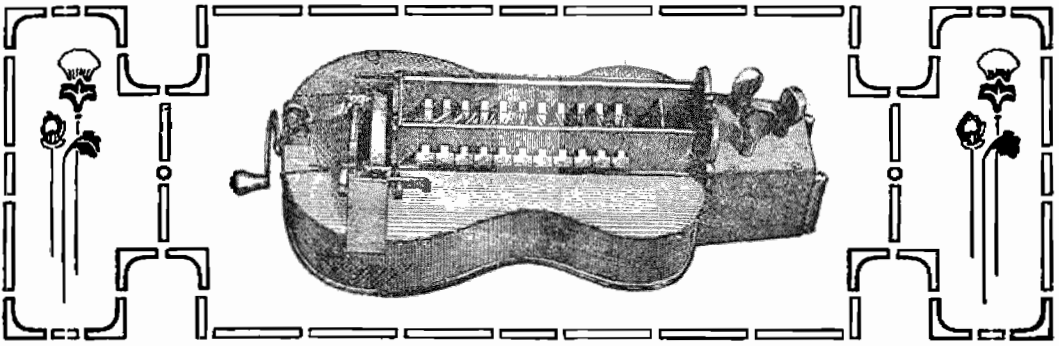
Брак часу та перетяженість працею

артиста й режисера не дали можливості Кропивницькому докладно обробити свої пєси з боку літературно-художнього. Тому в них можна подібувати разом з цілковито закінченими високо-літературними місцями, нудні, не літературні й нехудожні плями, які розхсложували глядачів та значно обнижали вартість і живість цілої пєси.

Хоч пєси Кропивницького тепер лишилися лише в репертуарі народних театріз, але вони вже стають пережитком. Зате типи, створені в драматичних творах Кропивницького, є безсмертні. Його сільський глитаї, або лаук, це вічно живий і завжди реальний тип сільського дрібного буржуа. Типи, виведені ним в сатирі-водевілю „По ревізії”, це також немирущі типи сільської адміністрації, які подібуються на Великій Україні навіть тепер, у часи большевицької „перестройки” життя. Типи безталанної, чи наймички, ще відай будуть довго живими й реальними образами на українській землі.

Всі пєси Кропивницького визначаються прекрасною народньою мовою живими діяльностями, дотепними виразами. Як каже Франко, „ті вирази мов перли самоцвіти сиплються у нього”. Все це доповнюється гарними живими побутовими картинами, ще при всіх недостачах пєс Кропивницького, всеж робить їх живими й цікавими для глядача.

Добрий знавець народніх пісень та народньої музики, він знаменитим умів прикрасити свої пєси цією найдорожчою українською перлиною. Богато з виведених в його пєсах пісень стало найпопулярнішими на родніми піснями на всіх землях України. Між ними на першому місці стоїть дует з феєрії „Віа” — „Де ти бродиш, моя доле”, або чоловіча хо

Мих. Гайворонський.

ЯК НАМ ПІДНЕСТИ НАШУ МУЗИЧНУ КУЛЬТУРУ.

(Думки на імірації).

Коли в людини є ціль, то дорога до неї знайдеться, — кажуть люди. У цьому разі відповіддю на поставлене в заголовку питання буде не теоретична, а реальна праця.

Талановитий наш народ плекав завжди музику, танок і другі ділянки мистецтва. У пісню він вкладав свої найкращі думки, а вони не дали народові у неволі пропасти. Народня маса (хлібороби й козацтво) ніколи не вирікалися прав до свого. Не вдовольнялися своєю сумною долею й без перерви стреміли до освободження зпід вражої кормиги.

Нічого інше, тільки наша пісня є найкращою історією нашого народу. Її вартість, знана усіма вже давно, заставляє нас більше подумати про неї й про себе.

З нами пісня пішла світами. І тут, в Новому Світі, має вона в нас великий пошанівок.

Ми нею гордимося. Вона дає нам розраду. Який не бувби наш настрій, то сейчас находимо пісню, що висловлює те, що ми відчуваємо.

Співаємо часто собі чи дитині.
Слухаємо концертів.

Учиться дитина музики, то батькам з цього радість, коли їх дитина заграє й рідню мелодію.

Є в хаті грамофон, то майже всі плити — наших пісень.

Є радіо, то втіха нам, коли передають нам рідні пісні.

Це усе свідчить про те, що шануємо своє та що доля нашого народу нам не байдужа. Без пісні ми як риба без води. Звенить пісня між нами, даючи нам розраду, пригадує нам минуле й каже сподіватися кращого завтра.

Гарна й високовартісна наша пісня зробила нам у світі більше розголосу й слави чим що інше. Тому нам треба дбати про її плекання й поширення.

Майже три століття нашу добру славу брали вороги на свій рахунок, а народнього протесту світ не слухав. Верхи нашого народу пішли на службу Москві та Варшаві, а народ вірив у те, що прийде він до слова й наша слава не пропаде.

Прийшла, та завітня година, й тепер честь не ганьба носити ім'я України.

Україна відіграла важну роль в

історії культурного світу, стоячи муром проти варварів, та обороняючи права і волю цивілізованого Заходу.

Століття неволі навчили нас багато, народ не подався й діждався великих подій, у яких ми мусимо стати стати побідниками.

Минули ті часи, коли нашу пісню на естраді можна було співати хіба по — московськи або — французьки. Минули ті часи, коли наші мелодії зараховувалося за „руські“ або „песні люду польського“.

Та не тільки в нас сама народня музика. Є в нас і художня, із нашими національними чертами. Є в нас вже такі музичні твори, якими величавби висококультурний та цивілізований народ Заходу. Це симфонічні твори. І є в нас і опери, і балети, і великі хорові твори, і сольоспіви, і твори на сольові інструменти. Це здобутки останніх двох-трох десятиліть. Розрослося буйно наше музичне життя в старому краю. Зате ми, на іміграції, осталися далеко позаду.

Правда, наша іміграція ще молода, але коли булови в нас розуміння ваги доброї музики, то ми сьогодні не тільки вище піднесли себе в очах світа, а й Україні принесли би більші здобутки.

Та йде до кращого. Підготовка нових музичних сил дає нам повну надію на будуче. Ходить о те, щоби часу не гайти і чимскоріше виобразувати молодих і талановитих музиків. Вони, перснявши багатства наших мелодій, повинні творити великі твори й тим здобувати славу своєму народові.

Є певні небезпеки, що загрожують справі, а є це пісні, відтручуючі своїм поганим змістом, та пісні, творені у дусі печисто народнім.

Возьміть на увагу, скільки пога-

них пісень чуєте з грамофону. Слухаючи їх, питаєш себе: „чи дійсно ми лияцька та безсоромна нація?“ Треба нам знати, що видавці тих пісень рахували на найнищі інстинкти нашої іміграції. Це одно. Друге, ворог не спить і свідомо затроює нам душу. Рада одна: не купувати таких пісень, бо вони шкодять і нам і наші діти, чуючи „таку“ пісню, відречуться усього свого.

Наше щастя, що чужинці добре знають нашу пісню, бо колиби вони оцінювали нас по тих піснях, що маємо тут на грамофоні, то осуд був би для нас дуже немилий. Йде поволі до кращого, бо ми мали нагоду нераз чути найкращі пісні, виконувані Українським Національним Хором, маємо їх і на грамофон, й наші дірігенти дбають про добру якість і гарне виконання творів на наших концертах.

Щодо наших концертів: Часто-густо читаючи дописи-рецензії із наших концертів, здавалося, що все йде як слід, що все там дуже добре.

Самою похвалою-хвалюбою не справить наших похибок і не приспішить розвитку музичальності і доброго смаку.

Прогріхів у наших концертах не мало.

1) програми за довгі. Через це виконання що дальшої точки слабше (через перемучення), а й у слухачів слабне увага й заінтересовання.

2) У програмах безладдя і часто не підхожі твори.

Це два головні гріхи, які потягають за собою несмак, мале число учасників, майже ніякий підйом духа, малий збір, знеохоту співаків і т. д.

Памятати належить, що концерт це немов писанка, немов гарний образок, у якому всі деталі себе допов-

нюють і дають собою одноціле гарне зражіння.

Рецензію концерту повинен писати тільки той, хто на музичному ділі розуміється. Хто небудь інший може писати вражіння із концерту або найкраще: справоздання, у якому коротко подати, що за концерт відбувся у громаді, чиім заходом, хто управляв хором, які були ще інші учасники та який, на його думку, моральний та матеріальний успіх. За такими звітами „Свобода” питає й дуже радо помістить. Так як воно тепер є то до газети пишеться не річеві рецензії, а прямо ігнорантські дописи, яких поміщування тільки толерує неучтво.

Праця над піднесенням нашої музичної культури на іміграції входить поволі на добрий шлях. Видно, що дозріла у нас думка про добру й організовану роботу. Ця думка і стала основним завданням нашого музичного товариства і коли ми підемо на зустріч Американсько-Українському Музичному Товариству то приспішимо свій розвиток не тільки по музиці а й загальний.

Крім звичайних концертів, слухаємо по радіо деколи наші пісні. Як ми будемо листовно жадати від радіостанцій передачі українських творів, то ми певно будемо мати нераз нагоду почути не тільки українські пісні, а й інструментальні твори. Пора зацікавитися нашої іміграції з новою музичною літературою наших композиторів, як і найвищий час вивести наші твори „між людей”. Маємо

домагатися від радіостанцій кращих наших творів і повинні ми жадати від американських музичних видавців поширення й печатання наших творів.

За мало тільки любити свою музику і слухати її чи співати! Тут маємо легку нагоду дати своїм дітям найкраще музичне формування і легко нам дочекатися першої вартості музикантів і композиторів. Дітей належить вчити грати на інструменті, заставляти їх грати в оркестрі й співати в хорі, а все слідкувати за тим, щоби дитина грала чи співала й нашу мелодію. Ходить о те, щоби діти пересякли нашими мотивами, бо коли в такої дитини виросте композиторський талан, то вона ввіковічить „українське” у своєму творі.

Досить багато наших дітей мало вже знає мову своїх дідів чи батьків і для тих дітей Український Народний Союз дає по одній пісні в Ukrainian Juvenile Magazine.

Ці, переложені на англійський язик, пісні, повинні ввійти у репертуар, не тільки нашої школи в Америці, а й тих американських шкіл, у яких наші діти образуються.

Америка знає нас як чесних і працьовитих горожан. Ми повинні гордитися, бо про нас не скажуть (як про наших вічних ворогів): „dirty polack.” Америка, хоч як зматерелізована, високо цінить нашу культуру і симпатизує із нашим визвольним рухом. Нігде у світі нема так широкого поля до розвитку, як тут, тому ми повинні користати із цього та здобувати собі ще більшу вартість, а в чужих людей пошану й славу.

Слава Україні!

Мішаний хор.

Слова Гр. Чупринки.

Муз. М. О. ГАЙВОРОНСЬКОГО
1928. N. Y. C.

Велично.

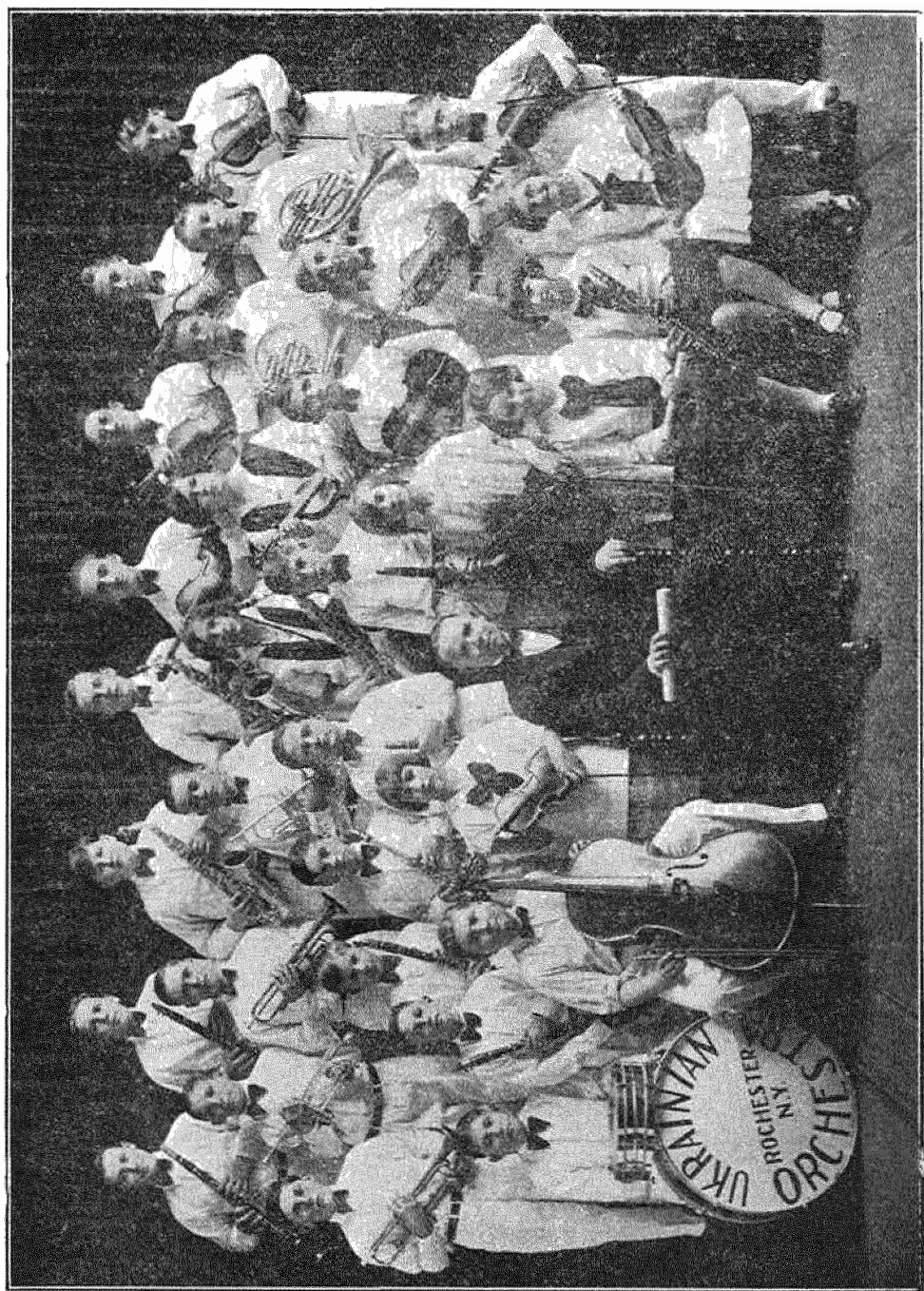
f

1. Сла - ва Укра - ї - ні, лю - бий от - чи - ні,
2. Пра - цю і збро - ю ми за со - бо - ю

Сла - ва до ві - ку од ни - - - ні.
Ма - єм, щоб ста - ти до бо - - - ю.

Єд - ність і зго - да, пра - во й сво - бо - да —

f До - ля най - кра - ша на - ро - - - - да.

Українська Орхестра в Рочестер, Н. Й., з проф. п. Юрковим.

КНЯЗЬ КОНСТАНТИН ОСТРОЖСЬКИЙ.

(Картина з боротьби української шляхти проти винародовлення).

В українськiм народi в часи польсько-литовської держави відбувся надзвичайно важний й цікавий процес польщення української шляхти. Відомі старовинні роди, як наприклад: Вишневецькі, Хоткевичі, Сапиги, Потоцькі, Дідушицькі, Сангушки, Шептицькі та багато інших, перейшли на римо-католицизм й остаточно відвернулися від українського народу та стали творити польську державу на українських землях. Вони навіть пераз рятували саму Польщу від її загибелі, бо ставали керівниками її політично-державного життя.

Серед видатніших родів, що пізніше всіх перейшли в табор ворогів рідного народу, були князі Острожські, з котрого вийшов один князь, що найбільше вславився піднесенням культури українського народу та обороною його національних прав, а головню національно-релігійних. Був се останній ще не спольонізований з роду Острожських, князь Константин.

Він був сином славного в свої часи найвизначнішого православного магната й гетьмана князівства Литовського, котрий вважався головним опікуном української народности й православної віри. Константин Острожський виступає на перший план в 1540. році по смерті свого брата Іллі. Він одідичив величезне майно, яке залишилося по смерті його батька. В додаток він одружився з багатою магнаткою Тарнавською, що дуже збільшило його маєтність.

Маючи величезні багатства та впливи через свої родинні звязки й з

титуду офіційного становища київського воєводи, князь Константин Острожський всеж великої політичної ролі не грав, бо в ті часи в Польщі православні вже не могли її відігравати. Та й сам князь Константин очевидно не мав нахилу до політичної діяльності, що було наслідком систематичного усуванія Поляками українського магнатства від політичної діяльності. Це серед українських магнатів убило почуття свого громадсько-політичного обовязку супроти свого рідного народу.

Князь Константин Острожський переніс всю свою діяльність в обшар культурно-релігійних інтересів. В релігії він цінив моральність, дисципліну, її культурну сторону, привязував мало ваги до догматичної сторони віри. На сьому полі він виступив вперше з нагоди польських заходів завести злуку української православної церкви з римо-католицькою.

Грушівський в своїй праці „Культурно-національний рух на Україні” пише:” Булоб зайвим на цім місці широко оповідати історію плянів унії й її здійснення. Тягнулося все це довго. Не кажучи за ранішні проби унії, зараз же по прилученню Західної України виникли в церковних католицьких і польських правительствених кругах гадки про її скасування. З початку сподівалися це зробити через просту заміну православної ерархії католицькою: король, роздаючи церковні уряди, мав роздавати їх особам католицьким. Це одначе показалося неможливим, бо

грозило занадто сильною опозицією серед української суспільності. Польське правительство приходить кінець-кінцем до висновку, що католицьку церкву й католицьку єрархію треба тут творити поруч православної, а православну українську церкву скасувати не можна — треба старатися хіба злучити її з католицькою дорогою унії, аби вона признала над собою владу папи й прийняла догмати римської церкви”.

Старання Польщі навернути Українців на римо-католицизм було подиктоване не релігійними, але політичними мотивами. Після того, як культурна та заможна верства українська була ополячена з переходом на римо-католицизм, щоби мати відповідні становища в польській державі, перед Поляками стало питання спольщення й українських народних мас. З народними масами була справа складніша, бо на них не можна було впливати, як на шляхотську верству при помочи позбавлення їх політичних прав. Тому Польща рішила йти найпростішим шляхом до спольщення українського народу при помочи церкви. Не маючи можливості відразу й отверто перевести на римо-католицизм всіх Українців, Польща почала робити заходи до злучення української православної церкви з Римом. Спочатку це їй не вдалося, але зручною розкладовою політикою та неустанними впливами на українську православну єрархію, обіцяючи їй різні вигоди пошастало привернути деяких українських єпископів та священників до унії.

Особливо рішучий зворот в сторону унії стався після того, як у 1586. році царгородський патріярх Йоаким, побувавши на Україні, побачив страшну деморалізацію й розклад серед

українського православного священства, пробував невдачно вставити над ним свою контролю. Його заступник Єремія взявся до репресій над єрархією, скинув митрополита, загрозив владикам скиненням і оточив їх атмосферою погроз і кар. Нетактовно-рішучі кроки царгородського патріярха ще більше внесли замішання в українську православну церкву під Польщею, в котрій справи вже стояли й без того досить зле через польсько-римську пропаганду та старання та через внутрішній моральний розклад церковної єрархії.

Львівські братчики писали про це в 1592. році до царгородського патріярха так: „Знає твоя святість, що в нас так звані святителі в дійсности злестиво сквернителі, що обіцяли бути монахами, а живуть собі без перешкоди з жінками: деякі святительствують будучи много обрачними, а інші наплодили дітей з блудницями. Коли такі святителі, то такі будуть і священники. Коли митрополит обличав їх явно перед усіма на соборі й радив, аби такі священники перестали священствувати, священники відповіли: „нехай перше святителі залишать своє святительство й послухають закону, тоді ми їх послухаємо”. Горе миру від соблазну! коли прийшла справа до монастирів, показалося, що єпископи захоплювали собі архимандритства та ігуменства, понаводили в монастирі своїх своїх та світських урядників, поставили в монастирях коней, брехунів псів, та так урядили, аби собі діично панувати в монастирях з роду в рід за подаванням (королівським). Тому нема в монастирях монахів і еромонахів, а хіба священники там іноді служать служби”.

Таке духовенство й владики, що-

би уникнути суду царгородського патріярха за свої злочини, почало шукати порозуміння з Римом. Польське правительство зі своєї сторони робило все, щоби лише зламати упертість українського народу й змусити його, коли вже не перейти цілковито на римо-католицизм, то хоч признати над собою зверхність Риму.

Польський король Жигмонд Третий, котрий був цілковито в руках Єзуїтів, розпочав надзвичайно активно переслідувати православних. Галицько-українська православна шляхта пише в листі до митрополита в 1585. році, що переслідування були такі страшні, що вже годі було сподіватися чого більшого. Вона писала: „Згвалчення святостей, замикання святих тайн, запечатування церков, закаування звонення, виводжування попів з церков, мов яких злочинців й тримання їх в огидних вазницях, спустошення церков, повернення їх на костели і т. д.” переводиться загально.

Відповідно з тим польська держава та Єзуїти стали безупину накликувати православних приступати до католицької церкви, до унії. Православних запевнювано, що унія введе православну суспільність з усіх бід, та що Польща нічого більше не вимагає, як тільки формального піддання під владу папи. Се захитало й підорвало відпорність українського православного суспільства. Тому вже в згаданому вище листі ми читаємо: „Богато у нас задумали піддатися під єдинство римського архиерейства”, бо „вони впевняють себе, що будучи під паную римським, свобідно відправлятимуть у себе все по обрядам грецької віри”.

Користаючись утомою народу в

боротьбі за свою віру, деякі православні владики почали офіційні але таємні переговори з Римом про заведення під Польщею унії для Українців. Першим виступив у цій справі львівський владика Балабан, який був озлоблений на царгородського патріярха за те, що той поставив його під контроль львівського церковного братства. І ось уже в 1590. році, на синоді в місті Белзі, уложено першу постанову про унію, яку підписали чотири владики. Крім Балабана підписали її ще: Кирило Терлецький, єпископ луцький; Депис Збіруйський, єпископ холмський; та Леонтій Пелчицький, владика турівський. Згодом вони ще намовили до підпису кількох інших єпископів. Цю постанову довго тримали в секреті, щоби потаємною пропагандою та переговорами здобути собі прихильників серед вірних православної церкви. Коли з часом почули вже більше сили, тоді в 1595. році єпископи Терлецький та Потій поїхали до Риму з пропозицією формальної декларації про прийняття української православної церкви до унії з Римом.

Князь Константин Острожський знав про старання владик завести унію й вважаючи унію великою шкодою для українського народу, проти цього ріжними засобами боровся. Але з природи він був мало рішучий і мало активний. Тому й не використав він усього свого впливу й можливостей для боротьби. Звичайно він обмежувався лише погрозами виступити навіть з військом проти тих, що збираються зробити українському народови велику релігійну кривду.

В липні 1595. року старий князь Константин Острожський виступив з публичним оповіщенням, що владики зрадили православну віру й суспіль-

Братство св. Йосафата, відділ 217 У. Н. Союзу, в Рочестер, Н. Й.
(Памятка 20-літньої річниці).

ність. В своєму листі, котрий зробив велике вражіння на суспільство, князь писав: „Константин, божою милістю князь Острожський, як людина, котру чужі й свої в тутешньому краю за начальника православних уважають, остерігає тут православних перед зрадою владиків, про котру він дістав тепер відомість — що митрополит і єпископи „тьмою сластолюбія помрачавши ся” виріклися східної церкви й приступили до латинників, продавши своїх вірних, як Юда й тільки ще таяться з тим, „кожею лицемірія свого яко овчиною закриваюче в собі внутрішнього волка”.

Далі князь закликає православних рішуче боротися проти такої зради владик, говорячи: „Щож бо може бути більше безстидним і беззаконним, як се, що шість чи сім чоловіка, змовившись по злодійськи й вирікшись своїх пастирів, святійших патріархів, котрими були поставлені, вважаються відривати від істини й тягнути за собою в погибіль усіх нас правовірних, вважаючи за якихось безсловесних”. Про тім князь рішуче обіцяв стати в обороні віри православної. Коли скликано в 1596. році берестейський собор, на нього приїхав князь К. Острожський і став на чолі православних, що виступали проти унії. Про цей собор проф. М. Грушевський пише так:

„Не вигравши справи на соймі, православні перенесли свої заходи й надії на собор, що мав бути скликаний в справі унії в осени 1596. р. Скликання його зажадав папа, для того, щоби й інші владики формально й публично заявили своє приступлення до римської церкви, як то зробили в Римі їх делегати. Час йому визначено в Берестю на день 6. жов-

тня, і сюди явилися у великому числі депутати шляхти і міщан з різних сторін України й Білоруси, так що цей собор мав характер національного конгреса українсько-білоруського. Відпоручники православної шляхти й міщанських громад привезли інструкції, а їх зміст по словам соборного універсалу, зводився до отсих трох точок: 1) Духовні, що вийшли на свою власну руку зпід власти патріярха, мають бути покараними відібранням від них урядів. 2) Унія зі західною церквою не може переводитися на такім частиннім, не поданім де загальної відомости синоді, зложенім без згоди патріярха і всієї східної церкви, навпаки — має бути заховане на основі старих привілеїв „набоженство старожитное” східної церкви. 3) Старий календар має бути задержаний, а нового не приймати”.

„У Берестю одначе вийшло не один, а два паралельні собори. Православні помилилися, сподіваючися, що визначений папою і королем собор матиме характер загальний всенародний і займеться справою унії з самого ґрунту. Ні, в католицько-уніятських кругах справа унії вважалася вже рішеною владиками, покінченою папою, собор мав тільки дати їй зверхню форму, публично засвідчити приступлення до католицької церкви українсько-білоруського єпископату. Сими формальностями й занявся митрополит і владики-уніяти, разом з папськими й королівськими делегатами, присланими на собор, зібравшись в катедральній церкві Берестя.

Собор православний, зложений з делегатів патріярших, православного духовенства й представників українсько-білоруської суспільности, вони за собор не признавали: вважали за просте неофіційне зборище. Коли владиків-

уніятів покликано на сей православний собор, вони не явилися, і так само православні не послухали намов королівських відпоручників і не прибули на собор митрополичий”.

На православному соборі головну роль грав князь Константин Острожський зі своїм сином Олександром, воеводою Волинським. Але на стороні уніятів був польський уряд і тому владики, що зрадили свою православну віру, перемогли. По всіх землях України, що по Люблинській унії (1569 р.), попали згідно Литви під Польщу, уніятські владики за допомогою латинського духовенства, Єзуїтів та польського правительства силою відбирали від православних церкви та призначали на їх місце православних нових уніятських священників. У своїх переслідуваннях вони не спиналися перед жадними мірами а тому українська земля під Польщею покрилася „стогоном і плачем” українського народу. Лише в Галичині було де-що легше православним боронити свої права бо там обидва єпископи, львівський та перемиський, лишилися при православній вірі. Зате багато лиха й горя зазнала православна людина в Холмщині та на Побужжю. На Волині становище православних полегшував вплив князів Острожських.

В боротьбі за свою віру залишався православним Українцем лише одна зброя: слово. Православні доказували, що владики не могли самі рішати без вірних, що владики не могли змінити віри без собора, а значить уніяти поступили неправдиво, беззаконно й стратили через те право до своїх єпархій. Особливо силою й своєю ученістю на цю тему визначалася праця Філарета Бронського, одного з членів острожського кружка, яку він назвав „Апокрізіс”.

Владиків, які утікли „на унію”, він обвинувачував за нечесне життя, закидаючи їм, що вони пішли на папську та королівську ласку й зрадили свій нарід та віддали його на поталу Поляків. Але всі старання православних, вірних своїм народнім масам й своїй національності, нічого не могли зробити проти сили цілої польської держави, короля, шляхти, адміністрації й своїх панів-перевертнів.

Побачивши, що в справах віри український нарід програє, та бажаючи все таки запобігти національному вичаюдовленню, князь Константин Острожський вирішив розпочати розбудову української національної культури. Для того він почав збирати біля себе в Острозі вчених не лише українського походження, але й чужинців. Зчасом зібрався там великий гурт видатніших учених того часу, а особливо знавців і оборонців православної віри. Були там такі видатні вчені України, як Герасим Смотрицький, що був першим лектором острожського лицю; пресвітер Василь; Клирик; священник Демян Наливайко; єромонах Кіпріян, видатніший перекладчик з чужоземних мов; Філаріт Бронський; Мелетій Смотрицький, що уложив першу українську граматику; Тимох Михайлович та багато інших. При їх допомозі він оснував в Острозі першу українську високу школу, в якій наука провадилася на трох мовах: українській, грецькій та латинській. Він стремів до того, щоби та школа стала рівною з краківською академією.

Серед чужинців було найбільше Греків, які розповсюджували на Україні грецьку культуру. Їх одного часу перебувало в Острозі стільки, що одна вулиця називалася грецькою. В Острозі працювали такі видатні

Греки, як Кирило Лукарис, протосингел патріяршого престолу Никифор, а один час був тут і сам царгородський патріярх Єремія. Властиво в Острозі творилися підвалини нової, відроджуючоїся української культури, яка потім перейшла до Києва й звідти поширилася на всі українські землі.

Особливе значіння для розвитку й розповсюдження української культури мала друкарня, основана князем Константином Острожським. Впорядчиком і першим друкарем у нього був знаменитий друкар, московський емігрант Іван Хведорович, який у Львові мав свою друкарню, але не міг з неї утриматися. Пізнавши Хведоровича, Острожський в 1574. році запросив його до себе й доручив організувати першу на Волині друкарню.

Для піддержання найбільше актуальної справи для Українців справи, якою тоді була боротьба проти католицизму й польщення, постановив Острожський видати в тій друкарні наперед повне св. Письмо, щоби спираючись на нього, можна було вести полеміку з латинниками та уніятами. Український нарід в той час ще не мав повної біблії, а князь Острожський давно вже збирався видати її, але не міг нігде дістати її повного спису. Ще в 1561 році він доручив був члену литовського посольства Гарабурді дістати йому в Москві спис біблії, зроблений на припоручення новгородського єпископа Генадія. Аж в 1573 році одержав Гарабурда від царя Івана список біблії. Роздобувши потрібний список біблії, князь Острожський змушений був також шукати відповідних вчених людей, щоби вони переглянули його й приготували до друку. Зробити це в ті часи було

надзвичайно важко, але всеж переборюючи всі труднощі, Острожський видрукував біблію, над якою працювали вчені люди, зібрані трохи не зі всіх тогочасних християнських країв.

Праця над біблією тягнулася дуже довго, бо в московському списі виявилось багато помилок, які треба було виправити, порівнюючи з іншими мовами. Аж дня 12. серпня 1581. року побачив світ перший примірник біблії. Ця славна й повік незабутня Острожська Біблія стала вінцем культурної праці не лише князя Острожського та його Академії, але й вінцем всієї культурної праці на Волині в XVI. віці.

Острожська Біблія має заслужену славу. Вона появилася в час, коли їй було так потрібно для боротьби проти винародовлення. Нею український народ дав славянству першу повну друковану біблію та ще до того з блискучою передмовою до неї, написаною Герасимом Смотрицьким. Острожська Біблія розійшлася по всьому славянському світі, й скрізь вона мала правдиву заслужену пошану.

Крім біблії з друкарні князя Острожського вийшли й інші церковні та полемічні книги й брошури. Вона видала понад 25 різних книжок, а полемічних видань ні одна друкарня не видала тоді так багато.

Зі смертю князя Константина Острожського почався занепад його друкарні та взагалі всієї культурно-національної праці, яку він розпочав так блискуче на Волині. Син його Януш прийняв католицизм і став заслуженим мужем Польщі, за що його було призначено на дуже високе й почесне становище каштеляна краківського. Але всеж князь Януш ще трохи підтримував працю друкарні та культурного

осередка, який оснував його батько в Острозі, але після смерті його Остріг і всі маєтки перейшли до доньки князя Константина Анни-Алоїзи Хоткевич, котра була фанатичною католичкою. Вона скоро зруйнувала всю працю свого батька „схизматика“, а в 1624. році на місце української академії в Острозі оснувала католицьку єзуїтську колегію, з відповідною бурсою при ній. Що сталося з друкарнею, точно не відомо. Є лише здогади, що її перероблено на польську. Кажуть також, що її пізніше перевезено до Києва, де вона стала основою знаменитої лаврської друкарні.

Але скорше всього, вона впала жертвою боротьби козаків проти ляхсько-єзуїтського гнету на Волині. В 1648. році, козаки, розбивши поль-

ське військо Д. Заславського, захопили Остріг, а костел та єзуїтську колегію, а разом з ним і друкарню з книжками та архівами „пустили з димом до неба“. Отак козаками руками був знищений осередок, що колись стояв на сторожі інтересів українського народу та був оборонцем його віри, прав і двигуном національної культиури, а відтак став розсадником ренегатства.

Константин Острожський увійшов в історію українського народу як останній найкультурніший шляхтич, що до смерті своєї залишався вірним своїй народності. Богато сил волі й духа він не мав, але скільки мав, скільки поклав на оборону права свого народу та на піднесення його на вищий щабель культури.

В КАРПАТАХ.

умить в журбі зелений бір,
Мовчать, похмурі з туги,
[гори,
І Черемош гіркий докір

В небесні кидає простори.

В снігах байдужі гір шпилі
Біліють, мов циганські шатра,
Пускає дим свій по землі
В розпуці кинутая ватра.

З негавним ревищем маржин
Замовкли й клекоти орлячі,
А шати пишних полонин
Серпанком смерти криють мрячі.

Затихло все. У пустках хат
Блукає лихо, біль і зойки,
І на танок веселих свят
Не кличе легінь більш дівойки...

Орел злетів: на чужину
Несе свої, ще свіжі, раки,
Плекає зненависть страшну,
Гартує силу рвать кайдани.

І дужим летом він до гір
Злетить в залишені простори, —
Загомонить небесний бір,
І заспівають рідні гори.

Спиридон Черкасенко.

Максим Горький*).

РОСІЙСЬКА ЖОРСТОКІСТЬ.

Багато жорстокостей переживав я і бачив. Я ніколи не міг знайти оправдання для їх існування. Ціле життя мучило мене питання: Звідки походить, з яких інстинктів родиться ця людська жорстокість?

Колись доводилося мені читати книгу з фатальним наголовком: „Поступ, розвій жорстокости”. Автор пробує при помочи дуже штудерно зіставлених і пояснених прикладів довести, що поступ людськості провадить до виявлення таємничої, вродженої людині насолоди: катувати свого ближнього, його тіло, душу. Я прочитав книгу з відразою, вона не переконала мене ані трохи, а її парадокси незабаром зникли мені з пам'яті.

Але тепер по страшнім божевіллю європейської війни, по кривавій оргії революції, я знов починаю застановлятися над тими парадоксами. При сім треба зауважити: щодо російської жорстокости — то на ній не слідно абсолютно жадного поступу, її форми лишилися незмінні.

З початком 18-го століття уживалися такі тортури: рот жертви наповняли порохом, який опісля запалювали. Жінкам просверлювали груди, через рот перетягали мотуз, за який потім вішали жертви.

В 1918 і 1919 роках робилося те саме на Дону; на Уралі червоні й білі катували свої жертви так довго, аж поки не наступила смерть.

Мені здається, що найяскрішою рисою московської національної вдачі

се власне жорстокість, як юмор — англійської. Се спеціальна жорстокість, а одночасно й вигаданий з холодною кров'ю мірник, для степення витривалости і опору в терпінні, яке може осягнути людина; свого роду проба її опорної і життєвої сили.

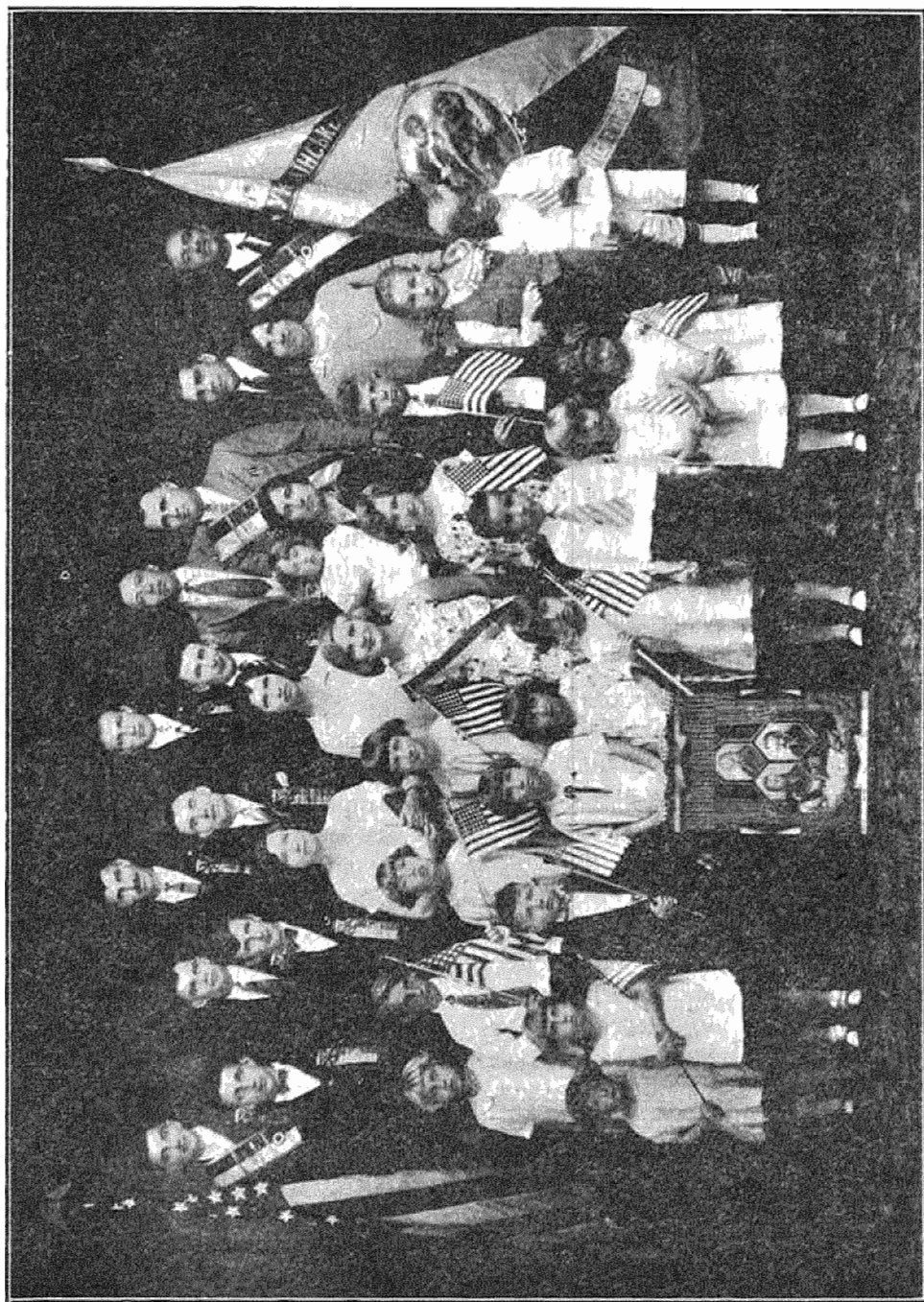
Найцікавіша риса московської жорстокости, се її чортівська фінезія, її, я сказав би, естетична вишуканість. Не гадаю, щоби ці особливости можна пояснити такими словами, як „психоза”, „садизм”, або подібними. Бо в суті річі нічого вони не поясняють. Наслідок алкоголізму? — Але я не думаю, щоби московський народ був більше отроєний алкоголем, як інші європейські нації. Хоч усеж треба признати, що діланне алкоголю на психіку Москаля особливо фатальне, бо наш народ відживляється гірше, як інші.

Говорю тут не про жорстокість, яка виявляється спорадично, як вибух хворої або перверзної душі. Се виїмки, що обходять лікаря від божевільних: Тут я говорю про масову психологію, про народню душу, про гуртову жорстокість.

В однім сибірським селі вигадали селяне таке: Викопали кілька ям, вложили в них стрімголов полонених червоноармійців, а тоді засипали сіями до половини так, що з під землі стирчали лише ноги похованих від коліна. Потім приглядалися з зацікавленням подригам ніг, по чім міряли різні степені опору катованню.

В Тамбовщині полонених комуністів припняли цвяхами до дерев. Але цвяхи повбивали лише в ліву руку й ногу, і бавилися, приглядаючись, як сі напів розп'яті, в смертельних

*) Максим Горький — се псевдонім (приbrane ім'я) великого московського письменника. Недавно він „прославився” своїм виступом проти українського національного руху. Оця стаття писана в 1928 році, обійшла майже цілу європейську пресу.

Братство св. Петра і Павла, відділ 40 У. Н. Союзу, в Ірі, Па.

конвульсіях порушали неприпнятою рукою й ногою.

Інші полонені зазнавали таких катовань: їм розпорювали живіт, витягали кінець кишки і припинали її цвяхом до дерева, або телеграфічного стовпа. Потім гонили нещасливого наоколо дерева, приглядаючись, як розвивалася кишка.

Ось відділ полонених старшин цілковито без убрань: з плечий витято їм кусник шкіри, величини наплечника, а на місце зв'яз повбивано цвяхи, потім повитинано їм на ногах пояс шкіри в формі козацьких червоних лямпасів. Ся операція ввійшла поволі в загальне ужиття й називалася „вбираннем однострою”. Певно, що вона вимагала багато часу і точности. — Подібні і ще гірші злочини ставали чимраз частіші в останніх роках у Росії.

А які з них більш жорстокі, білі чи червоні? По правді одні і другі в тім відношенні рівні, бо одні і другі Москалі. А коли розходиться про степень жорстокости, то з певністю можна сказати, що ті найбільше жорстокі, які посідають найбільше енергії і влади в руках.

Не знаю, чи де на землі є місце, де так жорстоко і невблагано поводитимися з жінками, як у московським селі. Авже цілком певно, що ніде, як у Росії, нема такої маси огидливих приповідок: „Жінку любить двічі: як вона входить у дім заручена і як її несуть на цвинтар”. „Для баб і звірів нема суду”. „Хочеш, щоб тобі смакувала їжа, вибий трохи жінку”. — В московських селах є сотки подібних приповідок, які висловлюють назбирану століттями народну мудрість. Їх чують що дня діти, з ними виростає юнацтво.

Так само знушаються і з дітьми на селі. Коли недавно я зацікавився статистикою злочинів у московській губернії і перекинув акти карних розправ за роки 1901—1910, мене перелякала величезна кількість жорстокостей, яких жертвами були діти і злочинів, довершених на молоді. В Росії взагалі кождий майже з насолодою бе когось. „Народня мудрість” добачає в карі на тілі щось людині потрібне і корисне. Висловом сього приповідка: „За битаго двухъ небитыхъ дають”.

Я часто питався учасників горюжанської війни, чи їх не гидить вбивати один одного. Відповідь була все однакова: „В тім нема нічого огидливого. Вони мають зброю, й ми також; і ми й вони в однаковім становищу. Кому се що шкодить, що ми вбиваємо одні одних? Щеж багато наших братів лишається на світі”.

Таке саме питання задав я раз одному воякови, який брав участь у світовій війні, а пізніше був високим старшиною в червоній армії. Він дав мені дуже дивну відповідь: „Що се внутрішня війна? Війна з чужинцями, се зовсім щось инше, се зворушує душу. Я скажу вам цілком отверто, товаришу: забити Москаля, яке се має значіння? Їх стільки, що се навіть не зауважується, коли деяких не стає. Погляньте напр. на сі села: вони можуть зникнути з поверхні землі, коли тільки схочуть, на що вони здалися? А врешті, нехай чорт возьме ціле наше хліборобство і всі наші справи. От у Прусії, там се було інакше. Коли ми наступали туди, аж жаль мені було. Що за села, що за міста, що за організація! Який чудовий порядок! Ми се все знищили. І по що й на що? Від сього можна було збожеволіти. Я чувся майже щасли-

вий, коли мене ранено і я не міг більше брати участі в сім божевілью... Пізнійше був я під Юденічом на Кавказі. Там бачили ми Турків і інших чортів, все нужденні народці, але й їх було шкода..." Ся людина була на свій спосіб дуже гуманна: поведився зі своїми вояками, які його любили й шанували, добре, і любив своє жовнірське ремесло.

Коли вже говорити про московську жорстокість, то не можна поминути мовчанкою жидівські погроми. Факт, що ці погроми організувалися в порозумінню з дурноватими представниками влади, нічого й нікого не виправдує. Сі дурні і каналії, які дозволяли вбивати жінок, забивати дітей, вбивати в людські голови цвяхи. Всі ці страхоття ішли з інстинкту самих мас.

Одначе, можна остаточно запитатися, деж є сей московський селянин, розважний, добрий, той невсипущий пошукувач правди і справедливості, якого так гарно і переконуючо змалювала наша література 19. віку.

В моїй юности шукав я сам з захопленням сього чоловіка по цілій московській землі, я його не знайшов. Скрізь надивав я лише грубого реаліста, хитрого селяха, який удає дурника, коли се йому видається корисним. З природи він далеко не дурний, сей селянин, і він сам прекрасно се знає. Він утворив багато сумних пісень, багато суворих, диких і кривавих легенд, вигадав тисячі приповідок, в яких висловив свій твердий, життєвий досвід. Він знає, що „сам мужик не дурак", лише „мір се вівця", та що „світ міцний як потік, а дурний як безрога". Він каже: „Не лякайся чорта, лякайся чоловіка" і „бий своїх, бійся — чужих". Він не має респекту перед правдою: „Прав-

дой не накормишся", каже він. Він має масу подібних пословиць і ро-рить із них ужиток при кожній нагоді. Чує їх з малку і з малку-ж вичуває цілу їх грубу правду, гіркий сум і цілу ненависть до людей, що сидить у них. Дехто — особливо міщане — перешкоджують мирній течії його життя і їх він уважає за зайвих на землі, на тій землі, яку він любить містичною любовю і в яку він вірить містичною вірою. Ся земля, до якої він прикріплений своїм життям, тілом і душею, яка є його „природженою власністю", сю землю загарбали йому розбійники. На довго перед Байроном знав уже московський селянин, що „піт селянина більше вартий від божого ґрунту".

Народницький напрямок нашої літератури з його ідеалізованим мужиком, стремів до певної політичної ціли. Але вже на прикінці 19. ст. наступив перелом у сій літературі, яка займалася селом і мужиком: вона стала менше милосердною, більше щирою. Антін Чехов у своїх „Мужиках" дав нам новий образ народа. В першій половині 20. ст. з'являється „Село" Івана Буніна, майстра московського стилю. В його оповіданнях особливо у „Нічній розмові" видно вже нову точку погляду на мужика, майже критичну, правду показано тут без жадних уже прикрас. Бунінові закидали, що він аристократ, бо відноситься до селян з байдужністю, а навіть із ворожістю. Се неправда. Бунін є передовсім і тільки артист.

В новійшій сучасній літературі знаходимо ще страшніші зразки душової темноти, в якій тоне московське село. Особливо звернув би я увагу на оповідання селянина Івана Більного „Юность", на москвича Семена Подячева і Сибіряка Всеволода Івано-

ва. З певністю ні одному з сих письменників не можна закинути якусь аристократичну ворожість до мужика: самі-ж вони є мужики і зв'язані з селом душою й тілом. Ліпше як хто інший розуміють вони і знають життя звичайних людей, нещастя і прості втіхи села, духову сліпоту мужика і жорстокість його психіки.

Я закінчу сюю маленькою історією, яку я чув від члена одної наукової експедиції в 1921 р. на Уралі. Один мужик того села, де затрималася місія, спитався мого інформатора: „Ви вчені, отже поясніть мені. Минулого тижня один Башкір забив мою корову. Р о з у м і є т ь с я я забив Башкіра, а тоді вкрав йому його корову. Отже скажіть мені: Чи можна мене покарати за тую корову?” — Коли його спиталися, чи він не боїться, що скорше буде покараний за збийство Башкіра, мужик з повним душевним спокоєм, відповів: „А, нині люди нічого не коштують!” Слово „розуміється” варте уваги. Злочин стає частим і привичним.

А ось іще приклад сього самого порядку, який показує, як сільська свідомість достроюється до нових ідей. Один народний учитель, селянський син, пише мені: „Знаний учений Дарвін довів науково конечність безпощадної боротьби за існування.

Через те, що він не протестує проти того, щоби скорочувати життя слабих і непотрібних людей, через те, що й давнійше лишали старих умирати з голоду в їх печерах, або вішали на високих деревах, аби трясучи сі останні, спроваджувати смерть завішених, — то я хотів би запропонувати винищувати якимсь людським способом тих, що стали непотрібними до життя, бо я проти всякої жорстокости. Я пропоную трюти їх якоюсь смачною отруєю. Ся метода злагодить боротьбу за життя... Застосувати треба її проти слабих розумом, ідіотів, проти всіх, зле випосажених природою: калік, сліпих, також проти невилічимо хорих. Подібний закон звичайно не сподобається нашій інтелігентській молоді, але вже прийшов час, коли не належить звертати уваги на сих „ідеальних” реакціонерів та контрреволюціонерів. Утримання непотрібів за дорого коштує нарід, треба сі видатки звести до нуля”.

Багато подібних листів дістається в теперішній Росії, подібних запитань і пропозицій. Вражінне болюче, але поминаючи їх дикість, вони справляють вражінне, що думка в московському селі вже обудилася і хоч іще молода і груба, але вже робить проби іти в напрямку, досі їй зовсім чужому: село починає думати про державу і її завдання.

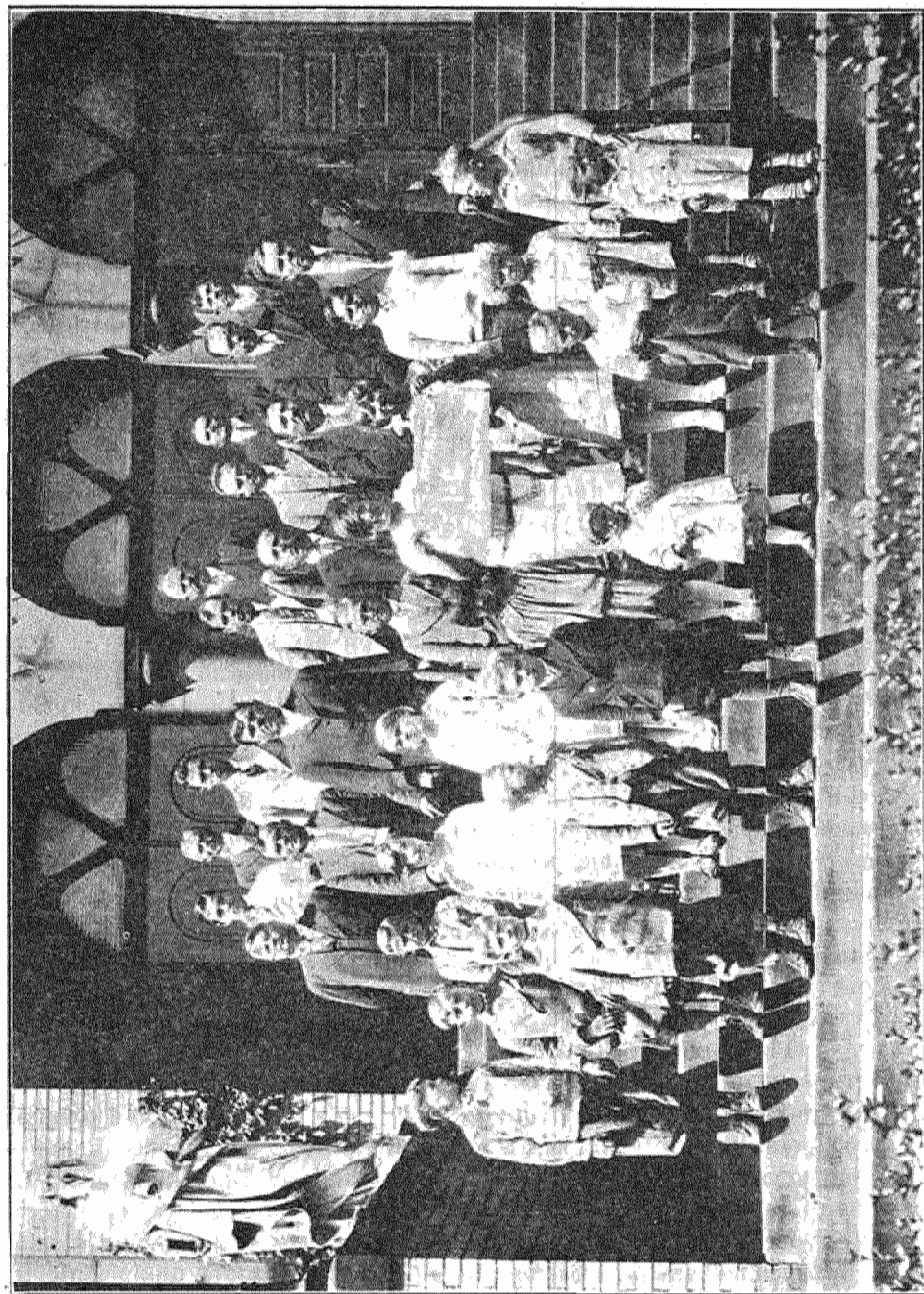
БУКОВИНА.

к би крила соколові
Мав я, сиротина,
Полетів би, де зелена
Люба Буковина,

Де Прут, Черемош, Бистриця,
Де гори Карпати...
В Буковині мило жити,
Мило й умірати.

Сидір Воробкевич.

Братство св. Михайла, відділ 140 У. Н. Союзу, в Йонгставн, Огайо.

Д-р Кирило Трильовський.

ЧОМУ РОЗВАЛИЛАСЯ ІСТОРИЧНА ПОЛЬЩА.

(За Н. Карєєвим).

В р. 1879. видав професор краківського університету **Ян Бобржиньські** (пізнійший намісник Галичини) дуже важну книжку під заголовком „Дзеє Польські в зарисе”. Та книжка наробила між Поляками багато крику, так як Бобржиньські — хочай сам належав до консервативної польської партії, то помимо того в дуже темних красках представив ролю шляхти в історії Польщі, та у шляхті, а зосібна у викликанім нею політичнім неладі бачив він головну причину розбору Польщі.

„Не злі границі і не сусіди — писав він, „але **внутрішній нелад** довів нас до втрати політичного існування”.

Свою провідну думку розвиває Бобржиньські в ось який спосіб:

„Якіб ми тепер і не винаходили причини нашого упадку, чи то утиск люду шляхтою, чи пониженне міст, чи моральний розстрій і притупленне інтелігенції — всьо то лише будуть підрядні прояви, котрі в інших краях нераз у ще гіршім світлі виступали, та однак у жадного народу не спричинили втрати його політичного існування. Але в інших краях існував **уряд**, котрий спостерігши щось **злого**, — старався борше чи пізніше то зло **усунути** або його зменшити. У нас, Поляків, лише одних бракувало того уздоровлюючого чинника, **бракувало уряду**, котрий би в рішаючій хвилі згуртував вокруг себе сили, хотяби й розрушені, та надав їм одностайний напрям. Коли ми отже ви-

державши побідно через тільки віків, — не могли з кінцем 18. віку опертись надходячий із вні небезпеці, то єдинокою причиною цього був наш власний нелад. Ті, що нас розібрали — дуже часто самі поміж собою були у великих спорах. І тому не один з них бувби нам допоміг, колиби лише ми були в можности і хотілиби лиш невелику поміч дати йому проти його соперника”.

Цілий другий том своєї праці посвичує Бобржиньські головню виясненню причин, для чого в Польщі не витворилась **силька центральна влада**.

Історію новочасної Польщі розпочинає він від кінця 15. віку, і власне в тих самих зявищах, в котрих історик **Лелевель** видів поворот краю до свого старого ідеалу — Бобржиньські бачить причини розвалу Польщі. „Читаючи погляд Лелевеля — каже він — ми дивуємось тепер, як можна було попасти в таку похибку і блудити. Читаючи, як він безперестанно вихвалює „**свободу**” (очивидно — шляхотську!) — ми не виходимо з дива, як можна було спустити з ока друге услівє здорового розвою кожного народу, а іменно **силу і справність його правлячої влади**”.

За одну з причин, що Польща не витворила у себе сильної влади (уряду) подає Бобржиньські „нашу (польську) молодечість, бо ми, **Поляки**, вступили о **пять віків пізніше** від заходу на дорогу цивілізації. Другою причиною була та величезна ширина нашого виключно рільного краю відносно до числа людности, а надто **кинення наших найліпших сил**

тів, що є так важним з научних зглядів, не може чейже бути для Поляків шкідливим зі зглядів моральних і політичних. Він там доказує, яка **шкода** повстає власне з **закривання своїх власних блудів**, а з надмірного підношення своїх чеснот і заслуг. Калінка протестує проти погляду, що польські історики повинні доказувати чужинцям, немов-то польський народ усе був достоїн державної самостійности та мав сили вдержати її. немовто Польща впала лише в наслідок зовнішніх причин. Калінка доказує своїм землякам, що було би дивним **закривати блуди** минувшини лише тому, щоби не мали з чого **радуватися „москалі“**. Його провідною думкою є, що **Поляки самі** спричинили свій **упадок**. „Історія 18. віку” — каже він, „доказує, що чужі правительства, котрі ось тепер нас тиснуть, не лиш „случайно” попали у Польщу, але що ми їх самі витривало зтягали на наш край, а навіть можна сказати, що ми самі їх до нас запросили”.

У другім своїм визначнім творі „**Сейм чтеролетні**” в уступі названім „Безсильність польського уряду. Її домашні причини” — підносить Калінка **брак воевничости** у польським народі яко причину слабого ділання польської держави на вні. Дальше каже він: „Але було ще щось гіршого від того браку воевничости, була одна хвороба тимбільше грізна, що не відразу впала в око: був це **брак змислу послушенства**, а зацим ішов далі **брак сили й національности** спільного напрямку”.

Калінка відноситься дуже критично до так славленої ще й нині Поляками „**конституції третього мая**” (1791. р.).

Він каже, „найсумнійшим в цій конституції є факт, що вона для хло-

пів майже нічого не зробила. І ось держава, котра запобігла повстати з упадку, котра признається до своїх давних хиб і хоче поправити свій уряд — не робить нічого для цієї кляси, котру сама та власне конституція 3-го мая називає найбільше визначною силою! І так можнаби властиво сказати, що **польська шляхта**, рятуючи край, **мала на узазі** не цілий народ, **а лише саму себе!**”

Про ту славу „конституцію” робить дуже інтересні уваги німецький історик **Фрідріх фон Сміт**. „Чим-же властиво була та преславна конституція?” питає він. „Чи відповідала вона всьому тому, чого надіялося по ній? В жаден спосіб! Була це досить хаотична зліпка: нелогічна, повна суперечностей, повна старопольських пересудів, а в многих місцях прибрана в пестрі лати з чужих конституцій, котрі буцим-то мали її прикрасити, але властиво показували лише з яких то матерій їх викроїно”.

Сміт каже, що окрім усунення лише деяких надужитъ — впрочім усього лишилося по старому.

„З суспільних кляс — **шляхта** мала признані **всі права**, — міщане лише право і собі позискати шляхоцтво, — **а хлопи — лише слова!**”

Сміт бачить ось які головні причини розвалу Польщі: 1) брак дідичности престолоа — отже обиравість королів; 2) цілковита независимість найвищих державних урядів. Кожний з них на власну руку робив, що хотів; 3) потреба однодушности соймових ухвал, або так зване: **ліберум вето**. Вже один посол окликом „вето!” (заборонюю, противлюся) міг уневажнити кожну соймову ухвалу.

Сміт каже, що не можби навіть видумати кращого державного устрою в ціли удержання народа у слабо-

на схід, на Русь і Литву. Внаслідок цього решта країв — позбавлена сил не могла стягнутися на втворення новочасного уряду”.

Тут можнаби відповісти Бобржинському, що подібні услів'я, а то: молодечість, та рідко розселена людність на великих рілньничих просторах, а даліше вихід поза первісні границі — були також і в історії Росії, а тимчасом московське царство пішло по цілком іншій політичній дорозі — як Польща.

Бобржинські представляє в дуже негарних красках розвій шляхоцько-польських відносин — і очевидно не протривить Лелевельови, коли цей бачить одну з головних причин розвалу Польщі в **неволі сільського народу** (в панщині). Але й тут звертає він увагу на це, що така неволя існувала й в **інших краях**, однак у них **існував уряд**, котрий так чи сяк, а боровся зі злом, та не допустив до цього, щоби **підданство стало неволею**, і все таки обмежував самоволу панів зглядом підданих.

Вплив католицизму та розкладаючої політики і педагогіки **єзуїтів** найшли також ясне освітлення в книжці Бобржинського: він говорить нілком свобідно про католицьку реакцію в Польщі і виказує **ціле зло**, яке суспільности і державі спричинили **єзуїти**.

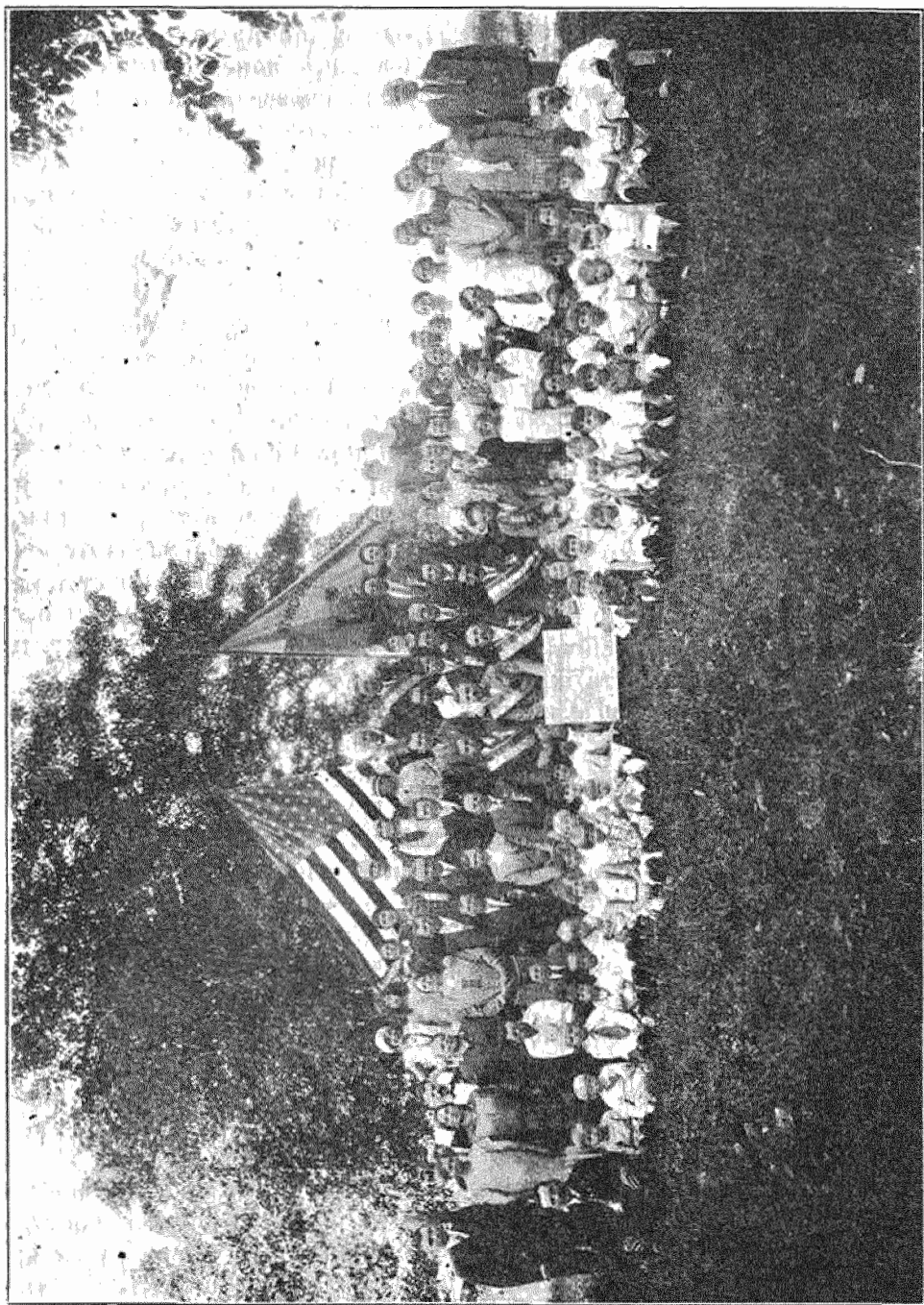
Другий славний історик польський ксьондз **Валерій Калінка** каже в своїй книзі „Послідні роки панування Станіслава Августа” (видання 1868 р.), що **Поляки є самі винуватками свого упадку**, і що нещастя, які впали на них у 18. віці і пізнійше є **заслуженою покутою** для польського народу. Головною, коли не виключною причиною всіх погромів польських так у 18., як і в 19. століттю бу-

ли всілякі **хиби польського народного характеру**, котрі переходили в **спадщині** з батьків на синів.

Пізнiший історик польський **В. Смоленські** писав про згадану книжку Калінки ось як:

„Вартість передмови Калінки до його твору „Послідні роки панування Станіслава Августа” полягає на видвигненню нового клича для дослідників польської історії. Документи, які видобув Калінка з архивів, були дуже упокорюючі для власної любови Поляків. З різних сторін почали доходити до Калінки протести й жадання, щоби не друкував тих документів, щоби не каляв власного гнізда. Він, однак, розібравши всі ті документи доказує, що **правду треба пізнати в повній наготі**, коли вона має бути skutочним ліком на хвороби народної душі. Він сміло заперечив пануючому до того часу поглядові, що **„Польща була Хрестом народів** і що вона зступила до гробу **святою і непорочною!**” Калінка заявив рішучо, що її упадок посідував **через власну її вину**. Така заява вимагала в тих часах великої цивільної відваги. І справді згадана передмова викликала в тих часах глибоке вражіння в умах Поляків. Йй отже треба в переважній мірі приписати зворот в поглядах на минувшину, та в програмах научних праць, зосібна так званої краківської школи історичної. Мушу признати — кінчить Смоленські — що й я себе зачисляю до тих, котрих виводи Калінки переконали, що отже й я — щодо цієї справи — є його учеником”.

Передмова Калінки до його „Послідних літ панування Станіслава Августа” є справді дуже інтересна. Він наприклад мусить доказувати, що оголошення нових історичних докумен-

Братство св. Арх. Михайла, відділ 121 У. Н. Союзу, в Ром, Н. Й.

еси їй немочи. Вже побіжне кипіння сном на цей устрій пояснює достаточо, чому Польща мусіла розвалитися. „Це не була — каже Сміт — конституція, але це було **запереченням всякої конституції взагалі**”.

Сміт застановляється основно над **характером** Поляків і підносить його зпсутте. Він каже між іншим ось що:

„Хто входить в зносини з Поляками, а не поступає в їх дусі, хто задраснув їх пусту душу, або в інший спосіб зазначив, що є іншої думки, цей мусів бути на це приготований, що аж до могили буде переслідувати його їх ненависть і ніколи не угаваюча злоба”.

„Знаменитою ціхою їх характеру є **брак критичного змислу**. Бачимо це в тій дитинній легкодущности, з якою вони приймають за правду найглупіші оповідання, найсмішніші видумки та стараються накинути їх другим. Крім цього в їх **характері** є такий **несупокій**, котрий з найбільше марних причин держить їх безупинно в **розгоряченім настрою**. Це, чого собі вони сьогодні бажали, це саме вони завтра вже відкидають. Вони гонять часто за якимись дурничками, а коли їх нарешті здобувають, то з погордою відвертаються від них. Вони запалюються часто до якої небудь марниці, але ще борше остигають в своїм запалі. Вони все є збентежені, чинні, хапаються ба цього, ба того. Вони інтригують, наставляють сільця на других, устроюють заговори, усьо бачать в світлі пересадної фантазії, та під її впливом поступають. Одною з послідних прикмет польського характеру — це **вічне підозріванке влади**, і то навіть такої, що є їм прихильна. Це відноситься й до чужинців. Полякам усе здається, що є окружені шпіонами та зрадниками”.

На іншій місци каже знову Сміт:

„Ще старинний мудрець Полібій зазначив, що **розвал якоїсь держави** є звичайно **попереджений розвалом моралі і справедливости**. Польща достарчила нового доказу на це: надармо — перед її розбором. — шукавби хтось у ній моралі та справедливости. Всюди панувало самолюбство, личный інтерес та зпсутте обичаїв”.

Однакож найбільшим спеціалістом в справі упадку Польщі був наш славний історик і товариш Шевченка **Микола Костомарів**, котрий написав славу книжку під заголовком „**Послідні роки Річипосполитої**”. Він у ній не лиш представляє дотичні історичні події але й описує тодішнє польське життя, звичаї-обичаї шляхотської суспільности та широко користується особистими споминами (памятниками), котрих так много має польське письменство.

„Внутрішні відносини, що довели Польщу до розвалу”, — каже Костомарів, „були дуже помотані й були предметом премногих дослідів, догадів та внесків. Учені старалися поставити в першому ряді причин розвалу Польщі одно або друге явище як наприклад: вибиральність королів, надзвичайну могутність польських магнатів, самоволу шляхти, брак середнього стану (міщанства), релігійні боротьби, нужду й неволю селянства. Але елікційний (виборний) уряд був і в Німеччині, а помимо того Німеччина не розвалилася ані чужі її не підбили. І там були також самовільні і сварливі магнати, князі й герцоги, як були вони впрочім і в других краях Європи. Також і селянська кляса не лише в Польщі підлягала самоволі висших кляс та була на всі способи гноблена. Її життєві услівя в тамтих краях не багато були ліпші, як в

Висказав він ті слова в р. 1790., отже 18 літ по першій розділі Польщі (1772 р.), три роки перед другим розділом (1793 р.), пять перед третім (1795 р.), а рік перед конституцією зняка боротися за відновлення Польськими, а властиво нічого не даючою хлопам.

Всі польські повстання пізнійші розбивалися о нехить хлопа-панщиня зняка боротися за відновлення Польщі, під котрою йому було далеко гірше жити, як під „заборцями”.

Противно — хлопи польські майже з правила ставали по стороні „заборців” а проти повстанців. В р. 1846. мазури в західній Галичині використали повстання польської шляхти проти Австрійців для кровавого сбрахунку з нею.

Більше як два тисячі шляхти, навіть жінок, стариків і дітей мазури вирізали — (нераз і пилали живцем поперек) а над 150 дворів wraz з обійстями спалили і знищили до тла.

Була це пімста на шляхті за звірства, яких вона допускалася на хлопях позістаючи уже 74 літ під зверхнім австрійським панованнем. Якихжє страшних звірств мусіла вона допускаться над хлопями тоді, коли польський шляхтич взагалі ніякої влади над собою не признавав, але стояв на становищі, що „шляхтиц на загродзе — рувки воеводзе”!

— о —

Чи досвід історичний навчив що теперішних Поляків — і чи вони тепер, коли по стодвайцятьпятьлітних — нераз дуже кровавих визвольних змаганнях — вони здобули нарешті нову свою державу, чи тепер вони стали іншими — про це може собі утворити кожний ясний погляд, хто лиш слідиться за тим, як Поляки поступають собі з тими народами, котрі насильно зістали до нової Польщі прилучені. Які будуть наслідки такого поступовання, також легко предвидіти, а то тим більше, що так Білорусини як і Українці це не та лише хлопська, порабочена маса з кінця 18. століття, але це два народи, що свідомо й великими кроками йдуть на стрічу всесвітній культурі.

Свідомий національно народ не довго буде зносити, щоби яка небудь його галузь каралась в чужій неволі.

Вирочім ніякі стовпи граничні не годні приголомшити почуття приналежности до головного національного анія...

Польща, стараючись спольщити „креси”, сама собі готує загибель. Але щож — добре то писав перед півстоліттем Самарін:

„Гонір польський не годен погодитися з думкою рівноуправнення Білорусинів і Українців з Поляками...”

В О Л И Н Ь.

Волинь незабутна, країно славетна,
У пишкій красі ти красуєш;
Здзвен твою бачу українську вдачу.
Здавен мою душу чаруєш;

Я рідкую мову, ту люблю розмову,
В краях твоїх всюди вчуваю:
Те слово живе, віки невмірує,
Я скрізь в тобі серцем вітаю.

Олена Пчілка.

Польщі, а часом — цілком таки не ліпші. Вправді в Польщі були релігійні несупокі та переслідування, але було їх немало й в Західній Європі, а навіть у ній було їх більше тай крові з цієї причини там більше пролялося.

„Причини розвалу Польщі лежать не так в злих прикметах польського народного характеру як радше в **браку добрих його сторін**. І тому, роздумуючи над формами та зявищами життя польського народу, що так дивують нас своїми розкладаючими складниками, ми знайдемо всьо то, що було і в інших краях, однак **ж не найдемо здорових, протиділяючих злому елементів**, котрі в інших державах Європи були причиною поступу в суспільнім устрою та побіди здорових засад.

„Первісне жерело розвалу Польщі лежить в **обичаєвій і умовій деморалізації** шляхоцького стану, котра знищила силу добрих інституцій а збільшила значінне злих. Вглиблюючись більше в розв'язку цього питання, мусимо признати, що **остаточна причина розвалу Польщі** лежить в **характері народу**, котрий так легко потягнув його в обійми деморалізації та зробив Поляків взагалі неспосібними до самостійного державного життя”.

Костомарів признає, що Польща над одним усливем могла бути **уратована** помимо того нещасного народного характеру, а то колиби національне виховання стало іншим.

„Виховання — каже він — є жерелом усього. Яке є виховання народа — таким є і його діла.

„Ніяка реформа устрою, ніякі уліпшення в уряді й законодавстві, ніякі засоби піднесення стану економічного, ніякі засоби зовнішньої оборони

не могли її допомогти. Спаси Польщу могла лише **зміна виховання**, котраби до ґрунту перетворила національну владу і сотворила **іншого Поляка**, так як давний не мав вже ніякої вартости. Для виховання нема нічого неможливого. Воно є зглядом чоловіка всемогуче, і нема на світі народа, котрого при помочи виховання не можнаби змінити, переробити, ушляхотити, та розвинути. Але щоби в Польщі прийалося й розвинуло нове виховання та могло витворити нову польську суспільність, — доцего треба було дуже много часу.

„Істновання в державі невільництва (панщини) не повинно було ще само через себе знищити Польщі”.

На думку Костомарова причина розвалу Польщі **лежала в деморалізації**, викликаний істнуваннем **невільництва**. На оборону Польщі не міг повстати простий люд. **„Він міг лише повстати проти своїх панів”.**

Дуже інтересний погляд на причини розвалу старої Польщі висказує російський учений **Самарін** в статті під заголовком **„Современний абйом польскаво вавроса”**. — Він каже між іншим в отчій статті поміщеній у збірці його „сочіненій”, що вийшла 1877 р.: **„Дві причини згубили вітчизну Поляків: „гонір” польський** не міг погодитися з думкою рівноуправлення білорусинів і малорусинів (Українців) з Поляками, а **єзуїтизм** не міг несповолити на істновання попри католицької — також і православної церкви”.

— 0 —

На самім вступі отцеї статті подав я висказ великого польського патріота і друга простого народа **Ст. Сташіца**, що **„упадок Польщі буде карою за утиск хлопа”.**

Сестрицтво Рожд. Пресв. Богородиці, відділ 216 У. Н. Союзу, в Вест Пулман, Ілл.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ТЕАТР В АМЕРИЦІ.

Яке значіння можуть мати народні театри.

Нема що закривати факту, що серед нашої еміграції в Америці народний театр зовсім занедбаний. Коли де трапляються театральні вистави, то вони в більшості не відповідають найпримітивнішим вимогам. Дуже часто вистави проводяться по найгіршим зразкам тих „малоросійських” представлень, які впровадили в Америці деякі „артисти”, що прибули сюди з бувшої Росії. Вони звичайно бачили лише одну сторону українських театрів в бувшій Росії: матеріальну вигоду для антрепренерів.

Український парід знає свій театр із давних-давен і любить його. Багатство української пісні, українського танку, соковитість українського убрання та краса української природи завжди притягали до себе глядача. Навіть серед Москалів і серед інших чужих народів український народний театр користувався завжди великою популярністю. Через

те попри свідомих українських патріотів, які старалися в українському театрі плекати й поширювати дійсне високо-художнє українське національне мистецтво, з’являлося теж багато таких, що ставили собі за одинокую мету — зробити собі з українського театру вигідне фінансове підприємство. Замість підбирати старанно театральний репертуар, серйозно опрацьовувати пєси та окремі ролі, вони давали народови щонебудь гучне, крикливе. Далеко не таке, що підносило глядача, але таке, що задовольняло лише його хвилювчі найпизчі інстинкти. Замість художньої драми вони давали „представлення” огидного мордерства, злодійства. Замість прекрасного гумору, тонкої психологічної комедії, вони давали „представлення” блазнів, де кожен тип був ідіотом або кретином, що мав смішити людей своїм дивацтвом. Ті „антрепренери” з українського театру робили огидний ярмарковий балаган на потіху п’яним типам та аморальним й безкритичним людям.

Перед постановкою кожної штуки мусить він поставити собі ціль: чого він хоче досягнути цією постановкою? що глядачі мусять вивести з його представлення? чого вони мають навчитися?

Поставивши такі питання, які ставить собі кожний учитель, лектор, чи промовець, коли стає до промови, або до лекції, режисер повинний підібрати відповідний матеріал (песу), цілковито сам опанувати нею, а потім уже добре підготувитись до представлення.

Приходимо тепер до першого питання:

II.

Як вибирати театральні штуки.

При виборі штуки до вистави перш за все треба мати на увазі публіку, перед якою гратиметься штука, а по друге аматорські сили, спеціальні та технічні засоби й нарешті, чого хочеться досягнути даною виставою. Для селянської й робітничої аудиторії найкращими будуть штуки з робітничого та селянського життя, а беручи на увагу наші специфічні емігрантські умови, то треба давати перевагу песам історично-побутового та етнографічно-музикального характеру. Коли аматорські сили дозволяють, то найліпше виставляти такі песи, де розвертається краса українського побуту, української пісні, або героїчна минувшина нашого народу.

При виборі песи треба мати на увазі, що, як і в кожній справі, так і в песі може бути корисна й шкідлива сторона. Треба отже давати перевагу песам морального, ідейного змісту, показуючи тим гарний шлях до народного життя й збуджуючи в народі любов до рідного краю, до

рідного народу, віру в остаточну перемогу добра над злом.

Песа має подобатися й аматорам та бути їм цілком зрозумілою. Лише тоді вони зможуть вкласти у виконання своїх роль душу й тим оживити типи, які виведені в песі й заходити своєю грою глядачів. Там, де гарний хор в громаді може взяти участь в представленню, треба безумовно дати перевагу тим песам, котрі потребують участі хору, або взагалі мають багато співучих виступів. Де нема співучих сил, треба брати песи без співу. При тім треба пам'ятати, що аматорам завжди легше відіграти драму ніж комедію. Виконання комедійних роль потребує більше аматорського хисту, більшої тонкості спостереження й розуміння психології дієвих характерів, бо тут легко впасти в той шакадний шарж, що з песи робить огидну „малоросійську“ сміховищу.

В народнім театрі нема чого виставляти пес неморального характеру. Вони лише демсралізують глядачів. На хвилину нібито захоплюють, але потім глядачеві самому стає соромно й ніяково, що він піддався такому „кіятрови“ дешевого смаку. Корифеї українського театру Карпенко-Карий говорив про вибір пес так:

„З театра, як з храму крамарів треба гнати і фарс і оперетку: вони позор штуки, бо смак псують і тільки тішаться пороком. Геть їх з театру! М'ялою слід їх замести! В театрі грати повинно тільки справжню літературну драму, де страждання душі людської трівають кам'яні серця і, кору ледяну на них розбивши, проводять в душу слухача жадання правди, жадання загального добра, а

І ось саме такий тип українського театру принесли до нас в Америку різні „малоросійські” антрепренери. Вони в своїх „представленнях” завжди коверкали до непізнання українську мову, перекручували українські національні костюми, пісні, звичаї й самі типи Українців виводили завжди або ідіотичні, або придуркуваті, або огидно-злодійські. Замість тонкого й славетного українського гумору вони завжди давали специфічний „малоросійський” шарж, що для насолоди ворогів українського народу показує кожного Українця в сгиднім „кривім зеркалі”, немов якусь п'яницю, ненормальну людину. Звичайно такого театру наш нарід не міг підтримати. Тому більшість театрів, що тут починалися по зразку „малоросійських”, занепали. Отсе було причиною занепаду цих театрів, а не тому, що український нарід не любить, або не розуміє театру.

Навпаки, він його любить і розуміє, але не підтримує того, що смішить, плює на нього та глузиться над ним, як над людиною. Доказом любові українського народу театру є хочби його мальовничі убрання, чудесні жіночі вишивки; приповідки нашого народу, пісні, щедрівки, веснянки; всі наші масові танки; звичаї весільні, навіть похоронні, чи які інші. У всьому тому ми скрізь любимо театральність. Але вона прагне плекання краси й гідності, але не пониження, як робили в своїх театрах „малоросійські лицедії”, приєсені на американський ґрунт.

Між тим на американській землі український народний театр може відіграти величезну культурно-освітню роль. Особливо для молодшої генерації, котра або зовсім не бачила свого краю своїх батьків, або яка

його забула. Тому й завдання нашого народного театру тут мусить бути не лише розвага й забава. Він мусить не тільки посмішити глядачів, але й стати школою науково-виховною. В ньому діти нашого народу мають пізнавати свій рідний край і свій рідний нарід таким, яким він є в ліпших своїх проявах.

Отже український народний театр треба розглядати, як чинник поза-шкільної освіти української еміграції в Америці. Відповідно до сього треба укладати репертуар театру та виконувати кожну песу. Треба старатися це робити так, щоби глядач крім розваги виніс щось позитивне й цінне з кожного театрального представлення. Тим більше, що театр далеко легше зрозумілий і приступний для широких народних мас ніж звичайна школа, чи яка лекція. Вже через свою наочність і яскравість ідей та типів візується він глибоким карбонем в людських душах певне розуміння й почування чи зовнішньої краси, чи добра й зла, чи просто звичаїв та обставин людського життя. Деколи він навіть дає конкретну й наочну розв'язку різних політичних, соціальних, родинних, чи яких інших конфліктів.

Тому керівники народних театрів повинні твердо пам'ятати про роль й значіння народних театрів взагалі, а серед української еміграції в Америці зокрема. Вони повинні на нього дивитися, як на свою національну народну школу, як на певну національну цінність, яку понижати й топтати в багню так само не годиться, як топтати свою рідну мову. Кожен режисер народного театру має дивитися на своє завдання, як на завдання учителя народної школи, якому в руки дається сильний засіб впливу на маси.

пролитими над чужим горем сльозами убільюють його душу паче снігу.

„Комедію нам дайте, комедію, що бичує сатирою страшною всіх і сміхом через сльози сміється над пороками і заставляє людей мимо їх волі соромитися своїх диких учинків”.

Я ще додам: дайте для українського глядача в Америці рідні штуки, які розкривають перед ним красу рідного краю, красу рідних звичаїв і пахощі рідних степів, гір, лісів та сіл переносять нам ізза далекого океану сюди в закурені фабричним димом наші емігрантські осередки!

Дайте нашій еміграції пєси історично-героїчні, щоби глядачі відчували велич і красу далекої й близької історичної минушини свого рідного народу й побачили та зрозуміли, що українська земля родила не лише рабів, але й героїв, що вміли боротися за свій рідний край, умирати за свій нарід, та свої національні ідеали. Це покаже нашій молодій американській генерації, що в душі її закладені не лише почуття вічно переслідуваного й невдачливого раба, але й жерела прекрасного, героїчного й великого.

Глядач має вийти з представлення з обнвленою душею. Він має почувати, що нібито обмився від гризоти буденного життя, звільнитися від турбот свого сумного сучасного й народився до нового й кращого життя. Такий народний театр наша еміграція буде любити й шанувати.

Тут подам коротенький реєстр пєс, що надаються до вистави в народних театрах в Америці.

I. ДИТЯЧІ ПЕСИ: Блажкевич І. — Св. Миколай в 1920 році; Тарас у дяка; Ваврисевич М. — Лісова казка; Верховинка Л. — Іменини Влодка, Стріча у лісі; Вільшекко Я. — Черво-

на шапочка, Коник-Стрибунець, Княжна Ганна, Гостина св. Миколая; Головін Є. — Сон дівчинки; К. М. — Козацькі діти, Русалка Дністрова; Козоріз М. — Діточе свято, Тарас-дитина; Королів-Старий В. — Чарівний камінець, Русалка-Жаба; Кузьмінський Д. — Діточа присяга; Лебедов В. — Вінок на могилу Шевченка; Лисенко М. — Коза-дереза; Лукашевич К. — Бунт ляльок; Нерішин Л. — Слідами Тараса; Нечуй-Левицький І. — Попались; Островський В. — Сосяшник; Полянський В. — Дядько Тарас; Софронів В. — Печери; Товпліс Г. — Дарунки Русалок; Франко І. — Суд св. Миколая; Чубатівна С. — Прогулька.

II. ФАНТАСТИЧНІ Й ПАТРІОТИЧНІ ПЕСИ: Ваврисевич М. — Слава Кобзареві; Кобець О. — В Тарасову ніч; Лопатинський Л. — Перший горальник; Луцик Є. — Вифлеємська ніч; Марченко Я. — На Тарасовій могилі; Наколесник З. — Невмірака; Щурат В. — Наше відродження; Яргольський С. — Небесні співці.

III. НАРОДНІ ПЕСИ ЗІ СПІВАМИ: Гушалеви І. — Підгіряне, мєльодрама; Карпенко-Карий — Бондарівна, історична драма; Квітко-Основяненко — Сватання на Гончарівці; Корженьовський І. — Верховинці, драма; Котляревський І. — Наталка-Полтавка, оперетка; Кропивницький М. — Невольник, історична драма, Пошились у дурні, музикальна комедія; Лозинський В. — Школяр на муравці; Манько Л. — Несчасне кохання, драма; Млака Данило — Бідна мати, драма, Гнат Приблуда, мєльодрама; Олександрів В. — Ой не ходи Грицю, драма; Янчук Н. — Вихованець.

IV. НАРОДНІ ДРАМАТИЧНІ ПЕСИ: Грінченко Б. — Ясні зорі; За-

польська Г. — В гірничій діброві; **Карпенко-Карий** — Батькова казка, драма, Безталанна, драма, Бурлака, драма, Найми́чка, драма; **Костенко А.** Батраки (з робітничого життя), Хуртовина, драма; **Кропивницький М.** — Дай серцеві волю, драма; **Лопатинський Л.** — До Бразилії, Ілько Пашак; **Лотоцький** — Заверюха, драма; **Старицький М.** — Зимовий вечір, драма; **Суходольський** — Хмара, драма; **Тогобочний Т.** — Душогуби, драма, Жидівка вихрестка, драма; **Франко І.** — Майстер Черняк, драма, Украдене щастя, драма; **Цеглинський Г.** Кара совісти; **Шевченко Т.** — Назар Стодоля.

V. НАРОДНІ КОМІЧНІ ПЕСИ: **Артимовський С.** — Запорожець за Дунаєм, оперетка; **Бобикевич О.** Настоящі; **Васильченко С.** — На перші гулі; **Велисовський** — Бувальщина; **Володський** — Панна Штукарка; **Григорович Г.** — Лихий день, Тато на заручинах; **Грінченко Б.** — Нахмарило; **Карпенко-Карий** — Мартин Буруля, Розумний та дурень, Сто тисяч, Суета і Хазяїн; **Кропивницький М.** — Глитай або павук, По ревізії; **Лопатинський Л.** — Два домики, одна фіртка, Парася, Під кам'яним дахом, Пожар, Свекруха, Яблочникар; **Нагірня М.** — Не вдалося; **Наумович І.** — Знімчений Юрко; **Франко І.** — Будка ч. 24, Учитель; **Цеглинський Г.** — Воротобит; **Яновський Л.** — На Малань; **Яричевський С.** — Січ їде.

VI. ПЕСИ З ЖИТТЯ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ: **Ляхович А.** — Пташка щастя; **Бабій О.** — Военна любов; **Винниченко В.** — Базар, Брехня, Натусь, Між двох сил, Молода кров, Панна Мара; **Квітка-Основ'яненко Гр.** — Шельменко-денщик; **Крушельницький А.** — Артистка; **Ле-ле** — Перший голова ревкому; **Орлов І.** — Каїн і Авель; **Старицький М.** — Ніч під Іва-

на Купала; **Степняк М.** — Ніч під Різдво; **Черкасенко** — Казка старого млина; **Яновська Л.** — Дзвін до церкви скликає.

VII. Зовсім осібняком стоять великі українські пєси, що вимагають дуже добре вправлених артистів, а особливо режисера. Де вже є добра й інтелігентна група там можна братися до постанови таких пєс: **Кропивницький М.** - - Вій; **Старицький М.** — Маруся Богуславка, Богдан Хмельницький, Тарас Бульба, Оборона Буші, Остання ніч; **Черкасенко С.** — Про що тирса шелестіла; **Черняхівська-Старицька Л.** - - Гетьман Дорошенко; **Карпенко-Карий** — Гандзя; **Галасевич** — Циганка Аза; **Грінченко Б.** — Стеновий гість, Серед бурі, **Яновська** - - Лісова квітка.

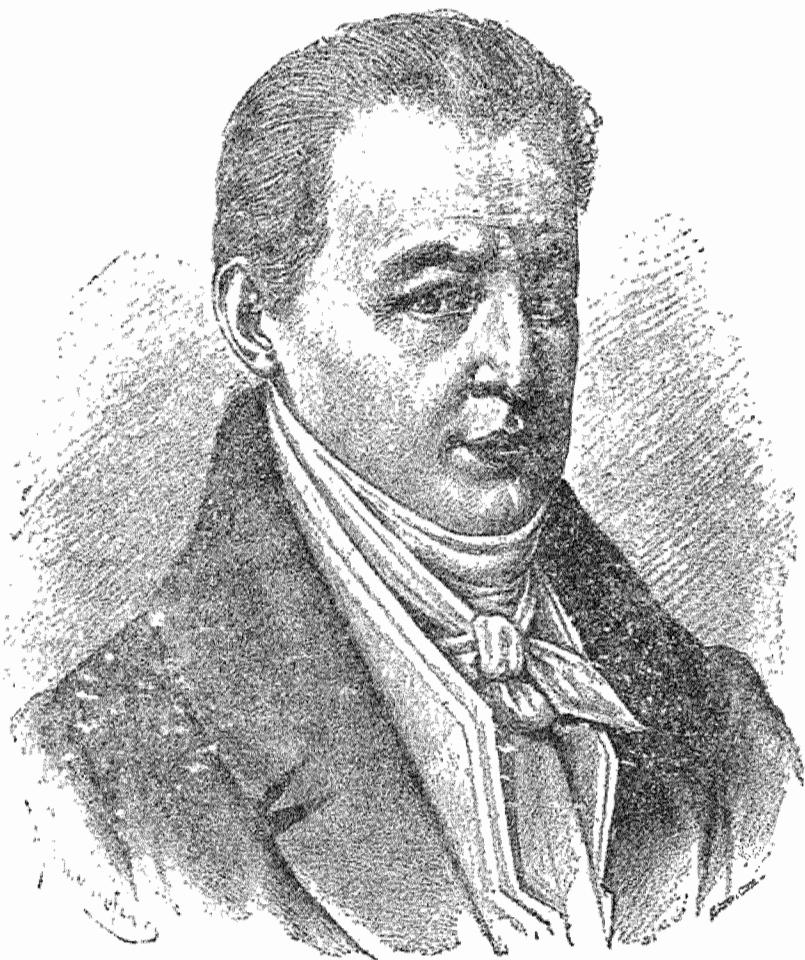
VIII. З опереток теж для добрих сил можна брати **Лисенка** — Утоплена, Чорноморці, Ноктюрн, Енеїда.

Крім того є ще багато інших українських пєс, котрі надаються для українського народного театру, але деякі з них вимагають певної режисерської перерібки.

III.

В чому лежить робота режисера.

Робота режисера в народному театрі надзвичайно відповідальна й складна. Йому доводиться часто мати діло з такими аматорами, що або вперше попадають грати на сцені, або дуже туго присвоюють собі ролі. Тому режисерови треба припилювати та вказати кожну дрібницю в грі артиста, починаючи від його одягу, характеристики, інтонації голосу та поведженню на сцені. Крім того часто буває дуже тяжко витовмачити аматорови характер його ролі. Отже режисер передовсім повинен добре

І. Котляревський.

розуміти, яку пєсу вибрати для публіки, та щоби вона була під силу його аматорам. Він мусить далі здати собі точно, якого впливу він хоче досягнути на публіку своєю виставою. Потім має точно зрозуміти ту епоху й обставини, в яких відбувається дія, зрозуміти характер кожної особи, виведеної в пєсі, точно знати вбрання й характеристику кожної особи та вміти підібрати для вистави увесь потрібний реквізит.

Далі він мусить вміти „звести” пєсу відповідно до того, як публіка ро-

зуміє театр, відповідно до сил своїх артистів. Відповідно до того, треба підкреслити в пєсі дещо, поробити в пєсі потрібні скорочення, або додати. Це робота надзвичайно важка й вона вимагає від режисера доброї театральної підготовки, певної артистичної інтелігентности, знання історії та побуту епохи, до якої відноситься пєса. Коли режисер не відповідає цим умовам, то йому трапляються такі випадки, як, наприклад, в українських історичних пєсах полковники, на прийняттю у гетьмана, „сти-

скають йому по товариськи руку” — замість відмого нашого історичного військового поклону, або селянська баба на базарі сотку років тому починає пудрувати собі ніс.

Режисер може мати добрий змисл спостереження, розумітися на психології типів, їх міміці, і т. д. Він мусить любити й знати своє діло та вміти вести людей і підчинити їх своїй волі. В театрі треба дуже строгої дисципліни й добре продуманої системи.

Зрозумівши добре песу, „звівши її” й намітивши приблизно, кому яку роль дати, режисер признає перше читання пєси для своїх аматорів. Тут режисер, пояснивши коротко зміст та ідеї пєси, а також приблизно характери окремих роль і назвавши, кого він на яку роль намічає, прочитає сам всю пєсу на голос, з відповідними інтонаціями та виразами. Після того вже остаточно розділюють ролі між аматорів й роздають для кожного аматора або книжки з пєсою, або переписані ролі.

Ролі розписуються так: Візьмемо для прикладу роль Степана з „Марусі Богуславки”, Дія III. Ява I.

В с і. — Правда, правда!

С т е п а н. — Ох, братця рідні, подайте води хоч краплину: пече... вогнем жерущим пече.

Д е - х т о. — Що й казати, — зналець! (Сміх).

С т е п а н. — (Напився). Я, братця винен! Через мене клятого, всі муки... Через мене Юду... Чує душа моя... збирається в далеку дорогу... Та колиб швидше рушати.

С о п р о н. — Ще може одпустить.

С т е п а н. — Ні! Та то-б і гайразд... Тяжкий у мене на душі гріх... Здійміть, мої друзі, може лекше буде їй з тілом опроститись.

І так далі. Пишеться повні слова тої ролі, яка переписується, і додається кінцеві речення того, хто говорить перед даною персоною.

Після прочитання визначається першу пробу. На ній всі виконавці сидять біля стола й читають свої слова, по своїм ролям. Режисер слідує, щоби кождий віддавав правдиву інтонацію, якої вимагає характер його ролі. Так само має слідити режисер за тим, щоби кожен виконавець цілковито розумів змисл своїх слів.

На другій пробі пєси ще читається по ролям, але аматори вже займають відповідні місця на сцені, а головне стараються робити відповідні рухи. Але тут ще не так важне точно встановити місце кожного артиста під час його дії як добитися того, щоби інтонація наближалася як найбільше до тої, якої вимагає характер ролі. Тут режисер повинен учить з голоса кожного аматора, поки він не досягне того, щоби приблизно віддати те, чого вимагає роль. При тім режисер мусить пояснювати внутрішній змисл кожного незрозумілого для аматора речення, бо лише знаючи, що саме треба висловити цим реченням, аматор знайде відповідну інтонацію.

Уже на третю пробу аматори повинні вивчити свої ролі так, щоби вони могли виконувати їх під підпівдання суфлера. Тут уже режисер звертає увагу й на інтонацію, на відшукання відповідної позиції для кожного аматора під час виконання ним ролі, та на правильність рухів, входів та виходів зі сцени.

Тому режисер, обдумуючи виставу пєси, повинен уже раніше определити, що потрібно на сцені й які рухи мусять дати у відповідних місцях аматор. Всі рухи мусять бути відповідними дії, словам, отже вони мусять робити з розмислом, а не як прийдеться.

Особливо режисер має слідкувати за читкістю кожного руху, виразу, чи психологічного переживання на сцені, бо коли артист не переживши певного вражіння починає говорити, або не закінчивши одного руху, починає другий, тоді виходить на сцені „мазня” й зрештою глядач перестає розуміти, що діється там. Для того треба кожний рух розділяти від другого, говорити, не поспішаючи,

живо й виразно. Крім того завданням режисера є досягнути на пробах, щоби його аматори перенялися пєсою, зрозуміли свої характери й відчували один одного на сцені, як живих людей, але не мали почуття, що вони діють з говорячими манекінами.

Ось такі вимоги повинні ми ставити до українського народного театру в Америці, коли хочемо, щоби він дійсно був театром, а не ярмарковою будою без життя. Лише зрозумівши вагу театру й серйозність, з якою треба братися до вистави пєси, ми зможемо втримати наш театр на відповідній височині.

Петро Чулий.

Сцени зі „Страшної Пімсти”, з драми С. Черкасенка.

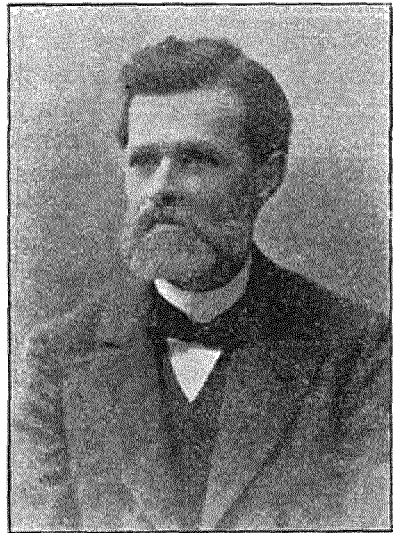
З кожною слідуючою пробою режисер мусить добиватися все точніших і ліпших наслідків виконання аматорами своїх ролей. Бажано, щоби вони нарешті вивчили свої ролі напам'ять, найменше покладаючись на сфлєра. Коли вже режисер побачить, що артисти його так підготовані, що вже можуть добре відіграти цілу пєсу, він тоді призначає генеральну пробу. Ця проба мусить провадитися при повній сценічній обстанові, якої вимагає пєса. Артисти мають бути вбрані у відповідні костюми й навіть зхарактеризовані. Коли не вдається одна генеральна проба, то треба повторити її, поки пєса не вийде цілковито закінченою й добре зіграною. Лише з такими пєсами можна показуватися перед люди й не боятися провалу вистави та загибелі всього театрального діла.

Борис Грінченко.

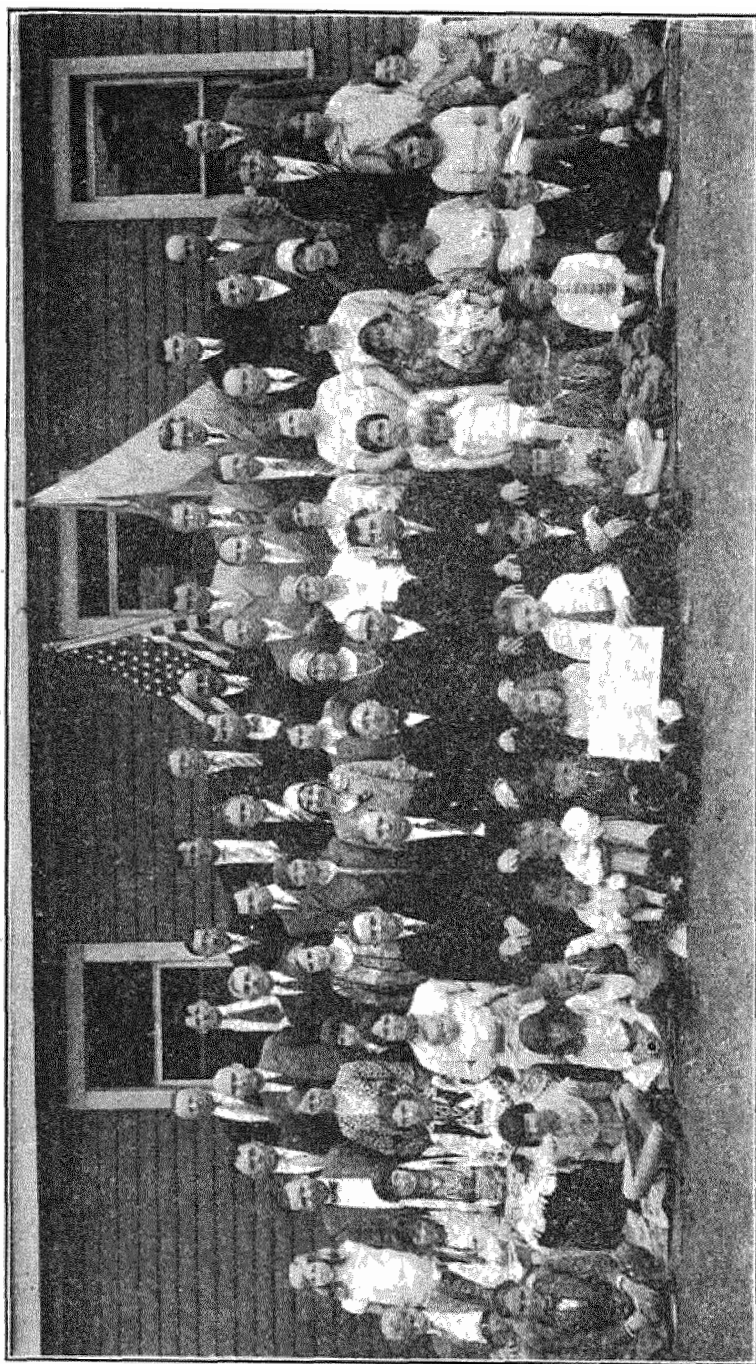
Основні правила для режисерської роботи можна коротко окреслити так: 1) Глядачу повинно бути ясно, в якому місці відбувається дія. Тому треба

мати відповідну декорацію та обстановку. 2) Не треба загороджувати сцени зайвими предметами. Треба ставити на сцену лише те, що потрібне для відповідної обстановки та для виконання ролей артистами.

Іван Нечуй Левицький.

Треба пам'ятати, що театральна штука основана на відповідній передачі людських переживань не лише словом, але рухом, мімікою та жестом. До глядача доходить лиш тоді увесь змісл пєси, коли він захоплюється нею, а це буває лише тоді, як рухи артиста ясні, виразні й вони підкреслюють те, що він говорить. Треба пам'ятати, що на сцені треба більше рухів, ніж в життю. Але й в цьому треба бути обережним й не давати виконавцям рухатися вже занадто багато, щоби не розсіювати уваги глядачів. Взагалі тут режисер мусить мати добре почуття міри. Іноді доводиться ставити на сцені такі предмети, що пособляють артисту підкреслити певні моменти в його ролі.

Товариство ім. Івана Франка, відділ 146 У. Н. Союзу, в Дітройт, Миш.
(Зорганізоване 30. липня 1914).

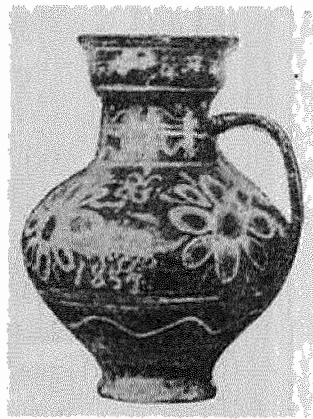
УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО Й УКРАЇНСЬКИЙ ІМІГРАНТ.

Хоча український нарід був здавна розділений кордонами чужих держав, хоча кожда держава переводила на підлеглих її територіях свою політику, інакшу від тої, яку переводили другі держави на своїх, мимо сього український народ зумів заховати свою спільну вдачу на цілому просторі своєї великої території. Хоча неосвічений і неписьменний, хоча несвідомий навіть своєї національної назви, він задержував глибоко в душі свідомість своєї відрубності від сусідів. Коли прийшла відповідна хвиля, коли міжнародна хуртовина дала українському народови нагоду показати свою свідомість єдності, тоді він виступив і цілий світ дивувався проявою солідарності між усіма частинами української землі. Навіть самі Українці не ждали сього, щоби найдалі на захід висунений Лемко так скоро пізнав у Кубанці свого рідного брата, щоби Бойко так легко обєднався з Поліщуком, щоби горячий Гуцул хотів брататися з повільним Полтавцем.

Се явище не тільки цікаве, але й важне для нас, Українців, і для всего світу. Воно показує на невмирущість українського народу. Воно свідчить, що що не робилиби вороги з українським народом, він усе найде в собі внутрішню силу, яка допоможе йому перебути й найтяжче лихоліття й повстати знова при першій-ліпшій історичній нагоді.

Се явище цікаве: Воно мусить застановити кожного думаючого чоловіка над причинами. В чому се український народ заховує се зерно відрубності від ворогів та єдності всіх українських племен, з якого ви-

ростає могучий дуб української національної свідомости, як тільки доля принесе йому троха соків для розвитку? Чому то завдячує український народ ту свою невмирущу силу, через котру він, позбавлений політичної свободи, позбавлений права організуватися в товариства, позбавлений навіть права вживати вільно своєї мови для ширення освіти й культури, все таки зможе відродити й освіту й культуру, і здібність до організації, і здібність боротися за свою політичну самостійність?

Глечик. (З Полтавщини).

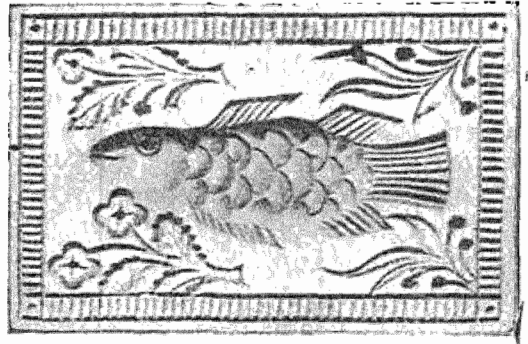
Відповідь на се одна: Зерно сеї невмиручої сили українського народу заховане в його народній устній творчості та його народнім мистецтві. Вороги могли відібрати українському народови право вживати мову, й право розвивати письменство й науку, а український простий народ потрапляв розвивати в розмовах, переказах, співках і піснях високі думки й глибокі почування, які вдовольняли йому серце й думку. Українська музика безсловними звуками не давала загинати думкам про бунт людини й народу проти гнету чоловіка й наро-

да над чоловіком і народом. Навіть танець удержував живою пам'ять про вічну боротьбу в світі.

З иншого боку ручне мистецтво, як будівництво, різьбарство, малярство, вишивання, тощо, переводилося в українського народа так оригінально, своєрідно, що се все разом удержувало в ньому свідомість відрубности українського народа від його сусідів. Отсе перша, чи не головна черта, українського народного мистецтва. Сказано, головню, бо в сьогоднішні часи масового вироблювання товарів на збут люди немовби для рівноваги духа високо цінять оригінальність, своєрідність аристократичної творчости в людині й в народі. Тому то якраз ся своєрідність українського народнього мистецтва, яка є впливом почуття своєрідности й піддержувала, звертає увагу широкого світа на себе.

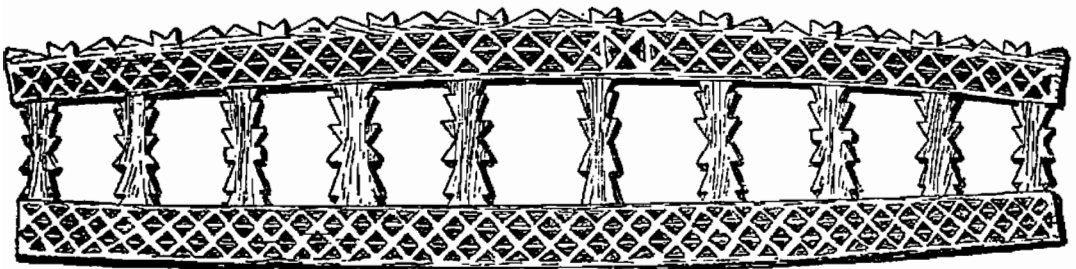
Треба було українському народови мати багату уяву, щоби проявити сю своєрідність на усіх тих полях мистецтва, котрі він своїм мистецьким хистом зачіпав. А зачіпав він їх багато. Як у рільництві, так і в мистецтві показував він бажання поширяти свою діяльність на щораз далші поля. У рільництві гнало його до розкинення кольоній все далі й далі, на Лівобережжя, на Донщину, на Кубань, на Туркестан, на Сибір, на Далекий Схід і на Амур; на канадійські степи.

В мистецтві се стремління до підбою щораз то нових піль для праці гнало його прикладати свою руку та прикрашувати все, на що тільки падало його око.

Риба (Різьба на дереві)

Наперед прикрашував він своє село. Тоді як в Московщині або в Польщі селянин удоволявся касарняним розділом та поміром нового села, урядженим паном, то український селянин відкидав сей плян і ставив село не так, як панови да його дукам було вигідно, але так, щоби йому було красно й весело на нього своє око спочити й в ньому жити. Через те українські села так різко відзначаються від московського та польського. Українське село на зовнішній вид се не ряд однакових домів, поставлених здовж дороги немовби під шнур, а се ряд гарних „кутів”, з котрих кожний се один повний мальов-

Різьблена поличка. (З Київського Музею).

ничий образ білої хатки з громадкою доріг довкола, розкинутих серед зеленіючих дерев, гаїв та цвітучих садів.

Над селом красується церква. Хоча зі заходу приносили до нас свої взірці на будову церков Поляки, а з півночі й сходу Москалі, то все таки Українець будував церкву по своєму, на свій, відмінний від польського й московського лад, і сей лад добуває собі признание своєю красою не тільки серед далеких чужинців, але й серед сих нам ворожих сусідів. Про гуцульські деревляні церкви, — а ці церкви колись поширені були мало не на всій території України, — цікавиться нині весь світ. Коли коло неї поставлено дзвіницю або браму, то все прикрашено, і прикрашено на український лад, як прикрашено все в середині: віттар, іконостас, хрести, двері, церковну посуду.

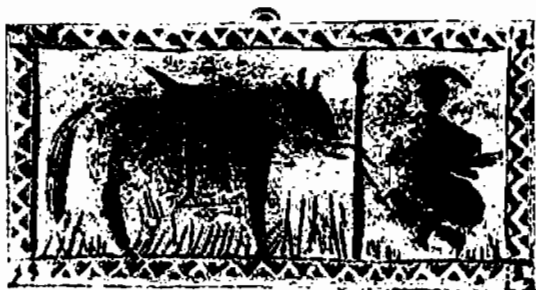
Ввійдемо до котрогогонебудь господарства в українському селі, то найдемо се замилювання до штуки виписане на хаті й на кождім господарським будинку. Най буде се „курна хата“, а прецінь у її формі, її вибіленню, підстриженню її стріхи, внутрішній обстанові буде всюди слідно руку, що любить красу. Слідно се передовсім по входових дверях, по ганку й піддажу. Най буде, що две-

рі прості, без ніякої окраси, але вони будуть мати таку пропорцію між висотою та шириною, що ся сама пропорція буде око манити.

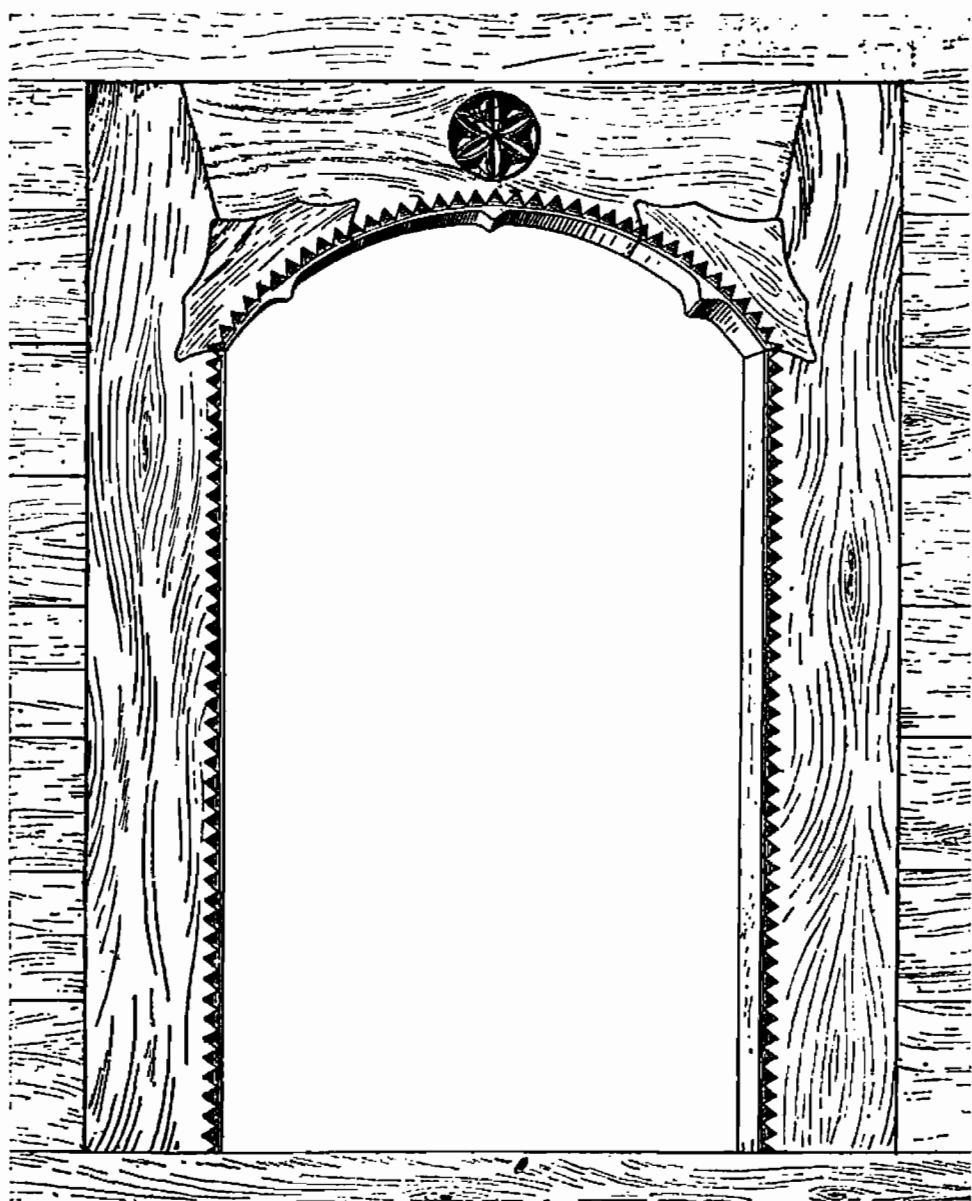
У середині в хаті, куди не поглянути, прикраса. Стіни білені вапном, але деколи на них ще намальовані рисунки водною краскою, а деколи наліплені вирізки з паперу, не куповані, а роблені хатними артистами. Тут і образи, хоча куповані, але прикрашені рушниками домашньої роботи, з вишивками. Під образами висять голубці та другі пташки, вироблені з писанок, які самі собою представляють високо розвинену галузь народного мистецтва. Над головами сволок з цікавими нарізами. Далі мисники, скрині, — кожде собі красується своїми прикрасами.

На мисниках і на полиці українські народні миски, збанки, „колачки“, бочівки, — словом, усяке українське народне черепа та деревний виріб. Фарба, рисунок, нацяцькування, різблення, аж око не може відорватися. На Україні є прецінь славні гончарі. Український гончар Бахмінський з Коломиї знав секретні способи поливання черепа, якого до нині світ не знає. Українські гончарі з Межигіря під Києвом опанували своєю школою весь гончарський виріб у Московії. Славні теж вироби українських шкляних гут. Про деревляні вироби Гуцулів зайво вже згадувати. І про українське килимкарство, гуцульське й київське. Про ті плахти, килими й дивани, які нині чарують світ, а які дещо й нині продають на Україні.

Таксамо мистецького промислу побачимо багато в сінях, коморі, в stodолі й на гумні. До чого не прикладається ру-

Козак Мамай. (Народна різьба на дереві).

Церковні Одвірки з XVIII. віку. (Село Лавочне, в Галичині)

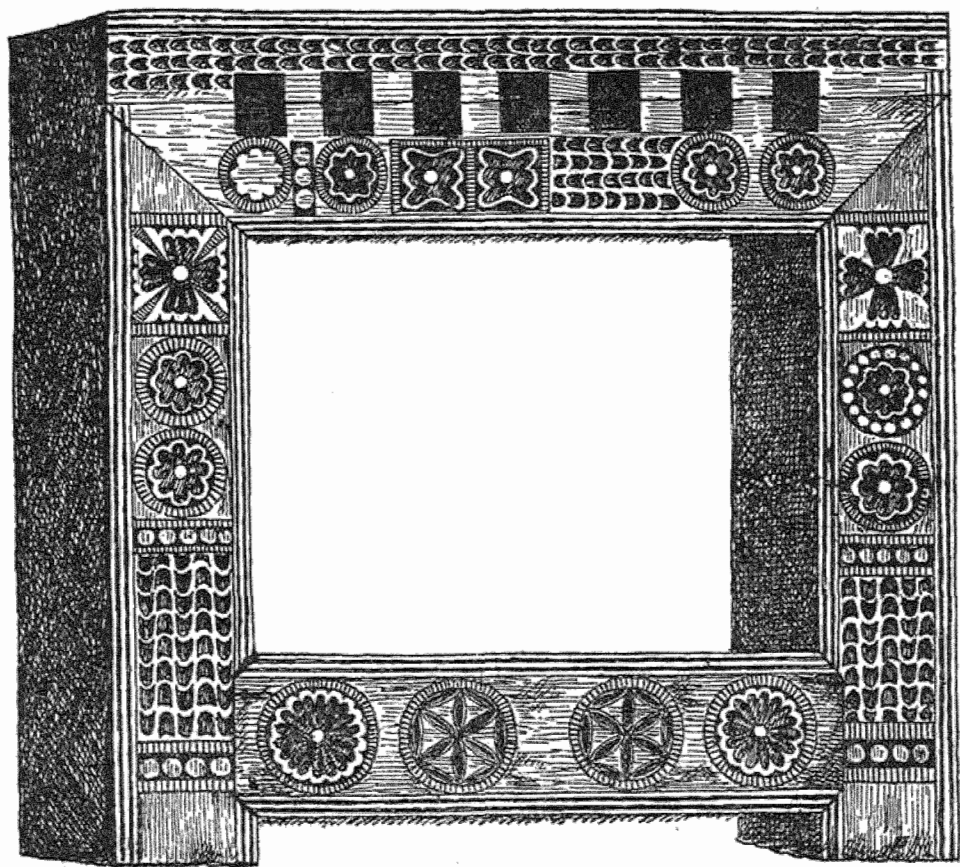
теріялу, красок, ліній. Камізельки, очіпки, намітки, кошушки, — все, чого не носилаби українська дівчина, ма-
нить око кроєм, богатством гарто до-
браних красок, богатством придума-
них окрас, вишивок, набитих гудзи-
ків, нашитих пацьорків.

Навіть стрій мушин повний при-
крас. Польський артист Віткевич, що
широко розписувався про красу поль-
ських гірняків з Татрів, додає до сво-
їх похвал: „Ну очевидно, строї поль-
ських гірняків уступають під кожним
зіглядом строям Гуцула”.

ка Українця, всюди він любить бачити прикрасу. І віз, і сани, і стіл, і брама, і куделя, і ярмо — все він уміє прикрасити. Зайдете до пасіки, а там і вулії часто прикрашені різьбою або мальовилом. Зайдете в млин, водний чи вітрак, а там теж мельник довбав, бо мистецька удача не могла видержати браку краси.

Спеціальне поле для приміщення мистецтва се одіння. Прикрашується й дівчина й парубок. У самому начерку одіжи багато краси. В одезі багато кольору. Як гурток дівчат вийде на вулицю то так, гейби величезний

кошик квітів виніс, немовби вулиця зацвила. Що не взятиби, чи прикрасу голови, чи властиву одіж, чи обузу, на всьому сліди глибокого мистецтва. На півночі під Московщиною переважає темна барва. Від заходу від Польщі заходить дешева, неприкрашена міська одіж. Але вся решта України се одно поле кольору. Таких гарних прикрас голови, як є на Україні, ледво чи є деінде в світі. Українські вишивки славні своїми красками, своїми рисунками, геометричними й рости́нними. Українські плахти, українські сорочки, запаски, — все те повне зручного добору ма-

Різьблений мисничок зі села Адамівки, повіт Чигирин, на Київщині.
(У Київському Музею).

Про вражіння, яке викликає український народний стрій на чужинців, американські Українці знають добре. Хтоби проти них не виступав зі своїми строями, ми можемо бути певні захопити глядачів найбільше. Український народний стрій найбагатший з усіх оригінальними формами, оригінальними рисунками й фарбами. А прецінь ще так недавно наші імігранти обурювалися на своїх дітий або жінок, коли сі хотіли одівати український народний стрій. „Ще тоді не досить було хлопства в старім краю?” говорили сиромудрі імігранти, „Ще й до Америки, між панів, принесла се хлопство?” Нині сі „американські пани”, перед котрими наші імігранти стидалися своєї хлопської ноші, забрали се хлопство й самі собі пишаються в панських сальонах, на забавах, на концертах, парадують багачькими вулицями, сунуть за них великі гроші.

Тому нині, коли українська штука куховарства захоплює Американців, коли український борщ стає вже загально прийнятою стравою; коли український спів і пісня вже мають в Америці вироблену марку; коли про українську народну штуку вже пишеться по американських і англійських журналах*); — в такі часи чейже

*) Згадати хочби статтю М. Білячевського про Селянську Штуку на Україні, поміщену в лондонським і ньюйорським місячнику „Студіо”. PEASANT ART IN RUSSIA: II. THE PEASANT ART OF LITTLE RUSSIA (THE UKRAINE). By N. Bilachevsky. 1912. „The Studio”. London.

пора закинути свій безосновний стид за українське народне мистецтво й постаратися використати його для себе особисто й для свого народа.

Для себе особисто можна його використати в сей спосіб, щоби придбати його як найбільше для себе, для прикраси своєї хати, свого товариства, церкви, клубу, чи своєї особи.

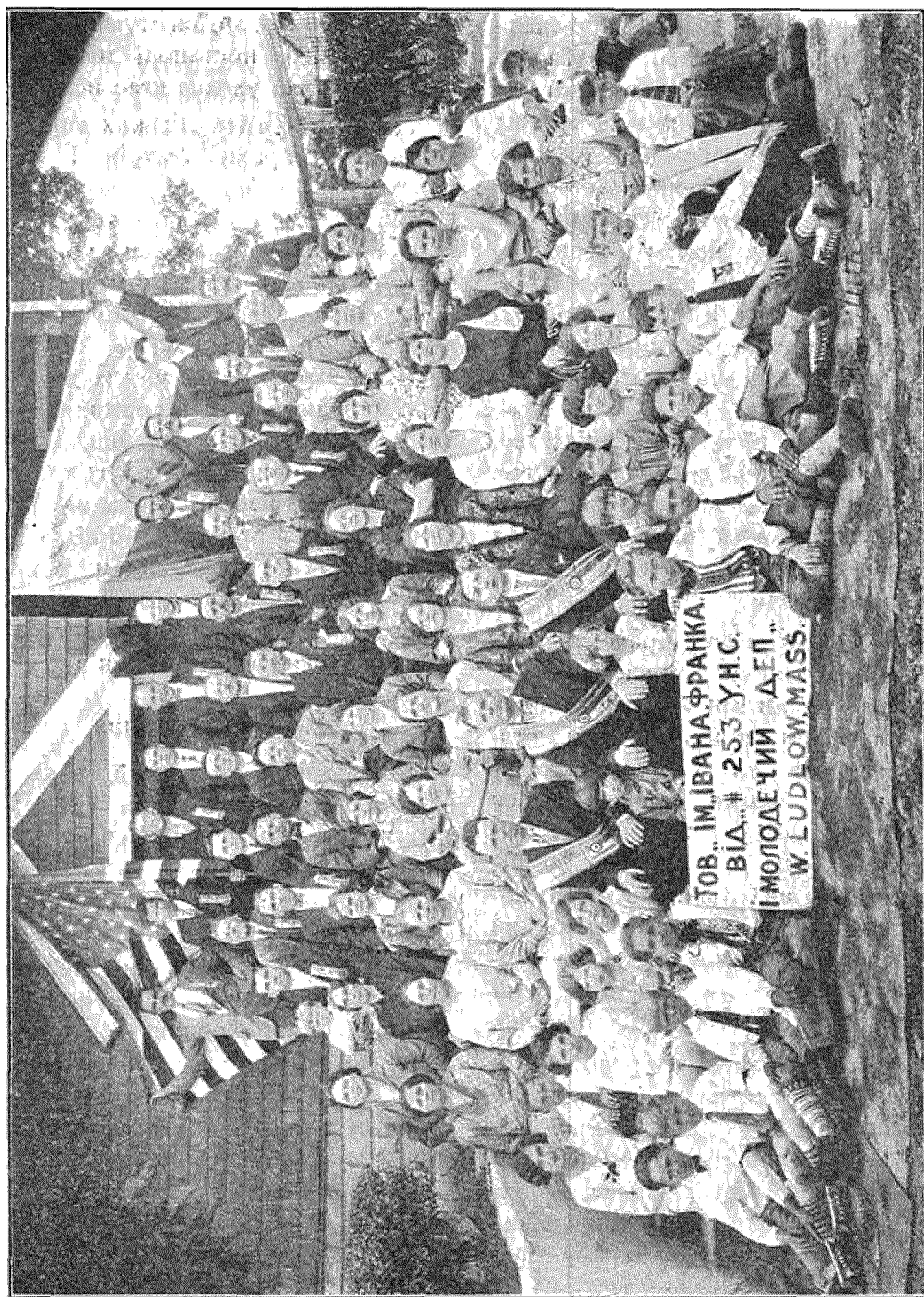
Дальше можна використати українське мистецтво для себе особисто через зробленне українського мистецтва основою своєї життєвої карієри. Як у дитини случается охота до вишивання, до українського крою, до різьблення, тощо, не тільки не треба дитини знеохочувати, але треба робити все, що можна, для розвою природного нахилу дитини. А вже найбільше можуть родичі-імігранти пособити дитині через запізнання дитини з тим, що їм відоме, з українським народним мистецтвом. Очевидно, заким до сього візьметься, треба наперед закинути се безглузде погорджування народним як простим, хлопським, чи не аристократичним.

Коли більше число дітий українських імігрантів зужие українські питоменні мистецькі мотиви й введе їх в американську штуку та приноровить їх до американського життя, то тим вони зроблять прислугу не тільки собі, але й українському народови.

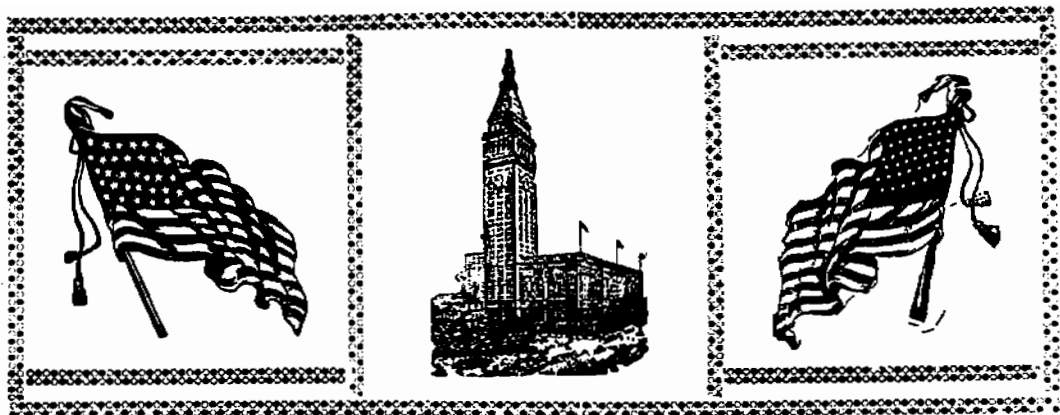
СЕЛО НА УКРАЇНІ.

Село! І серце одпочине!
Село на нашій Україні
Неначе писанка, село
Зелеким гаєм поросло.
Цвітуть сади, біліють хати,
А на горі стоять палати,

Неначе диво, а кругом,
Широколистії тополі,
А там і ліс, і ліс і поле,
І сині гори за Дніпром...
Сам Бог витає над селом!
Тарас Шевченко.

Товариство ім. Івана Франка, від. 253 У. Н. Союзу, і Молодечий відділ, в Лудлов, Масс.

ЯК ПРАВИТЬСЯ В АМЕРИЦІ МІСТО.

На загальний випадок кожен імігрант знає щось про те, як правиться ця країна, в якій ми тепер живемо. Знає він, як правляться цілі Злучені Держави, і знає теж немало, як правляться поодинокі стейти. Зате менше відомо їм, як правиться американське місто.

Про те, як має правитися місто, постановляє стейтова конституція. Стейт має право ухвалювати закони, про управу міст в його границях. Колись стейти щедро користали зі свого права та вмішувалися в управи міст дуже подробишно. Міста повстали проти цього, і нині багато стейтів ухвалило містам автономію, Home Rule, „гом рул“, себто право самим рішати про те, яку форму правління їм прийняти. Де закон дозволяє на таку автономію, там виборці міста можуть вибрати собі раду для вироблення конституції, яка докладно означить, як місто має собою правити. Документ, що має в собі таку конституцію міста, називається чартер міста, charter.

Такі закони є приміром у стейтах Огайо, Мезуре, Орегоні й Каліфорнії. Отже одне місто в Огайо може тоді

постановити правитися мейором і радою, друге місто комісією або міською радою, третє місто ще инчим способом. Чим далі, тим більше стейтів переходить на систему автономії міст.

Як можна сподіватися при такій системі, в Злучених Державах є велика різноманітність міських управ. Розповісти про всі забралоби нам багато часу й труду. На щастя, їх можна зібрати до кількох основних типів, родів, а в конституціях можна відкрити певні загальні пляни.

Законодатна влада в місті.

Передовсім, як кождий стейт, так і місто, має різні роди урядових органів. Наперед, як у стейті, так і в місті, є законодатна влада, себто та, що ухвалює закони, якими місто правиться. Закони міста називаються розпорядками, „ординансами“, ordinances. Законодатне тіло називається, як коли, міською радою, „ситі кансил“, city council, або city board, або радою радних, „борд оф олдермен“, board of aldermen; або комісією, „комішен“, commission. Вибирається та-

ку раду в один зі слідуючих способів. Місто може бути поділене на округи, „дистрикти”, districts або „варди”, wards, а з кожного округу вибирається одного представника до міської ради. Або знова всіх радних можна вибирати загальним голосуванням усього міста. Коли в місті вживається сього другого способу, то кождий виборець при голосуванні голосує на тільки представників, кілько членів має рада. Колиж місто розділене на округи, то виборець віддає голос тільки на одного або двох радних.

Така міська рада має в місті велике значіння. Вона наперед означає, як мається збирати від мешканців міста податки на міські потреби. Відтак вона постановляє, як зібрані гроші мається видавати.

Ся рада має давати право трамваєм або залізницям провадити лінії міськими дорогами. Вона надає право газовим підприємствам ставити газовні та розпроваджувати рури, якими розсилається газ. Вона видає постанови про те, як мається вживати доріг, парків, публичних будинків міста; вона постановляє про театри, фабрики й мешкання в обрубі міста, та взагалі дивитися за тим, аби в місті нічого не грозило життю або здоровлю.

Са влада має однак ріжні межі. Часто міська рада не може розпоряджатися сим усім самовільно, але мусить оглядатися на думку мейора. Деколи мейор має більше права, як рада. Деколи се право відобрано міській раді, а віддано спеціальній раді або навіть двом радам. Деколи се право віддано міському контрольному. Дуже часто міська рада може видавати гроші тільки до певної висоти. В інших міська рада може обмежити

мейора або контрольного в його свободі розпоряджати грошми міста. Часто мейор може заветувати, себто спротивитися, постанові міської ради, і тоді така ухвала стає неважною.

До того багато міських справ, як приміром справи театрів і забав, переходить тепер під законодавчу владу стейту, бо стейт бачить, що се краще для населення, коли про театри й забави в цілому стейті є один закон, а не в кожному місті инчий.

В декотрих знова містах заведено безпосередню участь громадян в ухвалюванні міських законів. У таких случаях виборці можуть голосувати безпосередно над предложеним їм законом та його прийняти або відкинути. Се називається референдум. В инчих знову містах дано виборцям право ставлення внесків на ухвалення нових законів. Називається се ініціативою.

Виконавча влада.

Коли закон ухвалений, тоді треба влади, яка сей закон уводить у життя, так званої виконавчої, егзекутивної влади.

В американських містах виконавчою владою є звичайно голова міста, мейор, мауор. Становище мейора в таких містах, як в Бостоні, Нью Йорку, Шикаго й Сан Франциско, дуже подібне до становища президента Злучених Держав або до становища губернатора в стейті. То значить, він установає багато начальних урядників, як комісарів, „комишенерз”, commissioners, поліції, огня, чищення вулиць, парків і других департаментів. Коли мейор має таке право номінації, то він відповідає перед виборцями за те, що він іменує на кожде становище відповідних людей. Коли департамент, або департаменти, не йдуть

добре, та виборці складають вину на нього. Сей плян правління містом називають „мейорським пляном”, „мейор плен”, mayor plan, міської управи. Є він нині в Америці дуже поширений, бо при ньому населення знає, хто відповідає перед ним за хиби в веденню міста.

Департаменти міської управи

Виконавча діяльність міської управи дуже різнородна. Вона обіймає такі справи, як: збирання податків; видавання грошей; будовання, нагляд за будованням та чищення вулиць; поборювання пожег; охорону здоров'я; виховування дітей; нагляд над водопроводами та взагалі міськими фабриками та приватними лініями трамваєвими; арештування й ув'язнювання злочинців, — і другі. Природна річ, що не можна всієї цієї діяльності збирати в руки одної влади без розділу справ. Тому й має міський уряд різні відділи, департаменти, departments. Отже є департаменти: податковий, бюджетовий, уличний, пожежний, здоров'я, шкільний, водний, трамваєвий, і другі, в міру потреби.

Щодо встановлювання начальників та членів цих департаментів нема одного пляну. В одних містах установляють їх мейор, у других рада, ще в інших вибирається їх загальним голосуванням. Шкільну раду приміром дуже часто вибирається голосуванням виборців.

Так само, при мейоровій системі виборці звичайно вибирають крім мейора ще одного або більше урядників, головних урядників, що мають нагляд над грішми.

Зате звичайних урядовців у міським уряді встановлює вже самий мейор чи там голова відповідного департаменту. Се право номінації однак зви-

чайно обмежене постановами міського закону про вимоги таких урядовців. Ці постанови кажуть, які то кваліфікації мусить мати такий урядовець, у якому порядку вони мають обніматися урядом, як мають авансувати, тощо. Се є нині загально прийнята норма номінації низчих урядників.

Судівництво в містах.

Як усякий уряд, так і міський, має крім законодавчої влади та крім виконавчих органів, ще третю галузь, а саме суди. Суди є на те, щоби розглядати, чи зайшло порушення важних законів та винагороджувати покривджених.

Міський уряд має один або кілька поліцейських судів, у яких судять винуватців, арештованих поліцією за переступлення міських законів. Крім цього ці міські суди судять також тих, що допустилися провин проти стейтських законів, як приміром, допустилися піятики, побили вікна, вкрали якусь маловарту річ, не заховувалися відповідно на вулиці.

Особи, що допустилися поважніших проступків, арештує міська поліція, але відсилає їх на суд перед вищими трибуналами.

Міські суди судять теж цивільні справи, в котрих одна сторона позиває другу за зворот річчю малої вартості.

Хоча сказано, що поліцейські суди розглядають справи меншої ваги, мимо цього вони заслуговують на нашу увагу. Вони саме тісно зв'язані з усею поліційною системою, причому в місті для розшукування й арештування злочинців, а тим самим з відношенням судів і урядників до тих, що переступають закони. Судів у поліційних судах часто встановлює мейор або міська рада. Ці поліційні

урядники повинні, з одного боку піддержувати уряд, а з другого боку охороняти населення перед можливим злосудним посяганням поліції на права громадян. Судді повинні добре розуміти населення, його вимоги, його положення, його умови життя, не видавати жорстоких або несправедливих присудів. Особливо в малих проступках добре слово або лагідна догадка може зробити для проступника більше добра, як остра або жорстока кара. Тому судді повинні хоронити проступників перед брутальним поведінням поліції.

Послідніми часами стали заводити різні спеціальні суди. Заведено приміром особні суди для малолітніх, *juvenile courts*; суди для домашніх справ, *domestic relations courts*; нічні суди, *night courts*, і так далі.

Загальнокраєва політика й міські вибори.

Вибори міського уряду являються цікавим явищем в американському політичному житті. До сих виборів стають природно передовсім великі американські партії, отже республіканська й демократична, бо ці партії мають організації в кожному місті й повіті краю. Представники сих партій, однак, що виступають кандидатами при виборах, підчеркують під час виборчої агітації своє загальне партійне становище більше, як своє становище в справах правління містом. Буває й таке, що проти себе виступають з рамени противних партій кандидати, які годяться у поглядах на міську управу. В таких случаях під час міських виборів поборюють себе кандидати за погляди на краєві справи, а не за справи міські.

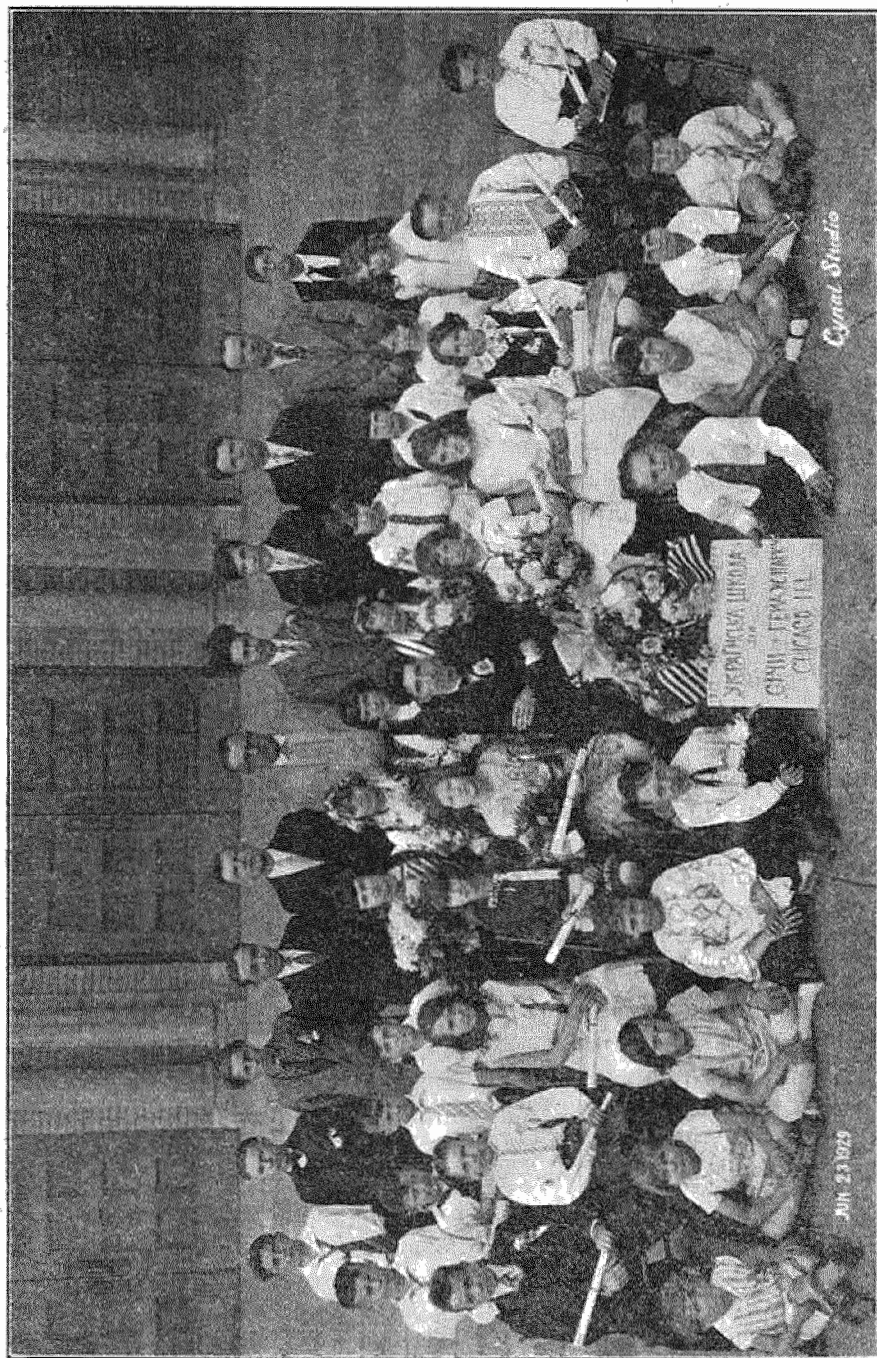
Є се одна з аномалій американського політичного життя, котра шко-

дить американському громадянству. Через те й пішов тепер по містах Америки рух, за тим, щоби міські вибори розділювати від стейтових та загальнокраєвих, відбувати їх в инчий час, себто не разом з тамтими виборами, ба навіть збороняти законом мішати міські вибори з загальнокраєвими виборами чи партіями. В тій цілі заведено так звану непартійну систему, в котрій кандидатів ставиться через зложення петиції, в якій нема подано про імена кандидатів, до котрої партії вони належать. У сей спосіб американське громадянство сподіється, що люди розділять справи міські від краєвих, а тимсамим будуть вибирати людей, які підходять краще для міста.

Найковіші переміни в правленні міст.

Коли приглянутися розвою управи міст у Злучених Державах, то тут можна прослідити на загал такі зміни.

Американські міста почали з вибору міської ради, котрій дано право вибору мейора, право ухвалювати міські розпорядки, та взагалі вести всіми справами міста. З часом міста стали самі вибирати мейорів, а рівчасно надавати їм широкі права вступання ухвал міських рад та номінації міських урядників. Коли мейори не сповняли як слід своїх обов'язків, а головню не іменували відповідних урядників, то міста стали відбирати від мейорів право номінації урядників, а стали самі вибирати загальним голосуванням начальників департаментів. У наслідок сих перемін міські ради стратили велику частину своєї сили та осталися малими тілами без великого впливу. Коли всі ті зміни в міському правленні ще не вдовольняли виборців, то міста стали

Взірцева українська школа (на Савт Сайді) в Sage Park, Chicago, Ill.
 Діти відділів 220 і 259 У. Н. Союзу. По середині учитель С. Мусійчук.
 В останнім ряді з ліва до права заряд школи: 4. П. Жовнірчак, 5. Д. Шумовський,
 6. В. Савчин, 9. В. Саган, 10. М. Гіряк.

глядати знова за новими формами міської управи. Такою послідною формою управи міст в Америці є

Комісова Управа.

Сю форму управи міста придумано в місті Гелвестоні, в стейті Тексасі. Ся система зносить розділ уряду на владу законодатку й виконавчу та вкладає всю управу міста в руки малого числа людей (звичайно 5, деколи й 3; часом тільки 7 або 9), котрі становлять так звану комісію, commission. Членів комісії, комішенерів, commissioners, вибирає загальні виборці. Деколи один з них має титул мейора, але без влади. Весь бизнес управи містом ділиться на кілька, звичайно 5, департаментів. На чолі кожного департаменту стоїть такий комішенер і він відповідає за ведення свого департаменту. Міські розпорядки видає рада сих комішенерів, котрі тим способом являються законодавчою владою міста. За сим пляном, як бачимо, стоїть бажання дати виборцям знати, хто відповідає за ведення кожної справи та цілої міської управи. Число комішенерів таке мале тому, щоби відвічальність була виразно зазначена.

Ся система поширилася немало по містах Злучених Держав, але все таки не принесла вона всіх сподіваних благодатей, бо ті благодати можливі тільки тоді, коли все населення міста належимо цікавиться справами міста, належимо їх розуміє та відповідно старається о переведення своїх бажань при голосуванні.

Плян міського менеджера.

У місті Сомптері, в стейті Південній Каролайні, пробувано в 1912. році ще один плян. Є він властиво обмеженням пляну комісії управи.

На основі сього пляну на чолі міста стоїть що правда мала комісія або міської ради, але вона не має ніякої виконавчої влади. Вся виконавча влада зібрана в руки „міського менеджера”, city manager, котрого вибирає комісія або міська рада, а котрий має право вести всім бизнесом заряджування містом, а також установляти всіх міських урядовців. У сей спосіб комісія або рада стає законодавчою владою, яка встановляє начального урядника до переводження законів у життя. Вибираючи міського менеджера, комісія або рада може шукати його по всьому краю, не обмежуючися тільки на своєму місті.

У сей спосіб, прихильники сього пляну кажуть, міста з часом успіють підготувати цілий ряд здібних зарядців міст, як залізниці підготували здібних зарядців залізниць.

Сей плян прийнявся вже в багато містах.

Бепосередна демократія.

В ще одному напрямку йде розвій міської управи в Злучених Державах. Є се розвій так званої бепосередної демократії, себто поширення права виборців рішати про зарад міста через бепосередне голосування та ініціативу. При системі референдума виборці дістають при виборах право заявити більшістю голосів, чи вони хочуть ської або онтакої реформи. При системі ініціативи виборці можуть поставити під голосування певну пропозицію, коли за таким поставленням заявиться певне число виборців. До сих двох новин деколи додається ще так званий відклик, „рікол”, recall, який дозволяє виборцям відкликати урядника або зажадати нових виборів.

Отсе вичерпалоби вже всі можли-

ві форми міської управи в Злучених Державах. Читаючи про них, читач певно набрав переконання, що форми міської управи в Злучених Державах постійно змінюються. Американські міста ще не найшли найкращої форми міської управи. Вони ще її тільки шукають. Яку форму не завелиби, зараз показуються хиби, які треба направляти. Направлять хиби одні, по-

кажуться другі. Поправиться ті, покажуться нові. І так далі без кінця.

Так власне й справа мається. Життя не знає ніякої досконалої форми правління. Кожда система має якісь недостачі. Найкращою буде хіба та, що має найменше недостач. А котра сама має недостач найменше, про се переконатися можна тільки пробуючи одну за другою.

СКАВТИ АБО ПЛАСТУНИ.

Пластунський рух почався яких двайцять літ тому в Англії, а почав його англійський генерал Роберт С. Бейден-Павел. На думку організації привело його спостереження, що майже половина хлопців Англії виростає без знання позиточних занять. З тої обсервації він дійшов до думки організації, що має на цілі виробляти в молодезі прикмети мужества, покладання на себе самого, незалежності й доброго горожанства. За два роки Бейден-Павел приєднав для своєї думки ряд визначних людей свого краю, виробив плян організації, а далі зорганізував до 150,000 хлопців.

В Америці в той час існували дві організації, які мали за завдання будувати характер молодези та навчати їх позиточних занять. Одна організація називалася „Вудкрефт Індієнс”, а друга „Сонз оф Денієл Бун”. Коли в Англії розвинулася англійська організація „Бой Скавте”, згадані дві американські організації об'єдналися в одну американську організацію „Бой Скавте оф Америка”.

Ціль скавтового руху є дати молодезі нагоду доповнити своє образование та розвинути свої талани че-

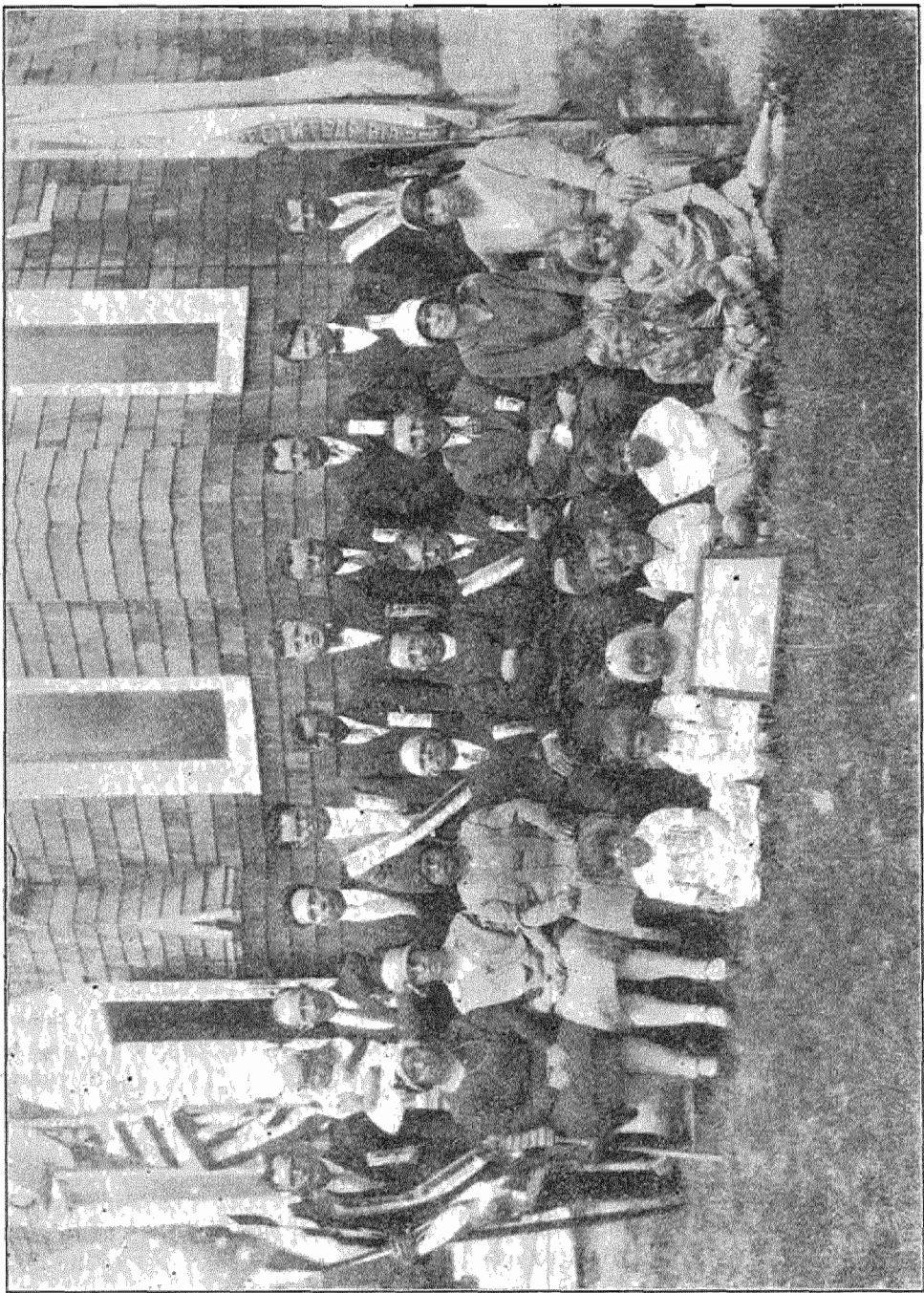
рез роблення всячини для себе й для других. До сеї цілі молодіж має йти дорогою спостереження, розумовання й справедливости. Скавт має навчитися: давати першу поміч у випадках; ратувати життя; слідити; сигналізувати; їхати біцикльом; знати природу і другі позиточні річи.

Організація складається з чет. На чолі чети (“patrol”) стоїть начальник, вибраний членами чети. Кілька чет лучиться в відділ, троор, на котрого чолі стоїть начальник, scout master. Се мусить бути людина, що має прикмети, які хлопці шанують.

Заким хлопець стане скавтом, він мусить перейти відповідне приготування, а відтак зложити присягу, в котрій говориться:

„На свою честь обіцяю по змозі своїх найкращих сил: вперше, сповняти свої обовязки супроти Бога й рідного краю; по друге, помагати все другим людям; по третє, слухати скавтових законів”.

Скавти поділені на три часті: „тендерфутів”, на скавтів другої класи й скавтів першої класи. При переході до висшої класи хлопець мусить переходити через відповідні проби та іспити. Хлопець, що хоче

Братство св. Івана Хрестинтели, відділ 256 У. Н. Союзу, в Матіжок, Л. Ай., Н. Й.

бути скавтом першої класи, мусить: уміти переплисти 50 ярдів; мати ощадностей в банку щонайменше 2 долари; вміти сигналізувати; вміти піти пішком або поплисти лодкою щонайменше на віддаль сім миль і вернутися; вміти показати або описати головні способи ратування життя в різних випадках; вміти варити певне число страв; розумітися на мапі та самому нарисувати приблизно зрозумілу мапу дороги; вміти обходитися зі сокирою при рубанню або обтіснюванню дерева; вміти оцінювати відлеглість, величину й число.

Скавт обов'язаний придержувати в своїм поступованню певних правил, які разом називаються скавтовим правом. Сюди належить: чесність, діяльність, несебелюбство, товарискість, чемність, лагідне обходження зі звірятами, послух родичам, ощадність. Послух для старших, якого придержуються скавти, нагадує в деякому військову організацію, але орга-

нізація сама не є мілітаристична ні в Злучених Державах ні в Англії. Війсковість нагадують теж уніформи, які носить кождий скавт та медалі, якими організація відзначає кожного, що спотнив вимоги організації.

Думка скавтової організації поширилася з Англії по всьому просто світі. Шириться вона в кожному краю світа. В деяких краях є деякі зміни в первісній пляні. Так, приміром, Польща переминає їх на військові організації молодези, а Росія дозволяє організувати скавтів тільки комуністичній молодезі. Польща переслідуює всі непольські скавтові організації, в тім числі й українські, а Росія не дозволяє на організацію скавтів не-комуністам.

Час від часу скавтові організації продиноких країв сходяться на міжнародні зїзди. Послїдній зїзд того рода відбувся в Англії літом 1929 року.

З НІМЕЦЬКОГО ГУМОРУ.

Добрий лік.

„Добрий день, пане аптекар. Скажіть мені, чи маєте ви яке лікарство на біль голови?”

— „Мій хлопче, се неприємна недуга. Одна з найгірших, на яку тіло може занепасти. Сідай на хвилину. Ти з двора?”

„Так, пане. Я там служу форнальом.”

— „А болі голови нападають часто?”

„Не часто, але, як уже нападуть, то добре.”

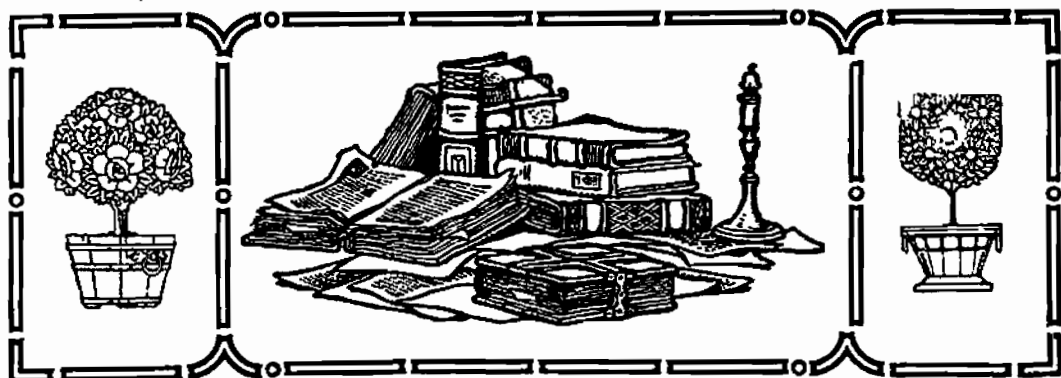
— „О, ми їм скоро дамо раду. Ходи сюди. Сідай тут. Замкни вперед

очи. Так, добре. А тепер скоро понюхай з отсеї фляшки, що я тобі підсуну під ніс. Нехай з усеї сили.”

Хлопчина зробив усе, як йому сказано. Наперед замкнув очи, відтак потягнув воздух у ніс, що сили мав. Відтак повалився на землю як мішок вівса. Коли приходив відтак до себе, аптекар питається: „Ну, мій хлопче, а що? Помогло? Правда, що вже не болять?”

„Ох, пане аптекар, таж я не за себе говорив. То на нашу паню нині нашов біль голови.”

Фріц Ройтер.

ДЕЩО ПРО ТЕСТАМЕНТ.

І ОЛОВНА Канцелярія Українського Союзу, котра має до діла з розділом посмертного померших членах У. Н. Союзу мала нераз нагоду завважати, що наші люди лишають спадки по собі без належного зарядження. Коли таке можна завважати серед членів У. Н. Союзу, будищобудь людей, ведучих з усеї української імміграції найбільше впорядковане життя, то щож можна сказати про других українських іммігрантів, які не вважають за потрібне навіть приступити до допомогової організації? Тому нема сумніву, що нашим людям треба звертати увагу на тестамент.

Звернути треба увагу на тестамент також і тому, що в Америці закони про тестамент у дечому відмінні від законів, які обовязували тестамент у старому краю, себто від законів Австрії, Росії й Мадярщини. Тамті закони були в дечому більше відомі, як закони Америки. Богато наших людей не робить тестаменту просто тому, бо закон про тестамент їм не відомий. Вони думають, що робити тестамент невідповідний, який відтак буде признаний неважним, варта тіль-

ки саме, що не робити ніякого тестаменту.

В отсій статті будуть подані різні інформації про роблення тестаменту. Зі загально народного становища треба сказати, що через нероблення тестаментів пропадає для нашого народу багато маєтку, заробленого нашими людьми.

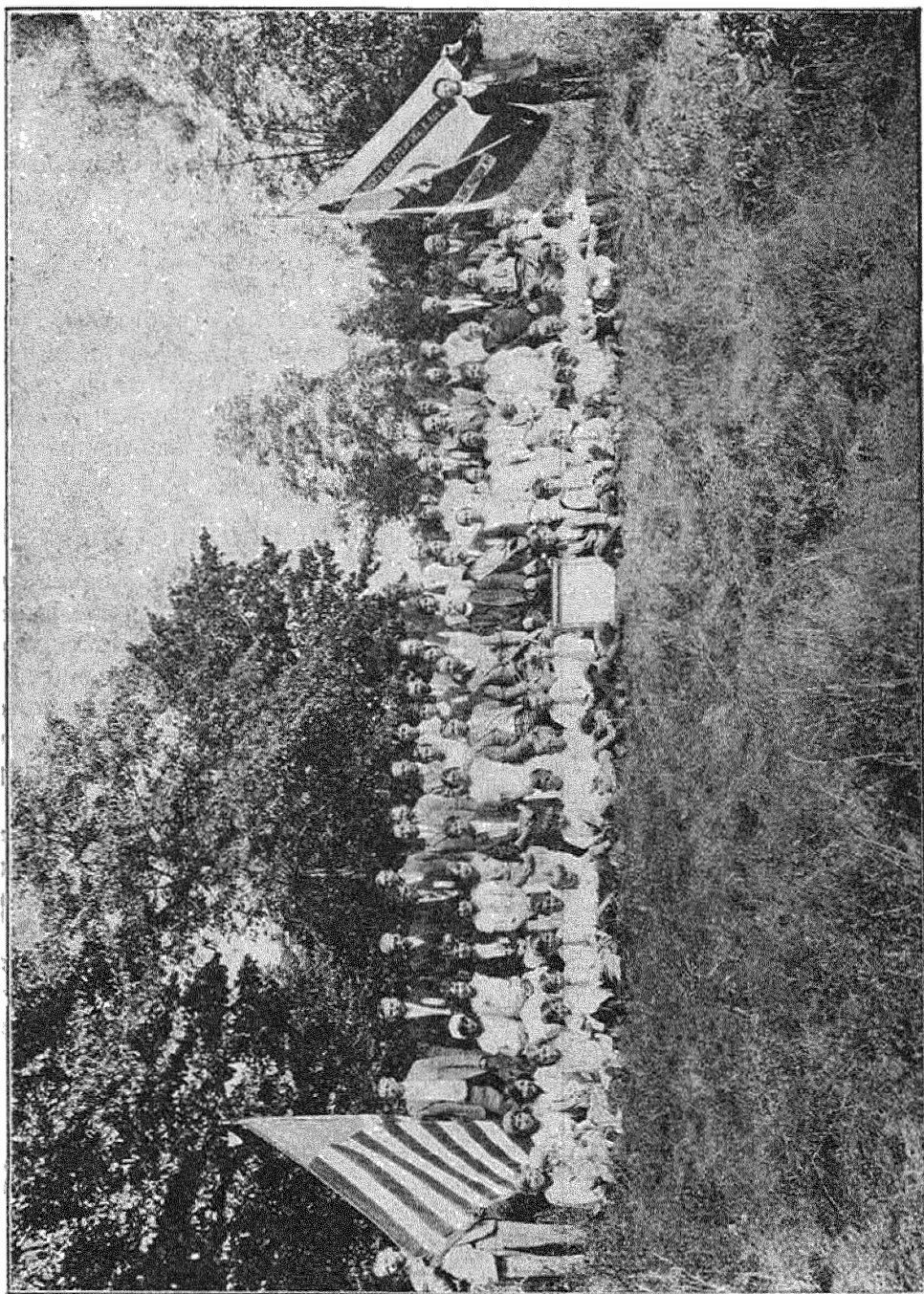
Ся стаття не може мати претенсій подати весь закон про тестамент. Се неможливо хочби тому, що в Злучених Державах кождий стейт має свої закони про тестамент. Отже в Америці є майже пів сотки різних стейтових законів про тестамент. Усе таки між тими різними законами є деякі спільні признаки, і власне їх вартаби знати кождому мешканцеві краю, в якому стейті він не живби.

ЩО СЕ ТАКЕ ТЕСТАМЕНТ?

Тестамент се розпорядок маєтком на случай смерти. В американським праві тестамент називається звичайно послідною волею, „ласт вил“, або просто „волею“, „вил“.

ХТО МОЖЕ РОБИТИ ТЕСТАМЕНТ?

Кождий, що осягнув відповідний вік, є при здоровім розумі й памяти,

Братство св. Йосафата, відділ 273 У. Н. Союзу, в Гудсон, Н. Й.

може робити тестамент. Вік, який закон приписує як конечний для роблення тестаменту, в різних стейтах ріжний. Звичайно він виносить 21 літ. У деяких стейтах треба висшого віку, щоби розпоряджувати недвижимостями. У инчих знова стейтах жінки можуть робити тестамент уже в молодшім віці.

Чужинці, отже й імігранти, що ще не стали горожанами Злучених Держав, теж можуть робити тестаменти, але в богато стейтах їм забороняється розпоряджувати недвижимостями (землею).

Люди, що не є при здоровім розумі, не можуть робити тестаменту. Тестамент такої людини неважний.

Тестамент сліпого або німого важний. Коли п'яний зробить тестамент, то сей тестамент теж важний, хіба що в хвилю роблення тестаменту він був так п'яний, що не памятав, що робить.

Людина, що робить тестамент, має буги стільки при здорових змислах і пам'яті, щоби розуміти, кільки він має маєтку й якого, які його довги, які наслідки має його розпорядок для різних осіб і маєтку.

ПРАВО ЖІНКИ РОБИТИ ТЕСТАМЕНТ.

Незамужна жінщина може робити тестамент так само, як і мущина.

Замужні жінки звичайно мають таке саме право розпоряджатися своїм питомим майном. Декотрі стейти обмежують се право. Приміром, деякі стейти приписують жінці записати мужови що найменше половину спадку. Як муж винаймає від жінки землю, то деякі стейти забороняють жінці відбирати тестаментом сей винайм.

ЧИ ТРЕБА ПИСЬМЕННОГО ДОКУМЕНТУ?

Тестаменти мають бути на письмі. Устна заява послідної волі важна тільки в виїмкових случаях. Можуть так робити тестамент моряки й жовніри в активній службі. Лише декотрі стейти дозволяють робити устний тестамент, коли людина нагло занедажує підчас подорожі.

Однак тестамент не мусить писати весь той, що його робить (в американськім праві той, що робить тестамент, називається тестатор, „тестейтор“, а коли се жінка „тестейторіс“). Звичайно не приписується теж ніякої форми.

ПІДПИСАННЄ ТЕСТАМЕНТУ.

Хоча тестатор не обов'язаний писати весь тестамент, він обов'язаний його підписати. Без підпису тестамент не важний. Як він не вміє писати, то має підписати знаком хреста. Як він не вміє читати, то прочитати його має йому хтось другий перед підписаннем.

Богато стейтів дозволяє підписати тестамент другим особам, але в присутности й за виразним дозволом тестатора.

Звичайно підпис тестатора має бути на кінці документу. В деяких тільки стейтах вільно підписувати ім'я на документі денебудь.

СВІДКИ ТЕСТАМЕНТУ.

Підпис під тестаментом має бути поставлений в присутности свідків. Коли тестатор підписує тестамент у присутности свідків, то він мусить відтак заявити їм, що се його тестамент, а отсе його підпис. Ся заява називається публікацією тестаменту. Закон не приписує, якими словам мається се заявити.

дження який свідок помер, то його підпис мусить бути стверджений зізнаннями других осіб, що знають його підпис.

Коли судовий урядник признає testament за належимо стверджений, він заряджує записання його в рекорди суду. Такий testament може опісля переглянути всякий, кому сього треба.

ЛЕГАТИ Й ЗАПИСИ.

Крім розділу головного маєтку між членів своєї родини, testator може теж признати членам своєї родини або посторонним людям спеціальні дарунки з землі або рухомостей. Називається се „дівайз“, коли ходить о землю, та „легасі“, коли ходить о рухомість.

Може він теж записати жінці (жінка мужови) доживоття, себто вживання маєтку до смерти.

Може також записати легат під умовою. Часто батько записує синові маєток під умовою, що він ожениється до якогось часу, або вжениться з означеною ним особою, і тим подібне. О стільки така умова не є неморальна, суд догляне, аби вона була виконана.

ХТО ВИКОНУЄ ТЕСТАМЕНТ.

Людина, яку testator установить до виконання його послідної волі, називається виконавцем (очевидно, послідної волі), „екзекутор“, executor.

Колиж сам testator сього не зробить, то послідну волю виконає встановлений судом зарядчик „адміністрейтор“, administrator.

Права одного й другого менш-більш такі самі. Тільки що адміністратор не має права до заряду не-

движимостей, які сейчас переходять до спадкоємців.

Адміністратор складає бонд, що він буде сповняти совісно свої обовязки. Бонд має виносити два рази більше, як спадок. „Екзекутори“ зате дають бонди тільки тоді, коли так постановив testator або коли інтересовані особи докажуть, що „екзекутори“ можуть розпустити маєток.

ХТО МОЖЕ БУТИ ВИКОНАВЦЕМ, А ХТО ЗАРЯДЧИКОМ.

Виконавцем послідної волі може бути людина повнолітна при повнім розумі, котра є горожанином американським, живе в сьому краю та ніколи не була засуджена за якийсь нечесний злочин, як убійство, крадіж, піятику. Жінки можуть виконувати волю своїх мужів.

Ті самі кваліфікації обовязують адміністраторів, що й виконавців. Право стати адміністратором прислугує отсим особам: наперед вдові; відтак дітям; відтак батькови; відтак матери; відтак братам; далі сестрам; далі внукам; далі крезиякам; наконець вірителям.

ОБОВЯЗКИ АДМІНІСТРАТОРІВ І ВИКОНАВЦІВ.

Перший обовязок екзекутора предложити testament до потвердження суду. Він просить суд встановити день для прочитання testamentу перед особами, управленими зі спадку. Суд видає приказ усім інтересованим особам зявитися в суді в один день. Сей приказ називається „сайтейшен“, citation. Суд взиває теж свідків testamentу, щоби вони зявилися в суді та зложили свої зізнання про testament. Коли ніхто не противиться правдивості testamentу, суд

ПЕЧАТКА НА ТЕСТАМЕНТІ.

Положення печатки на тестаменті не обов'язкове, хоча воно часто практикується.

Число свідків тестаменту в різних стейтах різне. Звичайно вистарчає два свідки, в декотрих стейтах треба три, а в одному стейті аж п'ять. Мусить се бути люди достовірні й поважні. Всякий чоловік, що може бути достовірним свідком у суді, може бути свідком тестаменту. Малолітня особа теж може бути свідком.

Тестатор може попросити свідків підписатися під тестаментом, але се не обов'язкове.

Хто має дістати зі спадку якесь право, той не може бути свідком тестаменту, хіба що й без нього є законом приписане число свідків. Муж може бути свідком тестаменту жінки, а жінка свідком тестаменту мужа з тим власне обмеженням.

ЗМІНА ТЕСТАМЕНТУ.

Тестатор має повне право розпоряджуватися своїм тестаментом після своєї волі. Отже він може його знищити, себто зовсім відкликати, або відкликати його в часті.

Перемазування або зчеркнення на тестаменті вважається за поправку, аніж що цілий тестамент помазаний і почерканий так, що видно з того бажання знищити весь документ. Відкликати найкраще через подертя або спалення.

Відкликати теж можна тестамент у сей спосіб, що тестатор опісля робить новий тестамент і в ньому зазначає, що він відкликає другий тестамент.

Коли жінщина віддається заміж після зроблення тестаменту, то таке заміжжя само собою нищить теста-

мент. Так само, коли мужови народиться дитина або коли він оженився після зроблення тестаменту, то через се також його тестамент стає неважним.

ДЕ РОБИТЬСЯ ТЕСТАМЕНТ?

Тестамент, яким розпоряджається рухомостями, можна робити де-небудь. Зате тестамент, яким розпоряджається нерухомостями, для важности треба робити після всіх приписів того стейту, де ті нерухомости положені.

СЛОВА ТЕСТАМЕНТУ.

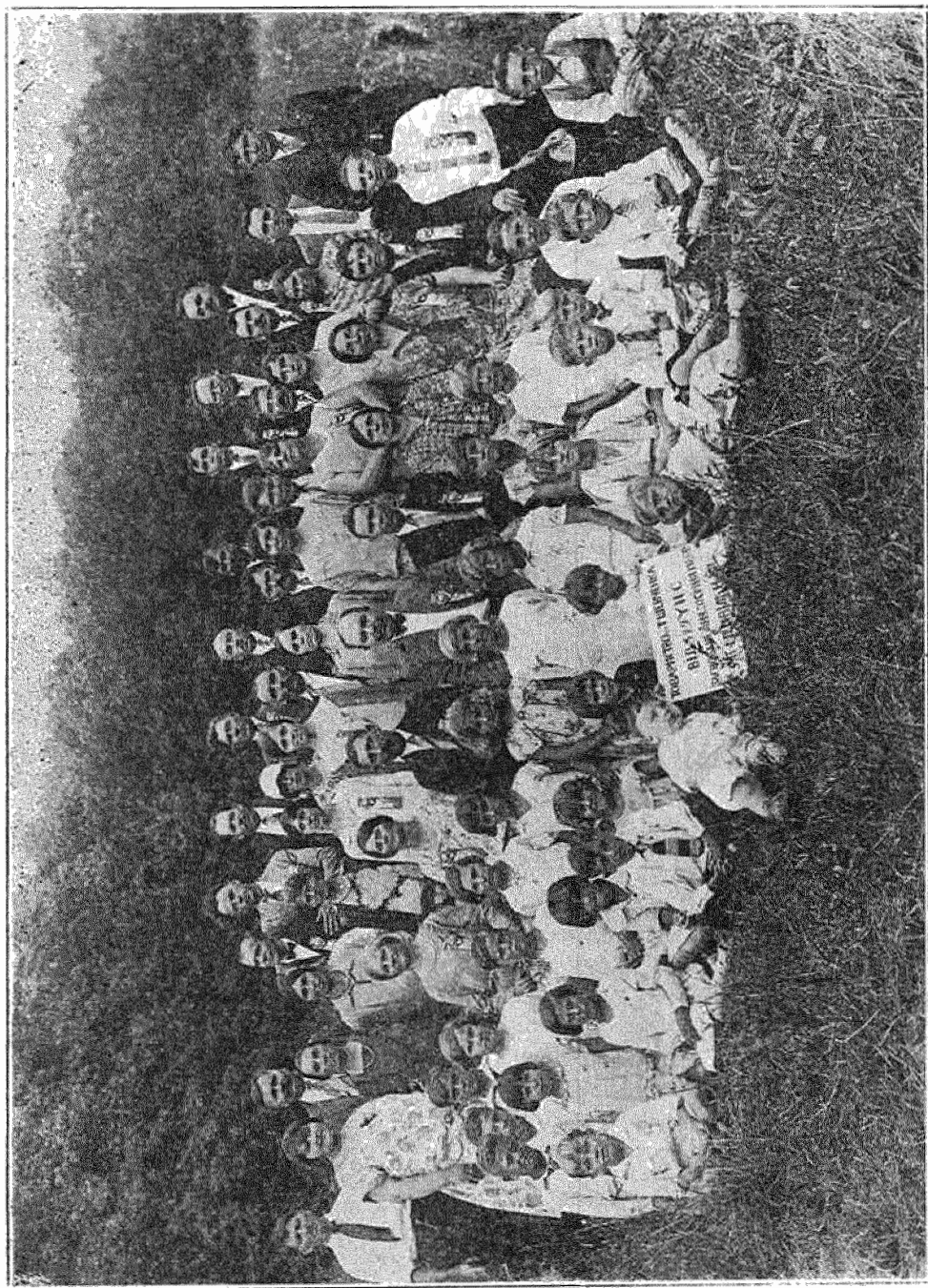
Тестамент повинен бути укладений таким способом, щоби з нього виходило ясно, чого хоче тестатор. Треба спеціально дивитися за тим, аби ніякого слова ні фрази не можна пояснити на кілька способів.

НЕВІДПОВІДНЕ ВПЛИВАННЯ НА ТЕКСТАТОРА.

З огляду на те, що тестатор дається часто проти своєї волі водити за ніс при робленню тестаменту, закон постановляє, що тестаменти, при робленню котрих хтонебудь мав на тестатора незаконний вплив, при помочи загроз або обману, неважні.

ПОТВЕРДЖЕННЯ ТЕСТАМЕНТУ.

Зараз після смерті тестатора треба предложити тестамент судови до потвердження. Називається се по англійськи „пробейт оф вил”. На се існують спеціальні потверджуючі суди, звані „серогейт кортс” або „пробейт кортс”. Для потвердження тестаменту треба, щоби свідки тестаменту ствердили, що тестамент зроблено в їх присутности згідно з постановами закона. Колиб до часу такого ствер-

Товариство ім. Тараса Шевченка, від 349 У. Н. Союзу, в Манвил, Н. Дж.

признає тестамент за правдивий і заряджує переписання його в рекорди суду. Оригінал звертається виконавцви послідної волі.

На дальше домагання виконавця, таксатори всіх заінтересованих осіб оцінюють спадок. Про се відтак списується інвентар усіх полишених річий та всіх довгів. Він оголошує в газетах, щоби до нього зголосилися всі вірителі помершого зі своїми претенсіями. Коли всі довги вже предложені, він приступає до виплачення довгів, поступаючи при тому в такому порядку: Наперед ідуть довги за похорон, відтак податки федеральні, відтак стейтові, відтак довги зі судових вироків; відтак довги з нотів, тощо.

Легати платиться звичайно в рік по смерті тестатора, хиба що в тестаменті постановлено інакше. Лега-

ти, полишені малолітнім, платиться їх батькови, або опікунови. Коли готівки на заплату легатів не вистарчає, то виконавець послідної волі може продати дещо маєтку на сю ціль.

Подібні права обовязують теж і адміністратора спадку.

За їх роботу коло заряду спадку виконавцям волі й зарядчикам спадку належить комісове. Звичайно стейтові закони обмежують висоту сих комісових. В стейті Нью Йорк приміром комісове не може виносити більше як 5 процент від сум до 1,000 долярів, не більше як 2 і пів процент від сум до 10,000 долярів, та не більше як 1 процент від сум понад 10,000 долярів.

Коли маєток полишено без ніякого живучого спадкоємця, то маєток переходить на державу.

ЯК СОЛОМОН З ПЕКЛА ВИМУДРУВАВСЯ.

(Народна легенда).

Як виводив Христос грішників із пекла, то й Соломон хотів було вийти услід за другими, але Христос зупинив його:

„Ти, Соломоне,” каже, „дуже мудрий, то зумій сам вийти з пекла.”

— „Добре,” каже Соломон.

Взяв він міру, тай почав пекло виміряти. Ходить скрізь по пеклу, виміряє, та бубонить собі: „Ось тут будуть двері, тут паркан, а ось тут можна буде браму поставити.”

Люципер дивився, дивився на Соломонову роботу, а далі й питає його:

„А що се ти, Соломоне, виміряєш?”

— „Хочу тут у пеклі церкву поставити” — каже Соломон.

Злякався Люципер, а далі питає:

„Нащо тут церкви, коли в ній нікому буде молитися?”

Усміхнувся Соломон тай каже:

„Я хочув ваш чортячий рід обернути в християнську віру.”

Ще більше злякався Люципер. Крикнув на своїх підручних, щоби гнали Соломона з пекла. Як запали біси Соломона, тай ну його тягти з пекла, а він ще спиняється, нібито не хоче покидати пекло. „Мені,” мовляв, „і тут добре буде, як збудую церкву.”

Але як він там не чванився, як не опирався, а чорти все таки виштовхнули його з пекла в потилицю.

ЯК КУПУВАТИ ФАРМУ.

Хоча наші імігранти це переважно українські селяни, мимо цього в Америці тільки дуже мало з них осіло на фармах. Причина цього явища не така дивна, якби могло здаватися. Це просто тому, що українські імігранти це були по більшій частині люди, що в рідному краю лишили землю, до котрої вони думали вернутися, заробивши в Америці дещо грошей.

Видно це з того, що як у рідному краю настав політичний і економічний гнет та коли поворот до рідного краю став несприятливим, тоді багато наших людей пішло в Америку з міста на села. Ще й досі цей рух на село триває далі, і ще багато наших людей у будучині піде на фарми.

Всякому чоловікові стає відразу питання: Як купувати фарму?

Дешева м'ясо собаки їдять.

Річ певна, що хто хоче купити фарму, хоче купити фарму добру. Тільки що се таке добра фарма? Багато людей думає, що дешева фарма добра. Багато людей так думало, але багато вже переконалося з власного досвіду, що не все дешева фарма добра. Буває, що покупець купить фар-

му за дешеві гроші, але поробивши на ній рік-два, побачить, що вона не дає йому належного приходу, не дає йому відповідного прожитку.

Тому то й треба зазначити на самому вступі; що при купні землі часто те, що дешеве, дороге, а що дороге, то дешеве. І земля, як конина, часто має низьку ціну якраз тоді, коли вона найменше варта.

Буває це головню тоді, коли фарма лежить в околиці, в якій є землі різної врожайності. В такому случаю не можна судити з одної фарми про доброту другої, хочби положеної зараз у сусідстві. Треба бути теж з ціною дуже обережним, коли переходиться з околиці, в якій земля має високу ціну, в околицю, де земля платиться низче, коли переходиться зі східних степів у західні, або з північних у полудневі.

Як велика має бути фарма.

Се друге питання, над яким мусить застановитися купуючий фарму. Фарма, природно, мусить бути так великою, щоби прихід з неї вистарчав на прожиток фермерської родини. Є се дуже складне питання й вимагає воно уважного розгляду всіх умов, бо в одній околиці 30 акрів мо-

же дати краще життя, як у другому місці 3,000 акрів.

Коли ферма за велика або за мала, то треба дивитися, на скільки є тут нагода відпродати землю, як землі за багато, або докупити її, коли її за мало. За велика ферма може потягати таку саму руїну, як за мала.

Ще багато більше значіння, як величина ферми має величина простору під управою. Бувають саме околиці, в котрих пасовиско або ліс не має великої вартости для господарства.

Отсі дві справи: величина землі під управою та врожайність землі, це найважливіші чинники при означенню приходів із землі.

Розклад ферми.

Дальше важними справами є: форма й величина піль та близькість поля до господарських будинків. Коли розклад піль не є добрий, то це потягне за собою витрату багато часу на ходження, а це відомо зменчить прихід з ферми.

Американське рільництво різниться від старокраєвого передовсім уживанням машинерії. Се вживання, що далі, тим більше зростає. Тому й нашому чоловікові, що купує ферму, треба добре дивитися за тим, чи ферма надається для вживання машинерії. Відомо, горбова земля на се надіється менше, як рівнина, каміниста земля менше, як земля без каміння. На стрімких горбах не буде можна вжити ні косярки, ні жливарки, ні розкидача гною ні копача бараболі, а треба буде вживати для сих робіт простого ручного наряддя. Така робота триває довше, а тим самим, при американській дорожнечі ручної праці, коштує дорожче.

Вжиток ферми.

Треба теж добре дивитися за тим, на що дана ферма надається. Господарка рільнича в Америці саме дуже виспеціалізована: в одній околиці управляють ярину для доставки її троками до великого міста, в другій кормлять корови для молока; в инчій управляють збіжа; в инчих ріжні промислові рослини, як: бавовну; в ще инчих пасуть худобу на мясо. Найкраще признание ферми теж змінється: де вчора фермер існував добре годуючи молочні корови, там він завтра може загинути з голоду, як не возьметься до управи ярини для міста, що виросло за той час під боком.

Колиж у даній околиці прийшло до такої зміни в рільництві, то треба добре дивитися, який уплив буде мати дощ, бо околиця, що випасує худобу на мясо, потребує менше дощу, як околиця, що управляє ярину.

Урожайність землі.

Тут треба звернути увагу зараз на вступі, що врожайність землі багато важніша як стан ферми. Значить, не треба дати здуритися гарним виглядом ферми, коли земля на фермі не є врожайна. В сій справі добре булоби не покладатися на своє власне знання, а спитати людей, які добре розуміються на землі, приміром, стейтового або федерального знатока рільництва.

З урожайністю звязана справа легкости оброблення землі. На загал, чим краща земля, тим тяжче її обробляти. Таксамо важною є справа спаду води. Де води мало, там треба провести штучне наводнення, а се получене з коштами, а зрештою воно не всюди можливе. Коли воду треба довозити, вона теж коштує гроші.

Де на полі є пні, скали, там треба при ціні фарми брати під увагу кошти усунення цих перешкод для належної управи.

Фармерські будинки.

Далі треба дивитися на стан господарських забудовань. Кілько їх є? В якому вони стані? Чи добре вони розложені супроти себе й цілої фарми? Треба при тім дивитися краще за тим, в якому стані дахи й фундаменти, як за тим, чи на будинках нова фарба чи стара.

Треба добре дивитися, щоби не дати звестися гарним будинкам і не купити не фарми, а будинки. Се часто трапляється Американцям зі західних степів, як вони приходять фермерувати на схід. І нашим людям теж мусять імпонувати великі білі дома, що виглядають на двори.

Підсоня.

Далі треба простудіювати підсоня околиці. Часто підсоння кілька миль далі зовсім інакше. Треба добре дивитися за тими ріжницями, бо вони мають великий уплив на рільництво. В одному підсоню приміром садівник може зробити маєток, а в другому збанкрутувати.

Підсоня важне ще з огляду на здоров'я. Важне воно тут тим більше, що чоловік добре приноровлений до підсоня околиці, в якій він родився, а зате інакше підсоння він може знести тільки тоді, як воно здорове. В декотрих околицях в Америці є малярія; туди не варто пробиратися нікому, що не виріс з малку в такій околиці.

Ринок збуту.

Американське рільництво ріжниться далі від старокраєвого ще й тим,

що воно всьо майже продукує на продаж, і що воно всьо майже, що воно споживає, купує в крамниці. З того згляду при купні фарми дуже важна справа се питання, як далеко до ринку збуту й до ринку закупна.

Чи можна збувати рільничі продукти в місци? Чи є тут залізнична стація? Чи є тут може сплавна ріка або штучний канал, котрими можна слати всякі товари за низькою оплатою?

Ось такі питання треба собі ставити при оглядинах нової фарми.

Сусіди.

Треба теж подивитися, хто є сусідами. Добрі сусіди можуть помагати. Злі сусіди можуть людину довести до розпуки, в якій він готов фарми зректися, щоби тільки втекти від них. Треба дивитися, чи вони напасливі, чи скорі до бійок, до пропасів, і таке інше.

Податки, телефони.

Податки в різних околицях дуже ріжні. Де податки високі, там тим самим кошта ведення такої фарми висші.

До важних поправок треба вважати такі річи, як: телефон, близькі школи, церкви, трамваї. Де сього нема під рукою, там треба витрачувати багато часу на полагоджування своїх культурних потреб.

Вигляди на будуче.

Дуже важною справою нарешті є вигляд на будучий розвій. На скільки дана околиця може мати надію на дальший розвій? Чи ставлять тут нові залізниці, трамваї? Чи закладають тут нові фабрики? Чи ростуть тут в околиці нові міста?

Коли так, то й ціна фарми буде рости. Колиж того нема, то й вартість фарми може легко оставати довгий час такою самою, що є дуже важним і для оброблювання такої фарми й для її продажі.

* * *

Нереглянувши всі чинники, які треба взяти під увагу при купні фарми, побачимо, що тих чинників є так багато, що справа купна фарми не така легка, як могло би видаватися. Се й справді треба пам'ятати більше всего.

Тому й не треба з купном фарми спішитися. Треба дев'ять разів її приглядатися, заким рішитися на купно.

Не треба ніколи купувати фарми на основі одних оглядин.

Других треба питатися, але й треба свій розум мати.

Не треба дати обманути себе зовнішнім виглядом. Є добре поплатні фарми, хоч занедбані, а є фарми певнплатні, що гарно виглядають. Деколи можна купити необроблений діамант, а вишліфувавши його, мати великий маєток, а деколи можна купити шкло, думаючи, що купується діамант.

На загал сказавши, наші люди мали добрий досвід з рільництвом в Америці. Їх запопадливість, їх ощадність, а передовсім їх любов до землі давала їм можливість удержуватися й дороблятися навіть там, де родовиті Американці тратили час, гроші й надію.

Рільництво певно буде мати для наших людей що раз більше значіння, бо воно чи не одинокє дає нашим людям гарантію спокійної старости.

З НАРОДНОГО ГУМОРУ.

Хіба.

„Ладний бувбис, тільки що в тебе ніс межі очима, як у старця.”

— „А в тебе хіба як?”

„Ого, в мене як у цісаря!”

Припросив.

На празнику гості посідали за стіл, поставлено м'ясиво, а газда припрошує:

„Жийте, гостеньки! Їжте си печінки, крайте собі серце.”

Рибаки.

Здибалися два рибаки.

„Що ти зловив?”

— „Щупака.”

„А я видру.”

— „Маєш ти мені видерти, то я кину.” Тай кинув щупака в воду.

А тамтой говорив про видру.

Осторожні.

Ішли раз глухий, кривий, голий і сліпий через ліс.

Аж каже глухий: „Слухайте, щось трісло!”

А сліпий каже: „А дивіть, то розбійники!”

А на те кривий: „Тікаймо!”

А голий: „Бо нас обдеруть!”

Відважний.

Жерлися в ночі пси на дворі, а чоловік лежить собі в хаті на постелі тай каже:

„Гузя. Гузя.”

— „Ой,” каже йому жінка, „який ти чоловіче відважний.”

„О, я так,” каже чоловік. „Я щеби й до вікна вийшов.”

ЯК ЛЮДИ ВГАДУЮТЬ ПОГОДУ.

Були колись часи в українській імміграції в Америці, що наші іммігранти не купували календарів, у котрих не було поданих ворожб погоди на кождо зміну місяця. Так робили навіть ті, що працювали по шапах або по майнах, у яких, відомо, погода маловажна справа.

З того часу минуло багато часу й в душі іммігрантів змінилося багато, бо коли на послідній конвенції Українського Народного Союзу один делегат підчас дискусії над органом організації підняв думку, чи не подаватиби в газеті предсказування погоди, як се подається в американських газетах, його пропозицію всі майже делегати стрінули сміхом і кпинами.

Маємо осьтут два скрайні погляди на погоду. В першому случаю іммігранти, хочби навіть майнери, думають про погоду старокраєвим, себто селянським способом. Хоча вони працюють у шапі чи майні, та їм ще далі здається, що їх доля зависить від погоди. В другому случаю, іммігранти вже вповні свідомі своєї незалежності від погоди. Пригадка на сю зависимість, зроблена навіть у щирій вірі, викликає на їх лицах тільки усмішку.

А прецінь, як видно зі заяви делегата серед наших людей є певно багато людей, які займають посереднє становище. З одного боку, вони вже затратили давнє почуття зависимости своєї долі від погоди, але з другого боку, вони все ще цікавляться, як усякий живучий у місті чоловік цікавиться, погодою: чи буде нині дощ чи чарно? Чи холодно, чи тепло? Чи брати йому плащ чи йти в самій блюзці? Чи брати зі собою кальоші, парасольку? Хоча від погоди не зависить праця або добробут, але від відповідно-

го зодягнення залежить здоров'я. З отсего погляду американські газети поміщують звідомлення про погоду. З отсего погляду сі рапорти читають наші люди. І з нього певно виходив наш делегат-майнер, піддаючи думку, щоби орган У. Н. Союзу подавав і собі такі „ведер ріпортс“.

Супроти сього, що погода таки має вплив на людину в Америці, хочби вона працювала в фабриці або майні, і має вплив на здоров'я, а здоров'я членів має посередно вплив на маєток і силу нашої організації, не від річи буде сказати дещо про погоду.

Як уже сказано, селянин далеко більше зависимий від погоди, як працюючий у фабриці або копальні робітник. Тому й селянин багато більше думає про погоду, як фабричний робітник. Селяни зовсім певно були першими, які старалися вгадувати погоду наперед. Селяни се були ті безіменні автори ріжних предсказувань, ворожб і пророцтв про погоду, від яких аж роїться в усній літературі нашого народа. Ті предсказування мають багато чистих ворожб, здогадів, або просто поетичних фантазій. Видно се хочби вже з того, що з одного й того самого явища раз ворожать гарну погоду, а раз не погоду. Хто застановиться над ними ще ближе, той добачить ще більше похибок: прецінь, дощ не все дощ, себто в однім місци може бути дощ, а в другому погода. На небі може показувати на дощ, але сей дощ буде тільки в одному місци.

Однак і сі ворожби, хоч і як незручні, мали своє значіння. Се були спроби думання про погоду. В них були ріжні похибки, але прецінь люди можуть найти добрі способи тільки дорогою проб і похибок. Зробив-

ши похибку, думаючи людина шукає причини похибки, глядає за способом, якби то подібну похибку на будуче зробити неможливою. Зачинає людина думати: Від чого залежить погода? Чи не знаходиться він на мильній дорозі, ворожучи з червоноти заходу про завітрішний вітер? Вийшовши з таких грубих здогадів, але розглядаючи вперто такі питання, люди з часом виробили цілу науку про погоду, яка й дає їм можливість предсказувати погоду з науковою докладністю.

На основі сеї науки про погоду й зорганізовано по різних краях спеціальні бюро погоди. Перше того рода бюро урядив ще в 17. столітті Фердинанд Другий, король Тосканії в Італії, котра через свою управу винограду залежала дуже від погоди та від здібности предсказувати її наперед. Великий поступ для поширення подібних бюро по світі зроблено на всесвітній виставі в Лондоні в 1851 році. З часом таке бюро заложив кожний державний уряд. Американське бюро погоди, котрого звіттовлення відомі нам з американських газет, належить до департаменту рільництва. Зорганізовано його в 1873. році, а працює воно ось так.

По цілих Злучених Державах є люди, які посилають федеральному Бюрови Погоди щоденно два рапорти про погоду. Сих обсерваторів погоди має бюро дуже багато, бо яких 4,000 платних, а яких 20,000 добровільних. Вони телеграфують Бюрови про погоду кожного дня о годині 8. рано та 8. вечером. Бюро збирає звіттовлення й на їх основі виробляє карту погоди, яка показує, яка де температура, які хмари, кілька вогкості в воздуху, які вітри, і таке инше. Знаючи сі всі річи про цілі Злучені Держави, Бюро Погоди може легко предсказувати пого-

ди й який вітер дує, кілька вогкості він має, і на основі таких даних Бюро на найблизчий день. Воно знає, куможе сказати, де той вітер зложить свою вогкість, себто де буде дощ. Зложивши таку карту погоди, Бюро розтелеграфовує її своїм стаціям, подаючи при тім свої здогади про погоду за найблизчих 36 годин.

Як уже зі сього видно, Бюро Погоди поступає при предсказуванню погоди зовсім інакше, як фармер. Навіть хочби фармер не пробував з краски заходу сонця або зі заховання воробців, навіть якби він і собі слідив за теплотою, вітром, вогкістю воздуха, то все таки він може знати тільки те, що діється довкола нього. Він не може знати, чи вітер, на який він покладається, що принесе дощ, не є місцевий вітер. Як паде дощ, то він не знає, як далеко він сягає. Бюро Погоди в инчому положенню: воно має звіттовлення з великого простору й тому його предсказування так часто справджуються. Якби воно мало звіттовлення з невеликої околиці, то й його заповіджування булиби не дуже богато вартні. Так воно є приміром з донесеннями бюро погоди в малих європейських державах. Американське Бюро Погоди завдячує свою докладність якраз тому, що обнимає величезну частину земної кулі.

Як завважав певно кожний, хто читав заповіди погоди сього Бюра, Бюро виразно ділить простір Злучених Держав на кілька частин. Воно заповідає инчу погоду в одній околиці, а інакшу в другій. Коли в газеті подана одна заповідь, то знак, що ся газета вибрала з цілого рапорту про погоду тільки рапорт про свою околицю. Се відразу показує трудність у подаванню такого рапорту такою газетою, як орган У. Н. Союза, себто газетою, що розходить ся на великому

просторі від Канади до Флориди, від Бостону до Ст. Пол, а то й до Каліфорнії.

Другою трудностю в подаванню сих звідомлень в органі У. Н. Союза лежить у тому, що Бюро Погоди подає свої здогади про будучу погоду найдовше на 36 годин наперед. Значить, якби навіть орган У. Н. Союза рішився подавати ці здогади на своїх сторінках, то вони доходилиби до читачів за пізно. Словом, такі звідомлення можуть подавати тільки місцеві газети, чи вони американські чи „чужинецькі”. Краєві газети, американські чи „чужинецькі”, на се собі не можуть дозволити, а їх читачі мусять покладатися на вістки про погоду з місцевих газет.

Зі сеї причини певно багато читачів таких „краєвих” газет хотілоби знати децю більше про те, якби то й без помочи Бюра Погоди можна вгадувати краще погоду.

Хто хоче сам угадати, яка буде погода, той мусить наперед пайти, кілько в воздуху є вогкості, бо дощ та сніг та град (так звані „атмосферичні опади”) се все вогкість, що паде з воздуха. Зі сухого воздуха, що не має вогкості, не може впасти ні дощ ні град ні сніг. На се, щоби переконатися, чи воздух вогкий чи сухий, може послужити кусок брунатної морської рослини. Повісити його на стіну, то він буде твердий і крихкий, коли вогкості нема, а в вогкості мокрий і слизький. Є також такий папір, що в сухім воздуху червоний, а в мокрім синій. Зрештою, люди й без того можуть відчувати, чи воздух сухий чи вогкий.

Друга річ важна для вгадання погоди, се тиснення воздуха, або атмосфери. Атмосфера се весь той воздух, що оточує земську кулю. Він сягає на яких 60 кілометрів у гору. Хоча ми

собі сього не уявляємо, але воздух, як усякий газ, має вагу. Коли в атмосфері є багато вогкості, то воздух легший, коли він сухий, то він тяжкий.

Науковим приладом до мірення тяжкості атмосфери є барометер. Однак, се досить коштовний інструмент. Для буденного вжитку можна зробити собі інструмент до мірення тяжкості атмосфери, вкладаючи у наповнений водою шкляний слоїк фляшку з оливою шийкою в долину. Вода зі слоїка зайде в фляшку, до певної висоти, але ся висота не буде все однакова: вона буде підходити висше, коли воздух тяжкий, себто сухий, а обнижатися, коли воздух полекшає, себто коли воздух буде вогкий. Значить, з такого простого інструменту можна ворожити дощ, коли вона в шийці фляшки стоїть низько, а гарну погоду, коли вода підійде.

Часто можна вгадати погоду з напряду вітру, бо в кождім краю дощ приходить часто з одної сторони, а по друге, вітер, що довгий час дує з одної сторони, звичайно нариває дощу.

Можна теж предсказувати погоду з форми хмар. Усякому відомо, що хмари мають різні форми: одні виглядають як довжезні пера, розкинені по небі; другі як білі серпанки; ще інші як буле руно, як клапті вовни без тиний; і інші. Дощеві хмари се густі маси темних, густих, безформних хмар, з пошарпаними кінцями, з котрих звичайно зривається дощ або сніг. Через прірви в сих хмарах видно все майже висші верстви хмар, що виглядають як заслона. Дощеві або громові хмари се великі маси хмар, що виглядають як скали, гори, вежі або паковальні; в горі вони мають немовби хмарний серпанок, сподом дощеві хмари.

Господарам відомі теж предсказування погоди зі заховання звірят. Сі ворожби добрі, коли сотворіння має

велику чутливість на погоду. Таким незвичайно чутливим на погоду створінням є півка: в гарну погоду вони спокійні й держаться дна фляшки, а при наближенню бурі вони денервуются й рухаються по цілій фляшці. В акваріях жаби держаться дна при

наближенню бурі, а при надході гарної погоди виходять на поверхню води. Подібних предсказувань зі заховання господарських звірят відомо багато нашим людям, що займалися в старім краю фармерством.

З НАРОДНОГО ГУМОРУ.

Рідня.

Пішов селянин у панський ліс, вирубав граба і поніс домів. Узрів його побережник і став за ним кричати. Та селянин побережника не слухав, а далі біг; думав, що побережник не здожене. Як побережник зробився близько, селянин кинув граба, обернувся до побережника тай каже: „Стій, брате.”

„Який я тобі брат?” питається побережник.

„Якто, не знаєш?”, каже селянин. „Слухай. Твоя мама тобі мама, а моя мама мені мама, і були собі рідні.”

Побережник пошкробався в голову й каже: „Іди живенько, аби ніхто тебе не видів.”

Доперва як селянин далеко відійшов, став побережник роздумувати: „Яка я йому фамілія? Що з того, що моя мама мені мама, а його мама йому мама? Чи тому вони собі вже рідні?”

Та заким він догадався, селянина з грабом уже не було видно.

Не чоловік.

„Чоловіче. Не йди через город, бо затолочиш.”

— „Е, я ще не чоловік.”

„А щож ти?”

— „Я парубок.”

Не дурень.

Поніс чоловік полотно на ярмарок, тай у вечір вкрали. Приходить він домів тай каже: „Ото, жінко, нині цілий день на ярмарку страх як полотна крали. Але я не дурень: я цілий день своє носив, аж під вечір мені вкрали.”

Як люди судять.

Як ідеш селом, то зігнися, скажуть люди, що ти голоден, хотьби ти тільки що наївся. Як ідеш з коршми, а похитнешся, то скажуть люди, що паний, хочби ти горівки й не видів. А як ідеш з міста та шолопаєш соломою між зубами, то скажуть люди, що ти їв мясо, хочби ти його й не видів.

Косарі.

Косили траву батько й син.

„Ой,” каже батько, „як же ми мало вкосили.”

— „Е,” каже син, „комуж тут косити: Ви старі, я молодий.”

Але сіли полуднувати.

„Йой,” каже батько, „як ми багато зіли.”

— „Е,” відказує син, „ви хлоп і я хлоп. Хіба нема кому?”

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПОСЛОВИЦІ.

ПРАЦЯ.

Хто не робить, той не їсть.
Хто робить, той голий не ходить.
Кожда птиця своїм носом годується.

Всяк роби про себе.
Один працює умом, а другий горбом.

Не вмієш шити золотом, так бий молотом.

Купець — торгом, піп горлом, а мужик горбом.

Вовка ноги годують.
Попрацюй влітку, відпочнеш взимку.

Хочеш юшки, лови рибку.
Хто без діла, той без хліба.
У кого руки працюють, у того рот їсть.

Праця до поту, їжа вохоту.
Робота чорна, а грошки білі.

ГРОМАДА.

Усі за одного, один за всіх.
Добрий пастух не за себе турбується, а за отару.

Не вибирай того в раду, хто скалить зуби ззаду.

Посади попа в раду, а він так алилуя заспіва.

Як тіло без голови, то й ноги не ходять.

Не той голова, хто кричить, а той, хто голову має.

Громада — великий чоловік.
Що громаді, те й бабі.

ЗАКОН.

Закон, як дишло куди хочеш, туди й повернеш.

Закони добрі, а судді лихі.

Закон, як павутина: чміль проскочить, а муха заплутається.

Дурням закон не писаний.

Яка країна, такий і закон.

У ворон, ворнячий закон.

На чий землі стоїш, того народу й закони шануй.

ОСВІТА.

Азбука до мудрости драбина.

Освіта — сила.

Щануй учителя краще родителя.

Учителя й дерево пізнають по плодах.

Учись замолоду, пригодиться під старість.

Не кайся рано встати, а молодим учись.

Ні мерця розсмішить, ні дурня навчить.

Не навчить школа. Навчить охота.
Добре того вчить, хто слухає; добре того бить, хто плаче.

Не всякий, хто читає, в читанню силу знає.

Від окладинки до окладинки, а в середині ні крішечки.

Вік живи, вік учись.

Літа не означають, що маєш розум; літа означають, що ти повинен вже мати розум.

Вік живи, вік учись, а дурним помреш.

Без муки нема науки.

СУДИ.

Судиться — не Богу молиться: поклоном не відбудеш.

З багатим не судись, зі сильним не борись.

Суд прямий, та суддя кривий.

Не судись, бо постіл дорожче обійдеться як чобіт.

Архирей не Бог, а прокуратор не правда.

Набий віз людей, та повези у суд віз грошей, то й прав будеш.

Хоч і праве діло, а в кармані зашвербіло.

Дере коза лозу, а вовк козу, а вовка мужик, а мужика пан, а пана юриста, а юристу чортів триста.

На старців суду нема.

З голого, що з мертвого.

З НІМЕЦЬКОГО ГУМОРУ.

Чортівський вибір.

Один великий пан сказав до свого слуги в приступі сердечности: „А скажи мені, Іване, припустім, що чорт хотівби забрати одного з нас. Котрого, ти думаєш, він узявби?“

— „Він узявби певно мене, пане.“
„Чомуж так, дураку?“

— „Бо він мене мігби інакше стратити. А що ви йому дістанетеся, того він певний.“

Берне.

Початок найтрудніший.

Законник оповідав товариству, як Св. Діонізій ішов пішки дві милі, держачи в руках свою відрубану голову.

„Дві милі?“ — питає один з присутніх.

„Так, дві милі“ — запевняє законник. „Про се нема найменшого сумніву.“

— „Я вам вірю“ — каже одна жінка. „У таких справах перший крок найтрудніший.“

Горожанин і уряд.

У других краях, коли горожанин невдоволений з уряду, він емігрує. У Франції він просить уряд імігрувати.

Гайне.

При наймі мешкання.

Молодий лікар: „Кілько комнат має це мешкання?“

Господиня: „Пять. Наперед іде ждальня.“

Молодий ліка: „Чому ви називаєте цю комнату ждальнєю? Чи тому, що там пацієнти ждуть на лікаря, чи тому, що там лікар жде пацієнтів?“

Так і треба.

Шевський челядник, переходячи попри пекарню: „Маєте стухлі булки?“

Пекар: „Є, хлопче.“

Челядник: „Так вам і треба. Треба було їх продати, поки були свіжі.“

У суді.

Суддя до злодія: „Якто так сталося, що ви забрали зі собою всі ті пусті й маловартні дрібниці, а лишили нерухані такі великі гроші?“

Злочениць: „Най пан суддя на мене за те дуже не гніваються. Моя жінка мені за те вже добру науку дала.“

Політика.

Реставратор до гостя: „Жаль мені се вам сказати, пане, але я мушу вас попрохати більше до моєї реставрації не заходити. Ви вічно трясете головою. Я знаю, що се через політику, але люди думають, що се через кепську їду з моєї кухні.“

Не було ради.

Батько до свого сінка: „Ах, мій Боже! А ти як виглядаєш, хлопче?“

Синок: „Я впав у калабаню.“

Батько: „Що? У нових штанах?“

Синок: „Не було часу зняти.“

Легка справа.

Перший приятель: „Ах, коби я знав, що дати своєму стрийкови на йменини. Він такий старий скупиндрага, що щоби я йому не купив, він того ніколи не буде вживати.“

Другий приятель: „Е, тоді легка справа. Купи пів тузіна порожних фляшок, наляй у них води, закоркуй, опечатай та наліпи на них наліпки: Старе Ренське Вино з 1780. року.“

БОГАТО НАШИХ ЩОДЕННИХ КЛОПОТІВ

спричинює наша власна неувага. Ми їмо або загато, або заскоро, або страву, яка не є добре приготована або непригідна до травлення. Наслідки показуються скоро: забурення в жолудку, біль голови, несмак в устах, неприємний подих з уст, здуття жолудка, тощо. Люди нарікають на нестравність, злий апетит, затвердження, отяжілість, неспокійний сон.

ГІРКЕ ВИНО ТРІНЕРА

се належита зарада в таких случаях. Його складники є певною гарантією наслідків. Гірке Вино Трінера має в собі каскару саграду й подофіліну, які лікарі записують в усіх случаях затвердження й жовчевих атаків. Воно має в собі діястатичний солод, котрий прискорює травлення, й чисте Каліфорнійське Вино, котре скріплює цілу нашу тілесну систему.

Через 40 літ Гірке Вино Трінера тішилося в тисячах родин славою найпевнішого жолудкового тоніку й загального розвільнюючого средства. Воно допоможе й вам, як будете заживати його в належний спосіб: малу дозу (столову ложку) три рази в день, на пів години перед кожною їдою. Спитайте якого хочете лікаря про каскару та подофіліну, а він скаже вам, що їх треба вживати в малих, але постійних давках. Гірке Вино Трінера треба вживати в сей самий спосіб, бо сього вимагають сі два його складники.

В усіх аптиках. Як нема в вашім сусідстві, то напишіть до:

Joseph Triner Company

1333-45 South Ashland Avenue

CHICAGO, ILL.

А ПРЕЦІНЬ, БУДЬТЕ ЩИРІ І СКАЖІТЬ,
ДО КОГО ПІДЕТЕ,
КОЛИ ВАМ ПОТРІБНО:
ФОНОГРАФУ,
РАДІО-АПАРАТУ,
КОМБІНАЦІЇ РАДІО З ФОНОГРАФОМ,
ФОРТЕП'ЯНА З МАРКОЮ „СУРМА”,
МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ,
МУЗИЧНИХ НОТ,
ФОНОГРАФІЧНИХ РЕКОРДІВ,
РОЛЬОК НА П'ЯНО З МАРКОЮ „СУРМА”
АРТИСТИЧНИХ ВИДІВОК І ОБРАЗКІВ,
РІЗДВ'ЯНИХ ТА ВЕЛИКОДНИХ РІЧЕЙ,
МАШИНИ ДО ПИСАННЯ,
КНИЖОК,
ШАФКИ НА КНИЖКИ І КАБІНЕТУ,
ФОТОГРАФІЧ. АПАРАТУ „КОДАК” І КІНО МАШИНИ,
ПРИЛАДІВ ДО ПИСАННЯ І ІНШОЇ ВСІЛЯЧИНИ —
ТА ПЕВНО, ЩО ДО НІКОГО ІНШОГО, ЛИШЕ ДО БАЗАРУ

Surma Book & Music Co., Inc.

PIANOS. ROLLS, PHONOGRAPHS, RECORDS,

RADIOS AND REPAIRING

103 Avenue A., New York N. Y.

1864 66 літ фінансовим провідником 1930

The First National Bank of Jersey City, N. J.

ЗАРОБЛЯЙТЕ ПРОЦЕНТ КОЖДОГО МІСЯЦЯ.

Ощадности уміщені у нашім Щадничім Відділі перед 5-им кожного місяця, здобудуть процент від 1-го того місяця у висоті 4% котрий обчисляється піврічно.

ОГНЕ ТРЕВАЛІ ДЕПОЗИТОВІ СКРИНКИ

СВЯТОЧНІ ОЩАДНОСТИ (CHRISTMAS CLUB)

ПРИНИМАЄТЬСЯ КОМЕРЦІЙНІ І ПРИВАТНІ ОЩАДНОСТИ

OLD BERGEN ФІЛІЯ

89 Monticello Ave.

HUDSON CITY ФІЛІЯ

286 Central Ave.

ГОЛОВНИЙ ОФІС

1 EXCHANGE PLACE.

СТЕФАН ЄВУСЯК І СИНІ

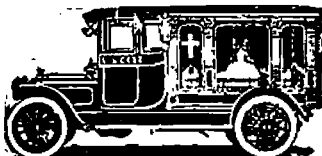
В РАЗІ НЕЩАСЛИВОГО ВИПАДКУ ПРОСИМО УДАВАТИСЬ
ДО НАШОГО ПІДПРИЄМСТВА З ПОВНИМ ДОВІРЄМ. МИ
ОБСЛУЖИМО ВАС ЧЕСНО І СОВІСНО. ТАКОЖ ДОСТАВ-
ЛЯЄМО АВТОМОБІЛІ НА ВЕСІЛЛЯ, ХРЕСТИНИ І ВСЯКІ
ИНШІ ОКАЗІ.

УДАВАЙТЕСЬ ДО СВОЇХ А НЕ ДО ЧУЖИХ.

НАША АДРЕСА:

77 MORRIS STREET,
JERSEY CITY, N. J.

Telephone: Montgomery 1745.

45 PROSPECT AVENUE,
BAYONNE, N. J.

Telephone: Bayonne 540

ФІЛІЯ: 167 3rd STREET, PASSAIC, N. J.

Telephone: Passaic 6363.

The New Jersey Title Guarantee & Trust Co.

Головний офіс:

83-85 MONTGOMERY STREET, JERSEY CITY, N. J.

Капітал, надвишка і нероздільні зиски \$4,800,000.

Уділяємо 2% на чекових контах; 4% на вкладках ощадности.

Огнетревалі скринки до винайму по \$5.00 річно у всіх трох наших банках.

Філії:

768 BERGEN AVENUE, JERSEY CITY, N. J.

631 BERGENLINE AVENUE, WEST NEW YORK, N. J.

Обі філії вітворені кожного понеділка вечер.

ПРИВІТ ВІД

O'BRIEN & TARTALSKY

адвокати Українського Народного Союзу

1 EXCHANGE PLACE

JERSEY CITY, N. J.

Telephone Montgomery 7040.

HUDSON COUNTY NATIONAL BANK

Сей банк узглядняе малі прыватні пазічкі в той сам спосіб як кожду другу бізнесову пазічку. Ми рахуємо 6% і Ви не мусите бути депозитором сего банку, щоб одержати пазічку. Наколи Ви потребуєте гроший порадьтеся нашого Приватного

Позичкового Департаменту.

PERSONAL LOAN DEPARTMENT.

**OFFICES:
JERSEY CITY**

Journal Square Office: 2860 Boulevard | 356 Central Ave. near Bowers St.
..Montgomery and Washington Sts. | Jackson and Wilkinson Aves.
Pavonia Ave. and Grove St.

BAYONNE
Broadway and
Twenty-third Street

UNION CITY
(Affiliated Institution)
Highland Trust Company

Г. Дідоха

Фотографіст

Виробляю фотографії всякої величини і кольору, також зі старих фотографій відробляю і побільшую. Портрети, наполовину олійові, ручна робота, артистичне виконання. Рівнож фотографую Товариства і фамілії. На замовлення готов приїхати в околиці як Нью Йорк, Джерзі Сіті, Бейон, Елізабет і другі.

H. DIDOCHA
132 FERRY ST.,
NEWARK, N. J.

Phone: Market 8986

ЧИ ВИ ЗАНЕДБАЛИ СЕ?

Охороніть те, що лишаєте своїй родині. Віддати його через зробленне тестаменту може онебезпечити ваше майно. Через назначення правила ви можете довго розпоряджати ним, коли скінчиться ваше особисте розпорядження.

Що станеться з вашим майном по вашій смерті, є важне питання кожної осторожної особи. Чи ви коли подумали над сим серіозно?

Ми будемо дуже раді, коли зможемо дати вам пораду в тих справах. Спосібна порада є результатом нашої довголітної практики, а вона може бути вашою, коли хочете користуватися нею. Де тільки за нею підете, не відкладайте своєї надуми. Ви ще маєте настільки доброї волі, що можете уникнути страти грошей і спроневірення майна, бо жертвою необрешности падає повсякчасно багато людей.

Умовтеся з нами щодо побачення.

ELIZABETH TRUST COMPANY

Cor. Elizabeth Ave. & High Street.

ФІЛІЯ: COR. CHILTON & ORCHARD STS.

Капітал, надвшка і нерозділені зиски понад\$1,000,000

Загальна надвшка понад 7,500,000

КВАЛІФІКОВАНІ БУТИ ВИКОНАВЦЯМИ, ОПІКУНАМИ
І ПРОВІРИТЕЛЯМИ.

George Schmidt, Jr.,
Президент

Frederic Coriell
Секретар

THE PEOPLES NATIONAL BANK

ЕЛИЗАБЕТСЬКИЙ ПРОГРЕСИВНИЙ БАНК

113 BROAD STREET,

ELIZABETH, N. J.

ФІЛІЯ: 6th WARD BANK, SOUTH BROAD & SUMMER ST.,
ELIZABETH, N. J.

БАНК ЧЕМНОСТИ, УСЛУГИ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

Офіс отворений в понеділки і суботи вечерами від год. 7—9.

ПЛАТИМО 4% ВІД ДЕПОЗИТІВ.

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ, ЩО ГРОШІ ПОДВОЮЮТЬСЯ В

23 РОКАХ ПО 3%

20 РОКАХ ПО 3½%

17 РОКАХ ПО 4%

15 РОКАХ ПО 4½%.

МИ ПЛАТИМО 4½% ВІД МІСЯЧНИХ ОЩАДНОСТИЙ.

ОДИНОКА ІНСТИТУЦІЯ ОЩАДНОСТИ В UNION COUNTY,
ЩО РОБИТЬ СЕ.

ДАЙТЕ НАМ НАГОДУ ПОМОЧИ ВАМ.

Germania Mutual Savings Association

817 ELIZABETH AVENUE,

ELIZABETH, N. J.

СПІЛЬНА ІНСТИТУЦІЯ ВЛАСНІСТЬ 3100 ЧЛЕНІВ.

АКТИВА ПОНАД \$1,700,000.

Вложіть свої ощадности у нас днесь, а ми поможемо вам побудувати власну хату.

ОТВОРЕНО ДЕННО ВІД 9. РАНО ДО 3 ПОПОЛУДНИ.

СУБОТИ ВІД 9. ДО 12. В ПОЛУДНИ.

ВІВІРКИ ВЕЧЕРОМ ВІД 7. ДО 9.

Маєтковий Стан

з днем 29. червня 1929.

АКТИВА.

Готівки на руках і в банку	\$ 6,833,660.42
Позички на побічні вартості	25,584,748.87
Правительственні, повітові і мійські Бонди	11,556,121.14
Другі вартості	12,848,092.15
Рахунки купна	21,259,354.76
Бонди і Моргеджі	20,713,693.13
Будинок головного офісу	2,714,790.48
Другі реальности, сім банкових будинків філій ..	2,935,185.89
Другі активи	959,539.94

\$105,405,186.78

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:

Капітал	\$ 5,700,000.00
Надвишка	6,000,000.00
Нерозділені зиски	2,119,955.26
Дивіденда ч. 90, платна 1. липня	285,000.00
Резерва на такси і т. п.	410,440.41
Депозити	86,738,692.12
Рахунки платні	3,500,000.00
Гарантованих моргеджових поділових сертифі- катів	630,800.00
Другі зобов'язання	20,298.99

\$105,405,186.78

The Trust Company

of New Jersey

З одинацятьма установами і двома спільними тростовими інституціями, ми предкладаємо вам совісну і чесну обслугу.
ХАТА З ПОНАД 125,000 ВДОВОЛЕНИМИ ДЕПОЗИТОРАМИ.

UNION COUNTY TRUST COMPANY

Broad & West Grand Sts.,
Elizabeth, N. J.

МАЄТОК ПОНАД \$15,000,000.

ПОРУЧАЄ СВОЮ КОМПЛЕТНУ БАНКОВУ ОБСЛУГУ.

КОМЕРЦІЙНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ: Депозити на чекове conto, уділяє 2% на вкладах остаючих в банку на \$1000 і більше.

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ: Платить 4 процент річно на ошадностевих вкладах.

ТРОСТ (ОПІКУНЧИЙ) ДЕПАРТАМЕНТ: В справах маєткових ми є Екзекутори, Тростіси, Адміністратори, Опікуни і Правні заступники.

ДЕПАРТАМЕНТ ДЛЯ ПЕРЕХОВУ ЦІННИХ РІЧИЙ, ЯК: бонди, сертифікати уділові, гроші і дорогоцінності всякого рода, в безпечних огнетревалих касах. Поодинокі сховки по \$5.00 і висше за рік ужиття.

Стережені озброєною сторожею в день і в ночи.

Будете вповні свободні, коли отворите свої conta депозитові на ошадність і чеки, яких сторожем буде сей банк.

Union County Trust Company

C. McK. WHITTEMORE, President.

ЧИ ВИ Є ЗАІНТЕРЕСОВАНІ?

ГАРМОНІЯ є взаїмним щадничим товариством. Воно має за собою силу СІМДЕСЯТЬ ВІСІМ ЛІТ, з числом членів поверх ДВАЦЯТЬ ВІСІМ ТИСЯЧ.

Призбирані ощадности виносять більше ніж ДВАЦЯТЬ ВІСІМ МІЛІОНІВ ДОЛЯРІВ, інвестованих у перших моргечах на домах, ЯКИХ ВАРТІСТЬ ВІНОСИТЬ ЩО НАЙМЕНШЕ СОРОК ВІДСОТКІВ ПОНАД СУМУ МОРГЕЧУ.

Члени одержують ЧОТИРИ І ПІВ ПРОЦЕНТОВІ ВІДСОТКИ, виплачувані на МІСЯЧНІ білянси. Депозити, зложені десятого дня в місяці, процентуються від ПЕРШОГО тогож місяця.

В ДОДАТКУ ДО ПРАВИЛЬНИХ БАНКОВИХ ГОДИН ОФІСИ Є ОТВОРЕНІ В ПОНЕДІЛОК, СЕРЕДУ І ПЯТНИЦЮ ВЕЧЕРАМИ, ВІД ГОДИНИ 7 ДО 8-ої. СЕ ЗАОЩАДЖУЄ ЧАС І ГРОШІ ТИМ, КОТРІ НЕ МОЖУТЬ ТРУДИТИСЯ ДО БАНКУ ПІДЧАС БИЗНЕСОВИХ ГОДИН.

ЧИ ВИ Є ЧЛЕНОМ?

MUTUAL SAVINGS FUND HARMONIA

1, 3, 5, Union Square, Elizabeth, N. J.

АКТИВА ПОВЕРХ\$30,000,000

НАДВИШКА ПОВЕРХ 1,000,000

Geo H. Neubeck, President.

Emill Schumann, Secretary.

Зорганізований 1812 р.

The National State Bank

OF ELIZABETH

68 BROAD STREET

ФІЛІЯ: BAYWAY AND EDGAR ROAD

МАЄТКОВИЙ СТАН З ДНЕМ 29. ЧЕРВНЯ 1929 Р.

СТАН ЧИННИЙ.

Позички і відсотки	\$9,906,417.63
Державні Бонди для обороту	150,000.00
Другі Державні Бонди	475,000.00
Бонди і інші вартісні папери	1,669,192.14
Готівка на руках і в банках	1,643,919.61
Банковий дім	250,000.00

\$14,094,529.38

СТАН ДОВЖНИЙ.

Капітал і Стак	\$ 700,000.00
Надвишка	1,000,000.00
Нерозділені зиски	396,802.32
Фонд резервовий	55,000.00
Рахунки платні	400,000.00
Оборот	148,150.00
Депозити	11,394,577.06

\$14,094,529.38

У Р Я Д Н И К И

JULIAN H. KEAN, President	J. HENRY GEORGE, Ass't Cashier
JOHN KEAN, Vice-President	FARRIS de G. SAPHAR, Ass't Cashier
WALTER H. WETTON, Cashier	MILLER C. EARL, Trust Officer
WILLARD C. FORMAN, Ass't Cashier and Ass't Trust Officer	

ДИРЕКТОРИ

JULIAN H. KEAN	JOHN KEAN
EDWARD C. WOODRUFF	JOHN F. KENAH
STEPHEN T. QUINN	G. BARTRAM WOODRUFF

ELIZABETHPORT BANKING COMPANY

Main Bank:

100 FIRST STREET,
ELIZABETH, N. J.

Branch Bank:

1145 E. Jersey Street,
ELIZABETH, N. J.

МАЄТОК 8,000,000 (вісім мільйонів)

ОПІКУНЧИЙ ДЕПАРТМЕНТ.

ДЕПАРТМЕНТ ДЛЯ ПЕРЕХОВУ ЦІННИХ РІЧИЙ.

КОМЕРЦІЙНИЙ ДЕПАРТМЕНТ.

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДЕПАРТМЕНТ ПЛАТИТЬ 4%.

Отворено денно від год. 9 рано до 3 пополудни.

В суботу від 9. до 12. в полудни.

В понеділки вечером від 6.30 до 8.30.

Charles D. Doctor, President

R. J. McCulloch, Vice President

T. A. Simons, Cashier

A. C. Husbands, Asst. Cashier
and Trust Officer.

C. H. Morton, Asst. Cashier.

Позір! Українці міста Нью Йорку й околиці! Позір!

КОРИСТАЙТЕ З НАГОДИ! СВІЙ ДО СВОГО!

ГРИГОРІЙ КОВЕРДОВИЧ

FURRIER

ДОВГОЛІТНИЙ ПРАКТИК ЗІ СТАРОГО КРАЮ
І В АМЕРИЦІ

98 ST. MARKS PL. (E. 8th St.)

Межи 1-ою Евною і Евною А. NEW YORK, N. Y.

В мене можете дістати о 20 процент танше, як где инде і з повною гарантією. Виконую всякі роботи різного рода футрів, які лише входять в обсяг кушнірства (Furs):

Нові на замовлення — готові на продаж — перерібки — напрямки — а також перефарбовую старі на нові.

Заховайте сю адресу, а придасться Вам.

98 ST. MARKS PL., NEW YORK

Реальности, Шифкарти, Пересилка Грошей.

ФАРМИ В ОКОЛИЦЯХ, дуже урожайні землі. Ціни приступні.
Українці оселяються вже від 15 літ.

СПРОВАДЖУЕМО родину з краю, і полагоджуємо старо-
краєві справи.

ПОСИЛКА ГРОШЕЙ В ДОЛЯРАХ.

ПЕРЕПРОДУЕМО та вимінюємо дома і бизнеси.

Омелян Кульчицкий

2231 Fairmount Ave., Philadelphia, Pa.

Будівельно Позичкове Товариство „Дністер“

The Dnister B. L. Ass'n.

PHILADELPHIA, PA.

КАПІТАЛ.

Позички на моргечі	\$112,300.00
Позички на уділи	 6,848.00
Залеглі місячні вкладки	1,742.00
Залеглі проценти і премії	1,409.39
Чартер	 150.00
Реальність	 14,040.39
Балянс в касі	 1,706.23

Разом \$138,196.01

КАПІТАЛ ЗЛОЖЕНИЙ.

З місячних влат	\$96,600.00
Місячні влати наперед	.. 65.00
Позички виносять	 14,430.00
Фонд резервовий	 2,710.10
Зиск до поділу	 24,390.91

Разом \$138,196.01

Товариство зорганізоване в році 1922. За сей час зросло до значного
маєтку та придбало гарний зарібок.

Теодор Сидорик, председатель.

Омелян Кульчицкий, секретар.

Григорій Бучко, касієр.

Мих. Дармограй, конвейенсер.

PROVIDENT INSTITUTION FOR SAVINGS

Головний офіс:

239-241 Washington St.,

Jersey City, N. J.

Bergen Avenue Офіс:

Pir Bergen & Harrison Ave's,

Jersey City, N. J.

Вітворений кожного понеділка вечерами від 6—8-ої години.

ВЗАЇМНА ЩАДНИЧА КАСА

НАДВИШКА ПОНАД \$33,000,000.

Вступайте до нашого Річного Клубу.

STATE BANK LINDEN, New Jersey

Поручає свою чесну банкову обслугу. Тисячі людей вдоволені і вкладають свої ошадности в більших або менших сумах. Прийдіть еще днесь, започаткуйте добре діло для себе і рідні. Вложіть свій гріш на щадничу книжочку у нашій інституції, котра є під контролею уряду.

Отворено денно від 8.30 рано до 3. пополудни.

Понеділки і суботи вечером від 7.00 до 8.00.

МИ ЗАВСІДИ МАЄМО ЧАС ГОВОРИТИ З ВАМИ

Ви можете прийти до нас зі своїми фінансовими справами, хоч не маєте в нас свого банкового konta. Ми охотно вас обслужимо.

Наша порада може бути вам корисна і може ми дамо вам поміч.

Наша ціль — це кооперація на всі лади, щоби збільшити престиж і добробут Елизабету й допомогти народови в нашій громаді всякими можливими способами.

The Friendly Bank

THIRD AND EAST JERSEY ST.,
ELIZABETH, N. J.

GEORGE C. HULICK, Treasurer.

Основане 1869.
Інкорпороване 1907.

WOODWARD & WILLIAMSON

АСЕКУРАЦІЯ ВСЯКОГО РОДА.

11 EXCHANGE PLACE

JERSEY CITY, N. J.

AMERICAN UKRAINIAN BUILDING & LOAN ASSOCIATION OF NEWARK, N. J.

ДОРОГА ФІНАНСОВОЇ
СВОБОДИ

Коли хочете свої гроші добре забезпечити і щоб вони вам приносили добрий процент, вкладайте їх до свого Українського Будівельно Позичкового Товариства. Коли вкладаєте місячно \$5.00, за десять літ отримаєте готівку в сумі тисячу доларів.

Вашим святим обов'язком є вкладати свої гроші тільки в своїм українським товаристві. Українське Будівельно Позичкове Товариство обертає вже півмільоновим капіталом. Місячні вкладки збирається в четверту середу кожного місяця від години 7 до 9.30 вечер на 37-39 Morton Street, Newark, N. J.

М. ШУМЕЙКО, президент,
26 Morton Street, Newark, N. J.

І. ЛИСАК, касієр,
163 Myrtle Avenue, Irvington, N. J.

В. СИДОРОВИЧ, секретар,
386 Myrtle Avenue, Irvington, N. J.

Peoples Trust Company

of SHAMOKIN, PA.

Капітал\$ 125,000.00

Надвишка і нероз-
ділені зиски ... 225,000.00

Депозити 1,200,000.00

Витаємо Вас як нашого клієнта

ALBERT LLOYD, President

JOHN NOVACK, Vice President

M. E. SIMMONDS, Trust Officer

JOHN J. KADINGO, Treasurer

В. ШУЛЬ,

ДОКТОР ПРАВА

UNIVERSITY OF CHICAGO '29

Практикує у муніципальних судах Іст Шікаго, Геммонд, Гері; у висших судах Лейк Кавнти; у Супрім Корті стейту Індіана; у дистриктових судах Злучених Держав.

Справи карні і цивільні: супружі, спадкові, контрактів, корпораційні, тростові, статутів.

Адреса:

MR. WILLIAM SCHULL

ATTORNEY AT LAW

1634 BROADWAY, Suite 210

GARY, INDIANA.

ДРУКАРНЯ

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО
СОЮЗА

„С В О Б О Д И”

83 Grand St., Jersey City, N. J.

виконує:

ВСЯКІ ДРУКИ ЯКНАЙКРАЩЕ,
ЗАВСІГДИ НА ЧАС І ПО
НИЗЬКІЙ ЦІНІ.

ДЛЯ ТОВАРИСТВ, ПАРОХІЙ,
СІЧОВИХ СОТЕНЬ, ГУРТКІВ,
БРАТСТВ І ДРУГИХ ОРГАНІ-
ЗАЦІЙ, ТА ДЛЯ ПООДИНО-
КИХ ОСІБ ВИКОНУЄМО
ВСЯКІ ПОТРІБНІ ДРУКИ.

BELL PHONE: MARKET 1320

МИХАЙЛО Ф. НАСЕВИЧ

Michael F. Nasevich

УКРАЇНСЬКИЙ ПОГРЕБНИК
І БАЛЬСАМАТОР.

УСЛУГА В ДЕНЬ І В НОЧІ.
ВИНАЙМАЄ АВТОМОБІЛІ
НА ВСЯКІ ОКАЗІЇ.

N. E. cor. Franklin
and Brown Sts.,
Philadelphia, Pa.

ПРИВІТ ВІД

Pfaff & O'Brien

АДВОКАТИ

207 BROAD STREET,
ELIZABETH, N. J.

УСЛУГА ЧЕСНА І СОВІСНА

ПЕРА ФОНТАНОВІ

можете купити в Книгарні „Свободи”. Перо гарантоване, 14-каратове золото. При наповнюванні чорнилом не потрібно уживати жадної помпки, бо вистарчить піднести ніхтем кляпку, уміщену з боку, занурити перо в чорнилі, спустити поволи кляпку на долину, а воно само наповниться.

ЦІНА ТОГО ПЕРА З ПЕРЕСИЛКОЮ **\$2.75**

Пишіть на адресу:

“SVOBODA”, 81-83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

Просимо прочитати з увагою!

Кілька простих слів до людей доброї волі.

Всіх немічних людей запрошуємо щиро вживати **Lekotoria** — ліду, зладженого з кількадесятьох європейських гоючих зел і зареєстрованого в Патентовім Бюрі Злучених Держав, у Вашингтоні.

Хочби хто хорував цілі роки і через увесь час уживав сотки ліків безуспішно, то й так виплатиться набуті фляшку **Lekotoria**, зужити цілу фляшку після припису і переконається самому. Навіть найбільше недовірлива людина, коли спотребує цілу фляшку після припису, буде могла переконається сама на собі, що **Lekotoria** є справді дуже помічним ліком.

1) Терпите на затвердження, геморойди, маєте гази в жолудку, катар жолудка, або катар кишок, терпите на загу, відбивання, ваш жолудок не травить добре, не маєте апетиту, купіть собі велику фляшку **Lekotoria**, зужийте правильно цілу фляшку після припису, а переконається, чи не будете почувати себе ліпше.

2) Хоруєте на нирки, або печінку, ваші нерви не є в порядку, болять вас крижі, маєте здуття, болі голови, болі мускулів, завороти голови, не можете спати спокійно, злоститеся без явної причини, купіть собі фляшку **Lekotoria**, зужийте цілу велику фляшку після припису, а побачите, чи не будете почуватися багатолучше.

3) Коли ваша кров є нечиста, або слаба, дістаєте шкірні прищі, лишай, або коросту на тілі і лиці, передчасні зморшки. Смаруєте лице мастями, кремами, а чим більше смаруєте, тим більше прищів на лице виходить, купіть собі фляшку **Lekotoria**, зачніть уживати після припису правильно, а побачите, що вже по першій фляшці прищі зачнуть присихати, дістанете природні рум'янці, тіло зробиться ядерне і здорове.

4) Хоруєте на ревматизм, або на астму, не можете віддихати, мучить вас кашель, не можете їсти, ні спати, зачніть уживати постійно і правильно **Lekotoria**, а побачите, чи не будете чутися ліпше.

5) Може ви були на гостині, вживали лихих напиктів, затруїлись алькоголем, відчуваєте недобре. Як прийдете домі, випийте 2 до 3 килишки **Lekotoria**, а побачите, що по затруттю ні сліду не лишилось.

6) Мають ваші діти хробаки, або шкірну висипку, егзиму, або хорують на некроковність, є бліді, без амбіції, вперті, дайте їм правильно один місяць **Lekotoria** перед сном, а побачите на них велику ріжницю на ліпше.

7) Якщо ви старші віком і не відчуваєте себе ні дуже хорим, ні здоровим, от звичайно як старша людина, зужита життям, зачніть уживати по одній ложці **Lekotoria** перед сном, а побачите, чи не будете чутися ліпше.

8) **Lekotoria** є дуже помічна у всіх інших недугах, які походять з неправильно діляючого жолудка, з простуди і зі слабкої, нечистої крові.

9) Коли ви хоруєте тяжко віддавна і ваш жолудок, кишки, кров і ціла система є затроєні нечистостями, зужийте не менше як 3 фляшки без перерви, а тоді напевно переконається, як дуже помічною є **Lekotoria**.

10) Людині тяжко є повірити, що сей один лік є так дуже успішний проти стільки найріжнородніших недуг, але ви маєте очі і розум, отже як будете вживати його так, як ми пишемо, то самі переконається про успішність **Lekotoria**.

Lekotoria доставляють просто з нашої лабораторії агенти і крамарі, спеціально призначені до продажі нашою фірмою. Як купуєте **Lekotoria**, глядіть, щоб ви одержали **Lekotoria** правдиву, а не дешеву, фушеровану підрібку. **Lekotoria** є ригістрована в державнім Бюрі Патентів у Вашингтоні і виробляє її лише Фірма **Kornack-Ambrosia Co.** в Скрентон, Пенсильванія.

Якщо ваш агент або шторник не має в себе **Lekotoria** на складі, то надішліть свою докладну адресу враз із грошми, а ми відвотною поштою вишлемо вам **Lekotoria** і переспілку оплатимо.

Велика фляшка 16 унцій \$1.75.

Адреса Лябораторії для всяких кореспонденцій:

Karnack-Ambrosia Company,
P. O. Box 197, Scranton, Pa.

CENTRAL HOME TRUST COMPANY

280 North Broad Street,

(близько поштового будинку)

Elizabeth, N. J.

Отвиряється в 8. годині рано.

В понеділок вечір від 7 до 9.

ФІЛІЯ: на розі North and Newark Avenues напроти Durant Plant.

Отверта щодня від 9 рано до 4 попол. В п'ятницю від 9 рано до 7 попол.

4% відсотки, платні в Спеціальнім Департаменті від кожної вкладки,
із складаним процентом кожних шість місяців.

2% НА ЧЕКОВІ КОНТА.

Скрижки безпеки (Safe Deposit boxes) \$5 річно.

Чужоземна виміна (exchange) і драфти.

Подорожуючі чеки і кредитові листи.

Ми є в спроможі сколектувати належні вам гроші з кожного банку
на світі.

Наш Чужинецький Департамент висилає гроші до кожної части світа,
що ми зробимо вам радо на ваше бажанке.

Наш Інвестиційний Департамент дасть вам охотно пораду дотично
інвестицій.

Члеии Різдяного Клубу одержують гроші 20 листопада, щоби мали
доволі часу поплатити свої видатки 1 грудня та полагодити вчасно
святочкі закуппа. Відсотки платимо в усіх клясах.

КАПІТАЛ ПОВЕРХ \$5,300, 000.

Полагодженне ваших фінансових справ з людяною услу-
гою — се угольний камінь успішного банковання.

ЧЛЕН ФЕДЕРАЛЬНОЇ РЕЗЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.